DOMINIQUE FERNANDEZ

Kızıl Meydan*

Türkçesi: İsmail Yerguz

Roman

*SEL YAYINCILIK

DOMINIQUE FERNANDEZ • KIZIL MEYDAN *

KIZIL MEYDAN *

DOMINIQUE FERNANDEZ (1929), roman, deneme ve gezi türünde verdiği eserleriyle çağdaş Fransız edebiyatının önemli yazarlarından biridir. 2007'de Académie Française'e seçilen Fernandez, *Porporino ou les mystères de Naples* adlı kitabıyla 1974'te Médicis ödülünü kazandı. Pasolini'nin hayatı üzerine yazdığı *Dans la main de l'ange* ile de 1982'de Goncourt ödülünü aldı. *Kızıl Meydan* yazarın Türkçede yayımlanan ilk kitabıdır.

*SEL YAYINCILIK / ROMAN

* **SEL** YAYINCILIK
Piyerloti Caddesi, 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel.: (212) 516 96 85 Faks: (212) 516 97 26

http://www.selyayincilik.com
E-mail: posta@selyayincilik.com

ISBN 978-975-570-401-2

*SEL YAYINCILIK: 387

KIZIL MEYDAN

Dominique Fernandez

Roman

Türkçesi: İsmail Yerguz

Kitabın Özgün Adı
Place Rouge

© Editions Grasset & Fasquelle, 2008

Birinci Baskı: Mart 2009

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203 Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Dominique Fernandez

Kızıl Meydan

Türkçesi:
İsmail Yerguz

Moskova'daydım, yedi istasyonun
bin üç çan kulesinin kentinde
Ve yedi istasyon ve üç kule yetmiyordu bana
Çünkü yeniyetmeliğim çok ateşli ve çok çılgındı
Yüreğim Ephesos Tapınağı ya da
Moskova Kızıl Meydanı gibi yanıyordu
Güneş battığında...

Blaise CENDRARS

Birinci bölüm

IRINA

1.

Moskova, işte bu hale gelmişti! Radikal bir dönüşüm geçiren Kızıl Meydan! Uluslararası modacıların vitrinine dönüşmüş iktidarın merkezi. Kremlin duvarının önünde gösterişle sergilenmiş modanın sonunun sonu. Çok fazla şaşırtmıyordu bunlar beni. Bir yanda kırmızı tuğla duvarları, kızıl yıldızlı muhafız kulelerini, duvarlardaki sovyet kahramanları kakmaları, ön planda kare biçimli, etkileyici, görkemli Lenin'in mozolesi, Stalin'in, etrafındaki Sovyet yöneticileriyle Kızıl Ordu'nun geçişini seyrettiği kızıl somaki tribün -tümüyle iktidar dekoru, muzaffer komünizmin görkemi ve gösterişi- ama öte yanda da bütün meydan boyunca sıralanmış son derece lüks, Montaigne Caddesi'ndeki ya da Beşinci Cadde'deki mağazaları aratmayan mağazalar görüyordum. Ünlü GOUM özelleştirilmişti ve hisseleri paylaştırılmıştı. Son seyahatimde sadece dev bir devlet mağazasının bulunduğu yerde, ışıkları yanmayan, pis, suyeşili renkte, rezil devlet ürünlerinin, kestane renginde çorapların, gömleklerin, bele kadar gelen kadın külotlarının, iki kavunun sığabileceği sutyenlerin, örgülü galoşların, meşin ceketlerin satıldığı bir kervansarayın bulunduğu yerin cephesindeki *gündüz gibi* aydınlatılmış vitrinlerde Christian Dior, Chanel, Kenzo, Calvin Klein, Hugo Boss, Armani, Prada, Jean-Paul Gaultier, Dolce&Gabbana yazıları okunuyordu -kozmopolit hafifliğin abartılı ve pahalı övgüsü.

Bina değişmemişti: uzun ve dev cephesi korunmuştu, iç yapısı, iskelet ve demir galeriler, boşluğun üstüne asılmış köprüler, piranesi üslubu koridorlar ve merdivenler labirenti... ama bunların hepsi canlı renkli ve dekorlu butiklere dönüşmüştü. Dar yolların kesiştiği yerde çıkıntı yapmış küçük kafe terasları bakışımlı sıraların tekdüzeliğini bozuyordu. Eskiden bir hapishanenin içine benzeyen yer neşeli, hoş bir yere dönüşmüştü.

Katı ve çamurlu Gerekliliğin eksik olmadığı yerde artık Zevkin kaprisleri ve Güzelliğin fantezileri parlıyordu.

İktidarını yitiren diktatör, hırsları kadar eksiksiz bir bozgun hakkında ne düşünebilirdi? Ve özellikle diyordum, arkadaşlarıma, ideallerine bu şekilde saygısızlık yapılması karşısında iyi niyetli komünistler ya da eski komünistler ne düşünebilirlerdi? En küstah ve hayâsız kapitalizm, öldürülmesi için ferman çıkaran kahramanı yere seren muhteşem Mammon! Milyonlarca proletari coşturan ve tahrik eden, yoksunluklarla, savaşlarla, keyfi tutuklamalarla, işkencelerle mücadele etmelerini ve bunlara karşı direnmelerini sağlayan mucize, paramparça olmuş, aşağılanmış, bir avuç milyarder ve birkaç yüz müşterisi tarafından gülünçleştirilen hayal!

Devrimin babası meydanın bir tarafında dışlanmış, yüz üstü bırakılmış, ziyaretçisiz, kimseden saygı görmeden, hiçbir mezarlık kabul etmeye yanaşmadığından Kremlin duvarının önüne terkedilmiş haldeydi, bir zamanlar kitleleri yönlendiren askerler yerine tek bir nöbetçi tarafından korunuyordu ve kristal tabutunda çürüyordu ve tam karşıda yok etmek için yemin ettiği insanlar zaferlerini ilan ediyorlardı. Ama hangi zafer? Özgürlüğün, hoşgörünün, demokrasinin zaferi değil -sadece alkışlayabilmiş olduğumuz- paranın zaferi, büyük markaların sahiplerinin çıkarlarının zaferi, haute couture'e ulaşmış bazı zenginlerin ayrıcalığının korunmasının zaferi.

Yüreğimin sıkışmasına engel olamıyordum. Komünist hayal, eşitlik ütopyası... Lenin'ler, Stalin'ler, Kruşçef'ler, Brejnev'ler boşuna saptırmaya çalışmışlardı bunları, gene de güzel bir hayal, saygıdeğer bir ütopyaydı bu -ve bunların bu koşullarda yıkıldıklarını görmek tam anlamıyla keyiflendirmiyordu bizi kesinlikle. Rusya'da siyasal diktatörlüğün yıkılması üçümüzü de sevindiriyordu- ama öte yandan onun yerini bu kadar çabuk paranın zorbalığının almasına da üzülmemek elde değildi.

"Burada polis ve para arasında başka bir tercih yok mu?" diyordu Julie. Paraya tapmak Orakın biçmediği iş dünyasında

oburca besleniyor. Otomatik para makinelerinin tip-tip-tip-tip'leri Çekicin boğuk seslerinin yerlerini aldılar.

Başka semtleri keşfedince, ülkeleri iki yüzyıldan beri oturmuş demokrasileriyle değerlendiren Fransız gençler şaka yapmaktan vazgeçtiler: acı yok olmamıştı, lüks ve savurganlık ciladan başka bir şey değildi.

Rusya'da kitleler yaşamlarını büyük zorluklar içinde sürdürüyorlardı -bir açıdan bakıldığında işin, ücretin, emekliliğin, küçük ama bedava konutun garanti olduğu komünist diktatörlük dönemindeki koşullara göre daha büyük zorluklar içindeydiler. Polis denetimi ve gözetimi yoktu artık, tartışılmaz bir kazanımdı bu ama daha gizli bir şekilde, sinsice sürmüyor muydu bu iş acaba, çünkü Kızıl Meydan'dan oldukça uzak bir yerde olan otelimizde yaşamıştık bunu biz ve kuşku ve çekingenlik içine düşmüştük. Bize, dinamik ve zengin bir kentin, yabancı medyalar tarafından dağıtılan mucizevi görüntülerini nakit para sanmamayı öğreten macerayı anlatacağım. Kremlin, Puşkin Alanı ve Bolşoy Tiyatrosu arasındaki bölgede bir kahvenin fiyatı dört avroydu. En ucuz yemek yaklaşık altmış avroydu. Batmış bir imparatorluğun başkenti Avrupa'nın en pahalı kentiydi. Ve sağda solda dolaşırken kısa süre içinde farkettik ki moda butikleri, zenginlik gösterileri, revaçta olan restoranlar ve barlar sefil bir gerçekliğin üstündeki dekordan başka bir şey değildi. Bir semtte yoğunlaşmış ihtişam geri kalan sefaleti belirginleştiriyordu. Birkaç vitrinin çarpıcılığı genel sefaleti yok edemiyordu. Binaların köhneliğini görmek için iç avlulara girmek yeterliydi. Baştan aşağı delik deşik, her tarafları kemirilmiş oluklar bu anlamda ihmalin düzeyini gösteriyordu: bir günlük yağmurdan sonra, bütün deliklerden çavlanlar gibi su fışkırıyordu... alavere havuzlarının suları boşalıyordu sanki...

Buna karşılık kente bir bütün olarak bakıldığında olağanüstü bakımlı ve soylu bir görünümü vardı. Kıyık kıyafeti önemsememe, tüccarın, esnafın yalakalıkları, yapışkan reklamcılık, ilkelliğin saldırısı Rus ruhunu pek az yıpratabilmişti. Yeraltı ka-

feleri, konforsuz, şiirsel, gizemli yerler, kaldırımlara yayılmış fast-food'ların rekabetine direniyordu. Binaların avlularında yoksulluk hakimdi ve pis su birikintileriyle doluydu buralar ama bu binalarda yaşayan insanlar eski püskü kıyafetler içinde olsalar da bu konuda kendilerine özen gösteriyorlardı. İhmalcilik diye bir alışkanlık yoktu bu konuda kesinlikle.

Kendisini seyahate hazırlamak ve Rusya'da karşılaşacağı ortam konusunda bilgilendirmek amacıyla yaptığımız sayısız konuşmalardan birinde Raoul'e şöyle demiştim: "Batı'nın Prag, Budapeşte, Varşova'yı zehirlemek amacıyla bir araya getirdiği ilkelliklerin tümü burada boyun eğdirilmesi mümkün olmayan bir ülkenin katı gelenek göreneklerine ve ahlakına tosladı. Doğuştan gelen, yetmiş yıl süren komünizmle güçlenen püritanizm. Rusların soyluluğu sefaletleri kadar çarpıcı. Rusya direniyor. Moskova Rusya değil, Kızıl Meydan da Moskova değil."

Benim inancım buydu, başka türlü Raoul'ü çok şey umduğu bu seyahate çıkmaktan caydırmış olurdum... kariyerinden çok özel yaşamı için istiyordu bu seyahati...

Raoul'e eşlik etme ve tehlikelerini pek iyi göremediği bir seyahati kolaylaştırma arzusu dışında başka bir gerekçem daha vardı Moskova'ya gitmek için. Maksim Gorki'nin ölümü tarihçilerin açıklayamadığı bir sır olarak kaldı. Doğal bir ölüm? İntihar? Cinayet? Soruşturma baştan başlayacaktı. İnsanın birçok karanlık yüzü var. İnsanı genellikle bir bütün olarak görmek isterler, oysa edebiyat dünyası insanlarının hepsi çelişkiler içinde kıvranıp dururlar. Bugün, Sovyet dönemi Rus yazarlarının gördüğü muameleyi en az hak etmiş olan yazardır Gorki. Başka yöntemlere gerek kalmadan hepsine birden saldırmayı uygun buluyorlar. Hepsi rejime satmışlar kendilerini, sanki yazarın varlık nedeni ve onuru, yaratıcı özgürlüğü olamazmış! Stalinci Gorki: yapıtlarının büyük bölümünü Devrimden çok önce yazmış olan ve Çarcı otoritelere kafa tuttuğu için bir yıl hapis cezasına çarptırılan bir yazar bu etiket altında cezalandırılıyor.

Birinci adaletsizlik örneği. Ayrıca çoğu burjuvaziden gelen ve kendilerini eğiten aileleri bulunan, çocuklukları himaye altında geçen, normal bir eğitim gören batılı yazarlarla bu avantajlardan hiçbirine sahip olmayan bir yazarı karşılaştırmak mümkün müdür? Babasını çok küçük yaşta yitiren, on yaşından beri ekmeğini kendi kazanmaya çalışan, zaman zaman çöp toplayan, odun çalan, bir ayakkabı mağazasında çıraklık yapan, Volga doklarında hamallık yapan, Nijni-Novgorad Fuarı'nda şantiye sürveyanı olarak çalışan, fırınlarda çalışan, aşçı yamaklığı, gece nöbetçiliği yapan, ırmak gemicisi olarak çalışan, aynı işte hiçbir zaman üç ay duramayan, barınacak ve ısınacak bir yeri olmayan, sözgelimi on üç yaşında ikon atölyesinde beyaz yumurtaları sarı yumurtalardan ayırma işinde çalışan, boya karıştıran biri. Arkadaşları yaşamlarından yakınırlar... "karmaşık, karışık ve anlaşılmaz yaşamlar". Delikanlı dinler, şaşırır, anlamaz. "Bu düşünceleri merakla dinliyordum; heyecanlandırıyor-

lardı beni; hemen hemen bütün insanların aynı şeyi söylemesi hoşuma gidiyordu: hayat kötü, daha iyi yaşamak gerekir! Ama aynı zamanda, bu daha iyi yaşama arzusunun hiçbir yere götürmediğini, atölye çalışmalarını, işçilerin karşılıklı ilişkilerini hiçbir biçimde değiştirmediğini de görüyordum. Bütün bu söylemler gözlerimin önündeki yaşamı aydınlatıyorlardı ve yaşamın gizlediği hüzünlü boşluğu gösteriyorlardı ve bu boşlukta, insanlar dalgalı bir gölün üstündeki toz taneleri gibi yüzmeye ve su üstünde kalmaya çalışıyorlardı. Aynı insanlar bu yaşamın saçma olduğunu, tutarsızlık ve sıkıntı içinde yaraladığını, bu yaşamı değiştirmek için küçük parmağın bile kaldırılmadığını söylüyorlardı."

Çöküntü, hareketsizlik, Rus yaşamının sıradanlığı boğar onu: "vahşi düzen bozukluklarına dönüşen sıkıntının getirdiği umutsuzluk". Kendini avutmak için tek başına, gizli gizli okumayı öğrenir çünkü patronu yakalarsa dövecek, kırbaçlayacak hatta tekme tokat ve eline beş kopek bile tutuşturmadan işten kovacaktır. Gelecekten yoksun, hayatının iyileşmesi konusunda hiçbir umudu olmaksızın, korkunç bir sıradanlığa batmış durumdadır, tefrika romanlara kaçmaktan başka bir panzehir bulamaz: Dumas, Montépin, Jules Mary, Balzac, Walter Scott... "Halk" davaları kendi yapıtlarını büyük ölçüde etkileyecek olan yazarlar.

Yeniyetme sonra yetişkin olur ve hiçbir şeyin değişmediğini görür. Çevresini kasıp kavuran sefaletin tanığı ve kurbanıdır... okuma yazma bilmeyen, köleleştirilmiş, açlıktan ölen, sarhoş insanların gömülmüş oldukları manevi çöküntü yüzünden utanır ve bu insanlar için üzülür, aşağı tabaka insanlarının hüzünlü sözcüsü olur ve kitaplarında çar otokrasisine karşı başkaldırır, halkın büyük bölümünü aptallaştıran ve aşağılayan bir rejime karşı nefret kusar. Ve kendisinin çok istediği, romanlarıyla ve oyunlarıyla hazırlanan bu devrim patladığında ve peygamber ilan edildiğinde doğal olarak katılır bu dünyaya. En azından herkesin, eskisine olduğu kadar sert eleştiriler yönelttiği yeni bir yönetim karşısında kuşkularını ve duraksamalarını kaale al-

madan yinelediği budur. Geçmiş acıları, inançları, angajmanlarıyla, Rus halkının çıkarlarına tersmiş gibi görünen şeylere gözlerini kapamayan bir insanın temel dürüstlüğü ve namusu. Lenin'i eleştirdiği sayfaları büyük bir keyifle keşfetmiştim: Gorki'nin sovyet dalkavukları tarafından açık seçik nedenlerle ve yazarın bütünüyle olumsuz bir imajını yaygınlaştırmaya kararlı olan batılı tarihçiler tarafından ihmal edilen, unutulan ya da bilinçli olarak saptırılan metinler.

Proletaryanın ne onurunu ne de yaşamını düzenleyen panayır cambazı diktatörün gerçek eğilimlerini çok kısa sürede gözler önüne sererek "Sosyalizmin Napoléon'u"nun "utanç verici, anlamsız ve kanlı" cinayetlerini ifşa eder. "Bizim devrimimiz vahşi ve kötü bütün içgüdülere açık olmuştur." Cenaze merasimi 1936'da Kızıl Meydan'da, görkemli devlet törenleri ve dekoru içinde Stalin ve yüksek devlet görevlilerinin huzurunda yapılan Gorki'nin Soljenitsin'den yarım yüzyıl önce Kremlin'in zorbalarına karşı sert ve ağır suçlamalarda bulunabileceğini kim düşünebilirdi? Ama böyle olmuştur. Gorki'nin 1917-1918'de Petrograd'da, *Yeni Yaşam*'da *Uygunsuz Düşünceler* başlığıyla yayımlanan yazıları olağanüstü serttir. "Sovyet politikası işçi sınıfının ihanet politikasıdır... Barbar acımasızlık, işi sadizme kadar götüren bolşeviklerin vahşeti, kültürsüzlükleri, halka karşı iğrenç muamaleleri ve işçi sınıfını yok etmeleri konusunda söylediğim her şeyin arkasındayım, bu konuda ısrar ediyorum ve yazdıklarımı imzalıyorum." "Lenin hem bir "önder" hem de önemsiz bir Rus köylüsüdür; Rus halkıyla birlikte başarısızlığa mahkûm acımasız deneylerden geçme hakkını görmüştür kendinde... Yaşam, kendi karmaşıklığı içinde bu insana yabancıdır; halk katmanlarından habersizdir bu adam; hiçbir zaman halkla birlikte yaşamamıştır ama kitlelerin nasıl şaha kaldırılacağını, kitlelerin içgüdülerinin özellikle nasıl tahrik edileceğini kitaplardan öğrenmiştir." "Lenin, Troçki Devrimi lekeliyorlar, devrimi kanlı cinayetler örgütlemeye zorluyorlar, kanlı baskınlar ve cinayetler gerçekleştiriyorlar, masum insanları tutukluyorlar." Mizah ve suçlamalar at başı gidiyor. "Ünlü Sudan

kabileleri uzmanı Rus Yunker şöyle diyor: "sefil vahşiler insan etinden nefret etmeye başlıyorlar, buna karşılık nispeten belli bir kültür düzeyine gelmiş halklar yamyamlık eğilimi gösteriyorlar". Biz Ruslar, hiç kuşkusuz, "nispeten önemli bir kültür düzeyine gelmiş bulunuyoruz": siyasal olarak bize düşman kabileleri yiyip yutma açgözlülüğümüz kolayca gösteriyor bunu."

Bununla birlikte Gorki yeni rejimi eleştirirken ne o dönemde ne daha sonra, bir an bile göçmenler tarafına geçmeyi, karşı devrimciler safında yer almayı düşünmemiştir. Yalana saldırmak, evet ama bolşevizme katılmasını tartışma konusu yapmak, asla. Din yoluyla hümanist, karakter olarak hoşgörülü, Avrupai bir sosyalizm yanlısı, kendi kendini yetiştiren, okuma yazmayı kendi kendine öğrenen, kitaplara ve kültüre tapan, Stalin'in politikasını hem eleştiren hem destekleyen, kişisel tercihlerini bir yana bırakan Gorki sovyetleştirmenin olumlu özelliklerini tanımıştır. Eşitlikçi komünizm fırsatı kaçırılmıştı, eski senyörler kategorisinin yerini yeni bir senyörler kategorisi alıyordu, sovyet politbürosu imparatorluk sarayı ayrıcalıklarını sahipleniyordu ama Rus halkı (kötü niyet olmadan inkâr etmek mümkün müydü bunu?) genel sağlık, konut, iş güvencesi, sosyal güvence gibi önemli ve ciddi avantajlardan yararlanıyordu. Tarihinde ilk kez kitaplara, tiyatroya, müziğe, statlara, havuzlara, sağlık hizmetlerine, tatile kavuşuyordu. Kültür ve spor, hastane ve tatiller herkes içindi. Gorki bu gelişmelerin sonuçlarını görmezlikten gelemezdi. Stalinci baskı onun özgür ve demokratik bir Rusya hayalini söndürdü ama Devrimin gerekli olduğunu yadsıyanlar ve geçmişe dönüş arzusu içinde olanlar onu davalarına kazanmak için boşuna çabalıyorlardı.

Hangi tarafı tercih etmesi gerekiyordu? Dışarıda kalmak? Ülkeye dönmek? İtalya'yı seviyordu, özellikle de Capri ve Sorrente'yi. Devrimden önce Çarın polisinin elinden kurtulmak için yedi yıl kalmıştı orada. Devrimden sonra da Lenin tarafından yazıları ve bağımsızlık düşkünlüğü yüzünden sürgüne gönderilince tekrar dönmüştü oraya. 30'lu yılların başında Sta-

lin tarafından Rusya'ya dönmesi ve Moskova'ya yerleşmesi için kendisine baskı yapılınca daha fazla direnemedi. Vatanından kesinlikle uzaklaşmayı tercih etmek, Rus halkıyla dayanışmayı bırakmak, çocukluğuna ihanet etmek bu devrimin gerekliliğini reddetmekti. Dönerse yazar olarak sadece bir Hugo'ya, bir Tolstoy'a, bir Zola'ya nasip olabilmiş saygınlığıyla sovyet cinayetlerini gizleyecekti. Ne yapabilirdi? Döndü, katıldı onlara, Stalin'in verdiği konağı kabul etti, ifşa ettiği barbarlığı onayladı, zorbanın gittikçe artan despotizmine bir iç direnişle karşı çıkmaya çalıştı ama rejime, daha sonra kendisi için utanca dönüşen ve belleğinden hiç atamadığı kozlar vermek zorunda kaldı.

"Çeka'nın etkinliği proletarya hümanizminin kesin tanıklığıdır." Bu gizli polisin "çalışmaları"nın keyfi olarak seçilen ve mahkemeye çıkarılmadan mahkûm edilen sayısız kurbanın Sibirya'ya gönderilmesi ya da Lubianka yer altı dehlizlerinde infaz edilmesiyle ilişkili olduğu bilinince (ve Gorki biliyordu bunu) bu kölece laflar sadece üzücü olur. Böyle bir inkâra ne gerek vardı? Sibirya çöllerinde, çoğu buz gibi sularda ölüp giden on binlerce siyasi mahkûm tarafından çıplak ellerle kazınan bir kanal şantiyesini ziyaret ettikten sonra "yeni insanın doğuşu" ve "bireyin, emeğiyle yeniden can bulması" üstüne övgüler yağdırdı (ama böyle bir yalakalık için hiçbir özrü olmayan André Malraux da), bu ilk ve ucube toplama kampını içinde kendiliğinden oluşan bir coşkuyla anlatıyormuş gibi gösterdi kendini.

İçinden başka şeyler geçirmek ve konuşmalarında ve yazılarında tersini söylemek... böyle bir sıkıntıyı Gorki'den daha fazla kimse çekmemiştir hiç kuşkusuz. Dışarıda Sovyetlere satılmış olmakla suçlanan, Rusya'da gizli bir muhalif olduğundan kuşkulanılan yazar kimilerinin gözünden düşüyordu, kimileri de güvenmiyorlardı artık ona. Lenin konusundaki inanılmaz fikir değişikliklerini dostları tiksinmeden ve düşmanları da küçümsemeden okuyabilmişler midir? "Bana göre Lenin efsane bir kahramandır, yanan yüreğini göğsünden koparan ve ışığıyla insanları iğrenç kaosun dışına, pis ve kanlı bataklığın dışına götürecek olan yolu aydınlatan insandır... Çocukları ölçülü bir tavır-

la, hafif ve dikkatli hareketlerle okşuyordu... Lenin'in acımasızlığı konusunda çok şey söylendi ve yazıldı. Tabii ki yalan ve iftiraya karşı onu savunmamak gibi bir zaaf göstermem mümkün değildir... Bu dünyanın büyük insanları arasında üstüne çamur atılmadık tek insan yoktur belki." (Lenin'in ölümü üzerine 1924'te yazılan yazı).

Gorki ne zaman samimiydi? Kendisine karşı ne zaman dürüst olmuştu? 1918? 1924? 1930? Petrograd'da mı? Capri'de mi? Moskova'da mı? Çeka acımasız bir örgüt müydü yoksa bu örgütte çalışanlar kahraman mıydılar? Devrim ışık saçan bir şafak mıydı? Yoksa dehşet ve korkuya doğru bir gidiş mi? Bir türlü tavır alamadığından, ikili oynamakla suçlanıyor, bir yandan lanetleniyor bir yandan da kuşku çekiyordu. Bununla birlikte belli bir dönemde vicdanına itaat etme görevi daha fazla duraksamasına izin vermedi. SSCB'nin düşmanlarının eline koz verme korkusu oportünizm oldu. İktidarı onurlandırdığı resmi övgülerin altında gerçek duyguları yatıyordu. Dostlarıyla birlikte olduğunda eleştirilerini esirgemiyordu. Bazı yazılarında, git gide daha belirginleşen anıştırmalarla çekincelerini, kuşkularını sergiliyordu. Militanca desteğin yerini belirsizlik, çözümsüzlük kuşkuları almıştı. İktidar aptal değildi. Niçin 1936'da Gorki grip yüzünden iki hafta içinde ölmüştü? On beş gün içinde hekimler başından ayrılmamışlardı. Şurupların, iğnelerin amacı sadece hastanın tedavi edilmesi değil miydi? İçinden çıktığı proletaryaya sadakati dolayısıyla ve antinazi cepheyi çökertmemek için uzun süre suskunluğunu koruduktan sonra ikiyüzlülüğün maskesini indirmeye mi hazırlanıyordu?

Seyahatimi Est-Ouest Yayınları finanse ediyordu. Gorki'nin son yılı üstüne bir inceleme yazısı kaleme almak için kontrat yapmıştım. Umut bağladığı ve gençliğinin ideallerine sadakatiyle kendisini destekleyen insanlar tarafından hak etmediği biçimde aldatılan bir insanın hüznü şahsıma yapılmış bir saldırı gibi dokunuyordu bana. Ben hiçbir zaman, uzaktan ya da yakından komünist olmamıştım ama eğitmen olduğumdan, sap-

malar ve ilkelerini aldığı ütopyanın yıkılmasıyla haksız yere, tümüyle mahkûm edilen sovyet pedagojisinin pozitif yanlarını değerlendirme durumundaydım. Paris'in banliyölerinden birinde, iki yüzyıllık kurallarla elim kolum bağlanmış halde, çaresiz durumda Fransızca programlarının öğrencilerimin meraklarına ve ilgilerine ters düştüğünü anlıyordum. Zeki öğrenciler şöyle diyorlardı bana: "Mösyö, sizin Corneille'iniz ruh soyluluğunu, kahramanlarının cesaretini yüceltiyor ama parayı nereden bulduklarını söylemiyor." Para yoksa bu kadar özverili, bu kadar ilgisiz olmak mümkün müdür? Zola da Essonne lise öğrencilerini tatmin edemiyordu. "Evet işçileri, emekçileri anlatıyor ama sıradışı insanlar bunlar. Üstün insanlar, hepsi birer istisna."

Benim öğrencilerim için Gorki ideal bir yazar oldu. İnsan türünü bütün sosyal renkleriyle ve irdelediği şeyin gerçekliğini edebi etkilerle çarpıtmadan irdelemişti. "Sanatçı" olmak onun ilgi alanlarında ikinci planda kalıyordu. Anlattığı insanlara yakın olmak istiyordu. Fransa'da hiçbir yazar onunla karşılaştırılamaz. Halk çevrelerinden çıkmış tek tük yazar kökenlerini unutturmaya çalışır. Ötekiler büyük çoğunluğun nasıl yaşadığını bilmezler ya da önemsemezler. Hepsi, kendilerini gerçek yazarlar olarak kabul ettirmek için gündelik dilden koparlar ve gerekli donanımdan yoksun okuyucunun ilgisini çekmeyecek, ona yararı olmayacak araştırmalara verirler kendilerini. Öyle ki milyonlarca Fransız, Fransız yazarlarının yazdığı kitaplardan yoksun kalırlar. Milyonlarca Fransız Fransız edebiyatı ürünlerinde bulamazlar kendilerini, buna karşılık milyonlarca Rus, kendisine söz verdiği için Gorki'nin kitaplarında kendilerini bulurlar. Öğrencilerimi kendilerini ilgilendirmeyen, insanlığın onda dokuzuyla ilgili olmayan yapıtlara alıştırmaya çalışmakla saçma bir iş yapıyordum...

Ana'nın yazarı demode mi olmuştu? Fransa'da da Rusya'da da işsizlik, eğretilik, geçicilik, sefalet, kaybettiğinden daha fazla alan kazanıyor. Metro girişlerinde avuç açan siyah başörtülü babuşkaların hemen hemen hepsi kayboldu ama bunun nedeni

bence belediye başkanının kenti bunlardan temizlemek istemesinden çok bunların artık zaruret içinde olmamalarıdır. Kızıl Meydan, Nikolskaya Sokağı'nın köşesi... seyirciler Bolşoy'dan çıkarken takım elbiseli, ciddi görünümlü –profesör ya da hekim- bir adam onlara karton bir kutudan çıkardığı füme ringa balığı satmak istiyordu. Öbür uçta Aziz Basileios Katedrali'nin arkasına gizlenmiş, donanımından geriye sadece çizmeleri ve kızıl yıldızlı şapkası kalmış bir eski asker eski bir gazeteye sarmış olduğu bir Kafkas kamasını çıkarıyor ve iki paket sigara karşılığı veriyordu.

Gorki üstüne bu araştırmalar ve edebiyat çevrelerine otoritemi kabul ettirme umudu beni Livradois'da annem, erkek kardeşim ve yeğenlerimle birlikte ailece bir yaz tatili yapmaktan vazgeçirmeye yetmezdi. Dostum Raoul'ün yardımsız, himayesiz Rusya'ya gitmesine gönlüm razı olmuyordu. Zevklerini, düşkünlüklerini bildiğimden, sarışınlara karşı inanılmaz zaafından, saflığından, Rusça bilmemesinden yararlanmak isteyen it uğursuz takımının eline düşmesinden korkuyordum. Moskova'da bir sanat galerisi açmış olan Irina Korsakov adlı bir kadın son yapıtlarını sergilemesi için davet etmişti onu. Kendi ifadesiyle Rusya'daki büyük paralara tav olmuş ve kabul etmişti öneriyi. Duvarlarındaki sovyet döneminin kabuklarını örtmek isteyen kulüpler, bankalar, enstitüler işlerine yarayacak yapıtları yüksek fiyatlardan satın almaya hazırdılar. Ayrıca birçok meraklı da seksen yıllık tutucu çirkinliğin yarattığı boşluğu telafi etmek için acele ediyordu. Ama Raoul bunlardan daha fazlasıyla ilgileniyordu. Moskova'da bir serginin prestijinin kendisini ilgilendirmeyeceği izlenimi uyandırmak istememekle birlikte Rusya'da kişisel sorununa bir çözüm bulacağı olasılığını görmeseydi bu kadar çabuk cevap vermezdi Irina'ya bence. Ve bu umutla, bu düşler içinde gittiği için endişeleniyordum ben de.

Raoul, görünüş olarak son derece mutluydu özel hayatından. Otuzuncu yaş gününü daha yeni kutlamıştı, XX. Arondismanda bir çatı katında tek başına ve özgür yaşıyordu... başarılarla taçlanmış, macera açısından zengin "münzevi" bir yaşam sürüyordu da denebilir. Neredeyse her gecesi bir fetihle son buluyordu. Onun yeni partnerler susuzluğunu anlamak için uzun boyunu, geniş omuzlarını, ince kalçaları üstündeki güreşçi gövdesini, güçlü uzuvlarını göz önünde bulundurmak gerekirdi her zaman. Esmer, kaslı, çok çevikti, gündelik cinsel harcamalara ihtiyacı vardı. Balzac kare biçimindeki çenesini, etli dudakla-

rını, sık saçlarını görseydi ender rastlanan bir karakterin fizyonomonisini bulurdu onda. Bunlardan gururlandığı falan yoktu kesinlikle, gecenin saat dokuzunda, onunda, doymak bilmez bir arayış içinde Paris'in sıcak semtlerine atılmasının nedeni yeni bir macera arzusundan çok fizyolojik bir gereklilikti.

Onu takıntılı biri ya da egoistçe zevklerine bağlı, keyif arayan biri gibi göstermek istemem. Bu bağlamda Internet'i denemiş ve bu kişisiz ve çok basit tatmin sağlayan araçtan hemen vazgeçmişti. Gerçek bir sanatçı olarak model üstünden çalışırdı. Hazcı isteklerden çok sağlam bir iştah belirliyordu hali tavrını. Sonuçta sadece bedenin masumiyeti olan bir şey için yeni bir şey söylemeye gerek var mıdır? Olsa olsa, onu kimi zaman tehlikeli, kaçınılmaz biçimde belirsiz ve ne olduğu bilinmeyen rastlantıların beklediğini bilmek kaygılandırıyordu beni. Doymak bilmez arzuları utanmaz, pervasız insanlarla ilişki kurmak zorunda bırakıyordu kendisini ve küçük kaçışlardan pek hoşlanmasa da burjuva gençlerini tercih ediyordu ve evine getirebildiklerini tercih etmeye özen gösteriyordu.

Onu neredeyse on yıldır tanıyordum ve yaşadığı gece hayatına tamamen yabancı olmama rağmen en iyi dostlarımdan biri olmuştu. Benim türüm değildi onun türü, farklıydı ve çok özel bir durum olmasaydı sanıyorum hiç kesişmeyecekti yollarımız: yapıtlarını sergileyen Paris galerisi için sipariş edilen yazı.

Fransa'da doğan Raoul Sicilya kökenliydi. Büyük babası Salvatore Gioia savaştan sonra göç etmişti. Agrigente doğumluydu ve daha çocukken bir kükürt madeninde çalışmıştı. *Carusi*'ler, öldürücü yayıntıların temizlenmesini sağlayacak hava ve ışığın girmediği rutubetli sıçan yolları içinde kükürt taşımakla görevli çocuklar ya genç yaşta ölüyorlar ya da sakat yetişkinler olarak sürdürüyorlardı yaşamlarını. Bu madenler, sağlıkla ilgilenen resmi kurumların baskısıyla 1950'ye doğru kapatıldı. Salvatore Auxerre'e yerleştiğinde ciğerleri tahrip olmuştu zaten. Raoul'ün ana babası, Sicilyalı olmalarına rağmen onu fransızlaştırmaya çalıştılar: Auxerre'de ölen ve kent meydanında bir heykeli bulunan bir X. Yıl Fransa kralının adını taşımasının nedeni bu-

dur. Büyük baba iki başka ad daha istedi: Sicilya geleneğine göre toruna ataların erdeminden bir şeyler aktaracak olan Salvatore ve Renato. Ataerkil irade tartışılamazdı, dolayısıyla Raoul'ün adı Raoul Salvatore Renato oldu.

Niçin Renato? Sadece Sicilya ve İtalya'nın değil aynı zamanda Avrupa'nın da gerçekten "popüler" tek ressamı Sicilyalı Renato Guttuso'ya saygı nişanesi olarak: popüler çünkü çok yoksul işçilerin avukatlığını üstlenmiştir ve Sicilya'nın büyük mülk sahipleriyle ve silahlı kolları mafyayla mücadele etmeye başladığı dönemde sosyal şiddet sahneleriyle ilgili resimler yapmıştır. *Kükürt İşçileri, Arazi İşgalleri, Salvatore Carnevale'nin* [kahraman sendikacı] *öldürülmesi, Ton balıkçılarının grevi:* Guttuso sadece sanatçı değil aynı zamanda ressamdı. İşlediği temalar arasında Sicilya'nın başka büyük acı ve sefalet sahneleri de vardı: yanardağlar, depremler, köylülerin her gün yaşadıkları sefaletler, bir koyuna sahip olma tartışması sonucu öldürülen oğlunun cesedi eve getirildiğinde umutsuzluk içinde ağlayan anneler. *Etna'dan Kaçış, Ağlayan Kadınlar, Çarmıha Germe, Ölümün Zaferi:* kırmızının, lal rengin, mağlupların kanlarının aktığı tuvaller, çarmıha gerilmiş bir Sicilya, katledilen bir Sicilya vizyonunu tamamlayan görüntüler. Salvatore Gioia, odasında, artık hiç terketmediği yatağının karşısındaki duvara *Kükürt İşçileri*'nin bir röprodüksiyonunu asmıştı: ressamın bu en ünlü yapıtında yeraltında bir çöküntü sonucu ezilen bir arkadaşlarını yukarı çıkaran cılız çocuklardan oluşan bir grup görülür.

İhtiyar, ölüm döşeğinde bile dört yaşındaki torununa fısıldayacak gücü bulmuştu: "Sen de ressam ol. Sen de anlat." Okuma yazma bilmeyen bir göçmen için resim yapmak halkın sefalet ve acısını anlatmaktan başka bir şey olamazdı. Neredeyse mezardan gelen fısıltı halindeki bu tembihleme Raoul'ün üstünde bir emir gibi etkili oldu: sadece ressam olmakla kalmadı, bu resim türünün modası geçtiğinde ve kariyere zararlı olmaya başladığında gerçekçi bir ressam oldu. Sicilya'ya hiç gitmemesine ve Güney İtalya'ya özel bir ilgi duymamasına rağmen eski kükürt madencisinin ölümünden sonra gelen etkisi altında büyüdü,

emirlerine boyun eğdi. Geleneklerinden aldığı aşırı özgürlükle açıklanabilen itaat. Büyük baba bunları mahkûm etseydi, evinden kovulur, afaroz edilir ve "sapkın" ilan edilirdi. İsyankâr torun aldığı emre itaat ederek, anarşiyi, özel yaşamının skandallarını geri alıyordu. Bilinci dışında oluşan gizemli aktarım. Atalarının ülkesindeki kökler o kadar derinlerine yerleşmişti ki bana göre bütün Sicilya, çalkantı ve şiddet ortamıyla, kendisi farkında olmadan beynine nakşolmuştu. Tanrıtanımaz, özgür düşünceli, eşcinseldi, niçin *Çarmıha Germe, İsa'nın Çarmıhtan İndirilmesi, Masumların Katledilmesi, Zina Yapan Kadının Taşa Tutulması* adlı resimleri yaptı... Acılar adasından her zaman fışkıran bir çilenin uzak yansımaları mıydı yoksa bunlar?

Emekçilerin ressamı -bu türün sonuncusu- olarak ünlenmişti. On yıl önce açtığı ilk sergisinde temsil ettiği eğilim o kadar enderdi ki, Paris'in kültür dünyasından o kadar kopuktu ki, galerinin müdürü bir sunuş metni ısmarlama konusunda sıkıntıya düştü. Gorki'yle ilgili küçük bir kitap vesilesiyle farkettim. Rus romancının ailesinden olan yirmi yaşındaki bir ressama destek olmayı kabul eder miydim? Tablolarını beğendim. Açılıştan önceki özel davet için kısa bir konuşma tasarladım.

Daha sonra bana şöyle dedi: "adımı, soyadımı doğru telaffuz eden tek Fransız sizsiniz: *Renàto*, a'yı uzatıyorsunuz ve *Cioia*, İtalyanca *g*'deki çifte sessizi vurguluyorsunuz."

Raoul Fransızca adını tercih ediyordu -toparlayıcı, hızlı, yaşama kudurganlığı içinde, ateşli, hareketli- ama öte yandan da Paris için uygun olmayan Renato'yu bıraktığından biraz da pişmanlık duyuyordu. Renato Guttuso en beğendiği ressamdı. Onun Fransa'da tanınmadığını söylemek cesaretini göstermekte büyük zorluk çektim; Fransa'da Picasso'nun *Guernica*'sı sanat yapıtı olarak kabul edilen tek siyasal ifşa eylemidir. "Biliyorum" dedi, "bu adı da seviyorum çünkü Re-nato, Re-ne, yeniden doğma vaadi içerir."

Ama bana daha sonra, samimi olduğumuzda söylediğine göre en büyük gururu başkaydı. Adının Gioia, Neşe, Sevinç olmasıydı, olağanüstü bir rastlantı! Gioia, Neşe "gay"le uyuşan bir

ad değil miydi? Onun adetlerini yavaş yavaş keşfedebilmiştim: farklılıklarımıza -o parlak, toplum içinde rahat, ilgi çekmek isteyen biri, ben geri planda kalmak isteyen, silik kalmaktan üzülmeyen biri– rağmen aramızda güçlü bir dostluk kök salmıştı: herkes kendi karakteri, kendi bilgi ve becerisi, tutkuları doğrultusunda (bir fabl söz konusu olsaydı adı Sanatçı ve Hoca ya da İtalyan ve Auvergne'li olurdu). Ve ben böylece alışkanlıklara, ritlere, yerlere, hiç bilmediğim bir vokabülere (küçük sözlük) merak saldım. Yapıtlarına hayrandım; hayatını merak etmeye başladım.

Ne kadar farklı bir ressam olduğunu, dönemin kuralların-dan ne kadar sıyrılmış bir sanatçı olduğunu burada ancak çok yüzeysel olarak anlatabilirim. Konularını en mağdur toplum katmanlarından alıyordu -kükürt madenlerinde çalışan işçiler değil, Marx'ın "proletarler"i de değil, Gorki'nin kendi döneminde yaptığı gibi fabrika işçileri de değil ama sitelerde yaşayanlar, göçmenler, kimlik belgeleri olmayanlar-, görünüşe sadık kalıyordu. 2005 yılında kanaat önderleri için korkunç bir sapkınlık ve bir müşteri topluluğu oluşturmak için ciddi bir handikap. Goutte-d'Or, La Courneuve barları, XI. arondisman işgalcileri... çok az insanın duvarlarını süslemek için satın almayı düşüneceği bu dekorlarla ilgileniyordu. Kuzey Afrikalı, banliyölerde yaşayan marjinal, belli bir ikametgâhı olmayanın, metroya sığınmış serserinin, karakola götürülen kelepçeli adamın, karakollarda dövülen adam'ın ressamı ve avukatıydı Raoul. Eleştirmenler, tercihlerine üzülseler de, onu bir "neo-verist" olarak görseler de -onu moda akımlardan soyutlamak ve galerilerin güvenini engellemek için yeterliydi bu- yetenekli bir sanatçı olarak görüyorlardı. Son "angaje" ressam, modası geçmiş bir ideale bağlılığıyla büyük başarılardan uzaklaşan sanatçıya uygun görülen bu ironik saygıyı hak etmişti. Bununla birlikte soğuk bir duştan da korkmak gerekiyordu her zaman. Şık gay dergisi *Oscar*, kent dışındaki yollardan birinde, bir viyadükte şiltesini katlayan bir Romen eşcinselin görüldüğü bir tabloyu gülünçleştirmişti.

Gece eğlencelerinden kimi zaman morarmış ve şişmiş gözlerle döndüğünde hayatından memnun olup olmadığını sorardım. Böyle rastgele birinden ötekine, arkası gelmeyen aşklarla, istikrarsız, duygusuz ilişkiler içinde, her zaman kötü şeyler olabileceği beklentisi içinde yaşamak hem tehlikeli hem yıpratıcı değil miydi?

"Frédéric, ben kendimi sanatıma adamayı düşünüyorum ve sanatçı sadece yapıtlarına yansıtması gereken şeyleri kimseyle paylaşmamalıdır."

Nereden bulmuştu bu beylik düşünceyi? Bir gecelik arkadaşlar peşinde koşması çok fazla vaktini alıyordu, sürekli bir arkadaşı olsaydı bu kadar zaman harcamazdı. Aslında yaratıcı gerilim, çile, bütünüyle sanata bağlanma, atölyeye kapanma, fildişi kulede ya da duvarları mantar odada ibadet, karakterine son derece yabancı şeylerdi. Evden hiç çıkmasaydı, yapmış olduğu resimleri yapamazdı. Yazık ki geleceğe kalabilecek ama kirasını ödemesine bile katkıda bulunamayacak yapıtları için gitgide daha az zaman ayırabiliyordu. Zevkten çok gereklilik dolayısıyla, yavaş yavaş gerçekçiliği, dava adamı olmayı bırakmış, kolay ve rantabl bir yol olan post-modern alana yönelmişti. Kısaca söylemek gerekirse yaşamını "biçimler", "enstalasyonlar" –Moskova'ya götürdüğümüz flüoresan tüpler gibi- yaratarak sağlıyordu ve bu yapıtları tanımadığı kişilerle ne kadar kolay ilişkiler kuruyorsa o kadar kolay yaratıyordu.

Özgür doğan ve karakterlerini göstermek için mücadele etmeye gerek duymayan bu yeni gay kuşağının tipik temsilcisi olarak arzularını bedeninin basit bir işlevi olarak görüyordu. Riskleri de olan zevkler, ender ama şiddetli bir kendini yok etme eğilimi... Korkuyordum. Arzuların sıradanlaşması sonucu, bıkkınlık içinde, Marais barları ve gece kulüplerinden artık zevk almamaya başladığında Maréchaux kaldırımlarını arşınlamaya başlıyordu, Sicilyalı kökenlerine bağlı ve kendisinin bile çözemediği çok eski, çok derin bir gereksinim olan acı çekme gereksinimi içine düşüyordu. Bereket versin siyasal bilinci frenliyordu onu. Bulvarlarda kaynayan Afrikalı, Romen, Polonyalı, Bal-

kanlı eşcinsel pazarından beslenmekten olabildiğince kaçınıyordu, toplumsallık duygusu aşağı tabakalardan partner aramayacak, bu alanda faaliyet göstermeyecek, göçmenlerin cinselliklerini satın almayacak kadar gelişmişti.

Kendisine güvenen tek kadın olmaktan gizliden gizliye bir keyif alan annesi onun neyse o olmasını, öyle yaşamasını kabullenmişti. Auxerre'de eczacı olan ve kişisel düşüncelerinden çok aile geleneği dolayısıyla Katolik olan babası onu "bağışlamak" için bir yıl beklemişti. Önyargılardan sıyrılmış olduğunu göstermeye özen gösteren kızkardeşi ise "böyle bir erkek kardeş"e sahip olmanın "süper" olduğunu düşünüyordu. "Arkdaşlarım kıskanıyor" diyordu, Putin'in Rusyasından çok kardeşine olan düşkünlüğünden dolayı Moskova'da bizimle birlikte olan Julie. Aslında kendisinin de bir sorunu yoktu eşcinselliğiyle. Suçluluk sıkıntıları çekmediğinden "eskiler"in (altmışını geçmiş olanların) bu kadar doğal bir şeyi bu kadar mesele yapmalarını anlamakta zorlanıyordu. On sekiz yaşında, ilk sevgilisi, baskıcı bir toplumda parya olarak dünyaya gelen "gelişmiş ve ilerici" biri olmasaydı kendisi gibilerin eskiden nasıl yaşamış olduklarından bile haberi olmayacaktı.

Roland gençliğinde çektiklerini anlatmıştı ona: usanç, gizlilik, tiksinti veren ilişkiler, insanın toplum içinde kendisi olamaması, ailesinden, komşularından, dostlarından daha sonra patronundan gizlenmek zorunda kalması, sürekli şantaja maruz kalma korkusu, köstebek gibi yaşamak... Raoul yaşanan dönemle hiçbir ilgisi olmayan ve öğretici hiçbir yanı olmayan geçmiş bir dönemi dinlerken duyulabilecek bir merakla dinliyordu onu.

Ona hiçbir şey öğretilemez miydi? Emin değildim. Şöyle dedim kendisine: "Ne zaman Roland'dan söz etsen, heyecanlı bir titreme geçiriyorsun, sesin de titriyor... Onu sanki, bugün yaşamında olan insanların çok üstünde bir yere yerleştiriyorsun."

-İlk kişi oydu Frédéric... Bana açıkladı... Beni sevdi... Ayrıldığımızda acı çeken tek insan o oldu.

Raoul yavaş yavaş Roland'ın yapısının farklı olduğunu, genç çağdaşlarından farklı bir hamura sahip olduğunu anlamıştı,

onun için sevişmenin bir anlamı kalmamıştı ve yalanan dondurmadan ya da seyredilen filmden daha fazla zevk vermiyordu. Halles barlarına, Marais gece kulüplerine Champo'da bir seansa gider gibi giriyorlardı -öteki insanlar gibi biriydi o da-. Bu rahatlık ve doğallık Raoul'e ağır gelmeye başlamıştı, o partnerlerinin yavanlığıyla alay ettikçe, onlardan şikâyet ettikçe farkına varıyordum durumun. Roland'ın iç zenginliğiyle karşılaştırıldığında ne sefalet, ne yoksulluktur bu! deyip iç geçiriyordu. Roland Ecole des beaux arts'da hocasıydı ama bu iç zenginlik yaşamında, işinde, mesleğinde en önde yer almıyordu. Ortaya çıkan engeller, farklılığı üstlenmek için aşılan zorluklar, cesaret ve inatla yenilen düşmanlık, arka plandaki bütün bu mücadele, sabır ve sebat ona bir tutarlılık, bir direnç, Raoul'ün farkında olmadan etkilendiği tinsel bir bilinç kazandırmıştı. Sonunda bir gerçeği kabul etti: kuşağına sunulmuş olan özgürlüklerden bol bol ve büyük bir zevk alarak yararlandıktan sonra cinsellikten ruhun ve kalbin de yararlanacağı bir ilişki özlemi içindeydi. "Bir büyük aşk" gereksinimi içinde olduğunu itiraf etme cesaretini gösteremiyordu ama bu düşler içinde olduğundan emindim.

Madam Korsakov'un davetini alır almaz Rusya'daki yaşam konusunda sorular sordu bana... Birçok batılı gibi romantik bir Rusya imajı vardı kafasında. Bu konudaki sınırlı bilgimi aktardım kendisine. Prens Andre, romantizm ve coşkulu duygular bağlamında gay'lere de ayrıcalıklar tanıdıysa kendisi tanık olacaktı buna. Ben sadece, tarihlerinin çok önemli bir gününde, bir rastlantı sonucu Moskova'ya gittiğimden, Rus eşcinsellerinin bugünkü durumuyla ilgili bilgi verebilirdim. Çarlar döneminde Sibirya'ya sürülen, Stalin döneminde "sosyal bir suç" gibi görülen ve bir psikiyatri kampında beş yıllık bir "tedavi"ye gönderilen, "faşist bir kusur" gibi gösterilen (bizzat Gorki tarafından ama dostum olduğu için ifşa etmiyorum) eşcinsellik ancak 29 Mayıs 1993'te, başkan Boris Yeltsin "cinsel sapkınlık" eylemlerini ceza yasasından çıkaran kararnameyi imzaladığında meşruiyet kazanabilmişti (ben o gün Rossia Oteli'ndeydim: haber gazetenin birinci sayfasında yer almasaydı gözümden kaçabilirdi).

Devam ettim: "bununla birlikte Ruslar'ın, tuhaf, kestirilmesi mümkün olmayan, aşırılıklara eğilimli -onlarla ilgili olarak bu konuda söylenen her şey doğrudur- karakterlerine rağmen ahlak konusunda aşırı titiz, gururlu ve kibirli, ölçülü ve temkinli, nemelazımcılığa ve adamsendeciliğe düşman olduklarını ve bütün bunların yetmiş yıllık komünizm, toplumsal eğitim ve ahlak eğitiminin bir sonucu olduğunu ekledim... Moskova'da bir Gay Pride var ama sürekli her seferinde zulümlerle son buluyor... Bence bu tür teşhirler için olgun olmayan bir toplumu provoke etmemeleri gerekir. Elindekilerle yetinsinler. Gizlenecek tarafları yok, artık güzel her şey. Artık meşru olarak Avrupa'nın geri kalan bölümü kadar özgürler.

-Ama sadece on iki yıldan beri, dedi Raoul düşünceli bir tavırla. Ancak on iki yıldan beri neyseler o olmaya hakları vardır... Avrupa'yla fark çok büyük olacak.

-Niçin çok büyük?

Verdiği uzun cevaptan anladığım kadarıyla gerçek anlamda militan olmamakla birlikte, hiç kuşkusuz ilk sevgilisine sadakati dolayısıyla "dava" dediği şeyi savunmaktı yüreğinde yatan.

"Düşün ki bizde eşcinsellik 1804'lerde Napoléon yasalarıyla suç olmaktan çıktı. Bununla birlikte XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın ilk yarısı bizim için çok zor geçmiştir. Meşru baskı ortadan kalktığından ahlaksal baskı daha da sertti. Kuşku, dedikodu, iftira, gereksiz cezalandırma, işe alınmama, keyfi sözleşme iptalleri... toplum, hayatı çekilmez kılmak için bütün olanaklarını kullanıyordu. Bu tecrit stratejileri 1900'e doğru beklenmedik bir destek kazandı: psikanalitik kuram. Bu kuram bizi sakat insanlar gibi gösteriyordu ve hâlâ da öyle gösteriyor. Ne ikiyüzlüdür bu Freud! Bize olgunlaşmamış insan muamelesi yapıyor, övündüğü bilimsel kesinlik eğretilemeler yapmasına izin verseydi larvalara benzetebilirdi bizi. Ona göre gelişmemiz içinde bloke olmuş zavallı tipler, gelişmeleri mümkün olmayan ruhsal özürlüler olacaktık. Cinsel gelişmede üç evre: bebekler için otoerotizm; çocuklar ve yeniyetmeler için narsisisk omoerotizm; yetişkinler için heteroseksüellik. Mastürbasyon yapıyorsun, sonra öteki

kendini, kendinin aynasını seçiyorsun, nihayet "öteki"ni keşfediyorsun. "Öteki"nin bedeni, aleluya! En ünlü yapıtı bizi ikinci evrenin geri kalmışları, aynı sınıfı bir türlü geçemeyen tembeller yani geri çevrilen mallar, hayatta başarı gösterememiş insanlar gibi gösteriyor. Ve tüm sözde bilim insanları, Stekel'ler, Lacan'lar, Dolto'lar bunları taklit etmek için yarışıp duruyorlar. Üretici monogami dışında bir gelecek yoktur! "Hiç mutlu eşcinsel görmedik", bu budalılığı bir inanç bildirgesi gibi geveleyip duruyorlar. Tabii! Onlara muayene olmak için müstehcen divana uzanmak için köşeye sıkışmış, enkaz haline gelmiş, kendine baskı yapan mazoşistler olmak gerekir.

"Batı Avrupa'da zihniyet değişimi tarihi Mayıs 1968'se eğer, kamuoyunun yasaların kendisine tanıdığı zihniyet değişikliğinden yararlanması için yaklaşık iki yüz yıl beklemesi gerektiğini görürsün. Ve dahası... Afrikalılar'ın AIDS'ten ölmelerine göz yuman II. Jean-Paul alçağı bizi kutsamak istiyor, yeterki aşağı insanlar, sakat insanlar olduğumuzu kabul edelim.

"O zaman, senin, eşcinsellerin, siyasal rejimlere göre Sibirya, hapishane ya da psikiyatri kampından başka hiçbir tercihlerinin olmadığı, temelde katı bir ahlak anlayışını benimsemiş olduğunu söylediğin bir ülke için on iki yıllık meşru özgürlük nedir?

-Rusya'da insanlar için yaşamın hâlâ zor olduğuna inanıyor musun?

-Bundan korkuyorum."

Birdenbire kendine geldi. "Yok, hayır! Tersine istiyorum. İstiyorum ki her şey bir tepside sunulmasın onlara ve önceden olduğu gibi gözlerinin önünde tutulsun. Bizim Halles kabilemizi tatiller öküz kooperatifine dönüştürmekte olan bu iç huzuru ve maddi rahatlığı tanımıyor olabiler mi? Aramızda evlilik hayalleri içinde olanlar bile var! Belediyede düğün isteyenler! Şık giysiler içinde! Avuç avuç atılan pirinçlerle ve köylü büfesiyle! Düşünebiliyor musun? Yüzyıllar boyunca kendilerine işkence edenlerin uygulamalarını taklit etmek! Hiç değilse burada bu tür aptallıklara düşme riski içinde değiller. Toplumsal tepki onları izlemeye ve konformizmden (uyma, uymacılık) kurtarmaya

devam etsin... Olabildiğince uzun süre tecrit edilsinler, yeraltında kalsınlar, baskı görsünler... Tutkuyu sadece bu bedeli ödeyerek tanıyabileceklerdir... Aşılması gereken önlemler olmadan, hiçbir duygunun gücü yoktur, hiçbir tutku mümkün değildir."

Kendisi için konuştuğunu seziyordum ve kendisini vasat, duygusal bir yaşamdan koparacak olan insanı Rusya'da bulabileceği düşleri içindeydi. Rusya, onun için ideal bir ülke: meşruiyet açısından tehlikesiz ama korku, gizlilik alışkanlığı Paris'te sıradan olan şeyin bütün bedelini karşılamak zorundaydı. Rusya izin veriyordu, yasaklaması, yaptırımı yoktu. Sadece Rusça bilmemesi, tercih yapmasını engelleyeceğinden ve karşısına ilk çıkanla yetinmek zorunda kalacağından başarı şansları konusunda kuşkularım olmasına rağmen en derin ve en kalıcı Rus nitelikleri olabilecek şeyler üstünde yoğunlaştım. Övgücülüğümü zorlama pahasına da olsa Slav ruhunun ölümsüzlüğünü yüceltim.

"Tutku, onun orada yerini koruduğundan emin olabilirsin. "Ruh" orada geçerlidir hâlâ. Rusya maddecilikten korunmayı biliyor, tüketim ateşi oraya sıçramamıştır. Yiyecek, para, tatil... bunların değerleri bizdeki değerleri temsil etmezler. Başka şeylerle ilgileniyorlar, göreceksin! Herkes okuyor, metroda, parkların banklarında, parkların çimenlerinde. Ne okuyorlar? En romantik şairleri, onları en büyük düşlere götürenleri okuyorlar... Puşkin, Lermontov, Ahmatova... Müzik daha fazla gerekli onlara. Arabadan çok piyanoya sahip olmak istiyorlar... Dikkatini çekerim ama, herhangi bir müzik değil bu. Sözgelimi Mozart çok hafif geliyor onlara... Kendilerine tutkunun sonsuzluğunu açan müzikçileri yüz kez tercih ediyorlar... Chopin, Çaykovski, Rahmaninov..."

Hemen bu bestecilerin plaklarını alıp eşyalarının arasına koymak istedi. "Rahmaninov da eşcinsel miydi?" diye sordu bana safça. Fnac'ta hiçbir romans diski bulunmadığından adları dolayısıyla bazı plakları almaya karar verdi: Rahmaninov'un *Trio elejyak*'ı, Çaykovski'nin *Patetik Senfoni*'si. Çaykovski'nin *Keman Konçertosu*'nu hediye ettim ona. Kısa süre içinde lirizmi son

derece arı, son derece etkileyici *canzonetta'* yı ezberledi. Yazık ki dostumu en küçük bir tahrik karşısında duyarlı buluyordum. Rusya'da "ideal bir dost" bulmakta gecikirse inkâr eder gibi yaptığı ama pek kurtulmak niyetinde olmadığı alışkanlıklarını edinecekti yeniden. Lombards Sokağı'nı süpermarket gibi görmesinin, Marais'yi bir seks panayırı gibi görüp protesto etmesinin, ghetto'lardan nefret etmesinin bir anlamı yoktu, oralarda dolaşmaktan çok mutluydu-kendisi için hiçbir tehlike yoktu, eşcinsellere saldırılar çok seyrekti. Moskova'da ise başka türlüydü işler. Batıya "açılma" Rus başkentinde suç oranının genel olarak artmasıyla kendini gösteriyordu. Özgürleşmek, özgür olmak! Bunun anlamı saldırma, çalma, öldürme hakkına sahip olmaktı. Hepsi seçilmiş yemler, ilk kurbanlar: eşcinseller. Geceleri çeteler dolaşıyordu sokaklarda ve çapkınlık peşindeki yabancılara askıntı oluyorlardı. Bu yabancılar karanlık yerlerde, çıplak, paraları alınmış, uyuşturucu verilmiş, dövülmüş, kimi zamanda öldürülmüş olarak bulunuyorlardı. "Cezalandırma amaçlı saldırı" gerekçesi cinayetlerin üstünü örtüyordu. Kamuoyu bu haydutlara hak veriyordu. Polis ise "aradıklarını buldular!" demekten başka bir şey yapmıyordu. Eski komünist ahlak suçlara gerekçe oluşturuyordu.

Raoul tanınmış bir sanatçıydı, yapıtları satıyordu. Rus halkı adını hiç bilmese bile eserlerinin Irina Korsakov tarafından sergilenmesi dikkat çekmesi için yeterli gelecekti.

Nihayet, karakteriyle ilgili bir özelliğe dönmem gerekir mi? Biliyordum ki tehlike düşüncesi bile kesinlikle keyfini kaçırmazdı onun. Risk, acı, ıstırap bazı akşamlar dayanılmaz bir şekilde çekici geliyordu ona. Paris'te bulunan güvenlik, çıkmaz sokakların bulunmaması, pusuların çok ender olması, insanların iyi niyetli oluşu, ilişki kurma bağlamında bütün bu rahatlıklar tahrik olma şiddetini azaltıyordu. "Bir çetin cevize rastlayabileceğinden asla emin olamama... her an bıçak çekebilecek biri, bilemezsin nasıl kaldırır, diyordu ağzı sulanarak.

-Raoul! diyerek karşı çıktım kendisine, gülünçlüğünü hissettiğim erdemli ve ahlaklı bir ses tonuyla.

4.

Irina Korsakov'un bize randevu verdiği Metropol Oteli'ne doğru giderken, böylesine büyük bir başkente göre sefil bir ırmak olan Moskova'yı aştık, daha sonra Kruşçev'in, Moskova'nın en güzel yerine, yıkılan birçok kilisenin yerine diktiği bir beton yığını olan Rossia Oteli boyunca gittik. İlk seyahatlerim sırasında yabancılar çok fazla tercih yapacak durumda değillerdi: banyoda suyun sapsarı aktığı, havluların karton gibi olduğu, müşterilerin iğrenç bir şekilde karşılandıkları bu otele inmek zorundaydılar. Kızıl Meydan'ın girişinde Aziz Besileios Katedrali çılgınca görkemiyle büyüledi bizi: kabartmalı, değerli taşlarla, kavun dilimleri, ananas kabukları, bal peteği motifleriyle süslü çok renkli dokuz kubbe.

Julie Lenin'in mozolesine şöyle bir göz atmaya bile gerek duymadan büyük mağazaların vitrinlerine koştu. Gianfranco Ferre ortalama bir Rus için anormal fiyatlara sonbahar giysilerini sergiliyordu özellikle. Tarihin bu geri dönüşüyle ilgili olarak dikkatini çektiğim Raoul Rusya'da yaklaşık bir yüzyıldır yasak olan lüksün yeniden ortaya çıkışı dolayısıyla mutlu oldu ama bu lüksün devrimcinin mezarının üstünde gelişmesi şoke etti onu. Sonra başka bir konuya geçerek çok sık adını duyduğunu söylediği soğuk ve sevimsiz alışveriş merkezi GOUM'un (Glavniy Universalniy Magazin) yerine bu mağazaların ne zaman yapıldığını sordu.

Yeltsin'li yılların başında.

-Eşcinsellik suçu ceza yasasından ne zaman çıkarıldı?

-Aşağı yukarı aynı dönemde.

-Olağanüstü bir rastlantı! Yeltsin devlet tekelini kırarken ve iş adamlarının yolunu açarken özel yaşamın cezalandırılmasına da son veriyor. Dolayısıyla ticaretin özgürleşmesi ve cinsel özgürlük atbaşı gidiyor...

Durdu, kızardı, yeni Rusya'da kendisini çeken şeyin ne olduğunu anlatmak için başka sözcükler bulmak zorunda olduğunu farketti. Cinsellik ve ticaretin birleşmesi, Paris'te özellikle sevmediği şeylerdi. Devam etti konuşmasına:

"Fransa'da, XIX. yüzyılda, doğum oranı takıntısıyla ve randımanı artırmak amacıyla baskıyı örgütleyenin kapitalist burjuvazi olduğu düşünüldüğünde zenginleşme hakkını ve bireysel özgürlükleri birbirlerinden ayırmayan bu yeni Ruslar sınıfına sadece sempati duyuyor insan. Mutluyum, Rusya'da olmaktan mutluyum!"

Ben de uzun zamandan beri, Moskova'ya her gelişimde insanlığa güven duyuyordum ama başka nedenlerle... Ekonomik zorluklar, kamu hizmetlerinin aksaması, görevi kötüye kullanma, polisin eski alışkanlıklarını sürdürmesi, belki ama açığa çıkmamış bir enerji... Hiçbir zayıflık göstermeden Gulag'ı, iç terörü, Alman istilasını, özelleştirmeleri taşıyabilen, her cephede direnmeyi başaran ve bütün felaketlerin üstesinden gelen ülkeye hayrandım. Şimdi özgürlük ve refaha adım atarken kolaylıklara kaçarak yozlaşabilirdi. Kasvetli yıllarda onu ayakta tutan aynı güç bugün rahatlık aracılığıyla aptallaşmaya teslim olmasını engelliyordu. Altı opera salonu, hiç boş kalmayan on ya da on iki konser salonu, tıklım tıklım dolan seksen tiyatro: insanlar gün boyu çalıştıktan sonra Shakespeare'in, Molière'in, Ostrovski'nin bir oyununu kaçırmamak için metroya binip, salkım saçak bir vagonda bir saatlik bir yolculuğa katlanabiliyorlardı ve dönüş yolunda gene metroda ellerindeki Puşkin'lerin, Şalamov'ların sayfalarını açıyorlardı. Bu halkın savaşa, diktatörlüğe, sefalete karşı koymakla elde ettiği ruh yüceliği, zengin halkların battığı entelektüel felaketten koruyabiliyordu şimdi de.

Rus cesaretinin olağanüstü kaynaklarını düşünürken Raoul hoşgörülü ama yasaklar belleğinin henüz canlı kaldığı bir toplumda yaşamanın mutluluğu üstüne kafa yoruyordu; öteki Batı ülkelerinde artık buharlaşmış olan bu yasakların sıkıntısını çekenlerde bu bağlamda süreklilik, katılık ve sertlik hiç eksik değildi. Tarih müzesinin kırmızı tuğlalı cephesini geçip ve Ti-

yatrolar Meydanı'ndan sağa döndükten sonra kısa süre önce restore edilen Metropol'e ulaştık. Raoul ve Julie dış mozaiklere, 1900'lü yılların çiçekli üslubuna hayran kaldılar. Fresklerine ve Art Nouveau eşyalarına yeniden kavuşan salon rahat koltuklar sunuyor ve burada mutlaka müşteri olmaları gerekmeyen insanlar Rus bürokrasisinin katı kurallarıyla hiç ilgisi olmayan tam bir özgürlük içinde buluşuyorlar. Burada herhangi biri, personelin meraklı bakışlarından rahatsız olmadan alçak masalardan birine oturabilir.

Kırk yaşlarında, çok ince, çok zarif, esmer bir kadın, başında çiçeklerden oluşmuş taca benzer bir şey görülen bir nymphea'nın karşısında oturmuştu ve parlak kâğıtlı bir moda dergisinin reklam safyalarını karıştırıyor gibiydi. Biz yanına yaklaşınca kalktı ve bir adım attı bize doğru.

"Irina Korsakov mu? diye sordu Raoul.

-Ta kendisi. Mösyö Gioia değil mi? dedi Sovyet geleneklerinden gelen bir şekilcilikle. Fransızcayı pürüzsüz konuşmasına rağmen İtalyanlar gibi "Cioia" demişti. Üst dudağı dışarı doğru yükseldiğinde küçük beyaz dişleri görülüyordu.

Raoul beni takdim etti.

"Frédéric Giraud, en iyi dostlarımdan biri. Gorki üstüne araştırma yapıyor. Bizim büyük Sovyet edebiyatı uzmanlarımızdan. Rusçası mükemmeldir."

Irina neredeyse hiç bakmadı bile bana... Rusların nelerle ilgilendikleri konusunda bu kadar cahil olunabileceği şaşırtmıştı onu ve artık kimsenin dinlemek istemediği bir tiple ve herkesin nefret ettiği bir konuyla ilgilenmek istemiyordu.

Birbirlerini ilk kez gören iki genç ve güzel kadın ilk başta birbirlerine düşmanca ve hiç konuşmadan bakarlar. Önce hangisi saldıracaktır? Hangisi öbürünü yere serecektir? Irina ve Julie de bu kuralı bozmuş gözükmediler. Kendimi sempatik göstermek için onların bu çabalarıyla eğleniyordum. Gülümsemelerle ve zarif baş hareketleriyle Paris üstüne sıradan düşünceler sergilerken gözleri de zaferi belirleyecek ayrıntının peşinde bir sağa, bir sola dönüyordu. Julie daha körpe, daha minyondu ama Iri-

na'nın deneyimi, becerikliliği onun bu avantajını dengeliyordu. Sadece gençliğine güvenen Raoul'ün küçük kız kardeşi giyim kuşamını ihmal ediyordu. Bir kadına dişi görünmeyi yasaklayan ve dişiliğin klasik niteliklerini reddetmek zorunda bırakan önyargının kurbanı olarak çekiciliğini bu inanca feda ediyordu. Sırtında ince bej kumaştan, buruşuk ve biçimsiz bir elbise vardı ve ön tarafındaki dikey düğme sırası bir çanta gibi sarıyordu onu. Kollar, koltuk altları hizasındaki iki açıklıktan çıkıyordu. Çok gevşek olan omuz askılarından biri sarkıyordu. Bileğini çevreleyen bir deriden başka mücevher taşımıyordu. Kıvırcık saçlar, bir gözünün üstünde gene kıvırcık bir perçem. Irina'nın şıklığı bu özensizlikle çelişiyordu. Saat sabahın onu olmasına rağmen uzun bir etek giymişti, omuzunda ipek bir şal vardı ve kolları yakası çok açık bir gömlek vardı sırtında; ayaklarında marka ayakkabılar, boynunda sert Ural taşından bir kolye vardı. Bakırtaşı bir firketeyle toplanmış yumuşak ve parlak saçları açık alnının iki tarafından dalgalanarak düşüyordu. "Fransa'da kadın kalmadı" derdi bana sık sık Paris'teki Rus dostum A.M. O gün neden yakındığını anladım.

Julie'yi nakavt eden ayrıntı sutyeninin askısı oldu. Hafif dantelli pembe askı kolunun açılmasıyla birlikte ortaya çıktı ve omzunun beyaz etine düştü. Üstünlük mücadelesi iki dakika sürmemişti. İlk kapışmada sonuçlanmıştı maç. Küçük Fransız rakip olamazdı. Irina küçümseyerek gülümsedi. Alçak bir masanın çevresinde toplandığımızda önüne Gucci marka bir çanta koydu ve konuşmaya başlamadan önce gerekli bir makyaj tazeleme işine girişti. Dudaklarına yeniden ruj sürdü, yanaklarını tekrar pudraladı, kirpiklerini maskarayla renklendirdi sonra aynaya baktı. Sonra arkaya doğru kaykıldı ve bacak bacak üstüne attı. Burnunun dibinde sivri topuklu son model Prada'nın sallandığını gören Julie utanarak bacaklarını topladı ve ayak parmaklarını açıkta bırakan sandallarını koltuğunun altına soktu.

Biraz önce çıkardığı eşyaları tekrar çantasına koyan Irina şöyle konuştu: "Özür dilerim, bir Rus kadını olabildiğince çekici gözükmek ister. Hiçbir amacı yoktur bunda! Öylesine! Bu an-

lamda tek zevki kendisini daha fazla kadın hissetmektir! Annelerimizin gelişigüzel giyinmesi vaktiyle çok üzdü bizi. Pılıpırtıları içinde, pejmürde kıyafetleriyle utandırıyorlardı... kışın üşümemek için gazete kâğıtlarıyla dolduruyorlardı bedenlerini, elleri soğuk su yüzünden şişer, yüzlerini Novotik kremleriyle yıpratırlar, saçlarını Pomax boyalarıyla harap ederlerdi. Biz bütün bu kayıpları telafi ediyoruz, hem de nasıl! Moskova'nın güzellik ürünleri konusunda Paris ve New York'un toplum tüketiminden daha fazla tükettiğini biliyor musunuz? Zengin olmak istiyorsanız, kozmetik alanında yatırım yapın. Müthiş ve garantili randıman. Oréal'in yıllık büyüme oranı yüzde 40."

Önceki kuşakların karşılaştıkları aşağılanmaları hatırlayarak güldü, bir an düşünceli gözüktü, bütün sermayesini bir sanat galerisine yatırdığına pişman olmuş gibiydi sonra Raoul'e sergi için ne getirdiğini sordu. Raoul realist konulu yapıtlarını Paris'te bırakmıştı tabii ki!

"Sizin bu yapıtlarla şöhrete kavuştuğunuzu biliyorum... Bunların Paris'te büyüleyici etkiler yapması son derece doğal... Ama bazı gerçekleri de anlayışla karşılamanız gerekir... yetmiş yıl boyunca, resim olarak sadece ütü masasına eğilmiş annelerin, kan ter içindeki maden işçilerinin, kuru ot yığının gölgesinde dinlenen traktörcülerin görüldüğü bir ülkede sosyalist propagandaya benzeyen her şeye nefretle baktık... Sizin eğilimleriniz çok farklı olsa da, hiç kuşkum yok ki...

-*Ruanda*'yı ve *Karakolda Dayak* adlı tablolarımı getirdim. Gene aşağı yukarı aynı türden *Hastanenin Acil Servis Bölümü*'nü getirdim.

-Yazık! Dışlanması gereken dört meslek dalı var, çünkü bunların erdem ve liyakatleri yüzünden kitleleri aydınlatma programında sıkıntılar başgösteriyordu. Sanıyorum siz de artık çekilmez bulduğunuz, resimde artık görmek istemediğiniz bir şeyden söz ediyorsunuz... Yerinde bir ifade, değil mi? Bizim resimde görmek istemediğimiz dört meslek grubu polis, itfaiye, havacılar, hastabakıcılar. Siz daha çok post-modern ürünlerinizi anlatın.

Bazı tuvallerim rölyefli, çivi kakmalar ve şişe kırıklarıyla...

-Ama flüoresan tüpler?

-Onlar da tabii ki.

-Size söylemem gerekirdi mösyö Gioia. Kakmalar geçen yıl çok ilgi görüyordu. Ama şimdi moda değil. Bana tüp gerekiyor. Özellikle de hareketli kombinezonlar, umarım düşünmüşsünüzdür... Sizin enstalasyonlarınız için zemin düşünülüyor hatta. Ziyaretçiler belli bir yol izleyecekler, öğretici bir güzergâh izledikleri izlenimine kapılacaklar. Günümüzde insanların bir yerlere götürülme ihtiyacı içinde olmaları delice bir şey. Bitmiş Marksist ideolojinin yerine inançlar, boşinançlar gerekiyor... herhangi bir boş inanç... Sizin tüpleriniz, mösyö Gioia, ustaca yönlendirilmiş ve gizemli kıvrımları olan tüpleriniz onların Katmandu'ları, Hindistan'ı olacak...

-Evet, doğru, dedi... Irina'nın kesin fikirleri rahatsız etmişti onu.

-Şimdi de en önemli meseleye gelelim. Fiyatlarınız belli mi?

Birkaç rakam kekeledi... bu rakamları çok düşük buldu Irina çünkü Moskova'nın Paris'li bir sanatçıdan beklediği rakamlar bunlar olamazdı.

"Bu işi bana bırakın siz. Fiyatlarınızı ne kadar yüksek tutarsanız o kadar çok ilgi çekersiniz. Kravat fıkrasını biliyorsunuzdur mutlaka!

-Hangi fıkra?

-Herkes bilir canım! İki Rus Paris'ten döner ve Atlıkarıncanın önünde buluşurlar. Her biri bir kravat satın almıştır. Ben Hermes'ten yüz avroya aldım der birisi gururlanarak. Kazıklamışlar seni! der öbürü. Ben Cardin'den yüz elliye aldım!

-Ruslar fıkraları çok mu seviyorlar? diye sordu Julie... kendisine ilgi gösterilmemesine gücenmiş gibiydi... Putin'le ilgili her gün yeni bir fıkra anlatılıyor galiba.

-Ah! Putin, hep Putin! Siz Fransızlar bütün Rusya'yı Putin, Putin'in Çeçenistan politikası, Putin'in mafyayla ilişkileri, Putin'in petrolden gelen milyarlarla el koymasından ibaret sanıyorsunuz! Gerisi? Ülkenin müthiş kalkanması? İmparatorluğun

çöküşünden sonra enerji gerekiyor bize. Özgürlük güçlü halkların en önemli kaygısıdır.

Julie kızardı ve toparlandı.

Mösyö Gioia, fiyatları bana bırakın siz, tamam mı?

-Tabii... Güvenim sonsuz size... Karar sizin, Rus pazarını tanımıyorum ben.

Bu uysallık iyi bir işaret gibi gözüktü Irina'ya. Koltuğunu yaklaştırdı ve Raoul'e doğru eğildi, korsajının çok geniş açık yerini gözüne sokmak istiyor gibi bir hali vardı. Dostum hiç bu kadar güzel görünmemişti. Beyaz pantolon, beyaz, spor bir gömlek içine iyice oturmuş bir gövde. İlk geceler, ava çıkamayacak kadar yabancı hissetmişti kendisini kentte, bu dev kent, çok uzun caddeler ürkütmüştü onu... otele kapanmış ve çıkamamıştı. Atletik omuzları, zarif kalçaları, Sicilyalılara özgü esmer cildi, sık ve gür siyah saçları istirahat sayesinde daha bir çarpıcılık kazanıyordu.

Tabii ki seyahat ve konaklama harcamalarınızı karşılayacağım ve satıştan yüzde altmış alırım, nakliye masrafları dahil.

-Nasıl isterseniz.

Koltuğunun iyice dibine doğru gitmişti, Irina ve göğsünden olabildiğince uzaklaşmıştı.

Birçok ayrıntıyı tartıştılar aralarında ancak bu "tartışma" mıydı, genç kadının monologu muydu belli değildi. Raoul kafasını sallayarak onaylamakla yetiniyordu. Irina, yeni bir saldırıyla, her seferinde, ayartma konusunda hiç de uygun olmayan şeyi burnuna dayamaya çalıştıkça Raoul kaçıyor, büzülüyordu.

Serginin açılış tarihi konusunda küçük bir pürüz çıktı. Raoul Güzel Sanatlar'da Roland'ın elinden ilk ödülünü aldığı günün anısına 18 Temmuz tarihini istedi. İyilik taslar gibi görünmekten korkmadan, o gün, ellerinin, ödülü oluşturan heykelciğin çevresinde hafifçe temas ettiğini itiraf etmişti. Bu temas son derece gizli ve kaçamak olmuş olsa da her ikisinin de itiraf etme cesaretini gösteremediği bir duyguyu açığa çıkarmıştı. Raoul'ün bu tarih konusunda bir boşinancı vardı.

18 Temmuz mu? İmkânsız, dedi Irina. O gün Rusya'nın koruyucusu aziz Sergey Radonejski bayramı. 18 Temmuz'da bütün Ruslar günahkâr olduklarını ve ruhlarını kurtarmaları gerektiğini hatırlıyorlar. Hatta benim birçok müşterim Sergey Possad hac ziyaretini kesinlikle yerine getirir, o gün hiçbir şey vazgeçiremez onları bu ziyaretten.

Kabul etti ve tercihi ona bıraktı.

Temmuz sonu desek? Satış için en uygun dönem çünkü Ruslar tatile gitmeden önce yıl içinde kazandıklarını yerler.

-Tamam, tamam diyordu sürekli koltuğunda büzülen ve genç kadının manevra ve saldırılarından gitgide daha fazla sıkılan Raoul.

Hafif komediyi daha keskin bir epizod izledi. Bu kadar pas atmasına karşılık bir erkeğin tepki vermemesi dolayısıyla sabırsızlanan, belki de aşağılandığını hisseden Irina doğrudan saldırıya geçti.

"Sizinle teklifsiz konuşabilir miyim mösyö Gioia?

-Rica ederim madam Korsakov.

-Beni rahatlatmanız gerekiyor...

-Çok isterim.

-Özellikle kaçamak yok! Açık seçik ve doğru bir yanıt istiyorum. Biz Ruslar çok uzun süre yalanlar içinde yaşamaktan acı çektik ve artık insanların olabildiğince dürüst olmalarını istiyoruz. "

Afallayan Raoul bir baş işaretiyle yetindi.

"Gay'siniz değil mi?"

Yerinden sıçradı. Böylesi bir açık sözlülük Paris'te hiç de olağan bir şey değildi. Yüzüne kan sıçradı ve doğrudan onaylaması mümkün olmadı bu sözü.

"Çok iyi", diye devam etti, rahatlamış bir sesle ve iyi niyetle yüzüne bakarak. "Endişelenmeye başlıyordum. Bir Rus kadını ayartma girişimlerine direnilmesine tahammül edemez, kesinlikle katlanamaz böyle bir şeye... Özellikle de göz koyduğu erkek sizin gibi çekiciyse, sizin gibi... Hiçbir yerde, hiçbir kadın küçümsenmek, hor görülmek istemez, diyeceksiniz bana. Ama bizim kendimizi endişeli hissetmemizin nedenlerini aklınızdan çıkarmayın. Reddedilen bir Rus kadını kendisini yirmi yıl, elli yıl geriye atılmış hisseder... hırçın, tatsız tuzsuz kadınlar gibi gözüktüğümüz ve gerçekten de öyle olduğumuz dönemlere atılmış... Çekici bir fizyonomiye sahip olmamıza izin verilmezdi. Dolayısıyla şu soruyu sordum kendime: ben farkında olmadan bana annemin, büyük annemin havası mı yansımıştı? Aynı sevimsiz ve kaba tip? ...Şeyden o kadar yoksun muydum? Sek-

sapel sözcüğü bile yasaktı. Kendini beğendirmek... söz konusu bile olamazdı böyle bir şey. Tek dişi modeli Sovyet vatanseveri, davasına bağlı, yiğit ve çalışkan kadındı, izin verilen tek süs çene altından bağlanan başörtüsü, takılabilecek tek mücevher ceketin yakasına bir parça yakıyla yapıştırılan buğday başağıydı... Bütün toplumun çıkarına koşulmuş hayvanlar gibiydik... Sizi böyle koltuğunuza büzülmüş görünce gerçekten kaygılanmıştım... Bende gördüğü bir şey korkutuyor mu onu? diye sordum kendi kendime. Emekli bir kolhoz işçisine benzetmiş olabilir mi beni? dedim içimden. Beni hayata döndürdünüz mösyö Gioia."

Son derece mutlu bir halde yanaklarına biraz pirinç pudrası sürdü... eksiksiz makyajını tamamlamak amacıyla değil püskülcükleri sallama zevki için...

"Ayrıca sizi kutluyorum. Serginizin başarılı olması için iyi bir koz var elinizde. Moskova'da önyargılar yok olmadı, tam tersine... bu konuda bir yığın şey söyleyebilirim ama sanat çevrelerinde durum farklıdır... Aşıldı bunlar artık... Basın tam bir destek verecektir size... Bir ressam için gay olduğunu söylemek partiyi yarı yarıya kazanmak demektir... İzin verin, bu konuda sizin kişiliğinizle ilgili olarak bir imada bulunayım, sadece bir ima tabii ki, müşterilerim için hazırladığım katalogda, ne dersiniz?

-Sizce... diye mırıldandı.

-Kesinlikle... İtiraf edeyim ki sizi evlilik, babalık, kalabalık aile vb. konularda her türlü kutsallıkla donanmış biri gibi takdim etmek endişelendiriyordu beni... Birbirimizden gizleyeceğimiz bir şey olmadığına göre kaç yaşındasınız? Ben bir hafta önce otuz dokuzuma girdim. Bir Rus kadını kendisinde hâlâ iş varsa eğer otuz dokuz yaşında olmaktan nasıl bir gurur duyar bilemezsiniz, özellikle annesi ve annesinin arkadaşlarının, kadınlıklarının yirmi beş yaşında bittiğini söylediklerini düşününce... Ve bitmiş demek hemen hemen gerçekten bittiği anlamına geliyordu.

-Ben otuz yaşındayım, dedi Raoul.

-Erkek kardeşim Yermolai'den yedi yaş büyüksünüz...

-Yerm... Nasıldı?

-Yermolai. Bugün rastlanan bir isim değil. Kafkasya'da savaşan ve Tolstoy'la birlikte Sivastopol savunmasına katılan atalarımızdan birinin ismi.

-Bir erkek kardeşiniz var yani öyle mi? Yirmi üç yaşında!... Ne iş yapıyor? Moskova'da mı yaşıyor?"

Birdenbire canlanması Irina'nın hoşuna gitti.

"Evet Moskova'da. Kim bilir, anlaşırsınız belki... O da yakışıklı ve güzelliğe pek düşkün... Gerçek bir Rus... Gerçek bir Rusla tanışmak ister misiniz... Birçok ortak yanınız var... Ancak onun biraz vahşi olması korkutuyor beni. O da ressam... ve o da sizin gibi, şey... anlıyorsunuz beni değil mi? Ama sizin kadar gelişmiş değil, diye ekledi biraz surat asarak. Biraz daha kararsız... biraz daha zıplayıp duran... Oysa yirmi üç yaşında... Çok kararsız... Ama nasıl böyle konuşabiliyorum, nasıl onu etkileme hakkı görüyorum kendimde? Hakkımda kötü düşünmenizden korkuyorum... Bir kızkardeş böyle sorular sorabilir mi? Çok tuhaf biri... Nasıl yaşadığını anlamaya çalışmamın hiçbir yararı yok, tam olarak ne olduğunu anlamaya çalışıyorum... Anlatabiliyor muyum? Kız arkadaşı yok, bazen çıkıyor kızlarla ama ne anlama gelir bu, hangi tarafta? Bu konuda yanılgı içinde olmamayı çok isterdim, avangard çevrelerin beklentilerine cevap verebilmek için gerekli olan profili konusunda kesin bilgelere sahip olmayı çok isterdim. Bilesiniz ki benim içimde hiçbir kuşku yok bu konuda... Eveleme geveleme evresini aşabilecek mi... bütün sorun bu... sadece denemeler yaptığı yola girecek mi... Biraz cesaret gösterebilecek mi, biraz kendine güvenebilecek mi... aramızdaki ilişki on yıldır çok değişti ama bugün çok gerekli bunlar... Mösyö Gioia onu bu konuda deşebilecek birisiniz, çok uygunsunuz bunun için... Düşündüğüm gibiyse ve kariyeri için istiyorum da böyle olmasını... size açılacaktır, bir kadından daha çok size açılır... Yani umut ediyorum..."

Bir sessizlik oldu, duydukları şaşırtmıştı Raoul'ü ve iştahı kabarır gibi olmuştu, Irina pek anlayamadığım bir hınç duygusu içinde kasılmıştı ve onun bu durumu beni de huzursuzlan-

dırmıştı, Julie sevimsiz kıyafeti ve kıvırcık saçlarıyla şaşkın ve çekingen bir haldeydi.

"Kardeşiniz ressam, öyle mi?" diye sordum konuyu biraz değiştirmek için. Ne tür resimler yapıyor?

-Başka bir endişe kaynağı da bu benim için mösyö Giraud! Tereddütler içinde, ne istediğini bilmiyor... Geleceğiyle ilgili açık seçik hiçbir şey yok kafasında... Gerçek bir kariyer planına sahip değil... Bir gün bir tarz, başka bir gün başka bir tarz... Başarının kapıları açık onun için, yeter ki kendisi kapatmasın... Seksen yıllık gecikme dolayısıyla büyük babalarımız gibi resim yapmamamız gerekiyor. Kesin bir emirdir bu... Ama o korkuyor sanki... Ben itmek zorunda kalıyorum, Yermocuğumu, postmoderne doğru... Floresan tüplerden çok uzak daha..."

Dudağını küçük sivri dişlerine doğru kaldırdı.

"Genç Rus resminin nereye doğru gittiğini bilmek isterdim!" dedi Raoul.

Koltuğunda doğrulmuştu ve gövdesini Irina'ya doğru uzatıyordu. Bu saf tavır değişikliğine kanmayacak kadar kurnaz ama Fransızın zokayı yutmuş olmasından da çok hoşnut olan kadın cevap vermeye hazırlanırken Julie sözünü kesti.

"Kardeşiniz hiç sergi açtı mı?"

Anlaşıldığı kadarıyla fazla kurculanmaması gereken bir konuydu bu, çünkü kızkardeş sıkıntılı bir tavırla alnını kırıştırdı. Mırıldandığını duydum:

"Teşvik ediyorum, teşvik ediyorum...

-Ve... O karar veremiyor öyle mi?" diye sordum.

Cevap vermekte büyük sıkıntıya düşen Irina başını eğdi.

"Ama... söylediğiniz kadar gençse..., dedi Raoul telaşla.

"Ülkesinin uzun zamandan beri içinde bulunduğu sıkıntılı ortamdan kendini kurtarmaya karar vermeyen ve harekete geçmeyen tek bir Rus yoktur, diye karşılık verdi Irina. Gençler ne yazık ki pek acele etmiyorlar bu konuda. Yermocuğum Brejnev öldüğü gün dünyaya geldi... Bu rastlantıdan yararlanacağına orada burada dolaşıyır, fırsatları kaçırıyor, tembellik ediyor... Yoksulluk dönemleri konusunda hiçbir şey bilmiyor, sosyalist

adaletten, korkunç sovyet tekdüzeliğinden habersiz... Rüya görüyor hâlâ... idealist... Filozoflarımızdan Vasili Rozanov'un "ay ışığı insanları" dediği türden... filozof bunları enerjisizliklerinden dolayı eleştirir. "Mavi insanlar..." Yermolai tam anlamıyla bir "mavi insan". Bekliyor, duraksamalar içinde... Mesleki yaşamında da özel yaşamında da. Pollock'ın, *action painting*'in renk sıçratmaları tarzını benimsemiş biri sanki, geri gittiğinde manzaraya dönüyor... Göller, uzaklardaki adalar, kayığın içinde bir kadın... Bizim acelemiz var, oysa o, mavi adam rüya görüyor. Kararsızlığı çıldırtıyor beni, biliyor musunuz.

-Birçok ressam aynı durumda, dedim. Fransa'da da aynı... Bütün dünyada böyle... Günümüzdeki resim akımlarını düşünürseniz kim yolunu çizebilir? Bu kuşağın dramı bu kesinlikle... *kime* başvuracağını bilemiyor, *kimi* etkileyecek, *kimi* şaşırtacak... Samimi resim meraklılarını mı? Yeniliğin etkisine meyleden snobları mı? Aptallardan ve saflardan yararlanmaya çalışan spekülatörleri mi? Eskiden bir ressamın önünde bu kadar çok sorun yoktu. Nesnelerle ilgili kişisel vizyonunu tuvale aktarmaktan başka bir şey düşünmezdi ve eserinin pazarın gereklerine uygun olup olmayacağını sorgulamazdı bile. Resim yapmak ruhunu konuşturmaktı. Samimiydi ressam, başka bir ödevi yoktu."

Irina omuz silkti.

"Mösyö Giraud, Gorki'niz gibi konuşuyorsunuz. Lütfen mesele bu değil! Samimiyeti ve bütün o eski hayalperestleri bir yana bırakalım. Yetmiş yıllık aldanma, utanmazlığı, edepsizliği öğretti bize... gerçeğin açık seçik biçimde değerlendirilmesi anlamına gelir bu sözcükler, başka bir şey değil... Yeni resmin *kime* hitap ettiğini soruyorsunuz? Bu resimleri satın alanlara tabii ki! Biz burada, Moskova'da tabloları *kime* sattığımızı, müşterilerimizin *kimlerden* oluştuğunu çok iyi biliyoruz. Aptal başaramazsa bilgi edinememiş olması değildir bunun nedeni. Ormansız bir stepe yağmur yağmaz... Irina konuşurken ellerini dizlerinin üstünde kavuşturdu ve parmaklarını çıtlattı.

-Bu yaşta, dedi genç adamı haklı çıkarmaya çalışan Raoul,

insan sürekli arayış içindedir, ne olduğunu bilemez, hangi yöne meyledeceğini bilemez...

-Ama zaman su gibi akıp gidiyor, mösyö Gioia, budala gibi havaya bakıp duran havada kalır. Rusların büyük bir kusuru var, komünizm de yok edemedi bu kusuru. Çoğu zaman doğuştan gelen yetenekleriyle yetiniyorlar ve bunları işlemeye çalışmıyorlar.

-Bir karakter ne kadar zengin ve derinse yolunu seçmekte o kadar zorlanır" dedim, argümanımın zayıflığının da farkında olarak.

Öfkeyle baktı bana.

"Karakterinin zengin olduğunu kim söyledi size? Binlerce toy sanatçıdan daha yetenekli değil belki. Önemli bir sorun mu bu? Hatta sorun mu bu? Sınırlı bir yeteneği de olsa, kızkardeşi bunu değerlendirecek olanaklara sahip... Irina birçok ressamı zengin etti. Kardeşini niye zengin etmesin?

-Beni tercih ettiğiniz için çok şanslıyım" diye mırıldandı Raoul.

Kızkardeşi pohpohlarken erkek kardeşe mi yaklaşmak istiyordu? Yermolai'yi Moskova'da aradığı ideal dost olarak görmeye mi başlamıştı daha şimdiden?

"Bir an önce yumurtanın sarısına bakalım şimdi dedi, favori deyimini kullanarak... esasa gelmek istiyordu. Kardeşim gay, anladınız bunu. İstesin, istemesin... Doğası tümüyle bu yönde... On altı yaş büyüğüm ondan... yetişmesine tanık oldum, yanılmam mümkün değil... Benim canımı sıkan bu fırsattan hiç yararlanmaması... Bazı deneyleri oldu ama bu anlamda düzenli bir yaşam sürmüyor, açık etmiyor... Anlıyor musunuz beni? Saklıyor kendini, göstermiyor, şansını kullanmıyor. Sanat çevrelerinde gay'seniz bugünlerde moda olmak gerekir... ortalarda olmalısınız, ne demek istediğimi anlıyorsanız eğer... kariyere yararlıdır bu. Özel yaşam niçin gizli kalsın? Neye yarar bu? Fırsatlar var ve yararlanmıyor bu fırsatlardan, yanından geçiyor. Kızlarla çıkmak, ne oluyor yani! Ortaçağda mıyız, ne gerek var bu cilvelere, bu numaralara? Size güveniyorum mösyö Gioia,

sağlıklı biçimde etkilemeniz mümkün onu... Ortaya çıkması, kendini göstermesi için teşvik edebilirsiniz onu... Paris'teki gibi... Moskova'da doğru adresler var bu iş için... sizinkilerden aşağı kalmayacak gece kulüpleri... Birkaç kez onunla birlikte gittim, daha doğrusu bu mekânlara birlikte gitmek için zorladım sonu. Bunlar gizli çalışmıyorlar kesinlikle, telefon rehberlerinde adresleri var ve arabaların camlarına el ilanları iliştiriyorlar. Vakit kazanmak için size bir liste vereceğim... Güzel bir liste, sadece tercih sıkıntısı olabilir... Fotoğrafını görmek ister misiniz?"

Tekrar çantasını aldı ve bir gazete kupürü düştü içinden.

"Ah! Az daha unutuyordum. *Moskova'dan Haberler* gelişinizi bildirdi bile. Bu yazıdan sonra bazı önemli müşterilerimden telefonlar geldi. Dişi ev kedileri domuz yağının kokusunu alırlar.

Çantasını karıştırmaya devam etti ve çıkardığı kıvır zıvırı masaya yaydı. Bu düzenli ve zamanını tasarruflu kullanan kadın şaşırttı beni. Üç aylık ajandasının sayfalarını karıştırdı, sallադı, kırmızı maroken bir portföyün içindeki belgelerden birini aldı, belgeleri tekrar yerlerine koydu, yeniden incelemeye başladı, Van Cleef modeli, yassı, gümüş sigara tabakasını açtı ve sonunda bakmayı unuttuğu çantasının iç bölmelerinden birinden fotoğrafı çıkardı.

Gördüğümüz fotoğraftaki çocuk yirmi üç yaşından çok on sekiz yaşında bir çocuktu, Novgorad'lı sarışın bir genç kızı andırıyordu, hatları son derece düzgün ve inceydi. Çizgilerdeki erkeksi bir şeyler zorlayıcı gelebilecek bir güzellik sıfatının uygun bulunmasını engelliyordu. İnce ve zarif ama yavan olmayan bir figürdü bu... kadınların kolayca âşık olabilecekleri türden... Karakterden çok çekicilik: ürkek bir duruş, eski zamanlara özgü tavırlar. Yay çizen kaşları dik burnunun üstünde kavuşuyorlardı, yanakları gamzeli, elmacık kemikleri çıkıktı, üst dudağının gölgelediği yaldızlı tüylerin altında son derece düzgün bir ağzı vardı. Saçları alabros kesilmişti ama Irina'nın söylediğine göre saçlarını uzatmaya başlamıştı artık. Casanova'nın Petersburg'da rastladığı ve kendisi için "önyargılara meydan okuduğu" teğmen bu çocuğa benziyordu mutlaka. Gözlerinin mavi olduğunu

söylersem aslında dünyadaki milyonlarca gözden farklı olmayan gözlerden söz etmiş ve son derece sıradan bir şey söylemiş olurum. Ve bu gözlerin bir dağ gölü gibi saydam olduklarını söylersem gene yavan bir klişe olur bu. "Bakışları uçsuz bucaksız Kuzey Kutbu'nda yutulmuştu ve orada geziniyordu sanki." Turgenyev'de, Bunin'de hayranlık uyandırabilecek olan bu imaj günümüzde sadece güldürebilir. Yermolai'nin nasıl olmadığını söylersek onu daha iyi tanımlamış olurduk. Irina'ya o kadar az benziyordu ki, bir kuşku duydum: aralarında on altı yaş fark olan erkek ve kız kardeş öz kardeşler değildiler galiba.

Raoul fotoğrafı almıştı, dikkatle inceliyordu, kimi zaman ayrıntılarını görmek için gözlerine yaklaştırıyor, kimi zaman onu bütün olarak değerlendirmek için uzaklaştırıyordu. Sırtına eğilmiş olan Julie fotoğrafı elinden almayı başardı. En fazla hangisi büyülenmişti, bilemiyorum.

İçimden şöyle düşündüm: bu kadar güzel birinin toplumda yer edinmek için ötekini berikini dirseklemeye ihtiyacı yoktur. Kendisini yığınların, itiş kakışın üstüne çıkaran bir özgüveni vardır. Resimlerini göstermek? Gazetecilere çalışmalarını anlatmak? Kaderi rastlantısal bir sergiye bağlı değildir. Irina'nın cinsel çekiciliği vardı, Fransa'da olsa "can yakıcı" diyebilirlerdi, erkekleri çekiyordu ama anında aptallaştıracak cinsten biri değildi. Bulunduğu konuma gelebilmek için mücadele etmiş olmalıydı ve erkek kardeşine duyduğu öfkede hiç kuşkusuz kıskançlık da vardı... erkek kardeşinin emeğe olan inançtan çok doğuştan gelen doğal bir üstünlüğü vardı. Deneyimleriyle kazandığı inanç, başarının ancak sürekli çabayla elde edilebileceği inancı genç adama karşı objektif davranmasını engelliyordu. Aslında belki de seçilmişin, vaadin yerine getirilmesini beklerken boyun eğmiş olmasına o, "kararsızlık", "ihmal", "mücadeleden kaçma" diyordu. Köylü tarlasını boşuna sular, toprağını verimli kılmak için kuyusunu boşuna boşaltır, toprağı verimli kılan sadece yağmurdur, der bir Rus atasözü. Bu kadının, kardeşini suçlayacağına doğrudan doğruya Tanrıya çatması gerekir.

Sonunda fotoğrafı inceleme iznini alabildim. Bu yüz çok çekiciydi ama şehvetten yoksundu. Raoul'ün dünyasına yabancı olsam da erkek güzelliği heyecan verebilir bana. Yermolai'nin, deyim yerindeyse bizden uzakta, çok uzakta, yükseklerde, arzunun ancak yavaş yavaş girebildiği bir yerde dolaşıyormuş gibi bir hali vardı. Solgun dudakları, açık teni, tüysüz yanakları, dibi gözükmeyen gözleri adeta bir öte dünya iffetine çekilmiş, ulaşılması mümkün olmayan bir karakter izlenimi uyandırıyorlardı. Tabii ki Irina'nın kardeşinin özel yaşamı ve deneyimi konusunda çok az şey söylemiş olması bu izlenimin silinmesi için yeterliydi. Hiç kuşkusuz fotoğrafın dondurduğu çizgilerin sertliğinden bunların hareketli ve tutkulara göre canlı olamayacaklarını söylemem uygun düşmezdi.

Raoul tekrar bakmak için koltuğumun koluna oturdu. Dostumun yüzüne baktığımda nasıl cüretli düşlere daldığını görünce birtakım endişelere kapıldım ister istemez.

Genç ve sarışın bir Rus bize her zaman Alyoşa'yı hatırlatır... Seyyahın Fransa'dan getirdiği beylik düşüncelerden biridir bu. Karamazov'ların en küçüğü dinginliği ve manevi uyumu romanın öteki kahramanlarının öfkeli sıkıntısıyla çelişen kanatlı melek imajını vermiştir bize. Yermolai'nin köşeleri kalkık ve aşırı sabit bakışlı gözleri çelik gibi aydınlık, parlak ve keskindi. Dudakları çok solgundu, çok inceydi ve endişe veriyordu bu nedenle. Resme daha dikkatli bakıldığında vahşi ve şiddet uygulayabilecek biri gibi göründü bana. Her şey bir yana göl imajı o kadar sahte olamazdı: fotoğrafı bana sadece yüzeyi, sakin harelenmeyi, durgun bir günü gösteren bir gül. Fırtına belki asla derinliklere ulaşamayacaktı ama günün birinde inerse dalgalar görülmemiş bir şiddetle yükselecekti.

"Gençlerimizin zararsız göründüklerini ve çoğu zaman gerçekten de öyle olduklarını biliyorum: sadece sevgi, değiştirme gücüne sahiptir onları. O zaman tehlikeli olurlar ve sevgilerinin objesi dinsel bir tapınma olur. Sevdikleri kişi için tasavvur edilemeyecek fedakârlıklarda bulunurlar, karaktersiz görünen kişiler için olağanüstü fedakârlıklar yapabilirler. Kimileri kendileri-

ni feda etme noktasına kadar götürmüşlerdir işi; kimileri ölüm tehlikesi karşısında geri adım atmamışlardır."

Gorki'nin Rus gençliği üstüne bu gözlemi geldi aklıma. Bununla birlikte şu anda bunu hatırlamaktan daha anlamsız bir şey olamazdı. Gözümün önündeki bu çocuğu uzaktan yakından bu tür değerlendirmelere uydurmak mümkün değildi. Çocukluktan yeni çıkan yüzü saflığını koruyordu.

Fotoğrafı Irina'ya iade ettim. Kardeşini çok sık görmesine rağmen şefkatle baktı fotoğrafa, daha sonra çantasına yerleştirdi fotoğrafı... biraz önce onun için bu sert konuşmaları yapmış olamazdı, diye düşündüm. Aralarındaki on altı yıl bu ani fikir değişikliğini açıklıyordu. Kimi zaman Moskova'nın belli başlı sanat galerilerinden birinin, fırsatları değerlendirerek nispeten iyi konumdaki yöneticisi olarak şansını -kendi çıkarlarıyla örtüşen bir şans- yakalamakta aceleci davranmayan bir resim "umudu" görmek için sabırsızlanıyordu. Kimi zaman abla olarak belki de yetiştirmiş olduğu insan için anne duygularını buluyordu tekrar.

Büyük pencereden gelen bir güneş ışığı rahatsız etti bizi. Julie yüzünü buruşturdu, Irina çantasından Gucci marka bir güneş gözlüğü çıkardı.

"Hava ne kadar güzel! dedi. Yazık değil mi? Bu güneşten yararlanamamak... Yaz günleri gibi... Kısa bir gezintiye ne dersiniz?... Mesela galeriye gitsek?

-Kardeşiniz... Kardeşiniz orada mı?" diye sordu Raoul. Sabırsızlıktan kekeliyordu.

"Ah! Çok sık gelmez o. Aramızda yaşadığımız başka bir sorun bu.

-Gene de gidelim."

Yerinde duramıyordu, kalktı. "Yapıtlarınızı yerleştireceğiniz yeri bir an önce görmek istiyorsunuz değil mi?" dedi Irina neşeli bir ironiyle. Raoul'ün telaşı planları için çok iyi bir işaretti.

"İyi yürüyüşçü müsünüz?" diye sordu.

Julie galerinin uzak olup olmadığını sordu.

"Moskova'da her yer uzaktır! Paris'te enine boyuna, yukarıdan aşağıya, Trocadéro'dan Saint-Louis Adası'na, Montmartre'tan Saint-Germain-des-Prés'ye kadar yürüdüm. Bütün kenti yaya olarak dolaşabilirsiniz, burada mümkün değil! Moskova ölçülerine göre galeri Metropolden uzak değil, aynı yönetim bölgesi içindeyiz. Ama gene de bir saat sürer.

-Bir saat!

-Bir taksiye binebiliriz, dedi Irina biraz kibirli bir tavırla.

-Yok, yok, ben de yürümeyi seviyorum."

Otelin önünde, Kremlin duvarı altında turistler için kurulmuş bir restoranın tabelasını çözmesi için Raoul'e yardım ederken göz ucuyla da iki kadını süzüyordum. Her ikisi de çaktırmadan birbirlerinin ayaklarına bakıyorlardı. Julie'nin uğursuz yüzünde alelacele gözlemlerinin sonuçlarını okuyordum:

"Dostum, altı yüz avroluk Prada'larınla bizi şaşırttığını sanı-

yorsun ama birazdan sivri topuklarının üstündeki ayaklarının yamulup yamulmadığını göreceğiz." Irina'nın alaycı gülümsemesi olumsuz ve kötü düşüncelerini ele veriyordu: "Evet! Küçük Fransız ipler ayağını kesecek. Sandallarla gezmenin ne olduğunu öğreneceksin."

Aslında Julie yürümeyi bilmiyordu. Bulvarlarda aylak aylak dolaşan Parisli kadınların belirsiz ve karmakarış kaymalarını andıran bir yürüyüştü onunkisi. Buna karşılık öbürü hızlı, kararlı ve sert adımlarla yürüyordu. Julie, kısa süre sonra kendisini geride bırakan sallanmalarından vazgeçerek adımlarını Irina'ya uydurdu. Raoul ve ben arkalarındaydık, Rus kadınının hiç çaba harcamadan üstünlüğünü kabul ettirmiş olması eğlendiriyordu bizi.

Metropol'ün arkasındaki, Stalin'in tankların geçişi için açtırdığı bulvarlardan birini katetmek zorundaydık. Kırmızı ışıkların ve yavaşlama işaretlerinin olmadığı otobanı andıran yeraltı geçidine girmeden geçmemiz mümkün değildi. Sürekli, arkası kesilmeyen bir akış. Silindir hacmi yüksek, camları dumanlı arabalar, altı kişilik limuzinler yüz kilometre hızla geçiyorlar. Boyutları, kükreyerek kaçışları, motorlarından gelen uğultular... bunlara paramparça birkaç eski Lada'nın çıkardığı demir sesleri karışıyor... Bu güçlü ve yeni arabalar yeni Moskova'nın gücünün, küstahlığını, zengin olmayı beceremediklerinden yaya yürüyen dişleri dökülmüş insanların küçümsenmesinin ilanı...

Yer altında, doğrudan doğruya bir yüzyıl geri gidiyorsunuz. Bir pasajdan çok, uzun, dar, iyi aydınlatılamamış, pis, kötü kokan bir tünel. Kırık şişe parçaları, izmaritler, kâğıtlar, çöplerle dolu yerler. Normal bir Avrupalı bu lağımdan bir an önce çıkmaya çalışır, tedirgin olur ve hemen açık havaya çıkmak ister. Yarı karanlıkta, sessiz sedasız, üst üste yığılmış ve yapışmış insanları görmek şaşırtır onu. Daha dikkatle bakarsa bunların buraları mesken tuttuklarını farkeder. Bazı müdavimler bu ışıksız cehennemin dibine yerleşmişler. Ayakta, duvara dayalı vaziyette, ayakları kıvrılmış, omuzları göçmüş bu insanlar şişeden bira

içiyorlar. Bira ve tütün, gözleri yerde, hiç hareket etmiyorlar, hiç pozisyon değiştirmiyorlar. Kendi aralarında da konuşmuyorlar, hiçbir şey beklemiyorlar. Karanlığa alışan göz bunların serseri, sosyalist kalıntı, geziden gelmiş ihtiyarlar değil genç, sağlıklı, güçlü, kıyafetleri düzgün insanlar olduklarını farkediyor. Kemerlerinde telefon var. Sonuçta Rusya'da hiçbir şey değişmemiş. Bir tünel insani ortama uyum sağlayamayanların sığınağı ve tesellisi. Daha etkili bir başkaldırı hareketi başlatamadıklarından yaşamı protesto ediyorlar: bir zamanlar Dostoyevski tarafından keşfedilen sonsuz yeraltı, düş kırıklığı içindeki idealistleri, sapkın ruhları derinliklerine çekmeye devam eden sevgili çirkef. Felaket ve mutsuzluk izlerini örten cilanın altında gizliden gizliye korkunç vahşiler, eski Rusya'nın vahşi nostaljileri dolanıyor. Kremlin duvarı boyunca giden bahçe iki adım uzaklıkta. Moskova parklarla dolu. Şişelerini boşaltmak ve izmaritlerini üflemek için parklar, gölgeli göl kenarları, yeşilliklerin köşelerindeki banklardan yararlanabiliyorlar. Hayır, tercih ettikleri yerler itin uğursuzun dolaştığı yerler, yüzeye yayılan rahatlığın ve yeni dönemin zaferinin çınlamasının hiçbir zaman görülmediği ve duyulmadığı bu pis kokan yerler olamaz.

Irina hızlandı. Biz öbür taraftan, güneş ışığına ve gürültülü trafiğe çıktığımızda son derece güçlü bir çelişkinin yol açtığı izlenime kaptırdık kendimizi. Bir an önce gün ışığını görmek isteyen Julie son basamakları koşarak çıktı. On yıl içinde New York kadar zengin ve gelişmiş bir yer olan kentini göstermenin gururunu taşıyan Irina'nın gözleri parladı. Raoul şaşkınlık içinde, her yönde beşer beşer, tam gaz giden mersedesleri sayıyordu. Ben'se Rusya'yı geriye doğru çeken karanlık güçlerin kısa zamanda pes etmeyeceklerini düşünmekten mutluydum. Kendisini bütünüyle reddetmesinden hoşlandığım ülkeyi engellemeye çalışan ve karanlıkta bekleyen insanlar her zaman olacaktı.

Önümüzde, meydanın arka tarafında, sütunlar ve üstünde bronz, dört atlı bir savaş arabası figürünün yer aldığı bir revak Raoul'ün dikkatini çekti. Bina yeni restore edilmişti. At figürleri güneşte parlıyordu.

"Bolşoy" dedi Irina... geçmişe ait bir kurum onu sandığımdan daha çok gururlandırıyordu. Herhalükârda, onun gibi bir kadının operayla ilgilenmesi... Raoul ve ben Bastille'e aboneydik ama bunu iftiraf etmekten çekiniyordum kesinlikle.

"Artık eskimiş bir tür olduğunu kabul etmiyor musunuz? diye sordum.

-Düşüncelerinizi anlıyorum mösyö Giraud. Bir gösteriyi izleme olanağınız olsaydı şaşkınlığınız artardı. Prodüksiyonlar 60'lı yıllara ait, kırk yıldan beri değişmedi. *Boris Godunov*'da aynı taht salonu, *Yevgeni Onegin*'de aynı ıhlamur ağacı, aynı reçel lengeri var. Hasatçılar sahneye gerçek buğday başakları seriyorlar, balo mazurkası da aynı şekilde. Sizin gözünüzde boş bütün bunlar biliyorum ama bizim için en küçük bir yenilik kutsal... Mizansen, dekorlar.. bütün bunlar farketmez bizim için. Bu operaları seyretmeye gittiğimizde gösteriye gitmiyoruz, estetik bir yargıya hazırlamıyoruz kendimizi. Nasıl söyleyeyim size? Bizim bir parçamız bunlar.

Cevap vermeden önce duraksadı.

"*Maça Kızı*'nda yaşlı, tuhaf, kötü ve kurnaz bir kontes var, altmış yıl sonra XV. Louis'nin sarayıyla ilgili anılarını anlatıyor... Müthiş bir parça... Ama Lisa ve Hermann bana göre çok romantikler... Birbirini çılgınca sevmek, şu işe bakın! *Yevgeni Onegin*'i daha çok seviyorum. Çaykovski, yaygın düşüncelerin tersine romantik coşkudan çok kinizmde daha iyi. Yevgeni ne tip ama! Hemen bir görüşte yakışıklı züppeye âşık olan ve ona on sayfalık bir mektup gönderen o Tatyana enayisine nasıl ağzının payını veriyor!... Kardeşim hayran bu operaya... Altı kez gördü! Hastalık gibi bir şey bu! Altı kez, abartmak olmuyor mu? Hatta... Düşününebiliyor musunuz, bir çok yerinde de ağlıyor!"

Raoul genç adamın özellikle hangi bölümlerde heyecanlandığını öğrenmek istedi.

"Ah! dedi kadın, kederli bir tavırla. Duyarlıklarımız farklı onunla. Tamamen. O, üstün ve soğuk tip Yevgeni'ye sempati duymuyor, idealist Lenski'ye yakın... Lenski saf aşkı, özellikle aşkı isteyen bir tip ve bu hayali Yevgeni'nin, nişanlısını dansa

kaldırmak istemesine sinirlenecek kadar ileri götürüyor. Baloda düelloya davet ediyor. Ve vuruşmak zorunda kalıyorlar. Oysa bunlar iki dost, çok samimi, bir elin parmakları kadar bağlılar birbirlerine. Önce Yevgeni ateş ediyor, Lenski ölüyor. Gülünç değil mi bu? Konuşup barışma yoluna gitselerdi daha iyi olurdu, zaten bir ara düşünüyorlar da bunu... Sonuçta güzel bir şey tabii ki, Yevgeni'nin, aklı başında, ayakları yere basan, kendini bilen, hayatın içinden gelen birinin düşler içinde kaybolmuş birine üstün gelmesi... Siz aynı fikirde değil misiniz? Gene de birbirlerine ateş etme dışında bir çözüm bulamamış olmaları çok saçma. Çaykovski de hiç kuşkusuz aynı şeyi düşünmüş, çünkü düello sahnesini tam beş dakika otuz altı saniyede geçiştirmiş. Kronometre tuttum... Yermo'ya bu meseleye bu kadar önem vermesinin ne kadar anlamsız olduğunu kanıtlamak için. Ama o anlamak istemiyor kesinlikle! İki dostun, iki can dostun birbirini öldürmesi hiç şaşırtmıyor onu. Aşkın birdenbire cinayete dönüşmesine hiçbir tepki vermiyor. Tersine bu sahnenin operanın doruk noktasını oluşturduğunu söylüyor!"

Bolşoy'u geçtikten sonra dev şantiyeler boyunca gittik. İskelelerle çevrili Moskva Oteli, yıkılmakta olan Intourist Oteli, örtüler altındaki Manej, her taraftaki çalışmalar belediye başkanının girişimci ruhuna ve kendisine sağlanan önemli kredilere tanıklık ediyordu. Kalabalık bir alışveriş sokağı olan Tver'i geçmek için başka bir yeraltı geçidine girmemiz gerekti, yeniden tütün, bira ve sidik kokusu içinde birbirlerine yapışmış hayalci gençler arasından yürüdük.

"Tver Sokağı, mösyö Giraud. Tverskaya. Gorki Sokağı olarak bilirsiniz siz. Komünistler yazarın sağlığında bu adı vermişlerdi. Böylesine kaba bir yalakalığı nasıl kabul edebilmiş? Bu iddia yeterli değil mi onu gözden düşürmek için? Tver Sokağı, mösyö Gioia, bizim Champs-Elysées'miz biraz. Moskova'nın vitrini ve gururu. Gerçek adını bulan ilk yerlerden."

Ayağındaki sandalletlerden gelen handikapa rağmen arkada kalmayan cesur Julie'ye galebe çalamayan Irina benim edebi tercihlerimin ne kadar aşılmış olduğunu belirtirken kızmamıştı.

Moskova'da tercih ettiğim sokaklardan biri Bolşaya Nikitskaya'dır; Tver Sokağı'na paralel ama çok daha sakin bir sokak. Irina bizi bu sokağa sokunca mutlu oldum: kentin yöresini dolaşan bulvarın öbür tarafındaki galerinin bulunduğu semte doğru bu sokağı çıkmamız gerekiyordu.

Bolşaya Nikitskaya taşra görünümünü korumuş. Çok az mağaza var burada; cepheleri bozulmamış eski evler; insanların tek sıra halinde yürüdükleri dar bir kaldırım.

"Niçin herkesin elinde plastik torba var? diye sordu Raoul. Bu kapların çoğu boş.

-Kıtlık zamanından kalma bir alışkanlık mösyö Gioia. Kimse ne bulabileceğini bilemiyordu o dönemlerde. Bir gün satılan bir ürün ertesi gün yok olabiliyordu, belki haftalar boyunca bulamıyordunuz. Birkaç saat içinde tükenebiliyordu aranan şey. Mağazalar plastik torba falan vermiyordu. Bir kilo elma alıyordunuz, kucağınızda taşımak zorunda kalıyordunuz."

Irina küçük bir kilisenin önünde üç kez ıstavroz çıkardı. Karşı tarafta, bir girintide, Çaykovski'nin heykeli müzik konservatuvarının giriş yerini gösteriyordu. Irina binanın bir kanadında bulunan ve pastalarıyla ünlü bir kafeteryada serinlemek için bir şeyler içmeye davet etti. Hamur işleri oburluğumu yenerek, ona, bu moladan klasik müzik hayranı Raoul'e bir şey göstermek için yararlanacağımı söyledim. İki kadını baş başa bırakmayı uygun buluyordum... birbirlerini tanımayı öğrensinler ve birbirlerine boşuna meydan okumasınlar diye... Hesap doğru çıktı, çünkü tekrar aşağı indiğimizde dostça sohbet ederlerken gördük onları. Lipp'inkileri aratmayacak milföylerin önünde kozmetik markaları konusunda tüyo veriyorlardı birbirlerine. Irina Julie'nin saçlarını, eşarbının uçlarını kendi zevkine göre düzeltmiş, göğsünün üstten üç düğmesini açmıştı, bu basit değişiklikler feminizmin kurbanını çekici biri haline getirmişti. Irina'nın "küçük Fransız" üstündeki anaerkil otoritesi iki tarafın da hoşuna gidiyor gibiydi.

"Ne buldunuz peki?" diye sordu konservatuvarı hiç ziyaret etmemiş olan Irina.

-Olağanüstü bir şey, dedi Raoul heyecan içinde.

-Ona çeşitli öğrenim dönemlerinde her yıl ödül kazananların adlarının altın harflerle yazıldığı mermer levhayı gösterdim.

-Bu kadar mı? dedi Irina.

-Ben de şaşırdım. Görecek başka bir şey yoksa niçin dört kat çıkmak zorunda bıraktılar? Frédéric özellikle üç yılı gösterdi ve okudum: 1946, Mstislav Rostropoviç; 1947, Tatyana Nikolayeva; 1948, Sviatoslav Richter ve Leonid Kogan.

-Hiç anlamıyorum, dedi Julie. Bu büyük sanatçıları herkes tanıyor. Adlarını bir levhada görmenin ne önemi olabilir?

-Ama tarihler Jujut, tarihler! Dört ya da beş yıllık öğrenim dönemleri sonunda! Bu demektir ki savaş ortasında, bombardıman altında, soğukta, aç, susuz, olabilecek en kötü koşullarda, her gün ölüm korkusu içinde, Rus piyano, keman ve viyolonsel okulu dünyada en ön sırada olma özelliğini koruyordu.

-Bu aynı zamanda şu demektir: Sovyet rejiminin her şeyi kötü değildi. Müzik ve edebiyat Stalin'in öncelikleri arasında olmuştur. Konservatuvarın faaliyetlerine hiç ara verilmedi. Genç sanatçılar cepheye gönderilmediler ve öğrenimlerini sürdürmeleri sağlandı... SSCB'nin kültür politikası komünist ideallere bağlıydı, tutarlı bir eğitim programı izleniyordu. Bana karşı çıkacağınızı biliyorum Irina. Korkunç diktatörlüğün elde ettiği bazı sonuçlar gene de pozitif çıkmıştır, günün birinde kabul edilecektir bu. Bizim demokrasilerimizin ders çıkarması gerekir bundan. Neredeyse bedava olan gösteriler, konserler, kitaplar herkesin kültüre ulaşmasına olanak sağlıyordu.

-İşte ders veren bir profesör! dedi Julie.

-Bastille'in fiyatlarına, zenginlere, AROP aptallarına çok kızıyorsun sen. Burada tiyatro ya da konser salonlarında snop göremezsin kesinlikle. Bilet fiyatı bir ringa balığı fiyatı olunca insanın kendisini ortalıklarda göstermesinin hiçbir avantajı olmaz. Ve işte bu Julie, komünist dönemin kazanımlarından biridir."

Bu tiradın sonu Irina'yı ilgilendiriyordu ve imayı anlayan Irina burnunu bardağına daldırdı. Hesabı ödedi ve sıcağa kalmadan gezintimize kaldığımız yerden devam etmemizi istedi.

Konservatuvardan kenti çevreleyen bulvar yönünde uzaklaşıldıkça semt gerçek Moskova'yı, kentin, bahçelerden ve küçük köylerden oluştuğu dönemdeki halini hatırlatıyor. Yüksek binaların girişlerinden avlulara geçiliyor; derinlemesine uzanan bu ağaçlık avlular, artık kaybolmuş olan köylerin kalıntıları küçük ahşap evlerle çevrili çayırlara kadar uzanıyor.

Eski Moskova havası teneffüs ediyoruz... Venedik'in tuzla havası değil bu, Londra'nın tütünlü ve sisli havası değil, Paris'in üstüne çöken asfalt ve demir havası da değil, çimen, köy ve orman kokuları...

Bütün dünyanın tanıdığı, çok ünlü Arbat Sokağı'nı görür görmez sevdi Julie. "Tertre Alanı gibi!" diye haykırdı sergilenen kötü resimleri görünce. Yolu anılarla dolu sergiler kaplamıştı. Bir şapka almak istedi ve tavşan derisinden en ucuz olanını seçti. Raoul Irina'ya alçak sesle kardeşinin bu sokağa takılıp takılmadığını sordu.

"Asla. Nefret eder. Yayaların dolaştığı sokaklardan nefret eder. Bu sokağın sadece turistlerin kandırıldığı bir yer olduğunu söylüyor. Ona göre her şey suni ve basit burada. Kabul etmesem de beni eğlendiren ilginç deneylere tanık olunuyor burada. Tartışılabilecek bir aşırılığı postmodern bir unsur olarak mahkûm etmesi doğru değil. Bakın, şu galeriye girin bir. Hak vereceksiniz bana, ben daha o noktaya gelmedim."

Alüminyum bir cephe ve *In the mood for love* yazısı Moskova'nın en avangard "sanat mekânı"nı gösteriyordu. Irina kapının önünde ayrıldı bizden ve bir belge almak için bankaya gitti.

Kare biçiminde ve beyaz tek salon boştu, sadece ortada bir kaide vardı ve üstünde de içinde bir balığın yüzdüğü bir kavanoz görülüyordu. Kavanozun altında bir düğme vardı. Ziyaretçilerden biri bu düğmeye bastığında elektriklenen balık suyun

üstüne çıkıyordu. Yay gibi bükülüyor, zıplıyor, titriyor, tuhaf sesler çıkarıyor, ağzını açıp kapıyor sonra son bir kasılmayla karnını havaya dikiyor, ölüyordu. Ölüsü alınıyor ve bir kovaya atılıyordu. Daha sonra salonun arka tarafındaki bir havuzdan başka bir balık alınıyor ve kavanoza atılıyordu. On dakika kadar orada kaldık ve düğmeye basan başka ziyaretçi olup olmayacağını görmek istedik; üç ziyaretçi bastı düğmeye: dazlak kafalı, deri kıyafetli, kemerinde zincir, kulaklarında küpe bulunan, gözünü Raoul'e diken ve onu şaşırtmak isteyen kırk yaşlarında biri; hayattan intikam aldığı için mutlu olan kambur bir kadın ve nihayet yeni heyecanlar peşinde koşan Chanel tayyörlü bir kadın. Galeri yöneticisi kadın herkesi, önyargılı olmadıklarından dolayı kutladı. Balığı değiştiren görevli yüzünü tiksintiyle buruşturdu.

"Gerçekten iğrenç!" diye haykırdı Julie. En önce o kaçtı ve dışarıda bekledi bizi. İkinci balığı kurban ederek kendini dayanılmaz kıldığına inanan kelin numarasını eğlendirici bulan Raoul bir an duraksadı. Ama kırk yaş fazlaydı biraz onun için. Kaldı ki zincirler, deri de türü değildi onun. Arkamdan çıktı. Irina'yı bulmaya gittik. Irina, sivri topukları üstünde hızlı adımlarla yürüyordu, kendisini sergilerinin önünde durdurmak isteyen şal ve iç içe geçmiş bebek satıcılarını itekliyordu.

Irina, koltuğunun altında bankadan aldığı belgeyle Nikitski Alanı'na doğru götürdü bizi ve yürürken Raoul ve Julie'ye ilgileniyormuş göründükleri birtakım adlardan, yerlerden söz etti. Rasputin'i öldüren prens Yusupov, Stanislavski, Çehov, Mayakovski, Yesenin, Şostakoviç burada yaşamışlardı. Puşkin ve Tatyana'dan söz edildiğinde Julie büyülenmiş gibi oldu. *Yevgeni Onegin*'in bir bölümünde yer alan iki aslan figürü, köyünden Moskova'ya giden kahraman genç kadının bir baloda bir araya gelen yüksek sosyete içinde dedikoduları kışkırttığı eski ingiliz kulübünün girişini çerçeveliyordu.

"Ve Moskovalı bu çekici güzeller
Tepeden tırnağa süzüyorlardı onu."

Irina bu dizeleri mırıldanıyordu adeta; şiir gibi okumuyordu; kendi kendine konuşuyordu sanki. Rusların, şairleriyle yakınlığıdır bu ya da şairlerinin yaratıcı, sanatçı olduklarını unutturma yeteneği... bu iki dizeyi bitirdikten sonra gene aynı tonla kendi kendine konuşmaya devam etti: onun sesiyle Puşkin'in sesi arasında belirgin bir fark yok gibiydi.

"Onlara biraz tuhaf gözüktü,
Köylü ve yapmacık."

Dostlarımın onun Puşkin'den dizeler okuduğunu anlamış olabileceklerinden emin değilim, çünkü bu şiirin doğallığı son derece yanıltıcıydı.

Tver Sokağı ve bulvarının kesiştiği yerde Nikitski Alanı, İsa'nın göğe yükselmesinin anısına inşa edilmiş tek kubbeli, ağır üsluplu, iri bir hamuru andıran kilise; piskopos Tumanski Puşkin'in nikâhını bu soğuk kilisede, bu abartılı kubbenin altında kıymıştı.

Irina girişteki sundurmaya doğru yöneldi, kapıyı açtı, içeri girdi ve başını eğerek üç kez ıstavroz çıkardı. Hemşerilerinin aziz Sergey yortusuna olan düşkünlükleriyle alay etmekle haksızlık etmiştim. O da ruhlarının kurtuluşu için endişe eden günahkârlardan biri olduğunu düşünüyordu.

İçeride sunağın önüne götürdü bizi ve şair ve güzel Natalya arasında yüzük değiş-tokuşu sırasında gelinin alyansının düştüğü (çift için kötü bir işaretti bu) yeri gösterdi. Şair alyansı almak için eğilmiş. Daha da kötü bir şey olmuş: kitap rahlesi devrilmiş, İncil tahrip olmuş, haç yere düşmüş, mum elinde sönmüş. Bu kazayla birlikte iftiralar ve dedikodular da başlar... yıllar boyunca hiç eksilmez ve gittikçe yoğunlaşır bunlar ve sonunda o meşhur, imzasız, Fransızca mektuba, düelloya yol açan o müstehcen, saldırgan mektuba kadar dayanır. "Büyük Haç nişanı almış ünlü şahsiyetler, yüce Boynuzlular tarikatının Komandörleri ve Şövalyeleri, Aleksandr Puşkin'i oybirliğiyle Büyük Üstatlarının yardımcısı tayin etmişlerdir."

Raoul ve Julie kahkalarla güldüler. Irina'nın henüz evlenmemiş olduğunu düşündüm birden. Niçin buraya getirmişti bizi? Rehberimiz değildi. Raoul'e, Kremlin ve iki büyük sanat müzesi ziyareti için öneride bulunmamıştı. Tuhaf bir biçimde en büyük Rus yazarının nikâhının sekteye uğradığı yeri göstermek istemesi belki de özgür bir kadın olarak kalma hırsına rağmen boşinançları olan biri olarak kalmış otuz dokuz yaşındaki bu bekârın medeni haliyle açıklanabilirdi.

Kiliseden çıkınca sola saptı ve parkların arka taraflarındaki güzel manzaralı binaların ortasındaki sessiz sokaklardan geçirdi bizi. Geçtiğimiz sokaklardan bütünüyle farklı yeni bir semt daha. Soylu Moskova, terkedilmiş bu saraylarda imparatorluğun bitmiş ihtişamını sergiliyordu. Parmaklıklarla korunmuş caddelerin ucunda, bir zamanlar içlerinde zengin tüccarların ya da aristokrat ailelerin yaşadığı konaklar, köşkler vardı. Renkleri solmuş cepheler, yıpranmış sütunlar, köhnemiş iç avlular. İki sütun başlığı arasındaki frizde tarihleri okuyoruz: 1780, 1810. İklimin, genel sefaletin, içlerinde yaşayanların tembelliğinin kurbanları imparatorluk mimarlığının bu şanlı abideleri bu harabe durumlarıyla bile eski ihtişamlarını koruyorlardı.

Raoul'e göre bu saraylar yeni ve iyi durumdayken bu kadar güzel olamazlardı. "Neoklasik üslup basit ve sıkıcıdır. Bu düzen! Her şeye rağmen bu soyluluk eğilimi!" Bu yıkıntılar şiirsellik kazanıyordu. "Hiç ilgisi yok!" diye karşı çıkan Julie bu terkedilmişliğe çok üzülüyordu. Onunla aynı fikirdeydim. Raoul bir estetikçi gibi düşünüyordu, genç kızın düşünceleri ise daha sağlıklıydı. On yıl içinde hiçbir restorasyon çalışması yapılmamış olsaydı bir zamanların bu görkemli konutlarından geriye yıkıntılar kalırdı sadece. İhmal ve çaresizlik kokan her şeyden çok sıkılan Irina da bizimle aynı fikirdeydi muhtemelen ama Raoul'le ters düşmemek için sesini çıkarmadı ve adımlarını hızlandırmakla yetindi.

Uzun ve düz bir sokağın ucunda daha yakın döneme ait birkaç bina yükseliyordu ve genç kadının tahminlerine göre bu sokak yakında Moskova'nın en şık sokaklarından biri olacaktı.

Galerinin önünde çakıltaşı kaplı dar bir yol vardı ve galeriye granit bir sekiden giriliyordu. Fransızca sözcükler: mermer lentoda *A l'écoute du monde* (Dünyaya kulak veriyoruz). İçerisi genişti, her şey yeniydi, bembeyazdı. Her tarafa rengârenk bezler asılmıştı... kimileri paçavra halinde, kimileri dağılmış, iplik iplik olmuştu. Bu paçavralara güneş vuruyordu. Irina renkleri etkileyebilecek ve yapıtların maddi değerlerini düşürebilecek bu ihmalden dolayı asistanını azarladı. Büyük bir perde sessiz sedasız camın önüne indi. Bir köşede, yere bırakılmış, kırmızıya boyanmış demir kırıntıları yığını, Irina'nın müşterileriyle ilgili düşüncelerini doğruluyordu.

"Kardeşim gelmedi mi?" diye sordu alacağı cevabı bilerek ve sinirli bir halde. Raoul gitmek istiyordu. Prizlerin yerini belirlemesini ve tüplerini yerleştirmek için ihtiyaç duyacağı tellerin uzunluğunu hesaplamasını istedi. Elinde yirmi metrelik bir mezroyla mevcut alandan en iyi şekilde nasıl yararlanabileceğini hesapladı. Diz çökmüş durumda, yanında duran Julie ölçüleri bir not defterine yazıyordu. Irina, kapısını kapatmadığı yan taraftaki odada bilgisayarı açıyordu.

"Dünden beri yirmi bir e-mail! Yirmi bir yanıt vermem gerekiyor! Olacak şey değil!" diye haykırıyordu... her şeyi bilmemizi ister gibi bir hali vardı... işlerinin ne kadar önemli olduğu ve bunları nasıl bir enerjiyle çözdüğü konusunda...

Basamaklı sekide, bize dönüş yolunu tarif ettikten sonra ayrıldık birbirimizden.

"Gorki'nin evi yakınlarda mı?" diye sordum.

Omuz silkti ve yakınlarda olabileceğini söyledi.

"Rastladığınız birine sorun. Ama bu konuda herhangi bir kimseden bilgi alabileceğinizden emin değilim. Aradığınız evin yerinin bilinmemesi çok daha büyük ihtimal."

Rasgele yürümeye başladık. Semt o kadar sakindi ki, kimse oturmuyordu sanki çevrede. Ne bir yaya, ne bir dükkân, ne bir otobüs. Stalin'den çok önce, çarlar Moskova'nın bu köşesini yarı-sürgün yeri gibi kullanıyorlardı. Sıkıntı vermeye başlayan büyük adamları kendilerine prestijli bir konut vererek onurlandır-

ma bahanesiyle buraya gönderiyorlardı. Mareşal Suvorov'un çitf sıra sütunlu konağı Rus tarihinin bu ilginç özelliğini hatırlatınıştı bana. Pavel I bu konağı, Bonaparte ordularına kafa tuttuğu İtalyan cephesinden geri çağırdığı, Adda ve Novi zaferlerini kazanan komutana vermişti. Ama imparator Fransa'yla barış istiyordu: askeri zaferler siyasi hatalar olmuştu.

Ve Gorki? Bu uyuklayan sokağın sessizliği ve coşkulu ve heyecanlı yazarın hareketliliği ne kadar çelişiyordu birbiriyle! Yaşamının son dört yılını burada, Stalin'in kendisine armağan ettiği villada geçirmişti. Hayatı meydan okumalarla ve mücadelelerle geçmiş bu adam için bu semtin tercih edilmesinin kendisi tarafından bir sürgün gibi hissedilip hissedilmediğini merak ediyorum. Tver Bulvarı'na doğru dönerken, İsa peygamberin göğe yükselmesinin anısına inşa edilen kilisenin hemen hemen karşısında, görünmesini engelleyen ağaçların arkasında bir tür küçük şato bulunduğunu farkettik... harfleri neredeyse silinmiş bir levha vardı önünde.

Eğri büğrü duvarlar, renkli frizler, vitraylı pencereler, kapıların üstünde zambaklı bezekler, mozaik yan dikmeler: tam bir Art Nouveau cümbüşü. Julie telaşla Kodak'ını çıkardı. "Sovyet Rusya'nın yazarlarına karşı tavrı gerçekten tuhafmış!" dedi Raoul... bu çiçekli süslemelerden, bu tumturaklı zevkten büyük bir heyecan duymuştu.

Stalin'in armağanının böyle bir mücevher olabileceğinden asla kuşkulanmazdım -ama bu lüksle ilgili olarak dostlarımdan çok farklı düşünüyordum. Diktatör entelektüeli yaldızlı bir kafese kapatmıştı. Proletaryanın sözcüsünü, Rusya'nın en popüler insanını bir boyar gibi yaşatarak, konuşmasını, yazmasını engelleyen adamın müthiş ihaneti.

8.

Daha sonraki günlerde Gorki üstüne araştırmalara giriştim. Edindiğim ilk bilgiler sonucu yakınlardaki bir yerde bulunan arşivlere ulaşma olanağı buldum. Alelacele araştırılması zor olan çok geniş ve çok ilginç villa ziyareti ertelendi. Her sabah aynı ritüel. Sadko'nun salonunda, hazırlanmaları biraz uzun süren Raoul ve Julie'yi bekliyordum. Birlikte çıkıyorduk ve yolun bir bölümünü yaya katediyorduk. Arşivlerin bulunduğu binanın kapısında ayrılıyorduk ve üç ya da dört yüz metre uzaktaki galeriye kadar devam ediyorlardı onlar. Tüpleri yere yerleştirmek çok karmaşık bir işti ve elektrikçilerden yardım almak gerekiyordu. Elektrikçiler de geç geliyorlardı ya da hiç gelmiyorlardı, üstelik haber de vermiyorlardı. Bütün gün onları beklemekle geçiyordu. Raoul, Irina'dan getirdiği birkaç tabloyu sergilemesini istedi ısrarla. Kabul etti ama küçük bir asma kata koydu onları. *Karakolda Dayak, Barras la Courneuve*'de, *Sıradan Bir Irkçılık Sahnesi, Hastanenin Acil Servis Bölümü* ve başka birkaç tablo... büyük babasına olan saygısıyla ve Renato Guttuso'nun üslubuna sadakatiyle yaptığı bu resimler asma kata yığıldılar. Bir merdivenle çıkılıyordu oraya. Çatıda figüratif resim, ambarda realizm, yarı yarıya gizli siyasal ifşaat: her zaman için daha iyisiydi. Saat dokuzda otelden çıkıyorduk; akşam yemek için dönüyorduk. Her zaman birlikteydik. Gidişte de dönüşte de. Böylece Raoul'ü gözümün önünde tutabiliyordum, zamanı nasıl kullandığını denetleyebiliyordum. Geceleri hariç.

Şimdi Moskova'yı biraz tanıyordu, ilişkiler kurabileceği yerleri öğrenmişti, yemekten sonra çıkıyordu genellikle ve ben de o sırada Julie'yi dansa götürüyordum. İlişkiler düş kırıcıydı büyük ihtimalle, çünkü kahvaltıda yüzü gergin, suratı asık oluyordu. Yüzünün güzel çizgileri verimsiz gecelerin yorgunluklarını gösteriyordu. Sıkıntı içinde bir köşede oturuyor ve servisin ağırlığına karşı hiçbir itirazda bulunmadan sahanda yumurtalarını

bekliyordu. Hâlâ ideal bir arkadaş arayışı içinde olup olmadığını sormaya cesaret edemiyordum. Düş kırıklıkları o kadar açıktı ki, ağzından bir itiraf almaya hiç ihtiyacım yoktu. Onu bir sabah, bir gözü morarmış halde gördüm, odasındaki ağır komodinin mermer köşesine çarptığını söyledi... her odada vardı bu komodinlerden... Kendisi için endişe etmeye başlıyordum. Moskova'ya gelmekle ne kazanmıştı? Alışkanlıklarında hiçbir değişiklik olmamıştı, Paris'teki gibi aynı maceralar peşindeydi ama yeni alışkanlıkların yerleştiği bir kentte tehlikesiz etkinlikler söz konusu değildi artık, bir cangıldaydı ve her an her yerden darbe gelebilirdi.

Irina kendisini, Moskova'ya üç saat uzaklıktaki küçük hac merkezi Suzdal'dan döndüğünde erkek kardeşiyle tanıştıracağına söz vermişti. Bir haftadır "münzevi bir yaşam"(açıkça küçümseme) için "gömülmüştü" (küçümseme nüansı) oraya. Bu tanışmadan çok şey bekliyordum, bir yandan da Raoul'ün, alışkanlıklarıyla, Paris'tekinden farklı bir ahlak anlayışıyla yetişmiş bir genci şoke edebileceğinden endişe ediyordum. Irina sabırsızlık içindeydi.

"Orada görecek ne var?" diye soruyordu bana, "köhne manastırlar, kararmış ikonlar, ahşap evler, yılan gibi kıvrılan bir ırmak, olta balıkçıları... başka ne var? Yermocuğum benden daha dindar değil. Dinsiz de değiliz. Tanrı var, kabul ediyorum ama onun bir delikte onurlandırılmasının, yüceltilmesinin ne anlamı olabilir? Moskova'da yeteri kadar kilisemiz yok mu?"

Gorki'yi bir yazar olarak gittikçe daha çok seviyordum. Ona bu kadar karşı olması için tek bir kelime okumamış olması gerekir Irina'nın. Tolstoy ve Turgenyev'i izleyen, aynı zamanda dostu olan Çehov anlayışına yakın bir yazardı, sosyal adaletsizliğin kurbanlarını savunmuş, marjinallerin ve mağdurların sözcüsü olmuştur, köy ve ırmak yaşamını şahane bir üslupla anlatmakla kalmamış, Rus karakterinin hiç kaybolmayan özelliklerini yansıtmıştır. Gorki'yi Stalin tarafından aldatıldıktan sonra geç dönemdeki siyasal angajmanlarına göre değerlendirmek onun zengin ve derin yapıtlarının yüzeyinde kalmaktır. En

önemli kitaplarını Devrimden önce yazmamış mıdır? 1917'de, elli yaşındayken yapıtlarının büyük bölümünü yazmıştı. XIX. yüzyıl sonundan önceki Rusya'yı ve büyük ölçüde bugünkü Rusya'yı tanımak için tükenmez bir kaynak olan binlerce sayfa.

Sözgelimi 1899'da yayınlanan *Tomas Gordayev*'i yeniden okuduğumda bu romanın modernliğine hayran kaldım. Coğrafi çerçevesi Volga, ortamı da tüccarlar korporasyonu (Loncası) olan bir fresk bu. Sallardan oluşan bir filo, ırmakta, Nijni-Novgorod'tan Hazar Denizi'ne kadar odun, deri ve tahıl taşır. Çarklı gemilerin uğradığı efsane kentler Kazan, Samara, Astrahan'dan yüklenen, ağaç ve buğday ırmak boyunca boşaltılıyordu. Tüccarlar ekonomik gelişmeye müthiş bir katkı yapıyorlardı ve o dönemde korporasyonları Rusya'nın gücünü ve refahını sağlıyordu ama bunun nedeni sadece sınıflar arasındaki eşitsizliğin kendilerine müthiş ayrıcalıklar sağlamasıydı. Sınırsız otoritelerinden yararlanarak malların fiyatını ve işçilerin ücretini tek yanlı olarak belirliyorlardı. Aç gözlülükleri, acımasızlıkları, katı ve uzlaşmaz tavırları hiçbir muhalefetle karşılaşmıyordu. Dok işçileri, yedekçiler, kayıkçılar, römorkörlerde çalışanlar, ürünlerini taşıyan köylüler, kütükleri arabalarla iskelelere kadar taşıyan oduncular, tomrukları kereste haline getiren bıçkıcılar... kölelik devirlerindeki gibi boyun eğiyorlardı bu insanlara hepsi. Tartışmaya kalkışan anında saf dışı ediliyordu. "Bir zamanlar Sicilya'daki kükürt madenindeki gibi!" diyordu Raoul.

Tomas Gordayev bu tüccarlardan birinin oğludur. İçine kapanık, sıkıntılıdır, servet sahiplerinin iş buldukları insanları köle gibi kullanmalarına olanak sağlayan bir sistemin adaletsizliğinin bilincindedir ve bu sistem içinde halkın geri kalan bölümü sefalet içinde pinekleyip durur. Bununla birlikte devrimcilik konusunda duraksamalarını bir türlü aşamaz ve eyleme geçemez, kuşkular, sonuca gitmeyen öfkeler, yararsız atılımlar içinde dönüp durur. "Ne yapmalı?" diye ah çeker bütün Rus romanlarının kahramanları gibi. "Dünyayı değiştirmek gerekir ama nasıl?" Manevi işkenceler, treni kaçırmış olmanın bilinci, parmağını oynatacak gücü bulamama. Becerebildiği tek başkal-

dırı hesapsız para harcamak, evlenmek yerine "genç kızlar"la gönül eğlendirmek ve sürekli sarhoş dolaşmak.

Daha önce söylediğim gibi her sabah, her akşam, Moskova'nın öbür tarafında bulunan otelimizle Madam Korsakov'un galerisi arasındaki yolu katediyorduk ve her seferinde bulvarlardan geçmek için karanlık yeraltı geçitlerine dalmak ve gölgelerle temas etmek zorundaydık. Julie hızlı yürüyordu, duvarlar boyunca sıralanmış ve bira şişelerini emzik gibi ellerinden eksik etmeyen hayalet salkımlarına alışamamıştı bir türlü. "Ne tembellik, nasıl böyle boş yaşayabiliyorlar" diye homurdanıyordu iğrenerek. Gitgide daha az paylaştığım bir düşünceydi bu. Önemli olan bu insanların, ellerinde şişelerle yerleşmek için niçin en karanlık ve en pis yerleri tercih etmiş olmalarıydı. Gorki'nin romanında bu sorunun cevabının kırıntılarını buluyordum, çünkü onun dönemiyle bizim dönemimiz arasında kırk yıl olmasına rağmen kararsızlığına ve iradesizliğine aldanan bu cömert insanın hikâyesini okurken yüzyıl değiştirmiş olmuyordum. Bununla birlikte iki Rusya Ekim Devrimi'yle, iki savaşla, sayısız çalkantıyla, darbeyle ve gene bunlar kadar radikal yeni bir çalkantıyla ayrılmıştı: demokrasinin gelişi. Bununla birlikte Nikola II'nin Rusya'sı ve Putin'in Rusya'sı, köle Rusya ve özgür Rusya arasındaki benzerlik çarpıcıydı. Ülkenin başında gene açgözlü ve utanmaz bir zümre vardı ve kendilerini içki içerek tüketmekten başka bir şey yapmayan bir avuç güçsüz muhalif, sistemin yarattığı insanlık dışı ortamdan kaçmak için gömülüyordu. Devlet, güç, para el değiştirmişti ama hiçbir kısıtlama söz konusu olmaksızın hüküm sürmeye devam ediyordu ve hükümranlıklarına karşı çıkanları, yeraltı mezarlarındaki Hıristiyanlar gibi derinliklere inmek zorunda bırakıyordu. Saçma bir tavır, tabii ki, yeraltının çocuksu ama Rusya'nın onurunu çağdan çağa, neye mal olursa olsun kurtaran ahlakı.

Gorki'nin ölümüyle ilgili sırra daha önce değindim. 1936'da altmış sekiz yaşında, kesinlikle güçsüzlük falan hissetmiyordu kendisinde. İnsan olarak elinden gelen gayret ve çabayı esirge-

memişti kesinlikle ama sağlığı koruyan o disiplinli yaşama her zaman riayet etmişti. Stalin, edebi liyakatine minnet ve şükran ifadesi olarak üç hekim tahsis etmişti emrine. Hastalarını zehirlemeleri için emir mi vermişti bu hekimlere? (başka bir versiyona göre bir kutu arsenikli çikolata göndermişti yazara: olacak şey değil kesinlikle, Stalin bu kadar kaba bir kurnazlıktan yararlanmaya kalkışmayacak kadar kurnazdı.) Gorki huzur bozuyordu, endişelendiriyordu. Sorrente'ye dönme niyetinde olduğu ve Sovyet cinayetlerini ifşa etme konusunda duyarsız davrandığını kabul edeceği söyleniyordu. Öbür taraftakiler de ondan kurtulmak istiyorlardı: uluslararası şöhrete sahip tek komünist yazar, rejim için saygın bir güvenceydi.

Elime geçen ilk belgelerden biri 13 Mart 1938 tarihli *Izvestia*'nın bir sayfasıydı. Gazete SSCB yüksek mahkemesinin bazı siyasi suçlular hakkında verdiği kararı yayınlamıştı. Bu vesileyle bir temizliğe karar verilmişti ve on sekiz kişi ölüme mahkûm edilmişti. İddianameyi, uşaklığıyla tanınan savcı Vişinski kaleme almıştı.

"Halk düşmanı Lev Troçki'nin kışkırtmasıyla sağcılar, 1934'ten başlayarak büyük proletar yazarı öldürmeye karar verdiler. Bu korkunç terörist eylemi örgütleme görevi Maksim Gorki'nin özel doktoru Levin'e ve daha sonra da doktor Pletnev'e verildi. İki yıl sonra, üçüncü bir meslektaşın desteğiyle, vücuduna zararlı maddeler vererek öldürdüler Maksim Gorki'yi.

"Halk düşmanı Lev Troçki": bu ifade yalanı gösteriyor. Gorki'yi öldürten Troçki değildir, Gorki'nin ölümü Troçki'ye açılan davaya bir kanıt olarak eklenmiştir.

Ama Gorki doğal bir ölümle ölmemişse (doğal bir ölüm ihtimali de dışlanmamalıdır) ve Fransız ya da İngiliz ajanlarının eylemi (hangi görüşten olursa olsun hiçbir tarihçinin kesinlikle ciddiye alamayacağı olasılık) gibi bir şeyden söz edilemezse daha akla yakın varsayıma, Stalin'in bir cinayetine dönmek gerekir gene. Yazarlar birliği "Yabancılar" komisyonu başkanı ve Stalin'in güvenilir adamı Mihail Koltsov'un bir raporundaki bir rastlantıyla neredeyse kesin bir kanıt buldum. Louis Aragon ve

André Gide, herkesin bildiği gibi 1936 yılı ilkbaharında resmen davet edilmişlerdi ülkeye. Haziranda Moskova'daydılar. Ama tam olarak hangi gün? Ve niçin bu gün? Gecikmelerine neden olan duraksamalardan haberim yoktu. Bu rapora göre Gorki, Koltsov aracılığıyla -zorunlu- iki Fransız yazardan bir an önce gelmelerini istemiş, çünkü çok önemli bir şey söyleyecekmiş kendilerine ve "hastalığın" (hangi hastalık? Çok hafif bir grip mi?) engel olmasından korkuyormuş. Tarihleri incelerken, seyahatlerinin geciktirildiğini ve Moskova'ya varışlarının Gorki'nin ölüm tarihiyle (18 Haziran 1936) örtüştürüldüğünü farkettim.

Bu iki yazar 18 Haziran'da Moskova'ya varıyorlardı ve öğrendikleri ilk haber Gorki'nin birkaç saat önceki ölümü oluyordu. Aragon'u, eski imparatorluk saraylarını gösterme bahanesiyle Leningrad ve çevresinde dolaştırmışlardı. Berlin'den gelen Gide'in uçağı ise günlerce gecikme yapmıştı. Mihail Koltsov'un raporu hiçbir zaman yayınlanmadı. Bu ertelemelerin sırrını büyük bir özenle korumak iki yazarı turizm zevklerinin de uçak yolculuğu rastlantılarının da geciktirmemiş olduğunu itiraf etmek anlamına gelmiyor muydu? Gorki'nin onlara yapacağı açıklamalar Stalin'in ikonunu paramparça edecek ve SSCB mitini yok edecek kadar önemliydi.

İlgisiz birtakım dokümanların arasına gömülmüş bir dosya ilgimi çekti. Etiketi okudum: "Maksim Gorki'nin son günlerinin medikal dosyası". Dosyanın kapağını açtım ve içinin boş olduğunu gördüm.

Beklenen bir olay mıydı? Emin değilim. Gorki kendi isteğiyle ortadan kaybolabilirdi. 1936'da Stalin'in siyasetinin ilk devrimcilerin idealiyle çok uzaktan bir ilişkisi kaldığını bilmemesi olanaksızdı. Proletarya çarların yönetimindeki serflerin durumuna düşmüştü, muhalefetin ses çıkarması engelleniyor, ayrılıkçılar toplama kamplarında yok ediliyordu. Sosyalist cennet Gulag cehenneminde can çekişiyordu. Gorki SSCB'deki muhaliflerin safını güçlendirmeye devam ediyordu; Nazi tehlikesi Almanya'ya karşı cephe oluşturma zorunluğu getirdiğinden her zamankinden daha çok çalışıyordu bu konuda ama Stalin'in

kanlı otokrasisini desteklemeye devam etmekten vazgeçmek de söz konusu olamazdı. Hangi görüşü kabul etmek gerekiyordu? Hangi tavrı benimsemek gerekiyordu? İtalya'dan Moskova'ya dönme konusunda tereddüt geçirdiğinde sormuştu ilk kez bu soruyu. Dört yıl sonra kuşku kesinliğe, kararsızlık acıya dönüşmüştü. Gorki diktatörlüğün yumuşayacağı konusunda hiç umutlu değildi artık. İntihar onun için olası tek çıkış yolu muydu? Kendisiyle ilgilenen üç hekimden biri ona yardımcı olmayı kabul etmiş miydi? Orada burada tarihçiler tarafından ortaya atılan ama inandırıcı ve kesin kanıtlardan yoksun iddia.

Gorki'yi böyle bir tercihe siyasal nedenler kadar edebi nedenler de itmiş olabilirdi. Lise deneyimlerimin etkisiyle araştırmalarımı bu yönde yoğunlaştırmak istiyordum. Ders programlarındaki yazarlarla ailelerinin hiç ilgilenmediklerini gören öğrencilerimin düş kırıklıklarını hatırlıyordum.

Gorki, gençlik maceraları ve düş kırıklıkları doğrultusunda belli bir edebiyat ve sanat anlayışını benimsemişti ve yaşamı boyunca da bu anlayışı savunmuştu. Bir dok işçisinin, bir garsonun, ayakkabı mağazasında çalışan bir çırağın bilimsel metinleri anlayabilecek entelektüel bir formasyona sahip olmadığını, ellerine kalem ya da silgiden başka bir şey almamış yazarları ilgilendiren şeylerle ilgilenme arzusu içinde olamayacağını biliyordu. Bir işçinin, bir köylünün bu okumalardan yoksun kalması mı gerekiyordu peki? İyi olana, nitelikli edebiyata ulaşmaları yasak mıydı? Bu nitelikli yazarlar niçin kesinlikle onlar için yazmıyorlardı ve sadece birkaç bin kişi tanıyordu onları? Bunun nedeni sanatlarının halkın büyük çoğunluğunun beklentisine uygun olmaması mıydı? Gorki bir yandan karşı olduğu edebi değerlerini önemsediğini gösterirken sadece bir avuç insanın değerlendirebileceği o "modern" sanat -Batı'da çok yaygın, çok övülen- varyetesine karşı çıkmaya da devam ediyordu. Modern çağın yazarının amacı neydi ona göre? Yapıtlarının niteliğine zarar veren demagojik ödünlerle halkın hizmetinde olmamak ama halka yakın olmak... bu ikisi çok farklı şeylerdi. Edebi yanı çok ağır basan ama kültürsüz bir okuyucunun kesinlikle anla-

yabileceği metinlerle kendisi örnek oluşturmuştur bu konuda. Bir sonraki kuşağın en iyi yazarlarının kendisini izlemesiyle davayı kazandığını düşünüyordu. Mihail Bulgakov'un *Beyaz Muhafız*'ı, Konstantin Fedin'in *Kardeşler*'i, Boris Pilniak'ın *Çıplak Yıl*'ı, Fedor Gladkov'un *Çimento*'su, Aleksandr Fadeyev'in *Bozgun*'u, Mihail Şolohov'un *Uyandırılmış Toprak*' ı gibi bazı iyi ve güçlü romanlar "sosyalist gerçekçilik"e edebi bir meşruiyet kazandırıyordu.

Ama 1936'da sistemin yoldan çıktığı, sapmış olduğu gün gibi ortadaydı ve kötü niyetli olmayan birinin yeni edebi öğreti adına yapılan alçaklıkları ve ihanetleri görmemesi olanaksızdı. Gorki estetik anlayışlarını eleştirdiği yazarlara karşı en küçük bir disiplin önlemi alınmasını istememişti kesinlikle ve bunları akıl yoluyla, ikna ederek, halk sevgisiyle, onları eğitme kaygısıyla kendi görüşlerine yaklaştırmak istiyordu ve iktidarın uşaklarının kendi düşüncelerini ne kadar saptırdıklarını da anlamıştı. Savunduğu ideal onlar için uygun bir baskı aracı olmuştu. "Halkın çıkarlarına düşman" olduğu iddia edilen bir yazar ya da sanatçı dışlanıyordu, yapıtları yasaklanıyor, özgürlüğü elinden alınabiliyordu ve bu suçlamalar çoğu zaman da yeteneksiz ve kıskanç yazarlardan ve sanatçılardan çıkıyordu. Sergey Yesenin ve Vladimir Mayakovski'nin intiharları, Osip Mandelstam'ın sürgün edilmesi, Boris Pilniak'ın tutuklanması, Mihail Bulgakov'a yayın yasağı getirilmesi, Anna Ahmatova'nın dışlanması, Boris Pasternak'ın da aynı muameleyi görmesi, Issaak Babel'in yok edilmesi... bütün bu şiddet olayları, zulümler, ölümler dürüst ve yüce gönüllü bir insan olan Gorki'yi derinden etkilemişti. Belki de düşünce ve yazılarından saptırılarak yararlanılmasına daha uzun süre tanık olmasını engelleme noktasına götürmek istediler onu...

İki müzeden en ilgincinin o müze olmadığını söylememin bir anlamı yoktu... Raoul ve Julie mutlaka, Rus ressamları ve yabancı ressamları ayrı binalarda sergilemekle ilgili Rus geleneğine göre (uygun düşmeyen nasyonalizm? Karşılaştırılma korkusu?) doğa sanatına ayrılmış Puşkin Müzesi'nden başlamak istiyorlardı. Puşkin Müzesi'nde özellikle Fransız resimleri vardı. Serf kökenli, Moskovalı iki kumaş tüccarı Ivan Morozov ve Sergey Şçukin'in 1900'lü yıllarda, bu resmin hor görüldüğü dönemde Paris'te satın aldıkları tuvaller kölelikten yeni kurtulmuş bu otodidaktlarda sanatsal eğilimler, kesin beğenilir, tanınmayan isimlere oynama cüretiyle birleşen ayrıcalıklı bir keskin görüşlülük oluşturabilirdi. Şaşırdık. Raoul, Van Gogh'ların, Matisse'lerin (ah! Tanca'daki otelinde yaptığı o "mavi pencere"), Picasso'ların dünyanın en güzel şeyleri olduğunu söyledi.

Müzenin en ilginç bölümü İtalyan heykellerinin onlarca kopyasının bulunduğu muazzam salondur. Bu mulaj koleksiyonunun toplanması kararı Çarlar döneminde alınmıştır. Pedagojik inisiyatif: öğrencilerin çoğu (o dönemde sadece erkek öğrenciler) Floransa'ya gidemediklerinden Rönesans şaheserleriyle, ancak buraya gelip, kopyalarını inceleyerek tanışabiliyorlardı. 1917'den sonra sınırların kapanması, SSCB'nin içine kapanması müzeye ilgiyi artırmış ve bu salonu resim atölyesine dönüştürmüştü.

Bu heykeller çok ilginçti, öylesine canlıydılar ki, alçıdan değildiler sanki, et ve kemikten yapılmışlardı. Raoul'ün heyecanından daha önce farketmediğim bir şey öğrendim; bu nü'lerin özellikle erkek figürleri oluşu. Öğrencilere kadın anatomisi konusunda bilgi vermekten kaçınmışlardı; Venüs'ler, Diana'lar, Niobe'ler sadece "normal" arzulara sahip oldukları düşünülen gençler için sakıncalı bulunmuştu. Tuhaf sonuç: çevremiz çıplak erkeklerle doluydu. Bir kartalın üstünde ata biner gibi oturmuş

Ganymedes, Golyat'ı dize getiren Davud, mızraklı aziz Georgios, arp çalan Orpheus, Medusa'yı alt eden Perseus, Apollon'un kucağında can veren Hyakinthos, Narkissos, Bacchus, Merkür... hepsi gençliklerinin körpeliği ve gösterişi içindeydiler. Müze herkesin kesinlikle çıplak çalıştığı antik jimnazlardan birini andırıyordu.

"Hepsi kıllı! Tam bir revizyon konseyi!" diye haykırdı coşku ve heyecanını sarkastik bir tavırla gizlemek isteyen Raoul. Rusların erdemliliği ve namusluluğu konusunda kendisine anlattıklarımdan sonra papaların Vatikan penislerinin üstüne koydurdukları asma yapraklarını görmem şaşırtmıştı onu. Alçılar doğal büyüklükteydi.

O sabah, çoğu erkek yirmi kadar öğrenci çalışıyordu. Yere oturmuşlar, ölçü almak için kollarını uzatıyor ve bir gözlerini kapatıyorlar, sonra dizlerinin üstünde bir şeyler çiziktiriyorlar, siliyorlar, yeniden başlıyorlar ve ayrıntılara büyük özen gösteriyorlardı. Beş ya da altı sarışının, anında ağzını sulandırdığı Roul'ün düşünmüş olabileceği gibi bunların hepsi de meslek aşkıyla bulunmuyorlardı orada. Donatello, Benvenuto Cellini, Michelangelo, Verrocchio'nun sanatsal rekabet yaratmaları ikincil bir meseledir. Bu gençler, en azından bazıları buraya öğrenme çabasından çok itiraf etmedikleri fantazmalarını tatmin etmek amacıyla mı geliyorlardı? Bu düşünce tahrik ediyordu Raoul'ü... Moskova'ya gelişinden beri biriken düş kırıklıklarıyla doyumsuzlukları gitgide artıyordu. Biz resim salonlarında vakit geçirirken o sık sık yanımızdan ayılıp kopyalar departmanında dolaşıyordu.

Tanrılar, kahramanlar, savaşçılar, kır tanrıları, atletler, çiftçiler, tef çalanlar, at eğiticileri... hiçbir Olympos sakini ya da kaval çalan bir çoban yoktu, onu canlı bir varlık olarak etkileyecek bir şey yoktu. Hareket halinde yakalanmış, bence sadece ten renginin eksik kaldığı -ama alçı taşının sedefli beyazlığı, bunların adeta kreme bulanmış olmaları Roul'de doğal bir ten renginden daha karmaşık bir etki yaratıyordu - gerçeklik kaygısıyla biçimlendirilmiş, parlak, ince, uzun, sıcak bir itiş kakış içinde koştu-

ran bu figürlerin Platon'un şölenine yetişmek ister gibi bir halleri yok muydu?

"Düş yaratıkları." Birçok gay gibi klişelerden, basmakalıplıklarından korkmuyordu. Paris'te, özel Marais butiklerinde moda dergilerini karıştırırken sıradan her zaman rastlanan üslup, standart bronzlaşma, modellerin yavanlığı şaşırtmıyordu onu.

Julie bir *Kırda Öğle Yemeği* önünde kalmıştı: iki giyinik erkeğin arasında bir çıplak kadın... Manet'nin ünlü tablosuna benziyordu bu resim ama bu yapıt Monet'ye aitti. Adları karıştırdığından kendisini Manet'nin karşısında sanıyordu.

"Monet, Manet değil" dedi Raoul biraz sert bir tavırla.

Erkek ve kız kardeş arasında o dönemin Fransız resmi konusunda bir tartışma başladı. Julie tuvaletlerin kusursuzluğuna, kumaşın en ince kıvrımının titizlikle gösterilmesine, bitki saplarının tek tek titizce ayrılmasına hayrandı. Onun bu tür ayrıntılarına takılmasına sinirlenen kardeşi bu sanatçıların tümünün kâzip (yalan, yalancı) şöhret olduğunu söyledi. Bu kadar kötü niyet olur mu? Bence neredeyse sadece kadın resimleri yaptıkları için ve bu kadınları bütün güzellikleri içinde resmettikleri için kızıyordu onlara. Courbet, Manet, Monet, Gauguin, Renoir: onlar için sadece dişi bedeninin çarpıcılığı önemli olmuştu -dar ve adaleli biçimlere eğilimli olan Floransalı heykelcilerin tersine...

"Bu küçük burjuva pikniğinden hoşlanman şaşırtmıyor beni zaten! diye devam etti doyumsuzluğunun işareti olan bir hırçınlıkla... benim ajandamda yerleri olamaz bunların.

-Görüş ve düşüncelerinin ne kadar aptalca olduğunu gösteriyor bu!"

Julie öfke içindeydi ve ona kafa tutmakta çok kararlıydı, daha önceki düşüncesizliği yüzünden çekingen davranmaya niyeti yoktu.

Karşı çıkma konusunda sıra bana gelmişti ama birbirimizden ayrılmış olduğumuzdan Raoul, Michelancelo'nun *Davud*'unun dibine kuruluvermişti. Yüksekliği beş metreyi aşan

devasa yapıt, kusursuz ölçüler, herhangi bir gevşeklik, ölgünlük olmadan bedenin bir yana eğilmesi, ideal güzelliğin yeryüzüne yansıması, bakışları yakalıyor ve bütün dünya heykelcileri için mutlak bir referans oluyor. Oturarak bir daire oluşturan öğrenciler heykeli eşzamanlı olarak bütün cephelerden kopya ediyorlardı.

Raoul ve onun gibilerin dediği gibi "Kabilemizin ikonu". Bilinçli olarak böyle gülünç bir adlandırma yapılmış. Bu ironiyle bu kadar aşağılanmış bir yapıt karşısında heyecanlanacak kadar aptal olmadıklarını gösteriyorlar. Bununla birlikte genç bir tanrının enerji ve gücüne karşı çocuksu bir inanç da beslemiyor değiller. Kas gücünün böyle gösterişli bir şekilde sergilenmesi, cinsel özelliklerinin bu kadar çarpıcı biçimde gösterilmesi buluşmalarının aracısı ve güvencesi oluyor. Zavallı Raoul! Bir öğrencinin aklını çelmek için bu tür desteklerden yararlanmayı ummak genç Rusların çekingenliklerini, ölçülüklerini bilmemek demektir.

Julie ve kardeşi, sonunda, Rus resmine karşı önyargılarına rağmen Tretyakov Galerisi'nde eşlik ettiler bana. Hatta Raoul orada Rus resminin olmadığını düşünüyordu. Ona göre Rus resmi ancak 1910'ların konstrüktivistleriyle, yabancı avangardların etkisiyle başlamıştı. Daha önceki yüzyıllardan ise Fransız güzel sanatlar eğitiminin haberi yok. Louvre'da, Orsay Müzesi'nde aynı red olgusu. Chagal, Malevitch, Kandinsky'den önce hiçbir Rus tablosu yoktur bizde. İkonlar ve Chagall arasında Rusya'nın ressamı olmamıştır, genel kanaat budur. Tretyakov Galerisi'nde ikonlar var ama onlarca salon son üç yüzyılın Rus okuluna ayrılmış ve en önemli seksiyon da XIX. yüzyılla ilgili.

Raoul septik tavrını koruyordu. Rublev'in ünlü *Teslis*'ini görmek istemeseydi ben tek başıma gidecektim müzeye. En iyi dostuna bu ikonlar Giaconda'sının bir kartpostalını gönderme sözü veren Julie bize katıldı.

Yenilenen tuğla bina personelini ve Sovyet alışkanlıklarını korumuş. Ziyaretçiler vestiyerde hazırolda bekleyen cadalozlara içeri sokmaları yasak olan çantalarını, palto ve pardösülerini bırakıyorlar. Eğer bu giysilerin asma yerleri yoksa sahiplerini azarlıyorlar; sonra misilleme amacıyla palto ya da pardösüyü doğrudan doğruya çengele yapıştırıyorlar. Kumaşı bütün güçleriyle çekiyorlar ve bir delik açabilirlerse mutlu oluyorlar. Daha sonra hiç kibar olmayan ve küfürlü konuşan, bileti koçandan ayırmak için sürekli parmaklarını yalayan, gişenin önündeki kuyruğa hiç aldırmayan huysuz kadınlardan bilet alıyorlar. Parkası için endişelenen Raoul gerçekten sinirleniyordu ve kaderin, bürokrasinin huysuz ve saldırgan maskesiyle kendisine doğru ilerlediğinin kesinlikle farkında değildi. Birden hareketsiz kaldı, gözleri yerinden fırlamıştı. Irina'nın bize fotoğrafını gösterdiği sarışın genç adam hatıra eşya satan mağazadan müzedeki bir resmin büyük bir posterini alıyordu.

Bizi tanıyınca -Irina kardeşine tarif etmiş olabilir miydi bizi?- hemen posteri rulo haline getirdi ve bacağının arkasına sakladı. Yakası açık, kolları çıplaktı, portresinde gördüğümüz gibi çarpıcı bir güzelliği vardı, bir incelik ve zarafet kazanmış gibiydi, şairin dediği gibi -klişeyi mazur gösteren alıntı- "tanrıların çiçektozuna bulanmıştı". Hatıra eşya satan tezgâhtar kadın korkmuştu ve kasasında kâğıt paraları karıştırıyor ve para üstünü iade edemiyordu bir türlü. Raoul sararmıştı. Onunla ilk konuşan Julie oldu.

"Siz şey olmayasınız... Yanılıyorsam bağışlayın... Yermolai Korsakov?

-Hayır, yanılmıyorsunuz...

-Ben Julie, Raoul'ün kız kardeşi."

Bacağına yapıştırdığı poster yüzünden elini sıkmadı, endişe içinde çevresini süzüyordu.

"Kız kardeşim... Sizinle birlikte değil mi?"

Cevabımız rahatlattı onu. Bana döndü ve sol elini uzattı. Müthiş bir şaşkınlık geçiren Raoul kendisini tanıtmayı unutmuş, gözlerini genç adama dikmişti.

"Raoul Gioia" diye kekeledi sonunda elini tutma cesaretini gösteremeden.

Yermolai titreme geçirdi.

"Ah! ressam siz misiniz?"

Yüzüne bakıyor, bir şey söylemiyordu, tanınmış bir şahsiyetin karşısında bulunmanın heyecanından başka bir şey olamazdı bu. Öteki de bir şey söylemiyordu. Şaşkınlık karşılıklı gibiydi, doğrudan cinselliğin çağrısı, paylaşılan arzular. Sadece güzelliğin tahrik etmesi mi? Büyülenme mi? Eşzamanlı yıldırım aşk mı? Ah! Umutlarımın boş olmadığına ne kadar inanmak isterdim! (Okuyucu beni ya çok cüretli ya çok saf bulacaktır.) Sessizlik sürdüğünden Irina'nın galerisine gidişimizi, Moskova üstüne ilk izlenimlerimizi, gözlemlediğim değişiklikleri anlattım. Gözlerini birbirlerinden ayırmıyorlardı kesinlikle, bakışları karşılaştığında da gözlerini kaçırıyorlardı.

Sonunda Yermolai gülümsedi Raoul'e.

"Irina diyor siz, çok büyük başarı. Siz-sen... Diyor ki sergi Moskova'da sezonun en fazla ilgi gören sergisi olacak."

Fransızcayı rahat konuşuyordu, yaygın hataları yapıyordu. İyi bir Rus olarak tanımlıktan haberi yoktu. Şahıs zamirlerini kullanma konusu da pek umurunda değildi, Rus dilinin bu özelliklerinden haberli olan Raoul bu siz'den sen'e ani geçişten çok fazla rahatsız olmamıştı. Kendini toparlamak için eğildi, tenis ayakkabılarını bağlamak istiyormuş gibi yaptı.

"Yok canım, diye mırıldandı doğrulurken. Madam Korsakov çok yüce gönüllü...

-Oh! Irina... Bir şeye karar verdiyse eğer...

-Hiçbir şey engel olamaz ona, dedim. Ben de anladığımı sanıyorum onu.

-Özellikle Parisli olarak..."

Raoul'e bakıyordu, gözlerini yere çeviriyor, tekrar kaldırıyordu.

"Paris... Asılmışların baladı.. Kesik kulaklı adam..."

Kemerinin tokasıyla oynuyordu. Sonra gözlerini Raoul'den ayırdı ve uzaklara baktı.

Erkek ve kız kardeş arasında ne gibi ortak yanlar bulunabileceğini anlamaya çalışıyordum. Fizik olarak Irina'ya benziyordu ama ahlaksal olarak onun zıddı gibiydi. Aynı yüz çizgileri, aynı alın açıklığı, aynı yay gibi kıvrılan kaşlar, aynı eğik dudaklar, elmacık kemiklerinin altındaki aynı çukurlar-ama Irina'da irade ve kararlılık işareti olan şeyler kardeşinde endişe ve kararsızlıktı. Irina dik duruyordu, Yermolai bütün ağırlığını bir bacağına veriyordu. Irina Fransızca konuşurken kesinlikle hata yapmamaya çalışıyordu, Yermolai için derdini anlatmak yeterliydi. Biri esmer, donuk tenliydi, öbürü sarışın, kumral, bir erkekte ender rastlanacak türden berrak ve duru tenliydi. Irina kararlılığının sancağı gibi kafasını olabildiğince yüksekte tutuyordu, Yermolai yana eğiyordu. Irina çok güzel giyiniyordu, Yermolai çok bol kıyafetler içinde yüzüyordu. Bedenine göre giysileri tercih etmek gibi bir kaygısı yoktu ya da bulabildiği en ucuz şeyleri alıyordu. Puşkin müzesinde çok güzel örneklerini hayran-

lıkla seyrettiğimiz Floransa heykelleriyle ilgili bir benzetme yapmama izin verilirse Irina'nın yüzü *finito*, Yermolai'nin yüzü ise *non-finito*'ydu. Irina'yı, büyük bir enerjinin saçılması için gerekli sınırların içine kapatan aynı çizgiler kardeşinde bir tür yaldızlanma içinde kaybolup gidiyordu.

Raoul, benim uyarımla Paris'ten bir sustalı çakı almıştı kendine Moskova'ya gelirken. Moskova'da çapkınlığa çıktığında güvende olduğundan emin olmam için bu çakıyı sürekli üstünde bulunduracağına dair yemin ettirmiştim kendisine. Ayakkabılarını bağlamak için eğildiğinde çakı cebinden düşmüştü ve farketmemişti. Yermolai çakıyı gördü, aldı, düğmesine bastı ve bir bilek hareketiyle açtı.

"İyi çakı! İyi çakı! Ama bu kadar küçük çakı öldürmez. İyi çakı ama Fransız çakısı. Kalbe kadar işleyebilmesi için yan yana gelen dört parmak uzunluğunda olması gerekir. Bakın: ancak üç parmak bu."

Tezgâhtar kadının çığlıkları üzerine sustu.

Raoul, çok şaşıran genç kadının Yermolai'ye vermeyi unuttuğu para üstünü aldı, sonra avcunu açarak Rus gencine uzattı parayı. Rus, sarışınlığının esinlediği düşüncelere ilk yalanlamayı getirdi. Parayı alacağına bir süre çakıyla oynadı, gözleri tuhaf bir şekilde parlıyordu, dişleriyle dudaklarını ısırıyordu. Ansızın, umulmadık bir biçimde, çakının ucunu uzanan bu avuca bastırdı. Son derece rahattı ve metalin kalitesini denemek istiyordu sanki ama bu öylesine hızlı, kesici ve güçlü bir darbeydi ki kan fışkırdı ve paralar yere saçıldı. Bu ani hareketi, orada bulunanlar içinde sadece Julie'yle ben farkettim. Julie bir çığlık attı. Kuşkusuz çocukça bir davranıştı bu, özel bir amacı yoktu... her Rus'un kanında bulunan eski bir Asya geleneğinden gelen bir vahşet oyunu... Kan görünce müthiş bir şaşkınlık geçiren Julie mendilini uzattı kardeşine. Raoul omuz silkti, bir el hareketiyle mendili itti ve elindeki derin yarayı yaladı. Yermolai çakıyı kapattı ve son derece rahat bir tavırla Raoul'ün cebine koydu tekrar, hiçbir şey söylemedi, hiçbir şey olmamıştı sanki...

Bu arada poster yere düşmüştü ve ayaklarımızın dibinde

açılmıştı. Bu tuvali biliyordum, hatta resim için kimin modellik yaptığını da biliyordum.

"Kardeşim kızacak, diye homurdandı Yermolai. Ama o kadar çok istiyordum ki...

-Niçin kızacak?

-Diyor ki figüratif resim..."

Yekpare düz renklerden oluşan tabloda at üstünde bir yeniyetme görülüyordu. Delikanlı çıplaktı ve at da çıplaktı.

"Ressam? diye sordu Raoul.

-Tahmin edin.

-Yılını söyleyin hiç değilse!

-1914, Rus resminin çok önemli yılı.

-Çok önemli yılı?"

Raoul'ün sıkıntısı dikkatimi çekti... sen diye hitap etmeye cesaret edemiyordu henüz ama "siz" sözcüğünün de soğukluk ifade etmesinden korkuyordu.

Genç adam isimleri saydı. Raoul hiçbirini tanımıyordu. Bu sayısız ressamdan birinin tabloyu yapan ressam olup olmadığını sorarak aptal biri gibi gözükebileceği korkusuyla sustu.

"Petrov-Vodkin, dedi sonunda Yermolai. Kuzma Petrov-Vodkin."

Delikanlının köşeli bedeni, kızıl renkli at üstündeki çıplak bedeni, geriye doğru kaykılmış zayıf karnı ve gövdesi, gölgelerle zar zor farkedilebilen çıkıntılı kasları, düşünceli iri gözleri, 1900'lü yılların modasına göre usturaya vurulmuş saçları... bu sinirli görünüm hayvanının kızıl rengiyle çelişiyordu. Solgun delikanlı, kızıl at. Delikanlı neredeyse soyut, at çok güçlü ve şehvetliydi. En tuhafı da binicinin durumuydu. Bir eliyle dizgine yapışmıştı, öbür eliyle de eyerinin arka tarafından destek alarak kendisine bakan kişiye doğru dönmüştü... terkisine atlayıp ona sarılacak biri vardı sanki...

Raoul avcundaki kanı emmeye devam ediyordu. Ayağı posterin üstündeydi ve Yermolai'nin onu yeniden rulo haline getirmesini engelliyordu. Julie tekrar mendilini aldı ve tezgâhın altına dağılan paraları toplamak için diz çöktü.

"Rus resmini sevmekte haklısın! diye haykırdı Raoul safça. Ben de seveceğim!"

At üstünde çıplak bir delikanlı: tam bir cinsel özgürlük imajı. Atlının zayıf, neredeyse etten kemikten kurtulmuş bedeni Rusya'da bulmak istediği şeylere denk düşüyordu: özgürlük ama ölçülü, aşırılığa kaçmayan; ata çıplak binecek kadar komplekssiz, baskıdan kurtulmuş gençler ama Rus gençleri yani -Raoul'ün mitolojisinde- aşırı bir samimiyet içinde olmayan; aşkı reddetmeyen ama her zaman temkinli davranan gençler; hoş, sevimli yardımsever ama çok kolay olmayan gençler; edepli ama vahşi olmayan; izin veren ama bunu alışkanlık haline getirmeyen gençler. Kendilerini veriyorlar ama zevkte bile belli bir iffeti koruyorlar. Bu korkusuz atlı on altı-on yedi yaşında gösteriyordu ama model -sadece ben biliyordum- on beş yaşını geçmemişti.

Yermolai posteri almak için sabırsızlanıyor ve çaba gösteriyordu. Çok az kimsenin bildiği hatta belki Yermolai'nin bile bilmediği hoş ayrıntıyı anlatmanın zamanı gelmişti bence.

"Bu atlı delikanlı resmine kimin modellik ettiğini biliyor musun? diye sordum.

-Sanıyorum atölyede staj yapan bir öğrenci, herhangi bir tip.

-Hayır, öğrencilerinden biri değil, bir dostunun oğlu. Ressam, portresini yaptığında on beş yaşındaydı. Çok tanınmış bir aileye mensuptu ve daha sonra kendisi de ünlü bir yazar oldu."

Yermolai gibi ağırlığını sürekli bir ayağından ötekine vererek şaşkın bakıyordu:

"Mösyö Korsakov işin içinden çıkamıyor" dedi Julie.

Uzattığı paraları almaya tenezzül etmeyen genç adamın dikkatini çekmeye çalışıyordu.

"Hangi ünlü yazar 1914'te on beş yaşında olabilirdi? diye sordu.

Devrimden sonra önce Almanya'ya sonra Amerika'ya sığındı.

-O zaman... Nabokov bu!"

Tablonun hikâyesini anlattım onlara. Petrov-Vodkin, Petersburg Güzel Sanatlar Akademisi'nde ders veriyordu. Nabokov'ların dostuydu. Vladimir'in büyük babası Dmitri büyük bir liberal senyördü. İmparatorluğu tehdit eden krizi farkeden bir adalet bakanı olarak bir an önce reformları gerçekleştirmeye çalışmıştı. Savaştan kısa süre önce idam cezalarının halk önünde infaz edilmesi uygulamasını kaldırmayı başardı; Çarlık Rusyası'na çok zarar veren ve ona göre bu rejimin yıkılmasına katkıda bulunabilecek bir uygulamaydı bu. Petrov-Vodkin Romanov'lara bağlı bir meşruiyetçi, ülkesinin geleceğiyle ilgilenen bir hümanistti. Bu tabloyu, kendisine göre bolşevizm hayaletini uzaklaştıran bir yasa çıkaran bakana minnet ve şükranlarını sunmak amacıyla yapmıştı. Raoul için ne biçim bir düş kırıklığı! Siyasal anlamda açıklama, resmi erotik çocuk kaçırma ve at gezintisinin cesaretlendirilmesi gibi yorumlayan birini ancak düş kırıklığına uğratabilirdi. Yermolai, tersine tam anlamıyla tatmin olmuş gözüküyordu. Bir an önce atölyesine dönmek ve posterini duvara asmak istiyordu.

"Fikir değiştirdin mi peki? diye sordum. "Kız kardeşinin azarlamasından korkmuyor musun artık?"

Irina'nın bundan özellikle memnun olacağını, bu posteri satın almasını onaylayacağını söyledi. Irina, duvarlarını kesinlikle *out* -onun tabiriymiş bu- bir ressamla süslediğinde sürekli kavga çıkarır ve başarılı olmak isteyen bir gencin mutlaka avangard akımı benimsemesi gerektiğini söylermiş. Ama duvara Nabokov'un bir portresinin asılması her şeyi değiştiriyordu. Rus halkı *Lolita*'yı keşfediyordu. Elli yıldan beri yasaklanan kitabın Rusça çevirisi nihayet yayınlanmıştı. "Peynir ekmek gibi" satıyordu. Nabokov moda bir yazardı. Kardeşinin 2005 yıllarının duygu ve düşünceleri içinde olmasından mutlu olan Irina, demode üslubu reklam değeri olan bir konu olması dolayısıyla mazur görecekti.

11.

Yermolai posterini rulo yaptı ve gitmeye hazırlandı. O civarda yaşadığından müzeyi sık sık ziyaret ediyordu ama tek bir tabloyu, her zaman aynı tabloyu, Levitan salonundaki tabloyu görmek için... "Volga üstünde, burunda inşa edilmiş küçük kilise... Uçsuz bucaksız gökyüzü, muazzam bir ırmak, alacagaranlık... (iki k'yı birden söyleyemiyordu). Gözlerini genç adamdan ayıramayan Raoul bizimle birlikte kalmasını rica etti. Levitan? Kimdi? Hiç duymamıştı bu adı.

"Bizde ucuz mobilya markası" dedi Julie, "Hiç değilse tablonun adını söyleyin. Anlarız belki böylelikle.

-Adı? Hiçbir fikrim yok! Manzaraya ad koymak ona bakma keyfini kaçırır!"

Raoul kız kardeşine küçümseyerek ve sevimsiz bir şekilde baktı; Julie'nin densizliği kendisi için zararlı olabilirdi ve Yermolai, böyle öğrencilerin uğraşacağı şeylerle ilgilenen birinin kardeşine karşı olumsuz düşünceler besleyebilirdi. Genç adama, bize kesinlikle bir rehberin gerekli olduğunu söyledim. *Kullanılma* düşüncesi hoşuna gitmedi Yermolai'nin. Surat astı. Bizimle birlikte kalması için Julie'nin ısrarlı ricaları gerekti. Genç adamı sevgi dolu bakışlarla süzmesi Raoul'ü kızdırdı. Kız kardeşini Moskova'ya getirmekle yanlış bir iş yapmıştı belki de.

Ben bu müzeye sadece meraklı biri olarak gitmiyordum, mesleğim dolayısıyla gidiyordum daha çok. Rus yazarları dolayısıyla biliyordum ki, Gorki'nin geliştirdiği düşünceler kısmen kendi düşünceleriydi. Güçlü bir ulusal gelenek yol gösteriyordu ona. Tolstoy, Turgenyev, Çehov'dan sanat için sanat anlayışına karşı düşmanlıklarını aktarmışlardı ona. Ve ressamlar? Andrey Rublev'in ikonlarından beri bütün Rus kültürü halkı yaratıcılığa teşvik etme amacına yönelmemiş miydi?

Tretyakov Galerisi'nin ilk salonlarında sadece sıkıcı saray portreleri vardır ama XIX. yüzyıla gelindiğinde –ressamların

Avrupa modellerinden kopma cesaretini gösterdikleri ilk yüzyıl- yanılmadığımı anladım. Karşımızdaki tablolar, nasıl söyleyeyim? ...bilgelik dolu tablolardı... yaratıcıları, insanların yeteneklerine, cüretkârlıklarına hatta yenilik peşinde koşmalarına hayran olmalarını beklememişlerdi; bu yapıtlar anonim olarak da kalabilirdi, çünkü özgünlük arzusu seyircilere ulaşma kaygısının çok gerisinde kalmıştı. Bu yapıtların ortak özelliği bir öykü anlatmaktır: İncil'den alınmış konular (*İsa'nın Halka Görünmesi, İsa Çölde*), siyasal tarih konuları (*Büyük Petro ve oğlu Aleksey, Sterelsti'lerin İdamı)*, sosyal aktüalite konuları (*Volga Yedekçileri)* ama çoğu zaman gündelik yaşamdan alınmış konular. Zaman zaman basit, tuhaf, gülünç yanları ağır bassa da sayısız sempatik ve sıcak gündelik yaşam sahnesi: masada şeftalilerin önünde oturan genç kız, Paskalya gününde tüccar ailesi, köylü ailesinde büyük çocuğun vaftiz edilmesi, borca batmış bir komutanın evlilik teklifi, seçim sandığı başındaki bir görevli, Sibirya'dan dönen bir sürgün, mantar toplama, madene inen işçiler. Fransız empresyonistlerinin çağdaşları Fedor Vasilyev ve Yermolai'nin çok sevdiği Isaac Levitan gibi çok yetenekli manzaracılar bile uyumlu bir okşayıcı etki uyandırmak için renk lekelerini yan yana getirmekle yetinmemişlerdir. Onlar da çeşitli sahneleri yansıtma amacına yönelirler: buzların çözülmesi, hasat zamanı, köyde yağmur. Akşam vakti koşar adımlarla kiliseye doğru giden kadınlar. Atını sulamak için buzda delik açan bir arabacı. Doğan güneşin ışığında ısınan bir oduncu. Yaptıkları kayık, sandal resimlerinin Argenteuil ressamlarının gezinti kanolarıyla ilgisi yok... Onlar gövdeleri dayanıklı, donanımları güçlü tekneleri resmetmişlerdir... Pazar gezintilerine yarayan kayıkları değil, aileleri geçindiren tekneleri...

Rus ressamlar meraklının önüne mesleki ve ahlaksal yaşamıyla ilgili görüntüler getirirler. Estetik değerler onların ayrıcalık tanıdıkları değerler değildir, onlar her şeyden önce tablolarına bakacak olanlara yakın olmaya çalışırlar ve bilirler ki bu resimlerin meraklıları büyük çoğunluğu sanat eğitiminden yoksundur: ve Rus resmi, bu kaygılarıyla batı resminden temelde

ayrılır. Sürekli kültürsüz erkeklere ve kadınlara ulaşma çabası, bu insanları gündelik yaşam kaygıları içinde göstererek değerlendirme kaygısı, zor, kasvetli bir yaşamın yükünü taşıma konusunda onlara yardımcı olma kaygısı Rus ressamlarına Batılılar için düş kırıcı bir anlatım üslubu dikte etmiştir. Öyküye sadakat, gerçekçilikte dürüstlük, çalışmada titizlik... büyük ölçüde yararcı olan bu program bu ressamlara uzun süre -Avrupa'ya gezilere çıkmaya başladıkları 1910 yıllarına kadar- avangard deneyimleri yasaklamış ve bizim müzelerimizin kapılarını kapatmıştır.

Ziyaretçilere bakıyordum. Her tabloya yaklaşıyorlar, tanıtıcı yazıları okuyorlar, biraz geriye çekiliyorlar, saygıyla kafalarını sallıyorlardı. Sanat yapıtları karşısında bu çok saygılı tavrın titiz ve yönlendirici Sovyet pedagojisinden gelen bir alışkanlık olduğunu yadsımak anlamsızdır; bununla birlikte bu okul alışkanlıklarının ötesinde daha kişisel, daha etkileyici bir şeyler vardı bence, tablolarla doğrudan, spontan ilişki, insanları kendileri için anlaşılmaz fantazmalarla dolu düşsel bir dünyaya sürüklemiyordu. Öte yandan ressam, insanları, aşırı biçimsel cüretkârlıklarla karşı karşıya getirmemeye de özen gösteriyordu. Sade ve alçakgönüllü bir tarzla resmedilen bu ev içi, aile yaşamı sahneleri, köy düğünleri, kar altındaki izbeler, ufku yaran tan kızıllıkları, zindandan çıkan kürek mahkûmları, kızaklar üstündeki ormancılar, bataklıkların kenarındaki avcılar onları kendi yaşamlarına, bildikleri dünyaya götürüyordu: resmin Turgenyev'leri, Çehov'ları.

Üstünde makinist kıyafeti ve kafasında kasket bulunan bir genç adam iş kıyafeti içinde, hasır şapkası ve kenevir sandaletleriyle resmedilmiş *Kirazlı Köylü Kadın*'ın önünde durdu; ve muhtemelen nişanlısı olan genç kıza dönerek şöyle dedi: "Ne kadar da sana benziyor!" Bu benzetme dolayısıyla şaşıran ve gururlanan genç kız kızardı ve ikisi birlikte gülerek uzaklaştılar oradan... kendileri gibi basit kimselerin bir ressama model işlevi görebilmesi dolayısıyla gururlanmışlar ve resmin, sınırlı sayıda insanın tekelindeki seçkin bir krallık değil herkesin yarar-

lanabileceği bir halk hazinesi olduğunu anladıkları için de mutlu olmuşlardı.

Böyle bir heyecan, Jean-Jacques Rousseau'nun (Gorki'nin üstatlarından biridir kesinlikle) o dönemin toplumuna karşı gururla başkaldırmasının gülünçleştirildiği Fransa gibi bir ülkede samimi bulunmayabilir: "İnsanların artık dürüstlüklerine değil, yeteneklerine bakılıyor; kitabın yararlı olup olmadığı değil, iyi yazılıp yazılmadığı önemli. Güzel söylevler için binlerce ödül konuyor ama yararlı eylemler için hiç ödül yok."

Raoul ne düşünecek acaba? diyordum kendi kendime. Toplumsal ve siyasal içerikli tablolarını değerlendirebilecek biricik halk için sergileyeceği yerde Moskova'da floresan tüplerini sergilediğine üzülmeyecek mi? Bu tüplerle kim ilgilenir burada? Kimi heyacanladırabilir bu tüpler? Herhangi bir eğitici değeri olabilir mi bunların? Gündemi işgal edememekten korkan snoblar ya da kazanç peşindeki yatırımcılar dışında kimi ilgilendirir bunlar?

Raoul yoktu şimdi, Yermolai de. Sadece Julie vardı yanımda. Geri döndük. Onlar Ivanov'lar salonunda kalmışlardı. O müthiş resim, Rus resminin en ünlü tablosu *İsa'nın Halka Görünmesi* salonun dibindeki duvarı bütünüyle kaplıyor. Peygamber kayalık dağlardan oluşan bir manzarada, uzak bir köşede, kendilerinden geçmiş köylülerin karşısına çıkıveriyor birden. Ama Raoul ve Yermolai tablonun önünden ayrılmayan hayranlara katılmıyorlar kesinlikle. Mistisizmi dostuma çok fazla tumturaklı gelen bu tabloyla ilgileneceklerine yan duvarlara asılmış küçük taslaklar dizisini inceliyorlar; ya da Aleksandr Ivanov'un, İtalya'da, Napoli çevresindeki güneşli köylerde yaptığı tuvallere eğilen Raoul coşkusunu Yermolai'yle paylaşmak istiyordu; Yermolai ise biraz daha geride duruyor ve onu biraz daha uzağa götürmek istiyordu.

Bu taslakların batı resminde bile görülmeyen edepsizlik örnekleri olduklarını söylemek gerekir. Çayıra ya da kumlara uzanmış çırılçıplak yeniyetmeler olgun bir cinsellik sergiliyorlar. Anatomik incelemelerin doğrulayacağı kapalı yerlerdeki

akademiler, atölye çalışmaları değil bunlar, sıcakta gevşemiş, toprakla temas sonucu kendilerinden geçmiş, açık havadaki çıplaklar... Güneyde geçirdiği uzun yıllardan dönüşte bu enstantaneleri getirmişti Ivanov; şaşırtıcı açıklıklarına rağmen yok etmemişti bunları ve kendi amaçlarına yönelik olarak yararlanmak üzere elinde tutuyordu. Rus püritanizmine bu genç erkeklerin üstündeki şehvet damgası kadar zararlı olabilecek başka bir şey hayal bile edilemez. Bu gençler kimi zaman tek tek kimi zaman grup halinde poz vermişler. En cüretkârları kolektif teşhirler. Kimileri bir müzisyenler grubu içinde dans ediyor, biri cellabasını (djellaba?!!) esmer kalçalarının üstünden kaydırmış, sırtüstü uzanmış olan bir başkası arkadaşlarının karşısında bacaklarını açmış. 1830 yıllarında çok kışkırtıcı kabul edilen bu sahneler günümüz Rusları için iğrenç müstehcenlikler olarak kabul edilebilirdi ancak. Ziyaretçilerin bunlara sadece şöyle bir göz atıp geçtiklerini farkettim. Gördükleri şeylerden sıkılarak hemen büyük dinsel tuvale doğru yöneliyorlardı.

Çok etkilenen Raoul Yermolai'den ayrıntılı bilgi istiyordu. Ivanov Capri'de mi yaşıyordu? Bence o Rusya'da halk tinselliğinin simgesi olarak yüceltilen sanatçının kendini bütünüyle dine adamış bir yobaz olmadığını duymak istiyordu; on binlerce vinyetin arasında bulunan ve evlerde ikonların yanına konan *İsa'nın Halka Görünmesi* adlı tablosuyla inançları besleyen bir ahlakçı değildi o, ahlaktanımaz bir Slav'dı, kendi ülkesinde bulamadığını İtalya'da aramaya gitmişti... onun duymak istediği buydu. Din? Basit bir bahane. Niçin yıllarca Napoli ve Napoli çevresinde dolaşmıştı? Rus ceza yasalarıyla yasaklanmış beden özgürlüğünü bulma dışında bir amacı olabilir miydi? Raoul bu soruyu sorma cesaretini gösteremiyordu ama yanıp tutuşuyordu sormak için. Yermolai'ye mesaj göndermek, genç adamın tepkilerini görmek, tavrını dolaylı yoldan deşebilmek, onu anlaşabilecekleri bir alana doğru çekmek için ressamın çok açık olmayan itiraflarına güveniyor gibiydi.

Ne var ki Yermolai, bu coşkusuna karşılık vermek şöyle dursun, Raoul'ü kolundan çekip bu tablolardan uzaklaştırmak isti-

yordu. Ağzından kaçırdığı birkaç sözcükten anladığım kadarıyla bu uygunsuz şeyleri sergilediği için galeriyi eleştiriyordu, Ivanov'u da kendine bu işleri yakıştırdığından dolayı kınıyor ve Raoul'ün de bu tepkisine ortak olmasını istiyordu.

Çılgınca âşık olan Raoul de konuya çok çabuk girdiğini farketti. Kafeteryaya gitmeyi önerdi. Yermolai bir an önce Julie'nin yanına gitmek istiyordu, kardeşine karşı bir sığınak gibi görüyordu onu adeta. Ben Raoul'le birlikte arkada kaldım.

"Buyrun bakalım, dedi hüzünlü bir sesle. Test negatif.

-Onu şoke ettin, hepsi bu!

-Sence kendimi küçük düşürmüş olabilir miyim?

-Biraz acele ettin! Hemen böyle uluorta girişmek...

-Gay mi değil mi?

-Kız kardeşi öyle diyor.

-Çıkarı var da ondan. Sen ne diyorsun?

-Ben tanımam onları pek, biliyorsun.

-Canımı sıkıyorsun! İtici buldu beni, sen de gördün, öyle değil mi?

-Gerçekten antipatik buldu.

-O zaman hiçbir şansım yok mu?

-Eğilimi olmak başka, teşhirciliği onaylamak başka.

-Teşhircilik! Abartıyorsun!

-Ona itici gelen şeyin ne olduğunu bilmek gerekir. Farzet ki yeniyetmelerin güzelliğinden etkilenmiş olsun: bu konuya zarafetle yaklaşılmasını ister, çok doğrudan telkinlerden kaçarak.

-Bu tablolardan hoşlandığımı kesinlikle belli etmemem gerekirdi ona... Ama belki gerçek daha da hüzün verici.

-Yani?"

Başını eğdi.

"Belki de onun tipi olmadığını kabul etmem gerekir. Gay ama benden hoşlanmıyor. Durum buysa yapacak bir şey yok.

-Seni ilk gördüğünde öyle bakmamıştı... İlk baştaki o sessizliği? Şaşkınlığı? Tek kelime edemiyordu... Ya çakı? Nasıl batırdı eline!"

Kesilen elini ağzına götürdü ve dudaklarını sürdü yaraya.

Bu tavrındaki zarafet ve incelik, kendinden geçme, yarayı adeta ibadet eder gibi yalaması ürküttü beni.

"Ne kadar aptalca davrandım!

-Sadece biraz hafiflik ettin.

-Bir Rus'un Fransızlara ve özellikle de Parislilere karşı bütün önyargılarını canlandırdım.

-Abartma.

-Rahatlık, boşvercilik, ahlaksızlık... İlkesizlik, düzüşmekten başka bir şey düşünmeme...

-Yok canım! Ruslar Paris'e ve Paris'te olup biten her şeye hayrandır.

-Televizyonda Gay Pride defilesini görmüştür... Peruklu ve tüylü insanlar... Ben de bu karikatürü yalanlayacağıma...

-Tablolar konusunda ters düşmek o kadar önemli değil. Olmayacak şeyler düşünüyorsun!

-Tipi değilim canım, diye yineledi bitkin bir sesle.

-Kesin olan tek şey şu: onun hoşuna gidecek başka şeyler bulman gerekiyor. Gay olsa da öncelikle bir Rus o. Rus olarak da gizlilik, temkinlilik ister, özel olması gereken bir şeyin herkesin gözü önünde sergilenmesinden hoşlanmaz. Sen kışkırtmak istedin. Ülkenin ahlak anlayışına uyum sağla.

Sarışın, gay, ama Rus gay'i, ağırbaşlı, ölçülü... Batıda kaybolmuş olan bir gizlilik eğilimi: bu düş Raoul'ün kafasını çok fazla meşgul ediyordu ve benim sözlerim rahatlattı onu. Kafasını kaldırdı, lehine olduğu söylenebilecek çok az işarete rağmen bir fetih stratejisi geliştirirken Julie'nin, kolunu Yermolai'nin beline doladığını farketmedi.

Lafımı şöyle bitirdim:

"Hem sonra Levitan bütün ressamlara tercih edildiğinde Ivanov'un İtalya'sı çok küçük, dar, sınırlı kalır."

Kafeteryada dört kahve söyledim.

"Ben kola içmek istiyorum, lütfen."

Julie de kola istedi. Uzun süren bu ziyaretten yorgun düştüğümüzden içeceklerimizi içerken hiç konuşmadık. Yermolai, Raoul'le her türlü temastan uzak olabilmek için Julie'yle benim

arama oturmuştu. Raoul hesabı ödemeye hazırlanırken Yermolai önce davrandı ve rubleleri masaya koydu.

Kafeteryadan sonra, dışarı çıkmak için gene Sovyet resmi salonlarından geçmek gerekiyordu. Bu resim, gözden düşmüş olmasına rağmen benim ilgimi çekiyordu. Tam anlamıyla ulusal gelenek çizgisinde yer aldığından emin olmamakla birlikte bu konuyu netleştirmek istiyordum.

Yabancı ziyaretçiler gülüşüp, kahkaha atmaya devam ediyorlardı. Bu ulusal gurur, çarpıcı kaslar, soylu eylemlerle ilgili alaylar, küçümseyici şakalar. Muzaffer komutanlar, yüzme şampiyonları, madalyalı işçiler, model aile annelerine karşı hurralar. Julie ve Raoul bu kötü resimleri bir kez daha görmek istemediklerini söylediler.

"Hadi biz gidelim" dedi Raoul Yermolai'ye ama Yermolai benimle birlikte kalmak istedi.

Rus ziyaretçiler belli ölçüde rahatsızlıklarını belli ederlerken komünist resmin iyice gözden düşmesini de pek fazla kabullenemiyorlardı. Tuvallerin önünden kayıp giderken hiç kuşkusuz belli belirsiz bir utanç duyuyorlardı ama belli bir pişmanlık duygusu da okunuyordu gözlerinde. Ülkelerinin büyük bir güç olduğu, savaş, spor ve sanayi modellerini dünyanın bir bölümüne kabul ettirdiği zamanlara duyulan özlem mi? Yoksa milliyetçi bir art düşünce olmaksızın bu tabloların üstüne çöken meşru olumsuz tavrın, özellikle Rus halkının sanatı olan gerçekçi, betimleyici, pedagojik bir sanata son noktayı koymuş olmasını anlamanın hüznü mü?

Çünkü Sovyet resmi imparatorluk dönemi resminden kopmamıştı... bu tespit çok çarpıcı gelmişti bana: bu resmin bir uzantısıydı Sovyet resmi. Bu iyi duygular içinde sadece XIX. yüzyılın öyküleme ve eğitme sanatının deforme edilmiş ve karikatürize edilmiş devamını, uzun bir geleneğin bitiş noktasını, aynı ağaçtan çıkmış bükük bir sürgünü görmek gerekiyordu. Stalin ve Brejnev'in ressamları öncülleriyle ters düşme ihtiyacı içinde olmamışlardı. Devrim uçurum açmamıştı. İlya Repin'in, Volga'da kan ter içinde bir tekneyi çeken yedekçileri ve Ural

madencileri arasında konu ve uslüp açısından hiçbir fark görülmüyordu. Komünist siyasal yönetim ressamların çalışmalarına çok fazla müdahale etmeseydi, onları XIX. yüzyıldaki gibi serbest bıraksaydı tabloları propaganda vinyetleri haline gelmezdi.

Yermolai de yurttaşları gibi Sovyet sanatını bütünüyle mahkûm etmiyordu. Gorki'nin, üstünde mujik gömleğiyle muazzam bir portresi son salonun bir duvarını kaplamıştı. Gömleğindeki buruşukluklardan bir tanesi bile ihmal edilmemişti, anlamlı ve enerjik yüzünde tek bir kırışıklık bile atlanmamıştı. Ünlü bıyığının kılları üstünde tek tek ve özenle çalışılmıştı: bir zamanlar, bizimkinden çok uzak olan Rus kültürünün havarisi, bugün bu kültürün fiyaskosunun çaresiz tanığı.

Yermolai tablonun önünde, yanımda durdu. Resmi ikimiz de çok ayrıntılı bulduk, çok fazla titizlik gösterilmişti.

"Çok fazla gerçekliğin olduğu yerde sanat yoktur artık. Pul sanki.

-Ondan değil, dedi tuhaf bir şekilde, konuyu da getireceği güçlükleri de ortadan kaldırmak için."

Salonda, posterini tutmamı istedi biraz. Çıkmadan önce, gömleğinin bütün düğmelerini özenle iliklediği ve kollarını da düzeltti. Raoul ve Julie taraçada bekliyorlardı bizi. Yanlarına gittiğimizde güneş iyice yükselmişti. Raoul ve Yermolai tekrar bir araya geldiklerinde sıkıntılıydılar. Birbirlerine bakmak istemiyorlardı ama bir yandan da kaçamak bakışlar atıyorlardı. Raoul Yermolai'nin kollarının çıplak olmadığını ve yakasının da açık olmadığını farketti. Julie Yermolai'ye sokuldu, üstünde hak iddia ediyormuş gibi bir hali vardı.

Planlarımın önündeki bu engel sinirlendirdi beni. Şöyle dedim genç kıza:

"Arkadaşını unuttun mu? Ona bir kartpostal göndermen gerekmiyor mu?"

Vermiş olduğu sözü hatırlattığım için teşekkür etti bana ve hızla müzeye doğru koştu.

Bu durumda ne yapmak gerekiyordu? Durum nazikti: aralarına girmiş gibi gözükmeden sıkıntıları aşabilmeleri için nasıl yardımcı olabilirdim onlara?

"Peki! dedim Yermolai'nin elini tutarak, umarım tekrar görüşürüz."

Yere doğru baktı ve bir şey demedi. Raoul'den bir tepki mi bekliyordu? Kabalık etmeden nasıl kaçabileceğini mi düşünüyordu? İlk kez karşılaşan, birbirlerinden çok hoşlanan ama bir türlü harekete geçemeyen iki gay'in kafasından neler geçirdiklerini bilemediğim için kızıyordum kendime. Yermolai elini salladı, Rusça selamladı bizi (*dosvidiana*) ve gitti.

"Görüyorsun, dedi Raoul. Durum kötü. Hiçbir şey yapmadı benimle birlikte olmak için. Tek bir kelime etmedi.

-Sen de bir şey söylemedin ama. Hiç değilse otelimizin adresini verebilirdin. "

Uykuya dalmış otelde gece sakindi. Raoul'le odalarımız bitişikti. Dönüşünü olabildiğince geç saatlere kadar bekleme gibi bir alışkanlık edinmiştim: herhangi bir ilişkisinde terslik olduğunda beni görmek mutlu edecekti onu. Ama o gece de daha sonraki altı ya da yedi gece boyunca da nöbet beklemek zorunda kalmadım. Artık çıkmıyordu. Akşam yemeği biter bitmez, yukarı çıkıyor ve odasına kapanıyordu. Bir ya da iki gece yüksek sesle inlediğini duydum. Gene bir keresinde eşyalara çarparak o kadar hızlı yürüyordu ki, kapısına vurmak zorunda kaldım. Yardıma ihtiyacı olabilir miydi? Benim varlığım biraz rahatlatabilir miydi onu?... Nefretle baktı bana.

"Sen tabii canım, o ahlak anlayışınla..."

Bu muameleyi hak etmek için ne yapmıştım ben? Benim ahlakım değildi, Rusların ahlakıydı bu, elimden bir şey gelmezdi.

"Senin ne düşündüğünü biliyorum, diye ekledi karyolasının demir ayağına tekme atarak. Geceleri çıkmayarak kendimi cezalandırdığımı düşünüyorsun. Hayır öyle değil! Çıkmıyorum, çünkü çıkmak istemiyorum. Nokta, hepsi bu. Anlıyor musun?"

Çok üzüldüğünü anlıyordum, söyleyebileceğim hiçbir şey teselli edemezdi onu. Bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu gene ve sanki ben orada değilmişim gibi eşyalardan intikam alıyordu. Birdenbire yatağa attı kendini, başını yastığa gömdü ve hiç hareket etmedi.

Yermolai kız kardeşinin galerisine hiç gelmiyordu; Raoul onun nerede oturduğunu bilmiyordu; kesinlikle peşinden gitmeye cesareti yoktu. Bu işleri onun kadar biliyordum. Birden, müdahalemin yersiz ve uygunsuz olduğunu düşündüm. Auvergne'de, kendilerine rağmen Pascal ve Janseniusçuluktan etkilenen ailem hizmet etmenin, yardımcı olmanın din adamlarına iyi gelebileceği inancıyla yetiştirdiler beni. Bir acının tümüyle, kökünden temizlenmesi gerekir.

Bir hafta sonra geceleri çıkma alışkanlığı geri geldi, benim anlayamadığım vahşi bir şeyin gizlendiği bir cüretle... Kuaföre gidip kafasını kazıtmasına engel olmak için elimden gelen bütün çabayı harcadım. Söylediğine göre uzun saç moda değilmiş. Bence, bilinçdışı bir eğilimle, bu fedakârlığı yaparak kendini bağışlatmak istemişti.

13.

Kısa süre sonra, Gorki'nin evini ilk kez ziyaret ederken çok şaşırdım ve bir yığın soru üşüştü kafama... Raoul'ün duygusal maceraları ikinci planda kaldı. İnanılır gibi değil! Romancının bu villayı hediye olarak kabul etmesi, sonra buraya yerleşmesi, bu evde dört yıl yaşaması... hayır, inanılır gibi değildi, özellikle çocukluğunu geçirdiği büyük babasının eviyle karşılaştırdığımda... Konforlu ama geniş olmayan, kütükten yapılmış, rüstik sadeliği içinde çok güzel, Avrupa'nın, kaybettiği için çok üzüldüğü, "Norman kulübeleri" denen türün geniş taklitleri, ilkel mimarlık örneği bu Nijni-Novgorod izbesini tarif etmek için "mütevazı" sözcüğü sıradan bir sözcüktü; ama sade, herhalükarda "doğal", karısı, Gorki'nin *Çocukluğum* adlı romanında anlattığı, okuma yazma bilmeyen, unutulmaz "büyük anne" olan boyacının zevkine uygun bir ev; kaliteli ağaçtan, aşırı süslemeleri olmayan bir ev, oysa Moskova'daki ev yapay ve aşırı süslü -hiç kuşkusuz çok fazla para harcanmış. "Art Nouveau", türünün çok başarılı bir örneği kesinlikle: ama pahalı yapaylığı Gorki'nin hiç beğenmeyeceği bir tür- yarısı süslü püslü, yarısı su içinde...

Raoul ve Julie'nin beni almaya her zamankinden daha erken bir saatte geldikleri bir gün villayı dolaşma önerisinde bulundum kendilerine. Çantalarımızı bir kadına bırakmak zorunda kaldık; kadın çantamın kayışı olmadığı için azarladı beni. "Bir çanta, asılır, bir yere konmaz, kuraldır bu beyefendi." Daha sonra da ayağımıza plastikten, iğrenç, bir şeyler geçirmek zorunda bıraktılar bizi. Ziyaretçilerden ücret alınmıyordu, yazar evleri içinde tek örnek. Ücret alınsaydı Stalin tarafından korunup, kayırılan bu yazarla kimsenin ilgilenmeyeceği korkusu mu? Yoksa, tersine, yaşadığı lüksü olabildiğince büyük bir kitlenin görmesini sağlayarak onu iyice gözden düşürmek mi istiyorlardı?

Hem dışarıda hem içeride uygulanmış asimetrik mimari,

mekânın düzensiz hacımlara bölünmesi, köşelerin kaybedilmesi, aile yaşamının ve toplumsal yaşamın dikkate alınmamış olması, aşırı süsleme, çeşitli figürlerin bulunduğu dış friz, değerli ağaçtan yer parkeleri, yaldızlı bronz kapı tokmakları, bitki dekorlu pencere kanatları, bir yığın vitray, demir işleri, mozaikler, doğramalar, yalancı mermerler... bütün bu pahalı abartı, tasarlayanların ustalığının ve parayı verenlerin müsrifliğini gösteriyordu: "eldeki olanaklarla nelerin yapılabileceğini görün!" Ve yetenekli mimarlar ve dekoratörler, kendilerine tahsis edilen büyük paralarla işi çok fazla abartmışlar ve zemin katın ortasına bir şeref merdiveni koymuşlardı ve bu kadar acayip bir merdivenin başka bir örneği görülmemiştir. Mermer tırabzan yumuşak, genleşebilen, biçim değiştirebilen, kauçuk gibi yumuşak bir maddeden yapılmış olduğu izlenimi uyandırıyordu. Sanki bir ahtapot, dev bir ahtapot kıvrılarak tavandan iniyordu... zıplayan ve kıvrılan elastik madde, akan, hayvani, sümüklü bir madde... Tırabzan aşağıda yatay biçimde devam ediyor, daha sonra tekrar yükseliyor ve bir lambaya desteklik ediyordu. Bu lamba bütün parçalarıyla bir denizanası taklidiydi. Boşlukta sallanan tunç dokunaçlar. Yassı küçük çan biçiminde alçıtaşından kapak. Karın altındaki vantuzlar gibi yapışmış ampuller aracılığıyla şemsiye gibi bir avize soluk bir ışık halesi yayıyor çevreye. İki su arasında yüzen bir hidranın jelatinsi, grimsi ve yarısaydam görünümünü bu kadar iyi taklit eden başka bir obje olamaz.

Ne gösteriş! Nasıl bir hayal dehası! Bir konutu estetik bir antika eşyaya çevirme konusunda nasıl bir maharet! Raoul ve Julie kendilerinden geçiyor, bu hayvan biçimli virtüoziteyi müthiş bir hayranlıkla seyrediyorlardı. Gorki'yi düşünseydim onların bu coşkusunu gözlemleyemezdim.

İşte, dedim kendi kendime, bir odada dört ya da beş kişinin yattığı bir izbede yetişmiş proletar kökenli bir adam. Devrimden on beş yıl sonra oğluyla Moskova'ya, konut krizinin iyice yaygınlaşmasıyla ailelerin sadece mutfakla ve sağlıklı bir yaşam mekânıyla donatılmış dairelerde yaşadıkları bir kente geli-

yor... Bu adam için bir merdivenin son derece basit olması gerekir: sadece bir geçiş yeri, evin içinde bir ihtiyaç, katlar arasında iletişim aracı. Oturulamayan, yitik bir alan, dolayısıyla olabildiğince sınırlı tutulması gereken bir alan. Burada merdiven evin yarısını işgal ediyor: oynaması gereken rolle nasıl alay ettiğini göstermenin biçimi. İşlevi, küçümsüyor. Yarar? Boşver! Gösteriş, caka, hayran olsunlar yeter...

Gorki, Moskova'nın en yüksek ücret alan ressamı Fedor Çektel'in, bu konağı, yüzyılın başında zengin tüccar, bütün olumsuzluklarını romanlarında anlattığı milyarder tüccarlar korporasyonu üyesi Stepan Riabuşinski için inşa ettiğini bilmiyor muydu? Arbat Sokağı'nda yüz metre karelik bir dairede yaşayan bir meslektaşına karşı bir yergi yazdığını hatırlamıyor muydu: "Şişinip duran bir yazar hakkında?" Yirmi beş yaşında yazdığı bir şiirin başlığından "fırtına habercisi", eski bir devrimciden geriye ne kalmıştı? Çevresinde hizmetçilerle çok zengin biri. Bir dönek.

"Acı" (doğduğunda Peçkov, daha sonra Aleksey) *Gorki* "acı" sıfatını takma ad olarak almış, arkasından da Maksim, insanların en "acı"sı. Endişe ve sıkıntılar içinde, kendinden geçmiş, dokunaçlarıyla kuşatıldığı mermer bir ahtapotun tuzağına düşmüştü. Lükse boğulmuş, ağzını açamaz olmuş, gücünü yitirmişti, ihanetinin somut kanıtından nefret edebilirdi sadece.

Bu merdiveni hiç kullanmamıştı, alt kattaki odalarda yaşamaya karar vermiş, üst kattaki odaları oğluna bırakmıştı. "Yaşlı ve hasta olduğundan merdivenleri çıkması zordu" diye belirtilmişti ziyaretçilerin okuması için kaleme alınmış yazıda. "Yanlış!" dedim Raoul'e. Söz konusu olan fiziksel değil manevi yorgunluktu. Merdivenden nefret ettiği için üst kattan da nefret ediyordu. Ve villadan da tümüyle nefret ettiğinden kesinlikle ana kapıdan girmiyor, servis kapısını kullanıyordu. Henüz İtalya'dayken Stalin'in kendisi için hazırladığı hediyeden haberi olmuştu. Tuzağı anında hissetti. Evi daha görmeden lanetlemişti. Sorrente'den şöyle yazıyordu. "Beni bekleyen bir saray var galiba. Hiçbir ödül istemiyorum. Çalışmaktan bitkin düşen ve

hayvanlar gibi yaşayan insanlar üzerinde çok kötü etki yapar bu." Biyelorusskaia İstasyonu'nda trenden iner inmez, kendisine hiçbir şey sormadan, doğru, alıp yeni konutuna götürdüler.

SSCB yöneticileri ve Gorki arasındaki güç dengesi çok eşitsizdi... ülkeye döndükten çok kısa süre sonra çekilen bir fotoğraf kanıtlıyor bunu. Stalin ve o dönemde ordular halk komiseri daha sonra mareşal olan Voroşilov yazara hoş geldin ziyaretine giderler. Fotoğraf salonda çekilmiştir. Resimde üçü cepheden görülür, yazar, iki konuğunun arasındadır ve villayla birlikte hediye edilen deri kanapede oturmaktadırlar. Gorki ev kıyafetiyledir ve sırtında yuvarlak yakalı bir kazak vardır; ceket giymemiştir; kırılgan, savunmasız bir görünümü vardır. Siyasal liderlerle zıt görünümü çarpıcıdır. Stalin ve Voroşilov askeri üniformaları içindedirler. Gerçek bir zırh: gri ceket, çeneye kadar kapanmış yaka, dizlere kadar çıkan siyah deri çizmeler. Güç ve otorite figürleri, aralarına alıp sıkıştırdıkları mekânın yeni sahibine alaycı bir tavır içinde bakıyorlar... Gorki, gardiyanlarının elindeki bir tutuklu gibi... Hafiften alaycı bakışlar ve gülümsemelerle çaresiz bir peygamberi andıran fırtına habercisini süzüyorlar.

Kısa süre sonra, taşınma şöleni sırasında davetliler ev sahibinin onuruna kadeh kaldırmak isterler. Gorki sinirlenir. "Hangi ev sahibinden söz ediyorsunuz siz? Alay mı ediyorsunuz benimle? Bu evin sahibi ben değilim. Tek sahip Moskova Sovyeti'dir." Masadan kalkar ve odayı terkeder.

Bu evden nefret ettiğini, bu evde oturmaktan utanç duyduğunu, başka işaretlerden özellikle yemek odasındaki başka işaretlerden anladım. Oda çok şatafatlı. Tonozlu ve kemerli tavan, bezekli yalancı mermerler, silmeli doğramalar, deri kanape, eğri bacaklı rokay iskemleler. Bechstein marka, dik ve kuyruklu piyano arası beyaz piyanoda dönemin en ünlü piyanistleri gelip sanatlarını icra ediyorlardı: Gregori Ginzburg ya da Maria Yudina; Stalin, Yudina'nın yanındayken yumuşarmış ya da bütün Ruslar gibi müziğe duyarlı olduğundan böyle davranırmış ve radyoda dinlediği Mozart'ın bir konçertosunu plağa kaydetme-

si için bir gece yarısı uyandırmış onu. Bu hizmeti karşılığında binlerce ruble göndermiş ona. Sanatçı parayı kabul etmemiş ve şu mesajı ulaştırmış kendisine: "Sevgili Jozef Visaryonoviç, lütfen bu parayı, dinsizlik propagandası sırasında yıkılan kiliselerden birinin yeniden yapılması için harcayın." Dostları onun kaybolduğunu sanmışlar: onun söylediklerleriyle kıyas kabul etmeyecek hafiflikte bir şey söylemek yeterliydi tutuklanmak için kaybolurdunuz ve kimse izinizi bulamazdı. Stalin dokunmadı ona; sadece topluluk içinde sanatını icra etmesine izin vermedi. Gorki, özel toplantılarda piyano çalarak yaşamını sürdürebilmesine olanak sağlayanlardan biri olmuştur. Stalin öldüğünde, yatağının yanında onun doldurduğu plak bulunmuş.

Dikdörtgen, büyük masanın çevresinde yaklaşık on iki kişinin yemek yemesi mümkündü. Gorki'nin tabağı, çatalı bıçağı, tercih ettiği yerde bırakılmıştı. Bu yerle ilgili olarak daha önemli bir işaret söz konusu olamazdı benim için. Kendisini evinde hissetseydi masanın ortasında bir yeri seçerdi. "Herkesin rahatça görebileceği bir yerde oturmak"... Ev sahibinin özellikleri ve ödevleri arasında yer alan kavram... Oysa Gorki bir köşeyi, en silik yeri, kendisini kimsenin göremeyeceği bir yeri tercih etmişti. Marjinal, gözlemleyen ve eleştiren, karşı çıkan, mücadele eden biri oluşunun, iktidarın adamı olmadığının bir kez daha onaylanması. Yemeğini bir köşede yemeye razı olmak sefil bir direniş biçimiydi hiç kuşkusuz ama tedirginliklerini ortadan kaldırmak için yeterince gösterişli bir eylemdi. Bu ayrıntının Stalin'in kulağına götürüleceğini biliyordu. Gorki bilinçli olarak diktatörü kuşkulandırıyordu: kendisine biçilen rolü oynamayı kabul etmeyen günün birinde cezalandırılırdı.

Çileci münzevilere özgü bir yatak odası: daracık bir yatak, aynalı dolap, dekorasyon olarak da sadece ressam Nicolas Benois tarafından yapılmış bir Sorrente manzarası. Aynı derecede çileci bir çalışma odası: her gün, saat dokuzdan ikiye kadar çalıştığı masa (emeğe olan inanç? Ayrıcalıklarının karşılığını verme ihtiyacı?), duvarda iki röprodüksiyon: Leonardo da Vinci'nin *Emziren Madonna*'sı ve bütün duvarı kaplayan bir Vezüv

ve Capri manzarası. Gorki'nin sürgünde mutlu olduğu yerleri Napoli kırlarını hatırlaması, bu manzaraları görmek istemesi normaldi. Leonardo'nun tablosunun varlığı, Gorki'nin kendi dünyasına, inançlarına, mücadelelerine bu kadar yabancı bir yapıtı tercih etmesi daha ilginç geldi bana.

Gorki'nin Petersburg'daki dairesinde Raffaello'nun *Sixtine Madonna*'sının bir röprodüksiyonu vardı. Yazar bu Madonna'yı tüm ötekilere tercih ediyordu ve *Suç ve Ceza*'da yazılanlar doğruysa "basit ruhun acılı bir figürü"nü düşlüyordu onda. Bu yüzde Dostoyevski'nin romanlarındaki yarı deli masum kadınlardan birinin portresini değil en yüce ve kutsal tinselliğin yansımasını gören bizler için şaşırtıcı bir analiz.

İki tablonun karşılaştırılması, Gorki'nin tercih ettiği Leonardo'nun tablosunun ve Dostoyevski'nin sevdiği Raffaello'nun tablosunun karşılaştırılması bir dinginlik ve mutluluk içindeki bu meleksi Madonnaların görüntülerinin bugünkü ve dünkü Rus yaşamından, Rus yaşamının vahşetinden çok uzak olduğunu düşündürdü bana. Tanrıtanımaz Gorki de Tanrıya inanan Dostoyevski de klasik İtalyan resminin dinginliğinde her tarafta görülen sefalete karşı bir panzehir mi arıyorlardı? Meğer ki yeni doğan bebeği, gerçek Masumiyeti görerek kendini cezalandırmak, alçaltmak, küçültmek isteyen -bu saptama daha gerçek görünüyor bana- Gorki gözlerinin önünde sürekli kendisini suçlayan bir resim görmek istememiş olsun. Yahuda İsa'ya ihanet etmişti... Bolluk içinde yaşayan, içinden çıktığı sınıfa ihanet eden *Ekmeğimi Kazanırken*'in yazarının kendini Rusya'yı boyunduruk altına alan zalimlere satması gibi...

Stalin'in hediyesini kabul etmekle yaptığı hatayı tamir etme fırsat ve cesaretini ancak dört yıl sonra, 1936 yılı başında, sonunu göremediği yılın başında bulabilmişti. Operayla (sadece basitleştirici değil bilet fiyatlarını sinema bileti fiyatlarıyla aynı tutan rejimin kültür siyasetince de yadsınan bazı klişelerin tutsağı olan zihninde zenginlerin ve aylakların müziği) fazla ilgili değildi, 26 Ocak sabahı, Stalin telefon etmeseydi çok tanınmış bir bestecinin eserini dinlemek için kesinlikle yerinden kıpırda-

mazdı. O akşam Stalin onu Bolşoy'daki locasına davet etmişti. Gorki o kadar şaşırdı ki bu davetle ilgili olarak notlar aldı ve daha sonra, bugüne kadar yayınlanmamış bir ajandada özetledi olayı. Kimsenin ilgilenmediği kâğıt yığınlarının altına gömülmüş bu birkaç sayfanın bulunması arşivleri karıştırmakla geçirdiğim uzun günlerin ödülü oldu benim için.

Şostakoviç o tarihte henüz otuzuna bile gelmemişti. Ciddi, alçak gönüllü, sosyalist ideale bağlanmış, halkın müzik eğitimine katkıda bulunmak isteyen ve birdenbire gelen şöhretle şaşıran, çocuk gibi biri olarak anlatılmıştır. Basına dağıtılan fotoğraflarında, burnunun üstünde demir çerçeveli gözlüğüyle piyanosunun üstüne eğilmiş, notalar karalayan bir besteci olarak görülüyordu. *Mtsensk'in Lady Macbeth*'i adlı operası iki yıl önce bestelenmişti: çok büyük ilgi, basının övgüsü, Leningrad'da yirmi üç, Moskova'da doksan yedi gösteri... çağdaş bir opera için bir rekor. Gösteriler devam ediyordu ve yeni başarılar geliyordu.

"Stalin bu tür gösterilere kesinlikle gitmez. Bu operayı niçin görmek istemiştir? Rus halkının neyi sevdiğini anlamak için mi? Böyle bir ayrıcalık yapmasının nedeni sadece merak mıdır? Çok şüpheliyim bundan" diye düşünür Gorki telefonu kapatır kapatmaz. "Tuzak mıdır bu?"

Tiyatroya erken gider ve Kremlin'in efendisinin, yanında çok etkin üç politbüro üyesiyle birlikte locaya girdiğini görür. Bedenlerini saran üniformaları içinde, mesafeli, ulaşılmaz tavırlar içinde yazarı belli belirsiz selamlarlar.

"Karar veren bir mahkemeydi sanki. Korku içinde tehlikeyi sezdim anında. Sanat dünyasının tek davetlisi bendim ve önce pişman oldum gittiğime, sonra korktuğum gibi, işler besteci için kötüye giderse tanıklığımın yararlı olabileceğini düşündüm."

Stalin, seyircilerin kendisini göremeyecekleri bir şekilde, bir perdenin arkasında yerini alır. Halk Komiserleri Konseyi Başkanı (başbakanla eşdeğer) Viaçeslav Molotov, Ekonomiden Sorumlu Halk Komiseri Anastas Mikoyan ve kültür işlerinin perde arkasındaki yöneticisi Andrey Jdanov, orkestra çukuruna ba-

kan, bakır ve vurmalı çalgıların üstünde, sağ taraftaki locanın ön sırasında yerlerini alırlar -hassas kulakları rahatsız edecek kötü bir yer kesinlikle.

"Şostakoviç sol taraftaki locadaydı. Karşımızdaydı ve tepkilerimizi değerlendirebiliyordu. Antraktta yerinden kalktı, bizim bulunduğumuz locaya gelecekti... önemli şahsiyetler bir gösteriye geldiklerinde bestecinin, resmi locaya davet edilip tebrik edilmesi gibi bir uygulama söz konusudur... İlgisiz kalan Stalin sanatçıyla tanışmak istemedi. İkinci antraktta da aynı senaryo: besteci koltuğundan kalkarak Politbüro üyelerine koşmak ister ve onlar koltuklarında heykel gibi oturmaktadırlar. Sert çizgilerinde hiçbir heyecan belirtisi görülmeyen Şostakoviç locanın arka tarafına kadar geriler ve sonunda karanlıkta kaybolur ortadan. Gösteri sona erdikten sonra Stalin, peşindeki buz gibi üç adamla birlikte, tek kelime etmeden tiyatrodan ayrılır.

"Opera beğenilmemişti, açık seçik biçimde ortadaydı bu. Yenilik ve müziğin çok çarpıcı olması? Ya da Katerina Ismailova'nın işlediği çifte cinayetin Rus halkının gözlerinin önünde sergilenmesi yersiz mi kaçmıştı? Libretto ham ve sinik gözükmesine rağmen edebiyatımızın klasiklerinden Nikolay Leskov'un mesajına sadıktır. Şostakoviç XIX. yüzyıl Rus taşra ortamını çok başarılı bir biçimde aktarmıştır. Zengin bir tüccarın doyumsuzluk ve sıkıntı içindeki karısı, kocasının kendisini hapsettiği hareketsiz zenginlik ortamında boğulur ve tüketir kendini. Nijni-Novgorod'da, Kazan'da, Volga kıyısındaki köylerde, maddi refahlarının altında çaresi olmayan bir umutsuzluğun yattığı böyle çok kadın gördüm! Dolayısıyla yapıtın belgesel gerçekliği içinde hiçbir nedensiz etki görmedim ben.

"Müzik kolay anlaşılmaz, kabul ediyorum bunu ama ben bu konuda o kadar yetkili görmüyorum kendimi, ayrıca öyle sanıyorum ki bestecinin, Katerina'nın cinayetlerini topluma kabul ettirebilmesi için sessiz sakin bir köyde yaşayan bu kadını tahrip eden ahlak bunalımını keskin ve etkileyici çığlıklarla anlatmaktan başka çaresi yoktu... onu isterik bir katile dönüştürmek zorundaydı. Âşığının yardımıyla zorba kayınpederini mantarla

zehirlemesi, despot kocasını öldürmesi... hafifletici nedenler bu tür cinayetleri mazur göstermez ve onun bu suçlarını bağışlayacak seyircilerin kulaklarının, kadının acılarına, ses ve enstrüman etkileriyle hassaslaştırılarak hazırlanması gerekir.

"İki sevgili arasında geçen ve daha fazla işlenmiş olması gereken aşk sahnesi şoke etmiştir belki (Stalin sadece bu sahnede gülmüştür; hatta daha yüksek sesle gülmesine engel olmak için dişleriyle perdeyi ısırmıştır); ama ben Katerina'nın ahlaksızlığını gene de çarın egemenliği altındaki yaşam koşullarına bağlıyorum; bu koşullar mutsuzluğa kölece boyun eğme -intiharın gizli biçimi- ve skandal-özgürlüğün gülünç bir biçimde protesto edilmesi arasında bir tercihten başka bir seçenek bırakmıyordu. Katerina sapkınlıklarına, cinayetlerine rağmen Devrimin yararlarını benimsemiş bütün Ruslar için eski rejimin karanlıkları içinde bir ışık olarak kalmıştır. Nefes alma hakkını elde etmek, kendisi olmak için elinden geldiğince çırpınan bir kadındır ve bunu kesinlikle başaramasa da cesaretini yitirmez hiçbir zaman... Kurtulma çabaları içinde bile yaşadığı ortamın kurbanıdır... Kadın özgürlüğünün bir öncüsüdür ancak mücadele araçları çok saçma ve eleştiriye açıktır. Nikolay Leskov'un öyküsünde Katerina üçüncü cinayeti de işliyor: kocasından doğurduğu bebeği öldürüyor. Şostakoviç bu noktada yazarın izlediği yoldan ayrılmayı tercih etmiş: kadın kahramanının seyirciler üstünde çok iğrenç bir izlenim bırakmasını istememiştir ve ona göre bütün kötülükler kayınpeder ve kocadan gelmeliydi, bütün suç ticaret ve para dünyasının çöreklendiği karanlık ve pis zengin tüccarlar sınıfının, mevcut ortamın olmalıydı."

Ajandanın ilk bölümü şu soruyla son buluyor: "Stalin'in hoşnutsuzluğu genç bestecinin kariyerini etkileyecek midir?" Cevap iki gün sonra gelir... *Pravda*'da imzasız bir yazıyla indirilen öldürücü darbe. "Müzikal saçmalık", "bilinçli olarak düzenlenmiş uyumsuz ve karmaşık sesler", "gıcırtılı, vızıltılı bir gürültü", "solcu şamata", "şarkı yerine çığlıklar", "zoraki bir yenilik arzusu", "küçük burjuva zihniyetinin kölece yansıması", "kulağa işkence yapan cehennemi bir ritim": yüksek yerlerde

telaffuz edilen yargının özeti buydu ve bu konuyla ilgili hiciv de şöyle özetlenmişti: "Halk tiyatrosunun kaos ve kakafoniyle işgal edilmesini hoş görebilir miyiz?"

"Çok sarsıldım. Yapıt anında bütün sahnelerden kaldırıldı ve bir daha hiçbir zaman gösterime girmeyeceği de kesin. İki yıldır bu operayı göklere çıkaran basın Şostakoviç'e ateş püskürmeye başlar ve "halk düşmanı" ilan eder onu. Söylediklerine göre dostları bir günde sırt çevirirler kendisine. Yalnız ve umutsuzdur. Ya ben? En büyük suçlu ben değil miyim? Bu sert eleştirilerin yazarı şu ifadesiyle benim teorilerime örtük bir gönderme yapmış olmuyor mu?: "Besteci ansızın kendini basit ve akıcı bir melodiye kaptırırsa ve bunu asla yapmaması gereken bir ödev gibi telakki ederse, böyle bir olaydan çok ürkmüş gibi gurultular ve musluk seslerinden oluşan bir labirentte bulur kendini." Burada benim sanatçının kendini halkına adaması gerekliliği konusundaki düşüncelerimin çarpıtıldığı ve yanlış anlaşıldığı görülüyor. "Bu müzik mahsus ve keyfi bir biçimde karıştırılmış, klasik opera müziğini hatırlatan hiçbir şey olmaması için... basit, kolay, herkesin anlayabileceği müzikal söylem"... Bana gene aynı şeyleri söyleyen bir papağan değil mi bu?

"Basit ve akıcı melodi", "basit, kolay, herkesin anlayabileceği bir anlatım", evet, düz ve açık seçik bir anlatım biçimi... benim sanatçıdan istediğim şey, amaç budur... gerçekten sosyalist bir devlette üstlenmesi gereken misyon, bunu söyledim ve hep yineledim ama yazarlardan, bestecilerden ve ressamlardan yıpranmış, köhnemiş anlatım biçimlerini geveleyip durmalarını istemedim hiçbir zaman. Şostakoviç, burada yeniliği tam anlamıyla doğrulanmış olan yepyeni seslere adapte olmak amacıyla minimum çabayı harcayan biri için bütünüyle anlaşılır bir bestecidir. *Pravda*'nın eleştirisi kabul edilemez. Genç bestecilerimizin en yeteneklisine duyulan boş kıskançlıklardan başka bir şey değildir bu. Sanatı formalist komplikasyonlardan kurtarmak için giriştiğim mücadelelerin özgün ve güçlü bir yapıtın mahkûm edilmesi noktasına varmasını düşünmek üzüntü veri-

yor bana; söz konusu yapıtın tarihsel onuru ve eğitici değeri müzikal değerinden hiç de aşağı değildir. Düşüncemin bu şekilde çarpıtılmış olmasını protesto etmek amacıyla Stalin'e bir mektup göndereceğim. Popüler bir sanatın (olumlu anlamda) yerleşmesine yönelik özlemlerimin kullanılmasını yasaklamasını istiyorum, Rusya'da yaratmanın yok edilmemesi için..."

Mektup gönderildi mi? Muhatabına ulaştırıldı mı? Stalin bilgilendirildi mi bu konuda? Günün birinde Kremlin arşivlerinde bulunacak mıdır bu mektup? Muhtemelen yok edilmiştir, çünkü devlet suçu hipotezini güçlendirebilecek bir belgedir: hekimlere, parti çizgisine uygun haraket etmeyen kişiyi yok etme emri. Ah! Merdivenlere serilen ahtapotun kolları arasında boğulmak istemiyor muydu? İyi! O zaman boynu kırılırdı. 30 Ocak 1936: Gorki'nin ajandasının son noktası. Şubat 1936: Stalin'in mektubunun muhtemel tarihi. 18 Haziran 1936: yazarın ani ve açıklanamayan ölümü.

Eğitimci ve insan hakları militanı olan kardeşim, Gorki'yle bu kadar ilgilenmemi pek hoş karşılamıyor. Bu yazarı Şostakoviç, Prokofyev, Ayzenştayn ayrıca Gulag'dan kurtulanlar ya da sınır dışı edilmeyenler, "oportünistler" kategorisinde yer alanlarla bir tutuyor. "İç direniş" kavramı onun idrakinin ötesinde. Ayrıca Putin'le birlikte demokrasinin hiçbir önemli gelişme kaydetmediğini söylüyor: her şeyin hâlâ "aynı noktada" olduğunu söylüyor. Bu ülkeye gelmesinin çok zor olacağını, bu konuda çok zor ikna olacağını söyledi bana. Ayrıca otellerde olup bitenlerden haberi olsaydı...

Bir ajans bizim için Bolşaya Polyanka Caddesi'nde, Sadko'da üç oda ayırtmıştı. Bu uzun cadde Kremlin'den başlıyor, Moskova'nın oluşturduğu menderesi aşıyor ve güneye doğru yanlamasına iniyor. Kalabalık, yıkık dökük, gürültülü bir cadde... Moskova'nın en çirkin caddesi. Sürekli tıkanıyor, sürekli itiş kakış ve şamata. Cephesi gri renkli, beton bir küp şeklindeki otel Kruşçev döneminden kalmaydı: daha da kötüsü Stalin'in görkem, şatafat düşkünü olması. Tek bir renk, kirli, gri..., gireni çıkanı denetlemek amacıyla zigzaglı bir giriş kapısı, sıvasız, beton bir salon, üçte birinin ampulu olmayan kavanoz aydınlatma araçları: Sadko 60'lı yılların bütün özelliklerini taşıyordu.

Parmaklıklı bir kafesin arkasına çekilmiş altmışlık bir yaşlı kadın çenelerini ağır ağır oynatıyordu. Ağzından bir hoşgeldin lafı çıkarmadan, yüzünde en küçük bir gülümseme görülmeden küçücük bir pencereden etli elini uzattı, pasaportlarımızı aldı, sucuk gibi parmağını ıslatarak her sayfayı didik didik etti. On dakika bekletti bizi sonra her birimize, odalarımızın bulunduğu katta anahtarlarla değiştireceğimiz numaralı bir karton parçası verdi.

"Asansör arka tarafta."

Asansör, kafes? Arızalıydı. Dört katı, valizlerimizle birlikte merdivenlerden çıkmak zorunda kaldık. Bulunduğu yerden koridoru görebileceği küçük bir masanın başına oturmuş bir servis babuşkası, sırtında karolu bir bluz olan iri yarı bir cadalozun inek gözlerini andıran gözleri lazımlık gibi, pörsümüş bir yüzde kaybolmuştu; yarım yüzyıl boyunca lahana ve patatesten başka bir şey yememiş olduğundan çok çabuk çaptan düşmüş olan bu kadın büyüklük taslayarak kartonlarımıza baktı, sonra anahtarlarımızı verdi ve odalarımızı boşaltırken anahtarları iade edip kartonlarımızı geri almamız gerektiğini tembihledi. Kartonu kaybetmememiz ve her zaman üstümüzde taşımamız gerekiyordu. Çok sert bir biçimde uyardı bizi bu konuda. Otele her girişimizde kapıdaki görevliye bunları göstermediğimiz taktirde dışarıda kalacaktık. İkinci kesin uyarı: odaya başka odalardan erkek ya da kadın müşteri, otel dışından yabancı birini almak yasaktı ve öteki görevli arkadaşlarıyla birlikte gündüzleri ve geceleri bu kurala uyulması için gözünü dört açacaktı... bunları söylerken masanın üstünden eğilmiş, yağlı yüzüne gömülmüş bakışlarıyla bütün koridoru denetlemek istiyordu. Sonuçta, bürokratik titizliği içinde, aynı şekilde devam eden Sovyet seremonisi, taviz vermez titizliği, kuşkulu küstahlığı. Julie de benim kadar rahatsız olmuştu. Gitmek istiyordu. Verdiğimiz kaparoların yanması pahasına, odaları görmeden önce başka bir yere gitmeye hazırdık: bu eski, geniş odalar şahaneydi... siyah ahşap ve kırmızı kadife kaplı eşyalar, yastıklarla dolu demir karyolalar, muazzam kanapeler, mermer masalı ağır komodinler.

(Çarpmadan geçmenin kolay olmadığı sivri köşeli küçük masalar: otele, eşcinsel şiddet kurbanı olarak, gözünde bir morlukla döndüğünde Raoul için çok yararlı bir bahane... bir gün kardeşime anlatacağım bunu çünkü "İnsan hakları", bir gay'in savunulması söz konusu olduğunda tuhaf bir biçimde işlemiyor.)

Zeminde kat kat halılar vardı. Kumaş abajurlar, yirmi beş watt'lık ampullere yapışmış ölü sinekler alındığında iyi kötü

aydınlatıyordu ortalığı. Boş ve muhtemelen kullanılmayan bir buzdolabı, girişin karşısında, 30'lu yıllardan kalma bir portmantonun karşısında bir köşeye yerleştirilmişti... çocukluğumuzda Auvergne'de gördüğümüz ve "deve" dediğimiz türden. Anlamı karanlık olan bu sözcükle ne kadar eğlenirdik! Rahat, Doğu havası olan, antik, eski Rusya'nın bu çimentoların içinde yaşadığını görmek şaşırtmıştı beni. Pencerem bakımsız, kendi haline bırakılmış bir bahçeye bakıyordu. Çiçeklere, gümüş renkli ağaç gövdelerine, salkım söğütlere, dallardaki kuşlara, küçük bir kızın çitten atmak için harcadığı çabalara rağmen ortancaları yiyen keçiyi seyretmek zevk veriyordu. Tekrar Çehov okumaları yaptığım Hinthurması dalından sallanan koltuk Küçük Köpekli Kadını da düşleri içinde avutabilirdi.

Bir gün, öğleden sonra, odaya, leylak kokuları girerken, Rus aldırmazlığının tasasızlığının ("sabahleyin, öğlende ne yiyeceğini bilmez) apolojisi (savunma) *Agafia*'yı bitirmek üzereydim ki, telefon çaldı.

"Sizi bekleyen bir bey var, dedi resepsiyonist ekşi bir sesle.

-Kim?

-Bir bey.

-Adı ne?

-Soracak zamanım var mı sanıyorsunuz?

-Verin bana lütfen.

-İmkânsız, dedi karşı taraftaki ses aynı gıcık sesle.

-Telefon çalışmıyor mu?

-Duvardaki alet arızalı.

-Sizinki?

-O yönetime ait.

-Yukarı çıksın.

-Çıkarsa polise haber veririm."

Telefonu kapattı. Eski bolşeviklerin yabancı turistlere karşı bu öfkeli tavrına elimde olmadan gülerek dört katı yuvarlanır gibi indim. Yermolai, salonun bir köşesinde, kendine özgü hareketlerle kemerinin tokasıyla oynuyordu ve dilini çıkarmıştı tokanın. Giyimine özen göstermemişti, ayağında biçimsiz bir pan-

tolon, sırtında bol bir gömlek vardı ama bunlar güzelliğini daha bir çarpıcı hale getirmişti. Bu çocuğun çevresine yaydığı ışıltıya direnebilmek için bu yaşlı Stalinci kadın gibi eğitimsiz biri olmak gerekirdi. Adresimizi kız kardeşinden öğrenmişti ve hemen yakınlardaki atölyesine götürmek istiyordu beni.

"Çok yakın. Dormition-du-Faubourg-des-Cosaques Kilisesi-'nin önünde.

-Tuhaf bir ad.

-Burası köydü. Atölye bir avlunun arka tarafında, eski bir ahırda.

-Raoul yok. Akşam gene gelmen gerekir.

-Biliyorum, biliyorum, o Irina'yla birlikte galeride.

Raoul'un otelde olmadığını bildiği bir saati tercih etmiş olması tuhaf geldi bana. Ben onun için ne ifade ediyordum? Niçin bana atölyesini göstermek istiyordu? Resimden pek anlamıyordum. Bunun tek bir gerekçesi olabilirdi: benim aracılığımla Raoul'le ilişki kurmak. Onu tekrar görmek istiyordu ama ilk adımı kendisi atmaya cesaret edemiyordu. Hiç kuşkusuz dostumun karakteri, alışkanlıkları konusunda bilgi almak istiyordu benden. Kim olduğunu öğrenmek. Nasıl yanaşılabilirdi. Ama niçin tekrar görmek istiyordu onu? Mesleki ilgi mi? Ya da ...Onun ilgilendiği insanın sadece ressam olmadığını umut edebilir miydim?

Birinci varsayım: Raoul Gioia ünlü biri olarak geliyor. Yermolai, doğal olarak, karakteri, gururuyla ondan öğüt almayacaktır, başarılı olmak için ne yapmak gerektiğini de sormayacaktır ona. Raoul'den yararlanmak söz konusu olamaz. Ama Parisli biri o, Monmartre, Montparnasse havası getirdi. Onunla birlikteyken Ruslar için her zaman efsane olan bir kentin çevresinde dolanan bir şan şöhretten biraz nasiplenebilmek mümkün olur.

İkinci varsayım: Raoul'ün özel yaşamı bir sır değil, Irina bu konuda bazı haberler sızdırdı gazetelere. Bir Rus, bu konuda aşırılıkları kabul etmese bile sahip olmadığı bir özgürlüğü kıskanacaktır. Batılı insanda onda olmayan bir rahatlık vardır. Rus-

ya'da bir kural olan ihtiyat, antikonformizm tehlikeleri gay gençlerin farklılıklarını kabul ettirebilmelerini engelliyor. Dolayısıyla o da bu nedenlerle duraksıyor olabilir. Nereye gitmek istediğini, kendinde bu cesaretin olup olmadığını bilemeyebilir. Yeni bir şeye, bir fırsata ihtiyaç duymuş olabilir. Yabancılara karşı çekingenliğinden kolayca kurtulabilmesi derinlere kök salmış bir sorun değil midir?

Ama gerçekten bu düşünceler içinde midir? Raoul'ün "kabile" dediği şeyin içinde mi yer almıştır? Onun gay olduğuna karar verirken biraz acele etmemiş miydim? Görünümüne, davranışlarına baktığımda düşüncelerimi değiştirmem için bir neden yoktu. Kumral, sarışın karışımı... incecik, uzun saçlar, doğal bir zarafet, "kadınsı" bir çekicilik... bunlar kelliğin ve gelişmiş kasların moda olduğu bir dönemde işaretler sayılmaz. Varsayımlar içinde kaybolup gidiyordum. Düşüncelerimde ısrarlıydım ama yeterli kanıt yoktu elimde. Raoul'e hayatını değiştirecek dostunu bulma arzusu şaşırtmış olabilirdi beni. Onların dünyasını hiç bilmiyordum. Bu hikâyeye bulaşmak istememem aptalca bir şey değil miydi?

"Belki tipi değilim." Yatağında hareketsiz yatan Raoul'ü anımsıyordum.

Çok az yürüdük; on beş dakika kadar... geçtiğimiz sessiz dar sokaklar semti tanıttılar bana. Piramit biçiminde çan kuleleri olan, küçük, pembe kiliseler çeşitli bitkiler altında boğulmuş bahçelerin arkasında altın kubbelerini yükseltiyorlardı. Kasvet uyandıran ilkellikteki cephelerin arkasında, binaların yıkık dökük avlularında, sokakta rastlanmayan sürekli hareketlilik. İki direk arasına gerilmiş iplere asılmış halıları döven kadınlar, çimenlerin üstünde satranç oynayan sarhoşlar, ağaç dallarını yakan ayakları çıplak çocuklar, boş şişeleri toplayıp, torbalara dolduranlar. Bir bankta, yanına oturttuğu torununa okuma öğreten yaşlı bir adam. Tuğlalar üstüne oturtulmuş tekerleksiz, camsız arabalar kedilere sığınak işlevi görüyordu.

Bir parmaklığı itti. Bir bahçeye girdik, muhtemelen bir konaktı burası. Sadece solmuş çimenlerin arkasındaki müştemilat-

larda hayat belirtisi vardı. Yermolai taş döşeli bir yoldan ahırlara doğru gitti. Köhnemiş bir binanın girişinde iki oda vardı. "Eşyalar nerede?" diye bağırdım boş yatak odasında. Karoların üstündeki postu gösterdi. Kullandığı çok az giysi yerde bir yığın oluşturmuştu. Daha mütevazı boyutlardaki öbür odada resim araç gereçleri, karmakarışık eşyalar, kırık mobilyalar, raflar vardı. Duvarlarda, eskiden atların bağlandığı halkalar görülüyordu hâlâ. Halılar, yastıklar, duvar süslemeleri, kitap ve resimli roman yığınları, kristal, altın işlemeli, kartal figürlü, hoş içki bardakları, bronz heykelcikler, eski emperyal (imparatorlukla ilgili) manüfaktürden (yapımevi fabrika) kalma porselen lambalar... Bu kıvır zıvırın üstünde ince bir toz tabakası vardı. İşlemeli kabuklu kılıçlar, deri kılıfları ve telkâri kınları içinde hançer, gümüş saplı sivri kamalar üstüne titrediği eşyalardı. Raoul'ün sustalı bıçağıyla niçin ilgilendiğini ve kalbe işlemesi mümkün olmayan bir parmaklık çok kısa bir bıçağı niçin önemsemediğini anladım.

Bizim için anlaşılmaz bir tercih olan, Rusların idolü Napoléon'un büstü bir duvar saatinin yanına konmuştu. Sarkaç, yelkovanı olmayan kadranın altında düzenli bir gürültü çıkararak gidip geliyordu. Basit bir ip, desenli kumaşı solmuş olmasına rağmen güzel görünümlü bir perdenin eteklerini sola ve sağa doğru çekiyordu. Duvara raptiyelerle tutturulmuş kızıl atlı zayıf çocuk belirgin ve sivri çizgileriyle bu düzensizlikle çelişiyordu.

"İşte! dedi Yermolai benim şaşkınlığımla alay ederek.("İşte" bu endişeli karakterin favori sözcüklerinden biriydi: yolunu belirlemek için oraya buraya diktiği kazıklardan biri gibi.) Kız kardeşim yaşam tarzımı değiştirmem için savaşıyor benimle... Allahtan çok sık uğramıyor buraya. Buraya geldiğinde bu karışıklık içinde bir yüzyıl geri gittiğini söylüyor.

-Güzel bir piyanon var Yermolai.

-O da müzikle iyi vakit geçirdiğimi söylüyor, müzik Rusların hastalığı."

Piyanonun üstünde kayın ağacından bir çerçevenin içine yerleştirilmiş bir fotoğraf vardı. Sonsuzluk içinde kaybolan bir

gölün kıyısında bir kayığın arka tarafına oturmuş sarışın bir genç kadın parmaklarını suya daldırıyordu.

"Annen mi?"

Fotoğrafı eline aldı.

"Çok güzel değil mi? Tanıyamadım onu. Beni doğururken ölmüş."

Çok güzel, evet, gözlerinde endişe verici bir parıltı var. Çok güzel, ölümle nişanlı gibi. Fotoğrafı yerine koydum. Piyanonun üstünde başka bir eşya yoktu.

"Beni doğururken öldü. Öldürdüm onu, diye devam etti, üzüntüsünü paylaşmak ister gibi bir hareket yaptığımı görünce. Büyük bir piyano sanatçısıydı. İlk büyük konseri için hazırlık yapıyordu ve İşte... Bu fotoğraf kaldı ondan geriye... doğduğu adada çekilmiş, Onega Gölü'nün ortasında.

-Raoul müziği çok seviyor. Onunla iyi anlaşırsın.

-Mösyö Gioia Çaykovski ve Rahmaninov'dan başkasını sevmeyen birini küçümser ancak.

-Hiç ilgisi yok! Çaykovski'yi seviyorsan, ona Çaykovski çalarsan kendinden geçecektir!"

Piyanoya yaklaştı, yerden bir kitapçık aldı, *İnsanın hakiki gerçekliği olarak tembellik*, onunla tabureyi düzeltti. *Mevsimler* partisyonu açıktı piyanonun üstünde. Bakmaya gerek duymadan barkarole (gondolcu şarkısı) başladı.

Melodi, uçup giden büyüleyiciliği ve melankolik acısı Irina'yı sinirlendirebilecek olan notaları sıralarken ben Yermolai'nin kompozisyonlarını inceliyordum. Arkalıkları şövale işlevi gören iskemlelere dağılmış olan bu kompozisyonlar iki çeşitti. Bazıları tuvale rastgele sıçratılmış şiddet ve öfke unsuruna indirgenebilecek boyalardı. Bu keyfi lekeler ne iyi ne kötüydü. Bence, ressamın zevkine pek uygun düşmeyen bir amacı yerine getirme öfkesinden başka bir değer taşımıyordu.

Onun kendi gerçek resimleri sık sık yinelenen, takıntılı az sayıda tema çevresinde dönüp duruyordu: su birikintisi önünde ayakta duran, sırtından görülen bir kadın; gölden çıkan dişi vampir; çok kısa boylu, neredeyse cüce gibi, sadece kafaları

orantısız büyüklükte, kendilerine neredeyse hiç bakmayan güzel bir kadının önünde eğilen erkekler ve hemen resmin arka planında süt renginde muazzam bir ufuk, soluk renkli bir suyun üstündeki Kuzey Kutbu ışığı. Kumral, uzun saçlı kadınlar; hiçbiri cepheden resmedilmemişti bunların; yüzleri görülmüyordu. Bedenlerinin çevre çizgileri belirsizdi ve bu çizgiler, bunları yeniden içine almaya, içinde eritmeye hazır bir sıvıdan belli belirsiz fışkırmaya hazır gibiydiler. İhtiyatsız yüzücüyü suyun dibine çeken Kuzey mitolojisindeki superilerini düşünüyordum. Bunlara bakmak sıkıntı veriyordu içime. Belli belirsiz biçimler, kesin çizgileri olmayan hayaletler, gri-mavi bir aydınlık-karanlık içinde yayılmış gölgeler... yakalamak istediğinizde kaçıp giden kâbuslu figürler soluk ışıkları içinde zıplayıp duruyorlardı. Bunların nasıl bir acıdan doğduklarını anlayabiliyordum ama bir sanatçı kendisini yaralayan bir şeyin bu kadar etkisi altında kalabilir mi? Yaydıkları hipnotik güçle dikkat çeken bu tablolar, sadece desene daha bir kesinlik kazandırmak için de olsa yeterli bir uzaklık dikkate alınarak gerçekleştirdiklerinde daha bir değer kazanırlar. Bunlar sanat yapıtları değildi sanki, bir ruhun çığlıklarıydı ve bu yapıtları gerçekten değerlendirebilmek için hissettirdikleri sıkıntıyı paylaşmak gerekiyordu.

"Ah! dedi Yermolai, arkamdan bana doğru yaklaşırken, anlıyorum ki pek hoşlanmadınız bunlardan. Irina nefret ediyor.

-Kız kardeşini sana benzetemiyorum. Fikirleriniz, zevkleriniz farklı.

-Aynı annenin çocukları değiliz biz. Babamız on yıl dul yaşadıktan sonra yeniden evlenmiş. Annem onun ikinci eşiydi. Petersburg'un kuzeyinde, Onega Gölü'ndeki Kiji Adası'ndan gelmiş.

-Bu göl mü?

-Bilmiyorum, hiç gitmedim oraya.

-Babanla görüşüyor musun ?

-Hiç görmüyorum. Güneyde, Samara'da mühendis olarak çalışıyor, üçüncü evliliğini yaptı...

-Kız kardeşin niçin beğenmiyor senin resimlerini?

-Ona göre bir sanatçının dışarıya dönük olması, kendi dışına çıkması, kafesinde kapalı kalmaması gerekir. Bu konuları tartışırız kendisiyle sık sık. Seni biraz sarsmak gerekiyor, yavrum. Bütün hayatını hayaletleri oynatmakla geçiremezsin. Mösyö Giraud, sanatçının olumlu bir sonuca ulaşması için eyleme geçmeye karar vermesi mi gerekir? Kız kardeşim için sanat yapıtı hindistancevizi gibi bir şey. Bir vuruş! Ve meyvesini alıyorsunuz.

-İyi niyetli, dedim gülümseyerek. Dayanılması zor anılardan kurtarmak istiyor seni.

-Esas sorun, ressamın, kendini resim yapma gerekçelerinden kurtararak çok iyi bir ressam olup olamayacağı ve hatta ressam kendini reddederse resim yapmayı sürdürebilir mi... Herkes gibi yapmak, çözüm bu mu? Avangardın bir çare olabileceğine inanıyor musunuz? Kız kardeşim dilinden düşürmüyor bu sözcüğü. Avangard ve postmodern. İşte... Avangard ve postmodernle ahırda yaşamayacaksın artık."

Uzun bir tartışma başladı. Sanatçıların kaynakları nelerdir? Söylediklerini kabul edebilirdim ancak yaratma sürecinde acının ağır bastığı düşüncesini ısrarla savunması bence onu bir Rus geleneği, tam anlamıyla bir Rus geleneği içine yerleştiriyordu: aşırılıkları bence Dostoyevski'nin romanlarına, Tarkovski'nin filmlerine ve hatta Çaykovski'nin ilk quatuor'unun o yüce *andante cantabile*'sine bile zarar veren dolorizm (acıcılık) ve kendine işkence yapma. Ona hoş gözüken şeylere karşı çıktığı için Irina'yı suçlamak mümkün müydü? Irina kardeşinin kaybolup gittiğini düşünüyor olmalıydı. Sürekli yüzleri olmayan, kaçıp giden gölgeler gibi sırtlarından görülen kadın resimleri yapmak, öksüz birinin acılarına kapanmak, kendini hiçbir zaman yetişkin biri olmamaya mahkûm etmek demekti. Donuyordu, olgunlaşmayı yasaklıyordu kendine. Irina'nın bu konuda ısrarcı olmasının nedeni belki biraz ticari hesap, kardeşinden daha kolay satılabilecek resimler alabilme düşüncesiydi ama onda kardeşine karşı bir tür analık ilgisi olmadığını, onu kısır içe kapanmalardan, kendini sürekli tekrar etmesinden kurtarmak istemediğini düşünmek de haksızlıktı.

"Bence kız kardeşim iyimser biri, tedavi edilmez bir iyimser. Psikolojik bir güvenlik içinde büyüdü ve böylelikle parlak bir konuma ulaşabileceği sabrı gösterme fırsatını buldu. Aniden bastıran bir depresyonun ya da birdenbire gelen bir coşkunun ne olduğunu bilmiyor... bu aşırı durumlarda insan karanlık bir güç tarafından yöneltiğinden ne yaptığını bilemez. Bu girdapları, uçurumları bilmez ve bunların başkalarında nasıl olabileceklerini de düşünemez.

Sustu, sonra devam etti:

"Ama niçin hep Irina'dan söz ediyoruz? Onun fikirlerinden çok Mösyö Gioia'nın fikirlerini öğrenmek isterdim... Kızardı bunları söylerken. Sizce beğenir mi benim resimlerimi?"

Tamam işte! dedim içimden. Ama temkinli konuştu ve Paris, Paris'in sanat dünyasındaki önemli yeri üstünde durdu, Raoul'ün bu konudaki fikirlerini merak ettiğini söyledi.

"Çok bilgili! Benim önemsiz çalışmalarımın onu düş kırıklığına uğratmasından korkuyorum... Sizdeki çalışmaların yanında...

-Hiç ilgisi yok! O da moda dışı bir ressam, marjinal bir sanatçı. Fransa'da eleştirmenlerin çoğu düşmandır kendisine. Ona göre başarılı olmak isteyen biri *yapılması gerekene* karşı çıkmalıdır.

-Moskova'da işaret noktalarımız yok. Kız kardeşime göre *sanat yapıtı* köhne bir kavram. Bugün Moskova'da her şey serbest, içtenlik ve duygulara sadık olma hariç... Paris'te de aynı mı durum? Genç ressamları avangard ve postmodern olmaya zorluyorlar mı?"

Raoul'un sanat zevki, resim tarzı üstüne sorular sordu bana. Onun ağzında doğal olan ama başka sorular da gizleyen sorulardı bunlar, emindim. Bunları formüle etmesini beklerken, dostumu Fransa'nın son figüratif ressamı olarak tanıttım, ki gerçek payı vardı bunda; kesin inançları ve düşünceleri olan ve konularını siyasal ve sosyal gerçeklikten alan tek ressam olarak tanıttım onu. Uluslararası kamuoyu tarafından demokrasinin ilkelerini inkâr etmekle suçlanan bir ülkenin vatandaşının karşısında

"insan hakları vatanı"nın, göçmenlerine, evsiz barksız insanlarına pek kaba davranmadığının altını çizmek için yakalanmış güzel bir fırsattı bu. Özellikle de Raoul'ün ahlaki değerlerini, sorumluluk duygusunu, işini ciddiye almasını övmek için önemli bir fırsattı. Beni dinlerken mavi gözlerini üstümden hiç ayırmadı. Ateşli bakışlarından anlıyordum ki, sanatçıların ve özellikle de Raoul'ün içtenliğine inanmaya ihtiyacı vardı. Serginin açılışından önceki özel davette, "enstalasyonlar"ın ve "performanslar"ın başarısının özellikle içtenliğin bir sonucu olduğunu görme fırsatını bulacaktı.

"Size bir soru daha sormak istiyorum" dedi yere doğru bakarak. Mösyö Gioia...

-Raoul diyebilirsin ona, biliyor musun, daha mutlu olacaktır böylece.

-Öyle mi diyorsunuz? Ben bir şey ifade ediyor muyum onun için?

-Bizimle birlikte müzeye gelmeni çok istedi. Seninle birlikte geçirdiği birkaç saati sık sık anlatır bana.

-Ama o zamandan beri beni görmek istemedi hiç.

-Sen peki?

-Nerede görebilirdim onu?

-Galeride. Niçin hiç gitmiyorsun oraya?

-Galeriye? Kız kardeşimle mi ilgileniyor? Hep kız kardeşimle birlikte, biliyorum.

-Çok işleri var.

-Çok mu işleri var? diye yineledi bozuk bir sesle. "Birlikte bütün gün kapanmak için mi çok iş?"

Yüzünün solgunluğu dikkatimi çekti. Dudaklarını ısırıyor, yere bakıyordu. Acı çekiyordu. İstediklerimi öğrenmiştim. Böyle kıskançlık içindeyse Raoul çok önemliydi onun için.

"Yermolai, seni tekrar Raoul'le buluşturmamı ister miydin?"

Cevap vereceği sırada bir ses dikkatini çekti. Kulak kabarttı: bahçeden biri geçiyordu, hızla yaklaşıyordu. Bu kararlı adımları, taşlardaki ayak seslerini, buyurgan tavrı anında tanımıştı.

Irina yalnız değildi. Arkasından, koltuğunda koca bir paketle Julie girdi içeri. Yüzü makyajlıydı, Kenzo marka bir giysi vardı üstünde, saçlarını ondüle yaptırmış ve sarıya boyatmıştı, zor tanıdım onu. Herhangi biri, havası falan olmayan "küçük Fransız" modaya uyan bir genç kız oluvermişti. Yüzü bile değişmişti: burnu daha ince gözüküyordu, gözleri daha bir parlaktı ve ağzı daha bir biçimli olmuştu. Julie bu saçları ve bu kıyafetiyle erkek kardeşinin güzelliğinden ve çekiciliğinden bir şeyler almıştı. Yermolai'nin hayranlık dolu bakışlarından bu değişimin, kendisini çok fazla etkilediğini anladım. Julie de bu bakışlarla daha bir açılıp saçılmış gözüktü.

"Mösyö Gioia tüpleri ve kordonlarıyla bizi koşturmaya başlıyor!" dedi Irina keyifli bir ses tonuyla. "Düşünebiliyor musunuz, Prolux'ten bir mühendis getirtmek gerekli oldu. Biz de bu arada kuaföre gitmeye ve sonra da biraz alışveriş yapmaya karar verdik. Çocukluğumda annemin anlattığı Milano dondurma üreticisi Motta eski GOUM'da bir şube açmış. Fıstıklı granita, düşüncelerinizi söyleyeceksiniz, bana güzel şeyler söyleyeceğinizden kuşkum yok! Ah! bilmiyorsunuz siz, babamın ilk karısı Milanolu bir İtalyan'dı, kimyager. Kruşçev zamanında Sisran Petrokimya kompleksinde çalışmak için bir sözleşme imzalamıştı. SSCB ülkesine çalışmaya gelen yabancılara büyük paralar veriyordu."

Erkek kardeşle kız kardeşi ilk kez birlikte görüyordum. Sarılmışlardı birbirlerine ama bu sırada Irina, kardeşinin omzunun üstünden odadaki karışıklığa bakıyor, sinirli tavrını gizleyemiyordu. Geriledi ve Yermolai'yi tepeden tırnağa süzerken, bakışlarıyla kıyafetini çok sevimsiz bulduğunu ima etti. Kendini bir toz bulutu yükselen koltuğa bırakırken şöyle dedi:

"Sen de gidip kendine kıyafet alsan iyi edersin. Şimdiye kadar bir şey söylemiyordum ama artık biraz daha iyi giyinmen

gerekir. Bu pantolon en aşağı 46 beden ve bu gömlek de iki ya da üç beden büyük sana. Mağaradaki bir ayıya benziyorsun. Kafası hep ayakları arasında... Başkaları da var biliyorsun! Onların düşündüklerine ve özellikle de harcadıklarına bağımlıyız. Hugo Boss marka güzel bir kıyafet içinde, kabuğunun içindeki bir inci gibi görüyorum seni. Belki de Jean-Paul Gaultier'yi tercih edersin! Fransız dostlarımızı yüceltmiş oluruz. Markaları sevmiyor musun? Kendini savaşa hazırlayan asker gibi yapacaksın. Bugün her çareye başvurmak gerekiyor... Kendine bak... Ama burada ayna yok! Eminim neye benzediğinin bile farkında değilsin! Bu kadar kötü giyinemezsin artık! Sana getirdiğim haberler ve sergiyle...

-Ne haberi?" dedi sonunda, tepki göstermeden dinleyen Yermolai. Piyanonun önünde ayakta duruyordu ve parmaklarını tuşların üzerinde gezdiriyordu.

Irina kalktı, elini kardeşinin üstünden çekti, klavyeyi sert bir hareketle kapattı, seçtiği başka bir koltuğa dikkatli bir şekilde oturdu ve altına bir mendil yaymayı da ihmal etmedi. Yermolai'nin içinde yaşadığı karışıklık hakkında bir şey söylememekle birlikte bu tür önlemler konusunda titiz davranıyordu. Devam etti konuşmasına:

"Galeriye bıraktığın 40'a 60'ı hatırlıyor musun? Bir çeşit kızıl kırkayak, çizgili kabuklu... her tarafından yeşil ipliklerin sarktığı.

-Elma yeşili, evet... İğrenç...

-Adını *renkli çılgınlık* koymuştum.

-Korkuluk.

-Bin avro getirdi sana Yermo'cuğum" dedi Irina, daha sonra kucağına boşalttığı çantasını karıştırarak; makyaj malzemeleri arasına dağılmış 20 ve 50 avroluk banknotları topladı. Bir saç tokasına tutturdu paraları, sonra Julie'ye demeti piyanonun üstüne bırakmasını emretti.

Rusya'da bu paralarla oynamak olağan. İnsanların çoğu bankaya para yatırmıyorlar ve çek kullanmıyorlar ve bunun nedenleri uzun süre para biriktiremeyecek kadar yoksul yaşamış

olmaları, para biriktirme kavramının onlar için uygun olmaması ve karakter olarak para harcayan insanlar olduklarından paraları olanların bile biriktirmeye fazla eğilimli olmamaları. Herhalükârda Yermolai'nin ne banka hesabı ne de çek defteri vardı.

"Oraya, piyanonun üstüne, önünüzde Julie'ciğim" diye tekrarladı Irina.

Julie söyleneni yaptı, paraları aldı ve piyanoya doğru gitti. Fotoğrafın önüne, kumral, sarışın kadının önüne bırakacağı sırada Yermolai saygısızlığa engel olmak için hemen atıldı, parayı aldı ve taburenin üstüne attı. Sahne çok çabuk başlayıp bitmişti ama ellerine bakabilmiştim. Bu çok kısa temastan yararlananlar duygusal bir etkileşim oluşturmuşlardı. Hiçbir şey farketmeyen Irina devam etti:

"Satın alan senin bir rüzgâra kapılıp gitmiş olduğunu ve göllerden ve superilerinden vazgeçtiğin taktirde çok para kazanacağını söylüyor. Bunlarla vakit geçireceğine postmodern üretimini on kat, yirmi kat artırabilirsin.

-Nasıl anlamış tabloların bana ait olduğunu? dedi heyecanlanan Yermolai.

-Hepsinin fotoğrafları var bende, *bratik*. Hiç belli olmaz. Gösterdim kendisine bu fotoğrafları. Fena değil, fena değil, diyordu dilini şaplatarak. Ama 2005 yılında Munch resimleri yapmak, Kızıl Ok yerine buharlı lokomotif istemektir... Munch'tan söz edecek kadar resimden anlayan ve yeşil makarna kusan bir çiyan için iki bin avro veren biri saygıdeğerdir, öyle değil mi? Bin avro sana, bin avro bana."

Nüktelerle şakalarla kendi safına çekmeye çalışıyordu onu. *Sen de ben de aptal olmadığımıza göre, enayilerden niçin yararlanmayalım?*

Ama sonra yanıldı:

"Mösyö Gioia da kendisiyle aynı fikirdeydi."

Yermolai sarardı.

"O? *Renkli Çılgınlık*'ı alan adamla aynı fikirde? Yalan!

-Mösyö Gioia pazarı biliyor.

-Mösyö Gioia *Renkli Çılgınlık*'ı beğenmiş olamaz.

Irina omuz silkti.

"Bu resim ya da başka bir resim, bilmiyorum artık. Çok da önemli değil. Sen onun tüplerini gördüğünde yağmur yağdığında yağmurluk giymek de mesleğin bir parçasıdır.

-Tüpleri mi? Hangi tüpler?

-Ha! doğru, benim galerimi ısrarla küçümsüyorsun sen. En son ne zaman gelmiştin? Paris'te, New York'ta neler yapıldığını öğrenmenin zamanı geldi artık. Bilesin ki bugün gelinen son noktada yerlere tüpler konuyor; içlerinde sıvı bulunan bu tüplere elektrik akımı veriliyor ve sıcaklık arttıkça tüpler renk değiştiriyor. Yanıyor, sönüyor, yanıp sönüyor bunlar... Geceleri Time's Square gibi bir kıpraşma."

Yermolai sıkıntılı bir halde bana doğru döndü.

"Yanıp sönen tüpler, hiç söz etmemiştiniz bunlardan bana!"

Düş kırıklığı ya da hüzün içinde olmaktan çok Raoul'e olan hayranlığı yüzünden aşağılanmış hissediyordu kendisini.

"Tüpler, vitrin, reklam için. Moskova'da iyice tanındığında kendi gerçek yapıtlarını özgürce sergileyecektir, dedim.

-Siz bana onun son bağımsız ressam olduğunu, saf kalan tek ressam olduğunu söylemiştiniz...

-O da herkes gibi tavizler vermek zorunda kaldı."

Yermolai bir bana bir Irina'ya baktı, inanamıyordu.

"Fransa'da bile insan istediği resmi özgürce yapamaz mı?"

Bu "özgür" sözcüğü erkek ve kız kardeş arasında eski bir tartışmayı alevlendirir gibi oldu. Bana çok şaşırtıcı gelen ateşli bir saldırıya geçti.

Kardeşinin saflığı konusunda beni tanık göstererek konuşmaya başladı:

"Masum zavallı, komünist rejim bitti diye, Jdanov yok diye, Kültür halk komiserleri yok diye, sanatçı gözetim komiteleri, sansür, Gulag, sürgün yok diye özgür sanıyor kendini. Brejnev'in öldüğü gün doğduğundan, dünyaya gözünü açarken, herkesin istediğini yapabileceği bir dönemin başlamış olabileceğini sanıyor. Ona şunu söyleyin ki, mösyö Giraud kendi yarattıklarıyla yaşayan biri, Pazar ekonomisinde herkesten daha

az özgürdür. Tüccarlar, spekülatörler, eleştirmenler, snoblar, moda düşüncelerin peşine takılmış aptallar, kısacası bağımlı olduğu herkes onu inceler, gözetler, kuşatır, rahatsız eder... bu insanlar, kendisinden istediklerine uygun davranırsa alkışlarlar ama aynı zamanda da onu yok etmeye hazırdırlar. Açlıktan ölme dışında ne gibi bir özgürlüğü olabilir? Stalin zamanında, Brejnev zamanında, Parti'nin direktiflerine boyun eğmek zorundaydı. Program dışına çıkanın vay haline! Ama bugün fazla değişen bir şey var mı? Umut ediyorum ki Yermo'cuğum o Petrov-Vodkin gibi resimler yapmayacaksın!" Sesini yükseltmişti ve onu bir yere koymuş olduğunu ilk kez farkediyormuş gibi yaptı. "Bu türe kimse rağbet etmiyor artık! Atlar, atlılar, niçin Volga üstünde gün batımı manzaraları olmasın? Yeni zorlayıcı durumlar ortaya çıktı, bunları tanı ve bunlara uy. Bu gibi şeyler her zaman olmuştur ve her zaman olacaktır: sadece nitelikleri değişir. Biraz figürlerle sınırlamaya bak kendini, o zaman kendi çevrenin içinde kalamayacağını göreceksin. Alıcısı olmayan bir ürünün hiçbir değeri olamaz. Bir ürünü kimse almıyorsa kesinlikle değeri yoktur. Yeni yasalar Sovyet yasaları kadar mutlaktır. Kremlin'e itaat etmek gerektiği sürece sosyalist gerçekçilik, onun yerini arz ve talebin almasından bu yana postmodern. Sanatçı her zaman bir çizgi izleyecektir: diktatörlüklerde politik, liberal rejimlerde ticari. Her iki durumda da kesin olacaktır çizgisi. Bunları beynine iyice yerleştirmediysen iyi niyetli ve uyumlu kız kardeşinin yüreğinden başka galeri bulamazsın. Sizin Debussy'niz bahar ayini konusunda şunları söylememiş midir Mösyö Giraud?: vahşilerin müziği ama modern bir rahatlığı ve keyfi var... Güzel değil mi? Ders al bundan Yermo'cuğum. Kendin ol, elinden geldiği kadar vahşi ol ama bir banyoya sahip olabilmek için elinden gelen her şeyi yap. Aman Allahım! Yüz kez tartıştık bu sorunu ve sen her zaman tüpler gündeme geldiğinde heyecanlanıyorsun, mutlaka tüplerden geçmemiz gerekiyor! O dönemde moda peygamberlere ve kâhin kadınlara kadar uzanmasaydı Michelangelo'nun bile Sixtin Kilisesi'nin tavanını tüplerle doldurması gerekiyordu!

-Bravo! diye haykırdım. Sevgili Irina siz çok değerlisiniz. Bir olay! Siz Van Gogh'un, ayçiçekleri resimlerini torunlarını zenginleştirmek için yaptığına inandırabilirsiniz bizi!"

Ama o kafasını salladı:

"Şaka yapıyormuş gibi bir halim var mı? Gerçeği söylediğimi ikiniz de biliyorsunuz. Bu gerçekten hoşlandığım anlamına gelmiyor. Yakın zamana kadar ben de özgür yaşama hırsı içindeydim. İşe yeni başladığımda kafama göre sanatçılarla, sadece onlarla ilgilenebileceğimi sanıyordum. Hemen değiştirmek zorunda kaldım fikrimi. Ya pazarın kurallarına boyun eğecektim ya da kapıya kilidi vuracaktım. Kendi çizdiğim yolda yürüyebilmek için elimden geleni yaptım. Ve arkasından... başarısızlık, direnme... ikinci bir başarısızlık, daha da ağır... Vazgeçmek kolay mı oldu sanıyorsunuz? Fiyasko üstüne fiyasko, boyun eğmek şart oldu... Ama her şeyden yakınan bir kadın mıyım ben? Ben de duvarlardaki bez parçalarıyla ilgileneceğime sadece kendi duyarlığıma yakın resimler sergilerdim. Sadece kendi zevkime göre hareket etseydim galerinin masraflarını, sekreterin maaşını, temizlikçi kadının parasını, telefon faturalarını kim ödeyecekti? Davetiyeleri kim bastıracaktı, Elizev kokteyllerini kim düzenleyecekti, gazetecilerin cebine kim para koyacaktı, sanatçılarımı kim yaşatacaktı? Mösyö Gioia'nın tüplerine büyük saygı duyuyorum. Herhangi biri gibi, bol taze kaymaklı pancar çorbası içmekten başka bir şey istemiyor."

Böyle konuşmak için cesaret gerekirdi. Sempatik buluyordum bu kadını. Ayrıca ne hakla eleştirecektik onu? Madam Korsakov'un kokteylinde herkes tıkınır ama sırtından geçinenlerin hiçbiri bunların parasının çıktığı "enstalasyon"ları ve "performanslar"ı beğenip beğenmediğini sormayı düşünmez kendisine. Kişisel zevkleri, sanat konusundaki inançları... bunları kurcamalayı hiç kimse düşünmez. Onun rolü nankör, para düşkünü kadın rolü, Yermolai'nin rolü ise güzel bir roldür: hayaller kuran bir şair. Yermolai bulutlarda dolaşabilir, çünkü kız kardeşi ayaklarını yere basmaktadır. Bu kadının yürekli bir tavırla üstlendiği açık bir adaletsizliktir bu... zaman zaman öfkelenme,

sinirlenme ve niyetini açıkça belli etme pahasına... Tencereyi kaynatmak... tamam itirazım yok ama kimse aşçı sanmasın beni.

"Haydi bakalım, bitmeyen tartışmaları bırakalım. Esasa dönelim ve senin işlerinle ilgilenelim" dedi.

Kalktı, ceketinin cebinden yirmi santimlik şeriti çıkardı ve bir iskemleden ötekine koşup durdu.

"Yardım edin bana, Julie. 30x25'i verin bana. Evet onu. Şu 40x20'yi de."

Boyutlar konusunda tereddüt geçirdiğinde düğmeye basıyor, şeridi açıyordu. Sonra yüksek sesle bir ad uyduruyor ve üç aylık ajandasına not ediyordu. Müşterilerin "öğrenmeye" ihtiyaçları vardı. Ad olmayınca satın almıyorlardı. 30'a 25 (pembe çizgili bulut): *Galaksi.* 40, 25'e 30 (renkli ipliklerin fışkırması): *Yıldızlı Uzam.* 53'e 52 (mavi fon üstünde siyah çizgiler): *Bulutsular.* 35'e 40 (kırmızı kavılcım demetleri): *Bengal Ateşi.*

Irina'ya şöyle dedim:

"Her şeyi böyle çok kesin olarak ölçmek o kadar önemli mi?

-Ah! Bilemezsiniz siz! Duyarlık solda, cüzdan sağdadır. Santimetrekarelere göre para verdiklerinden satın aldıkları tuvalin yüzeyini santimi santimine öğrenmek isterler.

Bu sırada Yermolai piyanonun üstünde duran sarışın, kumral kadının resmini alıp saçlarına bir öpücük konduruyordu. Irina hiçbir şey görmemiş gibi yaptı.

Julie, çocuğun ilgisini çekme fırsatını yakaladı. Kadınsız yaşamasına ve hiçbir kadın konuk kabul etmemesine rağmen -bu çıfıt çarşısına giren her kadın düzenlemek isterdi orayı- cesaratini yitirmemişti. Kendi ülkesindeki genç kızların başaramadığını yabancı bir kadın başarabilecekti belki. Irina'dan kurtulur kurtulmaz piyanonun önündeki tabureye oturdu, Kenzo marka pantolonunun içinde iyice sıkışmış kıçıyla ezdi paraları. Sonra ciddi ve özenli bir tavırla barkarol'ü incelemeye başladı, ilk notalarını iyi kötü çaldı ve meslek hatalarını güçlü duygularla telafi etmeyi başardı.

16.

O sabah, saat ondan itibaren, Sadko'nun salonunda, gülünç bir olay nedeniyle sürekli esneyerek bekliyordum. Evvelki gün, bazı belgeleri elde edebilmek için sayısız girişimde bulunduğum ve sonunda eli boş döndüğüm arşivcinin yanından ayrıldıktan sonra erken yatmıştım. Birdenbire telefon çaldı odamda. Yerimden sıçradım. Raoul? Önce onu düşündüm. Kim arıyordu? Polis? Hastane? Saate baktım: gece yarısı.

"Hello!"

Genç, kışkırtıcı, hoş bir kadın sesi. *"Good evening!"*

Ben sıkıntılı bir şekilde: *"Good evening.*

-How do you do?"

Belli belirsiz bir homurdanma. *"My name is Nataşa.*

-Who are you?

-You don't know me. But I can be very relaxing for you.

-No.

-Please, just a moment. You will be glad of me, very glad.

-No, no, no, thank you."

Telefonu kapattım. Makine gibi, irade dışı, aptalca bir *thank you*'dan kurtulmak için çok sert ve ani bir hareketle kapatmadım... İşte kat görevlisi kadının gerçek rolü! Otelleri dolaşan çeşitli Nataşa'lara haber vermek için sadece erkeklerin işgal ettiği odaların numaralarını tespit ve not etmek. Gece yarısı: şehvet saati, aynı şekilde suç saati.

Derin uykudan uyandıran bu olay beni biraz eğlendirmiş biraz da öfkelendirmişti ve geç saatlere kadar mektup yazdım. Yeniden *Suç ve Ceza*'ya ve Petersburg sokaklarına dalmak iyi gelecekti. Bizim kitap Raoul'ün odasında kalmıştı. Gene söz anlamaz biri olan koridordaki hırçın kadın anahtarı vermek istemedi. Petersburg? Madam Korsakov'un bir şubesi vardı orada. Mösyö Gioia'nın orada, Sanatlar Meydanı'nda, dostu Semyon Kromskoya'nın yeni galerisinde bir sergi açmasının çok iyi ola-

cağını söyledi. "Tuhaf ama sempatik biridir. İki ya da üç gün kalırsınız Dostoyevski'nin kentinde, sözleşme imzalarsınız."

Raoul, romanda geçen betimlemeleri yerlerinde inceleyecekti. Ancak gerekli boş zamanı bulamadığından kitabı bitiremiyordu bir türlü. Akşamları otelde kalmıyordu çoğu zaman ve karanlık çöker çökmez kentte dolaşıyordu!

Nihayet uykuya daldım. Saat dokuz olmadan uyandım ve hemen kahvaltıya indim. Raoul yoktu. Julie de yoktu. Julie için endişelenmiyordum. Genellikle geç yatıyordu, önemli işler yaparak geçirilebilecek bir zamanı uykuda yitirmek istemiyordu. Paris'te Pazar günleri öğleden önce kimseye telefon etmemek gerekir. Bir hastanede sekreter olarak çalıştığından haklarını koruma konusunda çok titizdi ve yasal çalışma saatine dakikası dakikasına uyardı. Sendikacı jargonuyla söylediği gibi kaybettiği zamanı geri aldığı için gururluydu, çalışmakla geçen saatlerinin ve yönetimin "kaba ve kötü davranışları"nın öcünü meşru sabah keyifleriyle alıyordu -ve itiraf etmem gerekir ki çok mutluydu, son derece uyumlu davranıyordu... Hiç bu kadar keyifli ve uyumlu bir seyahat arkadaşım olmamıştı. Ama Raoul'ün bu kadar geç kalkmak gibi bir alışkanlığı yoktu. İki kardeş sürekli tartışırlardı bunun üzerinde.

"Dinlen, tatildesin, yararlan biraz" diyordu kız kardeşi; Raoul ise "tatil" ve "dinlenme" sözcüklerinden nefret ediyordu. Boş bir yaşamdan ne gibi bir "yarar" beklenebilir? Her zaman hazır, her zaman canlı, her zaman güçlü ve harekete hazır olmak istiyordu.

"Tatilde yani boş, işsiz olmak istemiyorum. Her an bir fikir ortaya çıkabilir."

Bir fikir! Ancak herkesin uyuduğu saatte gelebilecek bir fikri belirten bir örtmece. Olabildiğince uzun süre tetikte bekleyen bir avcı gibi geç yatıyordu. Sabırsızlığı ve aşırı canlılığıyla erken kalkıyordu. Ama o sabah? O vakte kadar inmediğine göre başka bir yerde mi yatmıştı? Kendi iradesiyle mi? İradesi dışında mı? Saldırı? Dayak? Yaralı? Nerede? Uzakta mı? Nasıl öğrenilecekti bu? Kime başvurmak gerekiyordu?

Yemek salonu neredeyse boşalmıştı. Otelin Rus müşterilerinin hemen hemen tümü tekrar odalarına çıkmışlardı. Masaların üstündeki kareli örtülerin üstünde kirli fincanlar ve tabaklar vardı. Onu ya da olmazsa Julie'yi görebilme umuduyla kahvaltımı olabildiğince uzatmıştım, servis yavaş ve hizmet eden kadın da huysuz olunca pek fazla çaba harcamama gerek kalmadı bunun için. Gri saçlarını topuz halinde arkaya toplayan ve dudaklarını iyice büzen güçlü kadın Madam Pojanska altmış yaşlarında gösteriyordu. Bizde, sağlıklı görünen kadınlar sevimli, karakter sahibi, iyi niyetli olarak tanınırlar. Bu kadın gerektiğinden fazla sovyet kadını olarak kalmıştı. Göğüslerini siyah kumaştan bir korsaj içinde iyice sıkıştırmıştı, yeni gelenlere düşmanca bakıyor, sonra çenesinin ucuyla herkese yerini gösteriyordu. Resepsiyondaki huysuz kadın gibi devletin müşteriye, özellikle Batıdan gelen müşteriye suçlu gibi muamele etmesini istediği görevliler kuşağındandı.

Önce onlarca parmakla lekelenmiş bir karttan yiyeceklerinizi seçmeniz gerekiyordu. Fiks bir mönü yoktu. Her şeyin fiyatı yazılıydı yanında. Yiyeceklerin sipariş edilmesi ve gelmesi çok vakit alıyordu: bunların koçanlı bir deftere fiyatlarıyla kaydedilmesi, doğrulama, toplama. Sonra bekleme. Kahve geliyordu ama şeker olmuyordu. Şeker -belli büyüklükte kesilmiş kristal parça halinde- beş dakika sonra bir tabakta geliyordu ve o sırada da kahve ya da bu adla getirilmiş içecek soğumuş oluyordu. Madam Pojanska daha sonra bir tabakta yumurta getiriyordu ama tabağın üstünde kapak olmuyordu. Masalar arasında bu gidip gelme ve hizmet sıkıntı vermiyordu ona. Servisi tek tek yapıyord: çatal, bıçak, tuzluk, bir tabakta iki dilim kara ekmek. Tek tek, asla hepsi bir arada değil... oysa salonun girişinde, üstünde bir tepsi yığınıyla bir masa bulunuyordu.

Yavaşlık, soğukluk, titizlik... Kimi zaman en basit işlerin bile böyle ayrı ayrı yapılması sabrımı taşırıyordu. Kimi zaman böyle bir hareketsizlik inadını büyüleyici buluyordum. Hiçbir Rus müşterinin sabırsızlık gösterdiğini ya da yönetime şikâyette bu-

lunduğunu görmedim. Uyuşukluk ve ihmal otel yaşamının bir parçasıydı, tıpkı bir iklimde yağmur ve kar olması gibi...

"Bir kahve daha lütfen Madam."

Batılı ağzıyla Rusça konuşulduğunu duymak güldürmüyordu onu. O büyüleyici sözcük *pajalusta* ("lütfen"), o hoş ve dudaksıl, kemanın telleri üstündeki yay gibi kayan sözcük yüzünün gülmeme konusundaki kararsızlığını kesinlikle etkilemiyordu. Yanlış telaffuz etmemiştim, içecek kahveye kesinlikle *kofye* diyorlardı ve *o*'yu uzun okuyorlardı, buna karşılık kafebar'da kafe'nin son seslisi uzun okunuyordu ama diline gösterdiğim bu saygı ve düzgün konuşma çabası hiçbir biçimde etkili olmuyordu. Tek bir kelime etmeden kilere gitti ve elinde bir kartla geldi, söylediklerimi tekrar etmemi istedi, fiyatlara baktı, siparişimi koçanlı deftere yazdı, ödemem gereken ek ücreti kaydetti, tekrar kilere doğru gitti... hiç acelesi yoktu, heyecan verici, duygusal insan ilişkileri yerine soyut bir şölenin anlamsız mükemmelliği öğretilmiş birinin vurdumduymazlığı içindeydi.

Raoul'le ilgili olarak endişelerim artıyordu. İtkilerinin kölesi olarak üçüncü adını, *yeniden doğmak* umudunu nasıl da yalanlıyordu! Şekeri beklemeden saydam ve tatsız şeyi içtim. Bu gecelerden keyifsiz dönmeye başlamıştı. Tretyakov galerisi şoku, Yermolai'yle o büyüleyici, eşsiz buluşma, geleceği olmayan bir hayal kendisine güven duygusu verecek yerde nefret duygularıyla doldurmuştu içini. Düzelemiyordu bir türlü ve bekleyecek sabrı da yoktu, onu Rusya'ya getiren amaçtan gitgide uzaklaştıran alışkanlıklarında direniyordu. "İdeal" çocuğu kendi hatası yüzünden kaçırdığının farkındaydı, Yermolai'den hiç söz etmiyordu artık, onu nerede görebileceğini hiç sormuyordu, her gece, yabancı bir kentte, içgüdüsüyle, kendisi gibilerin aradıkları sefahet yerlerini arayarak daha tehlikeli maceralara atılıyordu.

Saat ona beş kala, Madam Pojanska'nın getirdiği ve siparişleri eğik ve sivri harflerle yazdığı faturayı imzaladıktan sonra yemek salonundan çıktım. Yumurta, yoğurt, kahve, bir parça tereyağı, iki dilim ekmek ve iki parça şeker... Fatura değil, işlediğim suçların yazılı olduğu bir belgeydi bu sanki.

17.

Irina saat on'la onu çeyrek geçe arası uğrayacaktı. Roul'ü bir röportaj için radyoya götürmek istiyordu. Onlara eşlik edeceğimi ve tercümanlık yapacağımı söylemiştim. Irina'yı salonda beklerken hatıralarımı tazelemek için *Üç Kızkardeş*'i yeniden okuyordum. Birkaç gün için içinde bu oyunu seyretmek amacıyla ünlü Taganka Tiyatrosu'na gitmeyi tasarlıyordum. Oyunu önceden ayrıntılı biçimde anlatma vaadinde bulunduğum Julie'yle birlikte. Julie beni kibarlığıyla etkiliyordu ve bence Yermolai'ye duyduğu umutsuz aşkıyla da heyecanlandırıyordu.

Irina saat ona doğru içeri girdi... o kadar hızla girdi ki, boşluktaki iç cama çarptı alnını. Sovyet otellerinde iki kez dönmek zorunluğu getiren bir düzenek vardır, unutmuştu bunu.

"Ne iğrenç otelmiş! dedi alnını oğuştururken. Bir şişlik olur buramda şimdi değil mi?"

Çantasını karıştırdı, pudra kutusunu buldu, kapağını açtı, küçük aynaya baktı.

"Buyrun bakalım, tam da sergi açılışında. Yardım edin bana Fréderic."

Açık pudra kutusunu elime koydu, alnının derisini gerdi, şişin üstüne kalın bir pudra tabakası oluşturdu.

"Korkuluğa benziyorum, dedi, kendini yıpranmış, deri taklidi kanepeye bırakırken. "On günde insan içine çıkabilecek duruma gelir miyim sizce?"

Yanına oturdum. Çantasını aramıza koydu, pudra kutusu kucağında duruyordu.

"Niçin bir değişiklik yapmıyorsunuz? Baykal'a gidin. Size bir yer ayarlayayım mı?

-Burada çok iyiyiz. Odalar harika. Bahçe keyfi olağanüstü bir şey.

-Ama siz iyi görünmüyorsunuz" dedi gözlerimin altındaki mor halkaları görünce.

Sürekli esnediğimi görünce daha da şaşırdı.

"Neyiniz var Frédéric?

-Uykusuzluk.

-Sadece uykusuzluk mu? Hap alsanıza. Kendini bırakan kadınlardan ya da erkeklerden hiç hoşlanmam. Her zaman formda olmaya bakın. Buna ihtiyacınız olduğunu hiç unutmayın. Ben hep bu kuralı uygularım.

-Büyük bir başarıyla, Irina."

Omuz silkti.

"Realpolitik! İnanmış bir komünist olan babamın felsefesine göre.

"Bugün de mi?

-Bu iğrenç rejimde iyi olan bir şey vardı hiç değilse: *iyi bir görünüm sergilemek* bir onur meselesiydi ve büyük çaba harcanırdı bunun için ve kimse başkalarının merhametine bırakmazdı kendini. Başı ağrıyan, nezle olan, soğuktan rahatsız olan anneme hep 'şikâyet etme!' derdi. Tam bir İtalyan kadınıydı annem, kışın çok uzun sürmesinden, çok sert, çok soğuk geçmesinden şikâyet ederdi hep. İnsan hastaysa tedavi edilir. Üşüyorsa paltosunun altına gazete kâğıdı koyarlar. Uykusunu alamamışsa vitaminle telafi edilir bu durum. Realpolitik! Şimdi mümkün olduğuna göre ben şunu ekliyorum: bulunduğunuz yer rahatsızsa başka bir yere geçersiniz!

-Ama biz çok rahatız burada, diye yineledim. Emin olun Irina, doğru, salon biraz... Üzgünüm ama...

-Tipik Sovyet salonu. Ben sadece mobilyalardan, dekorasyondan, aydınlatmadan, hiç toplanmayan ölü sineklerden, ikramdan değil düzenlemeye egemen olan anlayıştan söz ediyorum. O dönemde çirkin olması gerekiyordu, çünkü güzel, hoş olan her şey gelecekte olacaktı. Karnınız aç, üşüyorsunuz, hayatınız kötü geçiyor, size iyi muamele etmiyorlar, çevrenizdeki her şey hüzün veriyor ama bekleyin biraz. Gelecek aydınlık olacak! İnsanlara sürekli bu lafları tekrarlıyorlardı... Ortaklaşa kullanılan evleri, banyo kuyruklarını, yetersiz beslenmeyi, mağazaların önündeki sonu gelmez kuyrukları, seyahat yasaklarını,

komşular tarafından ihbar edilme korkusunu, genel sefaleti yutturmak için... Ve insanlar bu yalanları yutuyorlardı. Boyun eğiyorlardı.

-Siz komünist rejimi inisiyatif alamadığı bir stratejiyle yüceltiyorsunuz. Çarlar zamanında da aynı şey söz konusu değil miydi? Daha iyi bir geleceğe olan inanç vasat mevcut durumu dengeliyordu. Ruslar her zaman bu hayalle yaşamışlardır."

Kanepenin koltuğuna koyduğum kitabı gösterdim.

"Ne okuyorsunuz Frédéric? Olamaz! Çehov! Bütün Fransızlar gibi!

-Rus ahlakı konusunda bu kadar keskin gözlemleri olan başka bir yazar yoktur! Kahramanları sürekli aynı şeyleri söylerler: her şey kötü, Rusya'nın durumu felaket, işler berbat, herkes düş kırıklığı ve mağduriyet içinde ama ne önemi var? Yarın mutlu olacağız. Görüyorsunuz Irina: geleceğe olan inanç her derde deva!"

Irina doğruldu, bacak bacak üstüne attı, kararlı bir tavırla konuşmaya başladı.

"Çehov! Çehov! Fransa'da Çehov'un oyunlarını bu kadar sevecek kadar neyiniz var sizin, anlamıyorum! Memleketlerini terkedip Moskova'ya yerleşme düşleri içinde yaşayan ama budalalar gibi yerlerinden kıpırdayamayan bu üç kızkardeşten daha gülünç bir şeyiniz yok mu? Gidiş hazırlıklarına ciddi olarak ne zaman başlıyorlar? Tren saatlerini öğrendiler mi? Sadece gerekli eşyaları mı alıyorlar? Hayatlarını tıkıldıkları delikte sıkılarak ve sürekli *Moskova! Moskova! Moskova!* diye bağırarak ve hiçbir inisiyatif almadan geçirecekler. Böyle ah vah edip durmak ve hayaller içinde yaşamak gerçekten boş. Annemin dediği gibi *Fanno ridere i polli.* Bildikleri, yapabildikleri tek şey ellerini kıvırıp, bükmek.

-Çok güzel! dedim gülerek. Çok zekisiniz Irina, ama...

-Bana ne söyleyeceğinizi biliyorum. En ince, en iyi yazarlarımızdan birini karikatürize ediyorum. Ben onun yeteneğini inkâr etmiyorum, fikirlerinin, Rusya'nın çıkarlarına zarar verdiğini düşünüyorum. Ona böyle tapılması ülkemizin gelişmesini

engelliyor. Çehov yeteneğiyle yarar sağlamaktan çok zarar vermiştir bize, gerçek budur. Eyleme geçmeye karar verdiğimiz zamanı yüz yıl geciktirmiştir. Üç kızkardeşe acı çektirmek, yakınmayı, hastalık hastalığını, yaşamadan önce imkânsız olduğu söylenen şeyler konusunda pişmanlık duymayı dramatik unsurlar olarak ele almak çok güzeldi, Rusya'yı, olayların lanetli seyrini hiçbir zaman, hiçbir şeyin değiştiremeyeceği, tersine çeviremeyeceği kayıp bir yer gibi, alacakaranlığın egemen olduğu bir yer gibi çizmek çok şiirsel, çok etkileyiciydi ama bu, insanları pasif ve hareketsiz bırakıyordu ve hiçbir çaba harcamamayı teşvik ediyordu. Bugün düş kurmaktan, inlemekten, ağlayıp sızlamaktan vazgeçtik ve sadece Moskova'ya gitmekle kalmadık, zaptedilemeyeceği söylenen kente saldırdık ve zaptettik. Kararlılığımız sayesinde gerçekleştirdiğimiz değişimler dünyayı şaşırtıyor ve bütün bunları birkaç yıl içinde başardık... Irina beton duvarlara, gri zemine, üç ampulden ikisinin eksik olduğu avizelere alaycı bakışlar atarken devam etti konuşmasına... Burada değil tabii ki. Haklısınız Frédéric. Komünistler aslında Çehov'un düşüncelerini yinelemekten başka bir iş yapmadılar: durum çok kötü, hayallerle avunun!

-Çehov'a düşmanlığınızın gerçek nedenini söylemiyorsunuz bana. İtiraf edin ki bu üç kızkardeşten birine Irina adını verdiği için kızıyorsunuz ona."

Güldü. Kucağında açık duran pudra kutusundan biraz pudra uçtu.

"Yaptığı tek hata bu" diye devam ettim. Çehov'un fikirlerinden söz etmeye hakkınız yok. Onun ne düşündüğünü bilmiyoruz. Bir yazarın işi taraf tutmak, kahramanlarının yaptıkları işleri onaylamak ya da eleştirmek değildir. Yazar sadece tanık olur, gözlemler, kaydeder. Eylemin gerekli olduğunu çok güzel, parlak sözlerle ifade eden, öte yandan hiçbir iş yapmadan ve çalışanlarla alay ederek yaşayan öğrenciyi mutlaka tanımıştır Çehov. Yüz yıl sonra yaşamın çok güzel olduğunu söyleyen ama yaşadıkları hayatın çirkinliklerine çare bulmak için parmaklarını oynatmayan o askerleri ve hekimi de tanımıştır hiç kuşkusuz.

Tipik Rus insanları değil midir bunlar? Sorunu bugün halledebileceklerine inanmadıklarından yarına erteleme eğilimindeki Rus karakterinin en şaşmaz, en etkileyici özellikleri değil midir bunlar?

-Orada dur bakalım! Frédéric. Yüzyıllar boyunca Rus erkek ve kadınının sizin anlattığınız gibi davranmış oldukları bir gerçekir. Çünkü başka türlü davranabilmeleri mümkün değildi. Çizmelerin altında yaşamak, nefes alabilecekleri bir özgürlük ortamının bulunmaması, eyleme yöneltmez insanları kesinlikle. Peşpeşe gelen bütün rejimler despotikti. Korkunç İvan, Boris Godunov, Romanov'lar, Lenin, Stalin, Brejnev, hiçbir fark yoktu aralarında. Putin'i demokrat olmamakla eleştiriyorsunuz. Ama sürekli sopayla yönetilen bir ülkede bugünden yarına demokrasi kurulabilir mi? Yürüyün, itaat edin, kimse başka bir şey istemiyor sizden. Memnun değilseniz, hayal kurun, işte sadece buna izin vermişlerdir. Köle yapılan, sefalete mahkûm edilen halkın mücadele edebilmesi için gerekli moral gücü de alındı elinden. Memurlar ve küçük mülk sahipleri de aldı nasiplerini bundan. Rus ulusunun büyük bölümü eylemsizliğe mahkûm edildi. İnsanlar hayvanlar ve bitkiler gibi yaşıyorlardı, hiçbir çaba harcamıyorlardı, koyvermişlerdi kendilerini, genel bir baskı altındaydılar ve bütün umutlar hayal olmuştu. Biraz önce söylediğiniz gibi karakter falan söz konusu değildi, mecburiyet vardı. İnsanlar ayaklarını çamurda sürümek zorundaydılar, ayakkabılarını çıkarmaları mümkün değildi. Gökyüzü alçak, ufuk kapalıydı, hiçbir yerden hiçbir yardımın gelmesi mümkün değildi. Sonuçta *homo Çehovus* oluştu: motivasyonsuz, iradesiz, çaresiz, elinden hayal kurmaktan başka bir şey gelmeyen insan. Bizim ülkemiz de dahil olmak üzere her yerde Rus insanının uyuşuk ve tembel olduğu inancı yayılmıştır. Genleri lanetlenmişti bu insanın bir kere ve sadece hayal kurabilir, büyüyle ve şiirle miskin bir yaşam sürebilirdi -alkolik bir aptal olmadıysa- hiçbir şeyi değiştirebilecek gücü yoktu bu insanın.

-Gerçekten de Çehov'un ölümsüzleştirdiği tip, dedim.

-Bu durumun doğuştan gelen bir kader olduğuna inandırarak -hiç kuşkusuz kendisi de inanıyordu-... oysa tarih, Rusyanın uğursuz tarihi, tarihsel koşulların değişmesinden sonra değişen bir durumun tek sorumlusudur. Bir çocuğu bir metre yüksekliğinde bir kafese kapatın, yirmi yaşına geldiğinde çıkarın bu kafesten. Çocuğun kambur olduğunu göreceksiniz. Bu çocuğun doğuştan kambur olduğu ve kaderinin kamburluk olduğu söylenebilir mi? Ruslar iki bin yıldan beri kafese kapatılmışlardır. Tembellik, hareketsizlik, uyuşukluk onların karakteri değildir ve aynı şekilde bu çocuğun anatomik yapısında kamburluk falan yoktur. Sizin Rus imajınız yoktur artık, dostum. Rus irade sahibi ve aktiftir, bir Japon ya da bir Amerikalı kadar başarılı olabilir, yeter ki imkân tanınsın. Bugün artık bu imkâna sahibiz. Fırsatı kaçırmayacağız artık. Intourist Oteli'ni yıktık, Sadko'yu, Rossia'yı ve bütün iğrençlikleri yok edeceğiz. *Homo Çehovus* "Rus ruhu"nu temsil etme hakkına sahip değil artık... kesik bacaklı biri bacakların bedenin gereksiz organları olduğunu iddia edemez..."

Bir solukta bitirmişti söyleyeceklerini. Tutkuyla ve sadece parfümlü mendilini alnına sürmek için kesmişti konuşmasını.

Devam etti:

"Ama siz Rusya'yı neden bu kadar seviyorsunuz? Özellikle sizi kastetmiyorum, Fransızlar'dan genel olarak yabancılardan söz ediyorum... Uyuklayan, çocuksu, düşleri içinde kaybolmuş olduğu söylenen bir halka acıyabilme duygusu olmasın bu? Girişimci bir ruha sahip olduğumuzu, çabuk, etkili, pragmatik olmayı öğrendiğimizi kabul ettiğinizde de bu kadar sevecek misiniz bizi? Çehov'un bütün dünyada oynandığını, yeniden ilgi görmeye başladığını, *Kiraz Bahçesi*'nin Paris'te aylarca afişte kaldığını biliyorum. El konulma tehlikesi altında olan ve ailenin kurtarmak için en küçük bir çaba harcamadığı bu köy mülkü bir Rusya metaforu gibi geliyor size. Harekete geçme ve başarma kapasitemizi gösterdikçe Çehov'un oyunları başarılı oluyor. Bizim ülkemizin yıllık kalkınma oranı yüzde yedi ve Fransa'da bu rakam yüzde bir buçuk, iki gibi ama biz size göre hâlâ nöras-

tenik, hayaller içinde yaşayan, vurdumduymaz, eşyaları kir pas içinde, haciz geldiğinde pasta yiyen ve malı mülkü elinden alınırken hiçbir şey yapmayan yaratıklarız.

Taganka'nın *Üç Kızkardeş*'ten sonra tekrar *Kiraz Bahçesi*'ni oynayacağını söyleyince bu tiyatroda sadece yabancılar için oyunlar oynandığını söyledi.

"Sahiplerinin ilgisizliği yüzünden neredeyse yıkılmaya mahkûm şu evi seyretmek büyük keyif veriyor size değil mi? Sıvaları dökülmüş locanın kabukları kalkmış sütunları altında çaylarını yudumlarken sallanan koltuklarında yan gelen ama salonlarının şöminesini süsleyen duvar saatini onarmaktan aciz, hayallere dalıp gitmiş insanlar. Saatler akıp gidiyor, farkında değiller, felaket yaklaşıyor, mülk elden gidiyor, vadenin bitmiş olduğunun farkında değiller ve ellerinde kalan porselen takımlarla çay içmeye devam ediyorlar."

Bir süre sessiz kaldık, o gergin ve sabırsız, ben'se Liubov Andreyevna ve iki kızının anısıyla duygulanmıştım. "Bu kırık saat beni her şeyden çok daha fazla sinirlendiriyor!" diye haykırdı gülümsediğimi farkedince. Terkedilmiş güzel mülkü hatırlatmak bende bir Rusya ve bu enerjik kadının modasının geçmiş olduğunu söylediği yaşama sanatı nostaljisi uyandırıyordu.

Hemen yanımızda bir cep telefonu çaldı.

"Nereye koydum?" şunu dedi ceketinin ceplerini ters çevirerek. Yer açmak için biraz daha uzaklaştı ve çantasının içindekileri kanepeye döktü. Telefonu açamadan ses kesildi.

"Çok geç! dedi sıkılmış bir halde.

-Bu telefonların iyi ayarlanmadığı bir gerçek. Açacak vakti bulamıyorsunuz kesinlikle.

-Evet ama biz Ruslar için çabukluk müthiş bir avantaj. Çabuk cevap vermek bizi çabuk düşünmeye, hemen tepki vermeye götürüyor. Bu küçük aletler eski alışkanlıklarımızdan kurtulmamız için yardımcı olacak bize. Modernitenin pasaportları bunlar."

Mesajı dinledi, sonra telefonu kucağına, pudra kutusunun yanına koydu.

Devam etti konuşmaya:

"Lenin, bir tek yararlı önlem aldı, biliyor muydunuz bunu? Kavşaklara meydan saatleri koydurmak ve saatçilik mesleğini teşvik etmek. Halkın saatle hiç ilgisi yoktu ve randevu vermek mümkün değildi. Gerçekten de yaşamda bir amacınız yoksa, hangi işe el atarsanız atın, hiçbir sonuç alamayacağınızdan eminseniz, bir günün başka bir günden farkı yoksa ve bütün günler boş geçiyorsa, zamanı bölmenin, planlamanın ne anlamı olabilir? Ama sanırım Mösyö Gioia hazır olmalı, diye haykırdı birden saatine bakarak. Niçin inmiyor? Mesajı gönderen, Moskova'nın tek bağımsız radyosu, Özgür Radyo'nun yöneticisi Reznikov. Mösyö Gioia ile randevuyu hatırlatmak için arıyor.

-Ah! dedi küçümseyici bir tavırla, Özgür Radyo'dakiler çok sempatik insanlar ama hiç dakik değiller. On bir... Öğle...

-Lenin saatlerini protesto biçimleri bu belki.

-Böyle şakalar yapmayın. Daha sıkı kuralları benimsemezlerse devlet radyoları çiğ çiğ yiyecek bunları."

"Raoul genellikle geç geliyor, dedim.

-Biliyorum, biliyorum. Saat ondan önce açılmayan kulüpler var, dahası ilginç tanışmalar yapabilmek için gece yarısına kadar beklemek gerekir. İsimleri ve adresleri ben verdim ona. Çoğu kent merkezinden uzakta, eski fabrikalarda ya da ıssız depolarda faaliyet gösteriyorlar. Bazıları Moskova dışında. Bunların çoğu donanımlı, ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Gidilmeye değer yerler, gerçekten ilginç şeylerin olup bittiği yerler."

Durdu, tereddüt geçirdi, sonra sanki suya atlar gibi konuştu:

"Sizce kardeşimi bu kulüplerden birine götürebilmeyi başaracak mı? Bunu da konuşmak istiyordum sizinle. Bu konuda ben hiçbir şey yapamam, anlayın beni. Mösyö Gioia bir rehber... mentor, onun ihtiyaç duyduğu yönlendirici olabilir. Yermo'cuğum tek başına girişemez bu işlere, öyle bir cesaret yok onda. Ayrıca bir yabancıya bir Rus'tan daha çok güvenir. Bir Rus'la birlikteyken her zaman tuzağa düşebilir... Hem ben dostunuzun şıklığına, yakışıklılığına da çok güveniyorum... Bu sınıftan biriyle, bir Parisli'yle başlamak... Çok isterdim onların aralarında... Fazla patavatsızlık etmiyorum ya! Açık konuşmam şoke etti mi sizi? O ne karışıyor bu işlere? diyor musunuz içinizden. Kardeşimden sorumluyum, anlıyor musunuz. Daha yirmi üç yaşında o, deneyimsiz, iş dünyasını da hiç tanımıyor. Biraz yetenekli belki... Güvenebileceği tek avantajı, *böyle* olması... Bugün gerçek bir şans... İsim yapabilecekken hiç kullanmıyor bu şansını ve kendi köşesinde yaşıyor, sefalet bu. Elindeki kozla, kazanamaması mümkün olmayan bir oyundan çekilmek! Hiç çıkmıyor... Kimseyle görüşmüyor ya da kendi mekânında gizli görüşmeler... Özel yaşamı bir sır, büyük bir sır. Gerçek sır... Bir kulüpte Raoul Gioia'yla birlikte gözükmek, herkesin bildiği, tanıdığı biriyle... her şeyi değiştirir bu. Hatta Mösyö Gioia ve o, umut etme cesaretini gösteriyorum ki... Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Nerede bu Mösyö Gioia? Kendisini saat sekizde uyandırmalarını tembihleyeceğini söylemişti bana. Resepsiyona bir soralım bakalım."

Kafesindeki Madam Kozvena önce cevap vermek istemedi

sorularımıza. Irina bir bin rublelik salladı burnunun ucunda. Kapıda gece görev yapan ihtiyarın sallana sallana geldiğini gördük... gri çizgili, kestane renkli fanilasının üstüne rengi solmuş üniformasının ceketini geçirmeye çalışıyordu. Fanila, eski GOUM'dan alınmış kalitesiz bir maldı. Üniforma, Sovyet otelciliğinin, personelinin sefaletinin üstüne yapıştırdığı lüks iddialarının bir kalıntısıydı. Uçları Türk pabuçları gibi kalkmış sarı ayakkabılar, kel kafasında, arkaya doğru sarkmış işlemeli bir başlık ve demir çerçeveli bir gözlük tuhaf kıyafetini tamamlıyordu bu adamcağızın.

"Mösyö Gioia'yı kaçta uyandırdınız? diye sordu Irina.

-Bir dakika! Defterime bakınam lazım."

Bir değil beş dakika geçti. Elinde koca bir klasörle döndü... her hareketinde kopmuş yaprakları havada uçuyordu. Bunları alıyor, topluyor ve doğru yere koyup koymadığına bakıyordu.

"Adı neydi?

-Gioia. Mösyö Gioia.

-Adı?

-Bu adı taşıyan birçok müşteriniz varmış gibi! Mös-yö Ra-ul Gi-o-ia.

-Size işlerin gerektiği gibi yapılması gerektiğini göstermek için gidiyorum" dedi kapıcı homurdanarak. Durdu, başlığını çıkardı ve ensesini kaşıdı.

"Tekrar baştan başlayalım. Soyadı ve adı lütfen.

-Raoul Gioia, dedim, Irina'nın patlamasına engel olabilmek için.

-Niçin beni yanıltmak istiyorsunuz? Pasaportta Gioia Raoul Salvatore Renato yazıyor.

-Olabilir. Ama genellikle...

-36 numara. Dün sabah sekiz demişti. Hatta adını yazdırmak için beni bu kadar erken aramasını çok gereksiz bulmuştum.

-Dün sabah mı söyledi ? diye sordu Irina şaşkın bir halde.

-Emin misiniz? diye haykırdım ben de.

-Eminim... Herhalükârda görevli olmadığım bir saatti.

-Yani?

-Şaka yapıyorsunuz herhalde! Nasıl hatırlayabilirim? Kahvaltıdan sonra, evet bu kadarını hatırlıyorum. Müşterilerin bıraktıkları izmaritleri topluyordum, şimdi hatırladım, bu nedenle, sabah çok erken bir saat olduğunu söyleyebilirim size. Bay Krebnin, kahvesini içerken Türk sigarası tüttürür. Ucu yaldızlı."

Uyandırılmasını istediği saati bu kadar erken bildirdiğine göre Raoul, çok uzak bir yere, banliyöye gitmeye karar vermiş olmalı, otele tekrar uğramadan, doğrudan galeriden... riskli kulüplerden birine... gerçekten bir şeylerin olup bittiği bir yere...

"Bu sabah saat sekizde uyandırdınız mı kendisini peki? diye sordu tekrar Irina.

-Canım, gayet tabii, ne diyorsunuz siz! Deftere bakmak aklınıza gelirse uyandırırsınız. Ama aklınıza gelmezse, o zaman yapacak bir şey yok! Uyandırmazsınız. Çoğu zaman aklınıza geliyor ve uyandırıyorsunuz. Aklınıza geldiğinde uyandırmanız büyük bir zevk. Ama tabii, bazen unutuyorsunuz ve düşünemiyorsunuz. O zaman da uyandırmıyorsunuz tabii.

-Ama bunu düşünmek sizin işiniz değil mi?

-Aklınıza gelirse, tabii ki düşünüyorsunuz. Güzel bir meslek, hiçbir zaman aksini söylemiş değilim. Kesinlikle çok iyi bir meslek."

Başlığını çıkardı, ensesini kaşıdı, sonra gözlüğünü düzeltti ve defterin üstüne eğilerek, kulağına sıkıştırdığı bir kalemi alarak bir çizgi çizdi.

"Sekiz, açık seçik yazılmış buraya, yazılması gereken yere, dedi.

-Ama bu sabah bakmayı unutmuşsanız yazmak bir işe yaramaz! diye bağırdı çok sinirlenen Irina. Hemen arayın onu. Acil! Çabuk, acele edin!

-Sekiz demişti bana. Saat şu anda kaç?

-On buçuk. Acele etmeniz gerektiğini görüyorsunuz!

-Yavaş... Saat sekizde aramak gerektiyse on buçukta aramak yasaktır."

Irina itti onu ve kararlı adımlarla duvardaki telefona doğru gitti.

"Oda numarası 36 değil mi?"

Ahizeyi kaldıracağı sırada adamcağız birden hareketlendi, sıçradı ve telefonu Irina'nın elinden aldı. Numarayı kendisi çevirdi, dinledi ve tekrar Irina'ya verdi. Cevap vermiyordu. Yukarı çıkmayı düşünüyordum, Raoul telefon sesini duymayacak kadar derin uykuda olabilirdi... tam bu sırada merdivende ayak sesleri duyduk.

Sık sık arızalanan asansör daha geçen gün, öğleye doğru yeni onarılmıştı. İşçi tulumu giymiş bir çocuk sırtında alet çantasıyla ıslık çalarak geldi. Kabine girdi ve zıpladı içinde, birkaç kez zıplarsa asansörün çalışabileceğini umut ediyordu. Motorun isteksizliği karşısında düş kırıklığına uğradı, dışarı çıktı, yere oturdu, alet çantasını yanına koydu, küçük taban kapısını açtı, ellerine tükürdü, bir sigara yaktı, asansörün altına bakmak için sırt üstü uzandı, bir cıvatayı sıktı, bir teli düzeltti, sonra anahtarı ve tornavidayı çantaya koydu, çantayı omzuna attı. Asansörün tamir edilip edilmediğine bakmaya gerek duymadan, tekrar ıslık çalarak gitti. Bu sırada Madam Kozvena, kafesinde, eski çubuklu hesap aletindeki bir topun yerini değiştiriyordu. Küçük penceresinden gerekli belgeyi uzatıyordu ve çocuk da cebine koyuyordu onu. Sonra da topluluğu selamlayarak hizmetlerinden daha değerli güzel huyunu başka yerlere götürüyordu.

Alışkanlıklar hiç değişmiyordu, komedileri her zaman aynı tuhaflıktaydı: çocuk neşeli, kaygısız, tasasız, güleç, kısa süre sonra kendisini yeniden çağıracaklarından emin olduğundan fazla çaba harcamaya gerek görmüyordu, kadının ise asansörün çalışıp çalışmadığı umurunda bile değildi, sadece topun yerini değiştirmek ve gerekli belgeyi vermek ilgilendiriyordu onu. Tamirci çocuk kurallara uygun olarak gelmişti, herkes hoşnuttu.

Çocuk öğleden önce kesinlikle uğramadığından asansör, o sabah, saat on birde normal vaziyetteydi, yani arızalıydı. Merdivende kadın topuklarının zıplayan klik-klaklarının ve erkek galoşlarının düzenli seslerini belirgin biçimde duyuyorduk. "Julie ve kardeşi" dedim içimden rahatlayarak.

Bir hayret çığlığı çıktı ağzımdan. Irina ahizeyi bıraktı elinden, boşluğa düştü ahize ve telin ucunda sallandı.

"Pes yani!" diye haykırdı, öfke ve isyan duyguları içinde.

Yermolai ve Julie ele eleydi. Üstleri başları dökülüyordu ve gözlerinin altındaki mor halkalar geceyi nasıl geçirmiş olduklarını yeterince gösteriyordu. Genç kız kıpkırmızı kesildi ve Yermolai'ye sokuldu. Yermolai'nin pek hoşuna gitmedi bu, sıkıntılı gözlerle Irina'ya baktı, uzaklaşmak istedi.

"Peki! yavrum" dedi Irina, sırtında Paris'ten getirdiği çuvalrobu bulunan Julie'yi tepeden tırnağa küçümseyerek süzerken. "Sizi eski püskü giysiler ve büyük annenizinki gibi düğmelerle bırakmalıydım. İşe bakın! Saçlar açıldıktan ve biraz uygun kıyafetler alındıktan sonra her şeyin serbest olabileceği sanılıyor. Görüyorum ki Kenzo'nuzu giymemişsiniz bu sabah! Eskimesin diye dolapta bırakılmış... doğru düzgün bir Fransız kadını savurganlık yapmaz ve en güzel kıyafetlerini ancak gecelere, davetlere saklar. Övünmeler, böbürlenmeler, havalar, kimse tutamaz sizi artık. Karides mersin balığını gıdıklıyor. Yok, gerçekten, kardeşimi elimden alacağınızı ummuyordum, size eli ayağı düzgün, uygun birini verdiğimden bana teşekkür etmek için!"

Yermolai'ye döndü:

"Seni de tebrik etmiyorum. İlk gördüğüne sarılıyorsun hemen. Ben de aptalım ki seni daha sıkı bir gözetim altına almadım. Başarmak istiyor musun, istemiyor musun? İyi bir gelecek vaat eden bir ressam mısın yoksa aylağın biri, gelip geçici bir öğrenci mi? Bir kızla hava atmaya ne ihtiyacın var senin? (Kafesinde yeniden uyumaya başlayan Madam Kozvena dışında dört kişiydik salonda). Herkesin önünde bir gecelik bir... (bilmediğim Rusça bir sözcük) uyanıklık mı sanıyorsun? Şu üstüne başına bak bir."

Ayaklarını gösteriyordu ona: sağ ayağında çorap vardı ama sol ayağına giymeyi unutmuştu. Eski model, kalın topuklu, kare biçimli ayakkabılarının içinde tenis ya da basket ayakkabılarına alışmış biri kadar rahat gözüküyordu.

"Sadece yemek salonuna inecektik, o kadar, diye kekeledi Yermolai.

-Saat on buçukta, bravo! Saat on buçuğa kadar gülünç, yapmacık, çok iddialı bir kadınla yatakta sürün! Bana böyle bir düş kırıklığı yaşatacağını ummazdım. Ya Mösyö Gioia? Mösyö Gioia niçin yok yanınızda? Lütfen yavrum, yukarı çıkın ve kapısına vurun. Peki neyiniz var böyle bu sabah hepinizin, tepemi attırıyorsunuz?"

Julie kaçtı. Yermolai de telaşla arkasından gitti. Irina yerinde duramıyordu. Salonda bir aşağı bir yukarı dolanıp duruyor, tırnaklarını avuçlarına batırıyordu.

"Orospu! Pis orospu! Bütün emeklerimi boşa çıkaracak! Ya öteki, böyle aptalca kendini tehlikeye atmak... Böyle pislik, kolay bir kadına kanıp, aptalca tongaya basmak! Yeteri kadar sıkıntı çekmiyor muyum onun için? Nankör... Bütün stratejimi boşa çıkaracak!"

Onu rahatlatmak için dikkatini, hatasına kanıt olabilecek bir ayrıntıya çektim.

"Ama Irina, Yermolai'nin Julie'nin odasına girmesi imkânsız... otele girmek için gerekli kartonu eline geçirmiş olsa da... Katta anahtarları veren babuşkalar otelde kalmayan birinin odaya girmesini engelliyor."

Müşterileri korkutan o nöbetçilerle güldürdüğümü sandım onu.

"Yermolai merdivendeydi, benim gibi siz de gördünüz onu, yani bir odadan çıkıyordu. Bunun tek bir açıklaması olabilir dostum" dedi ıslık çalar gibi bir sesle. "Çok geç bir saatte döndüler, bu budala, ihtiyar nöbetçi iskemlesinde uyukluyordu. Babuşka'ya gelince, ona da bu saf kızkardeşinin kendisine kazandırdığı bin avro'dan biraz bir şey vermiştir. Akşam ve gece bir vakte kadar neredeydiler kim bilir? Bu kaltak, amacına ulaşmak

için onu sarhoş etmiş olabilir hatta, hiç şaşmam buna, Yermo'cuğum hiç içmez halbuki. Orospu! Bana böyle meydan okumak! Böyle bir düş kırıklığı yaşatmayacaktı bana!"

Kız kardeş kendinden geçmişti ama erkek mutlu olmuş muydu böyle bir macerayla? Kesinlikle mutsuz olmuştu, yemin edebilirim. Çuval-robu, gergin yüz hatları, gözünün üstündeki perçemiyle güzel bir kızdı Julie ve gönlünü fethetmek gurur verici olmalıydı onun için. Ama ne kadar sıkıntılı ve doğallıktan uzak bir görünüm sergiliyordu... Julie kendisine sokulmak istediğinde nasıl kaçmaya çalışmıştı! Kız kardeşinin keyfini kaçırma korkusuyla izah edilemezdi her şey. Ben bu sıkıntıda Julie açısından nedenini açıklayamadığım bir dışlanmışlık görüyordum. Zavallı Julie... ve zavallı çocuk... İçinden duygularını dolu dolu yaşamadığı belli oluyordu... insan âşık olduğundan çok normaldir bu, talihin verdiği o herkeste görülebilen gururdan da eser yoktu.

Nedir bu iş? diye sordum kendi kendime. Niçin otele kadar peşinden gelmiş? Kendisi mi istemiş bunu yoksa? Ya da ipler Julie'nin mi elindeydi? Raoul'ü düşünürken üzülüyordum. Genç Rus'a oynamıştı ve şimdi düş kırıklığı içinde olmalıydı. Kendisiyle ilgili olarak ideal çocuk fantazmaları kurduğu kişi kendisi için... değildi. Meğer ki... meğer ki Yermolai'nin, kesinlikle hesabına gelmeyen bir şeyi niçin kabul ettiğini anlayabilmem için bir şey eksik kalmış olsun.

İki genç döndü.

"Çok vurduk kapısına. Cevap vermiyor kardeşim" dedi Julie sıkıntı içinde.

Gene bunaldım.

"En son ne zaman gördünüz onu?" diye sordum.

Suçüstü yakalanmış iki çocuk gibi birbirlerine baktılar cevap vermeden önce,

"Dün akşam..." dedi Julie.

Salona çıplak ayaklı sporcular girdi. Eşyalarını merdivenin önüne bıraktılar. Çok uzun boylu, açık tenliydiler, konuştukları yabancı dil anlaşılmıyordu. Üst eşofmanlarını çıkardılar, fanila-

larının göğüs kısmında VILNIUS yazısını okuduk. Dizi bandajlı ve zorlukla yürüyen bir genç Rusça konuşarak bizden çok kibarca kanepeye oturması için izin vermemizi rica etti. Bu rahat ve mutlu gençlikle temasın Irina üstünde en küçük bir olumlu ve yararlı etkisi olmadı. Sıkıntılı bir halde bana doğru döndü.

"Litvanyalılar!"

Burada azınlıkların hor görülmesiyle daha da ağırlaşan Rusların bütün yabancı düşmanlığı yansıyordu bu sözcükte. SSCB'nin Baltık ülkelerini esaret altında tuttuğu dönem bitmemişti henüz.

Atletler, antrenörlerinin verdiği emirle eşyalarını topladılar ve merdivene hücum ettiler. Sakat sporcu bir arkadaşının yardımıyla kalktı, başka bir arkadaşı da çantasını aldı. Hepsinden sağlık ve neşe fışkırıyordu. Yakışıklı, güçlü, ince, uzun hentbolcülerdi bunlar büyük olasılıkla. Nihayet gülüşmeler kesildi ve çarpan oda kapılarından gelen sesler işitildi.

"Niçin dikilip duruyorsun orada? dedi Irina kardeşine. Hemen çık yukarı ve 36 numaralı kapıya vur. Davul çal, ısrar et, kır kapıyı. *Davai! Davai!* Mösyö Gioia'nın hemen hazırlanması gerekiyor. Sen de doğru düzgün bir şey giy sırtına bu arada!" Kardeşi merdivenden çıkarken bağırıp çağırıyordu Irina.. "Bu arada siz de ayrıntılı biçimde anlatın yavrum durumu. Diyordunuz ki dün akşam..."

-Ha evet! Çıkalım dedik.

-Raoul ve siz? Erkek ve kız kardeş, iki iyi arkadaş olarak?

-Yok, üçümüz.

-Üçünüz? Nasıl yani? diye haykırdı.

-Evet, tastamam. Evvelki gün, Raoul'le ben otelin çevresinde dolaşan kardeşinizi gördük. Benim kardeşim sizin kardeşinize ertesi gün için bizimle birlikte dansa gelip gelmeyeceğini sordu.

-Yermolai hemen kabul etti mi?

-Pek sayılmaz. Dans salonlarını bilmiyorum, dedi. Hiç dans etmem, dans edilen yerleri sevmem. Zaten dans ayakkıbalarım da yok.

-Hep aynı nakarat, dedi Irina, öfkeyle karışık üzüntü içinde.

-Kardeşim ısrar etti. Ama ben biliyorum, dedi. Hatta onu biraz daha rahatlatmak için senli benli konuştu. Kız kardeşin bana güzel bir liste verdi bu konuyla ilgili olarak. Yermolai başıyla hayır işareti yapmaya devam ediyordu. Kardeşim vazgeçmek istemiyordu. Gel, eminin sen bu kulüplerle ilgili olmayacak şeyler düşünüyorsun. Bunları bana tavsiye eden kız kardeşin."

Irina hafifçe gülümsedi.

"Ben olduğumu anlayınca itiraz etmedi mi?

-Kardeşim amacına ulaşmak için nasıl davranması gerektiğini bilir!

-O zaman, üçünüz birlikte çıktınız otelden, siz, kardeşim ve Yermolai.

-Hayır, otelden değil. Randevu Metropol'deydi. Raoul Auvergne'e telefon etmek istiyordu ve saat farkı dolayısıyla annesiyle saat dokuzdan sonra konuşma şansının daha fazla olduğunu düşünüyordu... Rus saati, Fransa'da yedi. Saat onda Yermolai'yle buluştuk. Lubyanka'da aktarmasız bir metroya binmek için Metropol'de buluşmak daha uygundu.

-Ama yavrum, ondan önce kafamdaki soru işaretini giderin siz. Diyorsunuz ki evvelki gün, Sadko civarında kardeşimle karşılaşmışsınız. Yermolai otele doğru mu gidiyordu? Kardeşinizle mi buluşacaktı?

-Hayır, öyle, amaçsız dolaştığını söyledi, iş arasında hava almak için...

-Öylesine, şu işe bak!" diye mırıldandı Irina. Sonra da yüksek sesle:

"Kardeşiniz sizi nereye götürdü?

-*Blue Note*'a, dedi Julie.

-Özellikle bu kulübü tavsiye etmiştim, dedi Irina gene gülümseyerek. Devam edin yavrum.

-Sokolniki'de indik ve oradan yarım saat daha yürümemiz gerekti. Yermolai içeri girmek istemiyordu. Bizden ayrılmaktan söz ediyordu. Buraya girecekseniz, sizi bırakırım, diyordu. Kız kardeşim beni bir kere götürdü bu kulübe. Bana göre bir yer de-

ğil. Defalarca söyledi bunu: bana göre bir yer değil.

-Gene de içeri girmeye karar verdi?

-Kendisine beni böyle bırakmasının şık olmayacağını söyledim. Onunla dans etmek için gitmiştim ve bir Fransız kızını öyle ekmek gerçekten hıyarlıktı. Kabak gibi ortada kalırım, dedim. İstiyor musun kabak gibi kalmamı?

-Sonra?

-Sonra, dedi Julie, üçümüz girdik kulübe. Çok az kız vardı ama çok güzeldi hepsi. Gerçekten Irina, biz Paris'te giyinmeyi ve makyaj yapmayı bilmiyoruz.

-Bahse girerim, bu güzeller Raoul'ü aynı şekilde etkilememiştir.

-Onu, Raoul'ümüzü tanıyoruz! Kızlar bakmıyorlardı bile kendisine.

-Yumurtanın sarısına gelelim. Salonun arka tarafında bir locaya mı oturdunuz yoksa ortada bir masaya mı?

-Loca. Kardeşim, tavsiyeniz üzerine telefon ettirmişti.

-Nasıl oturmuştunuz?

-Raoul ortaya, Yermolai'yle benim arama oturmak istiyordu. Yermolai beni aralarına oturttu. Endişeliydi, tuhaf tuhaf bakıyordu çevresine."

Duraksadı biraz, sonra devam etti konuşmaya:

"Biliyor musunuz Irina, korkarım, tamamen aynı fikirde değilim sizinle. Kardeşinize bakıyordum. O bir yığın yakışıklı herif arasında sıkıntılı bir hali vardı! Çekingenlik vardı üzerinde! Bu tipler hiç sıkılmadan masamıza geliyorlar, yanaşıyorlar, asılıyorlardı -cevabı hep *niet*'ti (hayır), anladığım tek Rusça kelime. Üçüncü kez reddettiğinde, Metropol'de ilk kez görüştüğümüzde onunla ilgili olarak söylediklerinizi hatırladım... Evet! Onun türüne hiç uygun düşmüyordu... Bakışlarında bir çeşit korku, sıkıntı... Güzel tiplerle ilgisi yoktu. Gönüllü hizmet, ayrıca istemek gerekir. Tabii kardeşinizi değerlendirme konusunda benden daha fazla bilgilisiniz... Ama nihayet o kulüpte rahatsız ve keyifsiz olduğu çok açıktı.

-Sizinle birlikte, rahat ve keyfi yerindeydi belki?"

O zaman, yavaşça, bu acı alaya pek fazla bozulmadan konuştu -yürekli bir kızdı.

"Kendimi övmek için söylemiyorum ama benim orada bulunmamdan memnun bir hali vardı... Çünkü kardeşim bizimle ilgileneceğine backroom'un (arka oda, kulis arkası) girişindeydi gözleri.

-Bir backroom mu vardı? diye sordum.

-Irina alınmış gibi bana döndü ve Moskova'da eksik olacağını mı sanıyorsunuz? dedi.

-Yermolai Raoul'ün gözünün o tarafta olduğunu farketmiş miydi?

-Sıkılırdı kardeşim öyle bir durumda! Gözlerini faltaşı gibi açmıştı, çok komikti. Bayılır backroom'lara.

-Ya Yermolai?

-Zavallıcık yere bakıyordu.

-Ama siz, diye devam etti Irina, bu sırada... Sırayla gidelim. Salonun arka tarafında oturmuştunuz...

-Ben, Yermolai ve Raoul arasında...

-Sonra?

-Raoul viskileri söyledi.

-Kardeşime de mi? Hiç içmez.

-Herkes için.

-İçti mi?

-Kadeh bile tokuşturduk.

-Sonra peki?

-Kardeşim Yermolai'yle dans etmek istedi. Hayır, teşekkür ederim, diye karşılık verdi o. Ben sadece Julie'yle dans ederim. Anlıyor musunuz Irina. Beni piste götürdü.

-Bir Rus hödük biri gibi gözükmektense küçük parmağını keser!"

Julie ona bakarken soğukkanlılığını kaybettti. Alayı farketmiş ama nedenini anlamamıştı.

"Kardeşiniz, diye devam etti Irina, öyle oturup, havaya bakmadı herhalde.

-Hayır tabii ki. Kadehini masaya bırakır bırakmaz doğru ava.

-Siz peki, kardeşimle dans etmeye devam ettiniz mi?

-Raoul'un bir tipi kaldırıp, onunla birlikte backroom'da kaybolmasını görünceye kadar. Yermolai o zaman masamıza götürdü beni. İki viski söyledi gene.

-Bir viski daha mı içti?

-Ben de. Başım dönüyordu biraz. O da alışkın değildi, kesin. Gözleri boşlukta dolaşıyordu, boğulmuş gibi... Daha şefkatli, daha sevimli olmuştu. Elimi tuttu. Tekrar dans etmeye başladık.

-Kardeşiniz ortaya çıktı mı?

-Birden Yermolai'ye yaklaştığını gördüm. Birkaç kelime konuştular aralarında, gürültü de duymadım... Yermolai başını eğdi. Bana sokuldu ve uzaklaştırdı...

-Raoul rahat bıraktı mı onu?

-Ne yapabilirdi ki? Yermolai benimle birlikte olmaktan hoşlanıyordu, herkes farkındaydı durumun, benimle mutluydu... Raoul ansızın uzaklaştı... Bir daha göremedik onu..."

Irina'nın Rusça bir şeyler homurdandığını duydum:

"Senden daha orospu, yavrum..."

Devam etti, gitgide daha ısrarcı bir tavırla:

"Uzun süre dans ettiniz mi?

-Saat ikiye kadar, sabaha karşı, üçe kadar.

-Daha sonra, tabii siz...

-O ya da ben, hatırlamıyorum... Her ikimiz de biraz sarhoştuk...

-Son metro çoktan hareket etmişti.

-Paramızı saydık. İkimiz ancak bir taksi parası çıkarabilmiştik.

-Raoul'ü beklemediniz mi?

-Yermolai çok acele ediyordu!"

Madam Pojanska yanımıza gelip, geç kalanların, servis istiyorlarsa derhal yemek salonuna gitmeleri gerektiğini söyledi.

"Yermolai'yi bulun, *bir de* kahvaltıyı kaçırmasını istemem, dedi Irina Julie'ye alaycı bir tavırla. Sonra bana döndü:

"Gidelim, Mösyö Gioia'yı daha fazla bekleyemeyiz."

Bolşaya Yakimanka'dan aşağı doğru iniyorduk. Adı sesli ama semtteki tüm öteki caddeler gibi kasvetli yüksek binalarla çevrili bir cadde Gorki Parkı'na götürüyor. Özgür Radyo Moskova'nın öbür tarafındaydı.

"Bay Reznikov'la röportajı iptal edelim? Olmaz mı? Ben hallederim bu işi. Böylece Mösyö Gioia'nın cevaplarını çevirmenize gerek kalmaz. Sinir bozucu bir iş, siz de benimle aynı fikirdesiniz sanırım! Röportaj yapılan kişinin sesini çevirmeniz sesi bastırıyor."

Kırmızı tuğlalı şato gibi bir yer ilgimi çekti.

"Konsolosunuzun rezidansı, Asya ülkeleriyle baharat ticareti işiyle meşgul zengin bir tüccarın eski malikanesi.

Seramik karolar, çok süslü küçük kuleler... zengin adamın oyuncağı bir doğu sarayının yaldızlı görünüyle bir Walt Disney şatosunun tumturaklı süslemesini birleştiriyor. Komik bir Rus kitsch örneği ama Irina'nın gülecek hali yoktu. Eskiden komünistlerin gururu, bugün terkedilmiş ve harap durumdaki Gorki Parkı'nın parmaklıklarını aştık. Sovyet rejiminin övünceleri spor ve eğlence özgürlüğün ilk kurbanlarıydı. Irina bir tekerlek izinde ayağını burktu ve tekrar başladı:

"Bu Julie'nin işi gücü dalavere dümen, inanın bana. Rusya'ya niçin geldi? Siz, sizin bir amacınız var, Raoul'un bir amacı var. Ama o? Orada şansım olabilir diye düşündü. Şu zavallı Ruslar, uzun zamandan beri yabancıların eksikliğini hissediyorlar. Fransa'da kimsenin onun yüzüne bakmadığı kesin. Geldiği zamanki halini hatırlıyor musunuz?

-Bu kadar katı olmayın! Kardeşinizi aşağılıyorsunuz, seçtiği kızı bu kadar sert yargılayarak.

-Seçtiği mi? Bu kızın seçildiğini mi söylüyorsunuz? Yapmayın, körsünüz siz. Bu orospuyla hoşlandığı için yatmadı.

-Kardeşine benziyor.

-Hah! Anlamaya başlıyorsunuz. Biraz önce Yermo'cuğumun yüzüne bakmak yeterliydi! En küçük bir zafer ışıltısı var mıydı gözlerinde? Zafer kazanıldıktan sonra böyle atlanır mı yataktan? Sıkıntılı bir halde önce bir bacağı, daha sonra öbür bacağı üstünde sallanıp duruyordu. Dişi hindi yapışıyordu, o da o sırada o iğrenç akşam ve daha beter geceyi hatırlıyordu."

Gorki Parkı'nın (metro istasyonunun adına göre *Park Koultoury*) yıkıntıları içinde hiç konuşmadan birkaç adım attık.

"*Blue Note*'u görmeniz gerekirdi, diye devam etti. Özellikle kendilerini biraz kıstırılmış hisseden çocuklar için heyecan verici bir kulüp. Ne demek istediğimi anlıyor musunuz? Raoul, Yermo' yu *Blue Note*'a götürürken bir planı vardı. Dekor, müziğe, oradaki havaya güveniyordu... ama özellikle de karanlık, backroom'un gizliliği... Kardeşim gibi tiplerin tam olarak aradığı da bu değil midir? Ah! şu budala kız girmeseydi aralarına!

-Raoul kız kardeşiyle çıkmaya karar vermişti. Sonra Yermolai'ye rastlamış ve onlara katılmasını istemiş: Onlar: kendisi ve kız kardeşi.

-Otelde kalsaydı ve onları baş başa bıraksaydı.

-Raoul gündüzleri biraz sıkılan ve akşamları herkes eğlenirken sıkıntıdan patlamayı hak etmeyen Julie'yle çıkmak istiyordu. Bunu açıkça söylemiş kardeşinize: bizimle gel. Benimle gel, dememiş.

-Tabii! Kardeşimle dansa gitmek için bir numara çekmesi gerekiyordu. Çok fazla doğrudan bir talep pas atmak şeklinde anlaşılabilirdi. Yermo'cuğumu ürkütebilirdi! Üçümüz çıkalım, demiş kardeşime. Anlaması gerekirdi budalanın kendisini götürmek istemediklerini.

-Sanıyor musunuz ki kardeşiniz, Raoul'le baş başa...

-Sanmıyorum, eminim ve kesinlikle inanıyorum. Yermo bir *Blue Note* müşterisinden beklenmeyecek kadar beceriksiz ve ağır olduğu duyguları içinde Julie'yle ilgilendi sadece.

-Ya Julie orada olmasaydı...

-Raoul'ün beklentisine cevap vermek için gerekli çabayı gösterirdi."

Bu arada, sinirli bir kadını rahatlatamayacak kadar delik deşik ve karmakarışık bir yer olan Gorki Parkı'ndan çıkmıştık. Moskova kirli sularını Kremlin'e doğru taşıyordu. Rıhtıma bağlanmış dipleri düz mavnalar çürüyorlardı. Irina kıyıda, son derece ilginç, çok renkli kamplar kurmuş göçebelere bakmadan kısa ve hızlı adımlarla köprüye doğru yöneldi. Omzundan geçirerek çaprazlamasına astığı çanta kalçasının üstünde zıplayıp duruyordu. Parmaklarıyla fermuara vuruyordu. Ancak Hazreti İsa Kilisesi'ni görünce biraz rahatlamaya razı oldu. Yaldızlı bir kubbenin altında ezilmiş devasa bir pastayı andıran katedral Moskova'nın sol kıyısındaki manzarının tümüne egemendi.

"Bu katedralin inanılmaz serüvenini biliyor musunuz? diye sordu bana. Rus tarihinin beklenmedik dönüşlerinin ve saçmalıklarının gerçekten komik bir örneği... ama bunları anlatarak fikir alışverişinde bulunmak istiyordu benimle...anlamıştım bunu. I. Nikola'nın emriyle Napoléon'a karşı kazanılan zaferin anısına inşa edilen katedral tanrıtanımazlık kampanyası sırasında dinamitlenmiş ve yıkılmıştı. Aynı yere Stalin hayran olduğu gökdelenlerden birini dikmek ister. Mimarlar oranın Kremlin'e çok yakın olması dolayısıyla bir gökdelenin sarayına gölge yapacağını söyleyerek karşı çıkarlar kendisine. Bir açık havuz yapmaya karar verirler; aynı yerde, aynı plana göre, yıkılan katedralin boyutlarında bir havuz. Yuvarlak havuzun çapı yüz otuz metredir! Birkaç yıl önce yeni bir karar. Havuz yıkılır, aynı yere mermer, altın ve bunun gibi pahalı araç gereçlerle I. Nikola'nın Hz. İsa Kilisesi yapılır tekrar. Bu hokkabaz oyununun dedikodusu yapılıyordu son ziyaretimde. Kimileri yüzme sporu ve din, su sporları ve kutsal su, penyuvar ve buhurdanlık arasındaki gidiş gelişle alay ediyorlardı. Kimileri ise Kilise'nin bu iş için gerekli milyonları devlet hazinesinden başka bir yerden bulmasının mümkün olamayacağını söyleyerek ve bu paranın daha yararlı işlerde kullanılmamış olmasına içerliyorlardı. Moskova âşıklarına gelince, onlar, Puşkin ve Tolstoy'un evlerinin bulunduğu bu tarihi semtin ortasında bu devasa, yamuk yumuk pastanın dikilmiş olmasına çok üzülüyorlar-

dı. Aynı şekilde Roma'da Vittorio-Emmanuele anıtı çevresindeki eski yapılara meydan okuduğu söylenen dev pasta Forum'un kalıntılarının görünümünü bozmaktadır.

Irina inşaatın mal olduğu rakamı tam olarak verdi bana. Havuzda yüzen çocukların kutsal eşya bakıcılarına ve yüzme öğretmenlerinin papazlara dönüşmesiyle alay ederken o korkunç rakamdan etkilenmiş gibi gözükmüyordu.

"İdeolojilerin iflasından sonra geriye kalan tek şey, tek sağlam kale para. Tanrı ölmüştür, komünizm ölmüştür, paranın sağlığı her zamankinden daha iyidir. Hatta dolarla rekabet etmesi için avro icat edilmiştir. Harcamalara önem vermeyen, İtalya'dan mermer ithal eden ve binlerce işçi için şantiyeler açan bir ülkeye güven duymaya hazır hissediyorum kendimi."

Köprünün ucuna gelmiştik. Sola dönmeden önce durdu, güneşin altında parlayan kubbeye baktı, üç kez ortodoks haçı işareti yaptı.

Devam etti konuşmasına:

"Bu kadar çok para harcanması eleştirilebilir ama Moskova'nın prestijine katkıda bulunduğu yadsınamaz. Hayatta her şeyin bir amacı olmalıdır. Her hareket bir yere götürmelidir. Yermolai için bir kızla yatmanın ne anlamı olabilir? Kariyerine haksızlık etmesine rağmen içine kapanmış olmasını kabul ediyorum ama böyle aptal biriyle vakit kaybetmek...

-Yabancı bir kadınla bir macera bir zenginlik kaynağı olabilir.

-Ama imajını zedeliyor, anlamıyor musunuz? Aptalca riskler bunlar... Gay olma şansı varken, değerini düşürmekten başka bir işe yaramayacak olan bir flörte bulaşmanın ne anlamı var! Umut ederim, doğru yolu bulur yakında. Raoul'e güveniyordum, biliyor musunuz? Yermo dostunuza âşık, gözden kaçmıyor. Onu hiç böyle görmemiştim, başka hiç kimseyle... Geçen gün tablolarından birinin satışıyla ilgili bir iş için ona gittim. Ne göreyim? Büyük duvar saatinin yan tarafına ne yapıştırılmış? Raoul'ün *Moskova Haberleri*'nden kesilmiş fotoğrafı. Lacoste'lu, degaje yakalı ve tenis oyuncusu gibi kolları çıplak. Biraz sergi

açılışını konuştuk. Raoul'ün bütün günlerini benimle birlikte geçirmesini kıskanıyor, biliyor musunuz! Hatta yüzüme karşı söyledi bunu! İnanın, evvelki gün, Sadko taraflarında dolaşması tesadüf değildi, dostunuzu otelden çıkarabilme ve biraz rahatlayabilme konusunda çekingen insanlara gelecek olan Tanrı yardımına güveniyordu. Bakın işler nasıl rayına oturacaktı! Raoul kardeşime yanaşıyor, onu kulübe davet ediyor... *Blue Note*'u tercih ediyor, çünkü orada sadece dans edilmiyor. Kardeşim kabul ediyor ve her şey hem kardeşimi hem Raoul'ü çok memnun edecek şekilde, en iyi biçimde ayarlanıyor. Birbirlerini deli gibi seviyorlar, aksini söylemeyin bana. Raoul hep ondan söz ediyor bana, söylediğine göre -ve ben onun bu açık yürekliliğinden çok hoşlanıyorum- yıllardır büyük bir sabırla bekleyip durmuş olduğu *ideal çocuk* vb. Ama yapışıp, yakasına bırakmayan o aptal kız yüzünden tereddüt ediyor Yermo'cuğum. Backroom şoke ediyor onu, utangaçlık, masumiyet pozları takınıyor, Raoul davet ettiğinde kabul etmiyor. Budala! Böyle bir fırsat ne zaman eline geçecek bir daha? Yirmi adım atsa hayatı değişecekti...

-Siz kendinize göre anlatıyorsunuz olayları Irina. Bence Yermolai, Julie olmasaydı da Raoul'le birlikte backroom'a gitmezdi. Rus değerlerine, Rus ahlakına, Rus iffetine bağlıdır o... Raoul'le birlikte olmasını engelleyen ne Julie ne de yaralama korkusudur.

-Nedir peki sizce?

-Gülmeyin Irina. Kardeşiniz cinsellikle aşkı ayırabilecek biri değil. Bir bütün olarak sevmek istiyor, bir bütün olarak sevilmek istiyor. Herhalükârda bir kulüp ortamında değil... Karanlıkta, bir backroom'un karmaşık ortamında değil...

-Devekuşu siyaseti!" dedi Irina.

Ben de kızmıştım ama benim öfkem Raoul'eydi. Paris alışkanlıklarından niçin kurtaramıyordu kendisini?

Şöyle devam etti Irina:

"Bütün olarak sevilmek, işe bakın! Sizin hiçbir şeyden haberiniz yok dostum. Gözünüzü açın. Siz ona birtakım yüce özlemler atfediyorsunuz, oysa söz konusu olan engelleme. Cesaret

edemiyor, geri duruyor. Psikolojik bir mesele, metafizikle bir ilgisi yok.

-Sorun belki daha karmaşık, Irina.

-Daha mı karmaşık? Neymiş bu karmaşıklık peki?

-Kardeşinizin gay olduğuna karar verdiniz.

-Ben karar vermedim. Gay o. Tepeden tırnağa gay.

-Sandığınız kadar kesin değil. Bu kadar genç yaşta..."

Irina ansızın durdu, bana döndü, küçümseyerek baktı.

"O kadar kesin değil mi? Yermo'cuğum benim gözümün önünde büyüdü, onunla ilgili olarak ne söyleyeceğimi biliyorum. Rusya'da her şey mümkündür... bir katedralin havuza dönüşmesi, sonra bu havuzun tekrar katedral olması... aynı yer hem kasları güçlendirmeye hem de ruhu yüceltmeye yarayabilir, yoksul bir devlet kendisine düşman olan din kurumu için görkemli bir katedral inşaatını finanse edebilir, halk eskiden yüzdüğü bir yerde daha sonra mum yakabilir ama kızlarla yatan bir gay varsa eğer o kendini hâlâ yasaklar ve toplama kampları döneminde sanıyordur... demir parmaklıkların arkasında ölmek istemeyenlerin kendilerini başka türlü göstermek zorundu oldukları bir dönemde..."

Bu çıkış rahatlattı onu, tekrar yürümeye başladı.

"Tanrıya şükürler olsun ki bu devir bitti ama daha yeni her şey. Karışık bir dönem, bir geçiş dönemi yaşıyoruz, iki tarafın da idare edildiği dönem... yasal özgürlük var ama bu özgürlüklerden yararlanmak için epey cesaret gerekiyor. Toplum bir bütün olarak yerinde duruyor, artık gay'lere düşman olunamaz. Ve resmin kapalı dünyasından çıkmak isteyen biri için tarihsel bir şans bu.

-Doğru, dedim, gay'ler artık cezalandırılmıyor ama daha çok yeni bu ve ne...

-Sizde gay olmak sıradan bir şey. Şaşırtan bir şey değil artık, hatta ayırdedici bir şey de değil. Ama burada, Rusya'da eşcinsellik hâlâ tepkiyle karşılanabiliyor. Yasalar engellemiyor ama kamuoyu! Azgın bir düşmanlık içinde halk eşcinsellere karşı. Bu nefret ve aptallığın kimi zaman ne kadar şiddetli olduğunu

tahmin edemezsiniz. Üniversite rektörü Ilyabin istifa etmek zorunda kaldı. Moskova'da bir lisede öğretmenlik yapan bir dostum, bir meslektaşıyla birlikte yaşadığı öğrenilince taşraya sürüldü. Bir daire kiralamak isteyen iki erkek anında reddedilip, kovuluyor. Yaşayacakları bir daire bulsalar bile komşu baskısına dayanamıyorlar ve terketmek zorunda kalıyorlar evlerini. Eşcinsel bir banka memuru mesleğinde katiyen ilerleyemez. Otuz yaşında, evli değilseniz eğer, iş bulmanız mümkün değildir. Ünlü bir kimyager tanıyorum... asistanı kendisini ihbar ettikten sonra çalıştığı laboratuvardan attılar... Hakaretler, aşağılamalar, kimi zaman şiddete maruz kalmalar... tahmin edemezsiniz. Polis göz yumuyor. Saldırganlar pervasız. Kurbanlar şikâyetçi olmaya cesaret edemiyorlar.

-Rusya'yı eşcinsellik belasından kurtardık, diyordu Gorki."

Omuz silkti.

"Bela! Ne sefil biri şu sizin Gorki'niz! Ama Rusya'da hep bir bela, bir kötülük olsun ve bunları ifşa etsinler... sanatçıların istedikleri bu... Kendilerine sundukları şeyleri sanatsal ortam dışında yaşamaları çok zor... ceza falan söz konusu değil bunlar için, müthiş bir sıçrama tahtası... Kariyerleri gelişir, olimpik bir tramplenden yararlanırlar! Böyle bir şanstan yararlanmak isteseydi, bir pazar bulacaktı kendine kardeşim. Erdemli ve dürüst geçinen, aptal bir toplumda önyargıları aşabilmiş az sayıda insan Yermo'cuğuma yardıma hazırdır. Kimileri gurur duyar onunla, kimileri çekinir, kimileri endişe ya da kuşkuyla bakarlar ama cesareti hepsini heyecanlandırır. Başarılı olması için eksik olan nedir onda? Marjinal olması, ötekiler gibi olmayanların sahip oldukları bir aura...

Kısa bir sessizlikten sonra tekrar başladı:

"Nihayet, ben, backroom'lardaki o karmaşık ortamdan rahatsız oluyorsa bu kulüplere gitmesini istemiyorum ki ondan, yok, böyle bir nefreti anlıyorum. Ben sadece biraz daha rahat görünmesini istiyorum. Kimse, hakkında hiç dedikodu yapmıyor, olur mu böyle bir şey? Herkes onu, düzenli, tertipli, sıradan biri gibi görüyor. Biraz daha çarpıcı bir yaşam, nasıl bir rek-

lam olurdu resimleri için! İnsanın elinde böyle bir koz varsa, yararlanmaması suçtur neredeyse, ona bunu anlatmak için yırtınıp duruyorum. Yardım edin bana lütfen...

"Ama aslında çok iyi bir fırsat var elimizde. Hatırlıyor musunuz, Semyon Kromskoya diye birinden söz etmiştim size? Petersburg'da bir Mösyö Gioia sergisi açma konusunda istekli gibi. Lütfen dostunuzla birlikte siz de gelin oraya, hep birlikte konuşalım sözleşme işini meslektaşımla. Galerisi Sanatlar Meydanı'nında, şahane bir yer. Bu fırsattan yararlanın, Raoul'e kardeşimi anlatın, deneyimsizliği, çekingenliği konusunda duyarlı kılın onu. Parisli biri için âşık olmanın bir yararı yoktur, uzun süre avutulmayı istemez. Raoul'ün koro çocuğu gibi biriyle uğraşacak hali yok. Yermo'cuğuma beceriksiz biri muamelesi yapacak ve başka bir yere olta atacak. Rusya'yı tanımıyor. Elli yıl arkadan geldiğimizi anlatın ona. Çeşit çeşit, sayısız Mercedes şaşırtıyor onu ama Mercedes ithal etmek zihniyet değiştirmekten çok daha kolay.

"Petersburg'da dostunuzla konuşacağınıza dair söz veriyor musunuz bana? Kendi duygularını yaşamasını sağlamak için çaba gösterecek misiniz? Biliyor musunuz, ikisi birbirleri için yaratılmış! Hatta şunu da söyleyeyim mi size? Dostunuzun backroom'lardan hoşlandığı falan yok aslında; benim kardeşim de Julie'den hoşlanmıyor zaten..."

Otomobillerin gürültüsü elimde olmayan homurdanmalarımı bastırdı. Irina'nın fikirlerini iki noktada da -çok kesin olmamakla birlikte- paylaşmakla birlikte teklif ettiği anlaşmayı neredeyse müstehcen buluyordum. Kaçak, şıpın işi seks Raoul için kötünün iyisi olabilirdi ancak, kabul ediyorum bunu. Başka şeylerin özlemini çekiyordu o. Julie Yermolai için sadece ikinci bir tercihti, bunu da biliyordum. İkisi de yanlış yoldaydı, biri umutsuzluktan, öbürü çekingenlikten... her ikisi kendilerine güvenemediklerinden ve birbirlerine açılma cesareti gösteremediklerinden... ama derinlerdeki kişiliklerinin çağırdıkları yere gitmelerini sağlamak kimsenin işi olamazdı.

Konuşa konuşa gri renkli ve köhne bir binanın önüne kadar geldik; Özgür Radyo'nun, binanın sekizinci katındaki iki odada faaliyet gösterdiğini söyledi.

"Benimle birlikte gelin, zahmetinize değecektir. Hatırlatayım ki Moskova'nın tek bağımsız radyosu bu, çalışma koşullarını göreceksiniz."

Bay Reznikov kapıda karşıladı bizi... burası bir kayıt stüdyosundan çok sandık odası gibi bir yere benziyordu. Dosyalar ve kasetler yere yığılmıştı... giysi yığınlarıyla dolu birkaç iskemle, içleri izmarit dolu kahve fincanları... her taraf pislik içinde ve karmakarışıktı. Çıplak bir ampul bu çıfıt çarşısını çiğ bir ışıkla aydınlatıyordu. Ekipte, siyah keçi sakallı, zayıf yüzlü, gözleri kalın kaşlarının altına gömülmüş Bay Reznikov dışında neşeli ve ağırkanlı bir teknisyen ve bir köşede şeritleri saran sessiz bir kızdan oluşuyordu.

Irina çok parlak bir mülakat yaptı, yani çizgisinden hiç sapmadı. Kendisini o çizgiden saptırmak isteyen Reznikov'un çabalarına rağmen Raoul Gioia'nın yapıtlarının özgün bir yetenek ve ilginç özellikler yansıttığından başka bir şey söylemedi. Paris'teki fiyatlarıyla ilgili olarak yalan şeyler söyleyerek ticari değerlerini övdü yapıtların. Birlikte tekrar aşağı indik. Şaşkın halime bakarak "Moskovalılarla bu şekilde konuşmak gerekir" dedi. Elini kaldırarak bir araba durdurdu ve galeriye gitti. Ben ters yönde yürüyerek otele döndüm. İlk işim Raoul'un kapısına vurmak oldu. Yatağında oturuyordu, yüzü gergindi ve çok mutsuz görünüyordu.

İkinci Bölüm

YERMOLAİ

21.

Ben Bay Kromskoy'la randevu gününü ve saatini ayarlamaya çalışıp hareket için gerekli hazırlıkları yaparken odasına kapanan Raoul kara kara düşünüp duruyordu. Doğru bir imajdı bu, çünkü yirmi beş vatt'lık ampullerin mağara ışığıyla yetinerek perdeleri bile çekmiyordu. Yermolai'nin atölyesine gittiğimi söylemenin bir yararı olmuyor, onun, kendisini görmek için en küçük bir arzusu olabileceğine inanmak istemiyordu. "Ama seviyor seni Raoul. Seviyor! Hangi konu konuşulursa konuşulsun, her vesileyle sana getiriyordu lafı." Raoul kafasını sallıyordu ve "palavralarını"la kendisini rahatsız etmememi istiyordu. O *Blue Note* gecesinden *önceydi.* Her zaman nefret edecek benden." Gazeteden kestiği fotoğrafı? Kafasında ona ithaf etmiş olduğu barkarol? Söyleyebildiğim her şey onu cesaretlendirmek şöyle dursun, daha da artırıyordu sıkıntısını. Saklanmak, gizlenmek istiyordu. Bu karışık ve sıkıntılı durum üzüyordu beni ama Petersburg günlerinin bu duruma bir çözüm getirebileceğine inanıyordum.

Kızıl Ok yeni başkenti eski başkentten ayıran yedi yüz kilometrelik mesafeyi üç saatte katetti. Ortalama hızın saatte elli kilometre olduğu Rusya'da sürat rekoru. Çarşamba günü hareket etmeyi düşünüyorduk. Ertesi günü beklememiz gerekti. Bu lüks tren iki günde bir sefer yapıyor. Demir yolu o kadar yıpranmış durumda ki, trenlerin geçişinden sonra traversleri kontrol etmek, civataları sıkıştırmak gerekiyor.

Livradois'daki annem, kardeşim meraklanmaya başlamışlardı artık. "Yetmedi mi bu Rusya artık? Petrol konusunda çevrilen dolaplardan söz ediliyor hep. Yaşanacak bir yer olamaz orası. Araştırmalarını bitirdiğine göre dönsen iyi edersin." Onlara iyi niyetimi göstermek için Petersburg'dan doğrudan doğruya Fransa'ya dönmeyi düşünüyordum. Raoul'ü, yalnız seyahat

edenlere yanaşan yankesiciler konusunda dikkatli olması uyarılarını yapıp Kızıl Ok'a bindirdikten sonra...

Dolayısıyla 31 Temmuz'daki tüpler sergisinin açılışında bulunamayacak, Yermolai'nin şaşkınlığını atlatmasına, olası olumsuz tepkilerini aşmasına yardımcı olamayacaktım. Allah'tan kendisinin de orada bulunması pek fazla ihtimal dahilinde değildi, meğer ki kız kardeşinin galerisine duyduğu nefreti yenerek Raoul'den kopmak istemesin ve "Parisli"nin sanat hırsının tavır ve ilkelerinin pek de fazla önüne geçmediğini anlasın... Raoul'ün gerçek yapıtlarını, kendisini üne kavuşturan yapıtlarını tanımamış olmasının çok kötü olduğunu düşünmeden edemiyordum. O da Irina gibi Fransız basınının Putin'e karşı saldırılarına çok kızıyordu ve ders veren bir ülkede demokratik değerlerin yıpratılması suçlamalarını önemsiyordu.

Moskova'daki son günümde Patrik Gölü'nün kenarında bir ıhlamur ağacının altına oturdum. Moskova'nın göbeğinde, küçük bir ormanın içinde bir göl... Rilke'nin sözlerinin en iyi biçimde anlaşılmasını sağlayan yer... "Rusya'nın sınırları yoktur, Tanrıya kadar gider bu sınır." Ihlamur ağaçları, söğütler, kayın ağaçları, rüzgârın sürüklediği yapraklar, sürekli değişen gölgelerin görüldüğü toprak, kıyıda şıpırdayan su: gizemli bir biçimde korunmuş olan kırın bir köşesindeki romantizm. Bu sıradan Corot serisini düzeltmek için *Usta ve Margarita*'nın, oturmuş olduğum bankta başladığını hatırlamaya ihtiyacım vardı. Bulgakov bu çok düşsel dekoru bir ironi havasıyla Şeytanın en sevdiği gezinti yeri olarak anlatmıştır.

Sovyet döneminde yayınlanan bir rehberde Patrik Gölü'ne, derin düşüncelere dalma mekânlarına daha hamasi yeni adlar vermek takıntısıyla "Öncüler" Gölü denmişti. Kuğuların yüzdüğü suyun bulunduğu yer eskiden Moskova patrikliğine aitti. Parka ilk adıyla dinsel havası verilmişti. Ekip çalışmasına ve gençlerin etkinliklerine zamanın dışında gizemli bir yer adama girişimi başarılı olmamıştı. Gölün üstünde mistik çemberler çizen uzun boyunlu kuşların önünde gölgelerin altında Rilke'nin

övgüsü ve Rusya'da temel değerlere dönülmesi mutluluğu konusunda düşler içindeydim.

Irina'yı alan itibariyle küçük ama uyandırdığı düş gücüyle muazzam bu yere getirmeyi başaramamıştım! Kimi zaman "yumurtanın sarısı"na ulaşmanın zor olduğunu kabul etmek zorunda kalırdı o da. Kendi düşüncelerini kabul ettirmek için kardeşine saldırılarını hatırlıyordum. Hiçbir strateji karşısında gerilemeyen bu kadın kardeşi için, resmi görevi atölyeyi düzenlemek ve tabloların listesini çıkarmak olan genç bir sekreter bulmuştu. Bu yakışıklı oğlan da gönderildi ötekiler gibi. Yermolai'yi bu kadar vahşi görmek sıkıntı vermişti ona ve genci kapıya koymasından sonra iyice kendinden geçerek "boyundan büyük işlere kalkışıyorsun!" demişti ona.

Bu eylem ve irade kadını Raoul adına çok şey beklediğim Petersburg'u küçümsüyordu. Bu kentin şiirsel büyüsü etkileyecekti onu. Gürültü patırtının eksik olmadığı Moskova, Avrupa ve Amerika'nın yaşam biçimini benimsemişti. Erdem, süreklilik anlayışı, geleneğe bağlılık, sadakat, özveri, duygusal yaşamı ciddiye alma ve anlaşmalara bağlı kalma arzusu gibi komünist toplumun tipik olumlu özellikleri burada, baskı altında ancak düşlenebilmiş olan, özlenen yaşam biçimleri konusunda müthiş bir gecikme olarak algılanıyordu. Petersburg'da, uyuyan kanallar boyunca, uzun ve boş caddeleri saran taşra ortamında Raoul eski Rusya'dan kalan şeyleri keşfedecekti. Tanrıya şükürler olsun, Moskova'ya arınmış olarak döndü. Yermolai ise düşünmek, yumuşamak, bağışlamak için vakit buldu.

İstasyonun önünde ne taksi ne de taksi durağı vardı. Herkesin yaptığı gibi ben de bir taksiye el ettim. Adam durdu. Para konusunda anlaştık. İplerle, kelebek ağlarıyla, av malzemeleriyle dolu bagajda yer olmadığından eşyalarımızı arka kanepede, aramıza koymak zorunda kaldık ve yoğun tütün kokusu altında yerimize yerleştik. Adam geri döndü, iki araba sırası arasından geçti, bir kamyonete çarpmaktan zor kurtuldu. Ağzında sigara, dikiz aynasına hiç bakmadan, sinyal vermeden sızdı trafiğe... En yenisi yirmi yaşında olan ve hepsi aynı şekilde dökülen eski bir Lada... Vites değiştirmek için yavaşlarken, alışılmamış her türlü önlemi alıyordu... vites kolu elinde kalacaktı sanki... İri, çok güzel, saf kan bir köpek, labrador ya da samoyet yanında oturuyor, eski püskü aletin içinden gelen hıçkırık ve iniltiler hiç hoşuna gitmiyordu, kafasını kapının kenarına dayamıştı ve tuzlu havayı soluyup duruyordu.

Nevski Caddesi'nde çok ağır ilerliyorduk ama başka sokaklarda ve caddelerde çok az araba görülüyordu. Birkaç yıl önce gördüğüm ve yıkılmış bir kent restore mi edilmişti yoksa, diye düşündüm. Amerika dönüşü Okyanus'un dibinde, ambarları altın dolu olarak bulunun kalyonlar gibi, anılarla dolu olarak yavaşça batmıştı. Gösterilen çabalar, elde edilen sonuçlar çok etkiledi beni. Yüz yıldan beri kıtlık ve sefalet sineklerinin yapışmış olduğu "Avrupa'ya açılan pencere"nin çerçeveleri yıkanmıştı nihayet. Harap durumdaki birçok saray, konak ve bina yenilenmiş ya da hiç değilse cepheleri boyanmıştı. Kış mevsimlerinin kısa sürede kemireceği hoş, iç açıcı, çarpıcı, alışılmamış renkler, canlı ve parlak renkler, badem yeşili, açık mavi, altın sarısı, çilek kırmızısı, kan rengi. Rus görkemiyle soylulaştırılmış İtalyan rokayları. Yenilenen Le Grand Hôtel d'Europe'un soluk pembe alınlığında Fransızca adı duruyordu. Gostiny Dvor alışveriş galerileri eski görkemine kavuşmuşlardı yeniden. Putin

kente özen gösteriyordu. İmparatorluk dekorunu değiştirmeden koruyan eski komünist önderler gibi çarların eski başkentine dokunmak istemiyordu.

Başından beri, ne kadar tuhaf gözükürse gözüksün, peş-peşe gelen bütün iktidarlar Büyük Petro'nun iradesine saygılı olmuşlardır. Hiçbir şey yıkılmamış, hiçbir şey yapılmamıştır. Ne bir gökdelen ne de başka yeni bir bina. Üç yüz yıldan beri her şey aynı. Kemerler, revaklar, sütunlar, içavlular inmekte olduğumuz caddenin iki tarafında olağanüstü bir fügün parçaları gibi yayılıyorlardı. Tarihin sayfaları Kızıl Meydan'da hızla çevrilmişti ama kurucusunun istediği gibi kalmış olan Petersburg sadece sert iklimden ya da yoksulluğun sonuçlarından etkilenmişti. Devrimlere rağmen kımıltısız, fırtınalar içinde batmadan, ağırbaşlı güzelliği içinde uyuklayan bu kent Moskova'nın zıddı ve panzehiriydi.

Koltuğuna büzüşüp kalan, siyaset ve spekülasyonla korunmuş bir kentin şaşırtıcı manzarasına duyarsız kalan Raoul hiç konuşmuyordu, elleri dizlerindeydi. Trende, pencereden orman ve göl manzaralarını, dantel gibi işlenmiş çatıları, orman içlerinde bazı açıklıklara dağılmış ince ahşap mimariyi seyredeceğine sadece Yermolai'den söz etmişti. Kendisini sevdirebilme şansı var mıydı? Hangi koşullarda karşılaşacaktı onunla? "Kesinlikle aklından çıkarmıştır beni. Çok kötü davrandım. Sadece eğlenmek istediğimi sanmıştır. Ama sen, sen biliyorsun ki, ben..." Heyecan, üzüntü, utanç lafının arkasını getirmesini engelliyordu. İtiraflarına ihtiyacım yoktu. Rus genci büyük bir tutkuyla, bütün varlığıyla, seviyordu, alt üst olmuştu, konuşmasındaki düzensizlikten, suskunluğundan da belliydi bu.

Julie'yi kıskanacağını düşünüyordum ama tuhaf karakteri dolayısıyla ya da bir erkek ve kız kardeş arasında gizli ittifaklar olduğundan kesinlikle kıskanmıyordu. Julie, rakip? Yermolai'nin, kendi ailesinin bir bireyi tarafından neredeyse rehin tutulması, bir yere yerleştirilmesi, kendisi için bir kenara ayrılmış olması büyük bir keyif vermişti ona. İstediği zaman verecekti kendisine onu Julie. İrina güvenini artıran bir inisiyatif almıştı.

Onu Sadko'da yalnız bırakmamak için, genç kızı Arbat'daki dairesine yerleştirmeye karar vermişti. Böylece "küçük"ü denetim altında tutabilecek ve Yermolai'yle çok sık çıkmasına engel olacaktı.

Herhalükârda bir gay'in bir oğlanı bir kadınla paylaşmaktan kıskançlık duyup duyamayacağını sorup duruyorum kendime. Bu oğlanın gerçek zevklerini keşfedebilecek bir içgüdüye sahip olduğundan ve tercihini yaptığı zaman onu kesinlikle alabileceğinden emin olduğundan, bir kadının, kendisini şeytana uymalara karşı ve "kabile"nin ayartıcılıklarına karşı koruyabilecek en iyi siper olduğuna inandığından böyle bir sadakatsizlik hiç rahatsız etmez onu. Raoul'ün canını sıkan Yermolai'yi, kendisinin vermiş olduğu bir yanlış imaj yüzünden kaybetme korkusuydu. İki kez birlikte olmuşlardı ve ikisinde de düşüncesizce, sonuçlarını hesap etmeden davranmıştı... genç adamda inançsız, kuralsız biri izlenimi uyandıracak şekilde... -Rusya'da hor görülen, Paris'te alkışlanan bir insan türü, bir çapkın, bir hovarda...

"Resim yapmak istiyorum. Malzeme alıp, sana verilen dairede çalışabilir miyim sence?

-Bulunduğumuz yer Neva'ya uzak olmayacak.

-Canım manzara falan düşündüğüm yok benim. Resim yapmak istiyorum ben... İsa'nın çarmıha gerilmesi...

-Sen bir tane yapmıştın bir zamanlar, hatırlıyorum. Çok acıklı, çok dramatik bir...

-Ama bu sefer İsa'ya kendi yüzümü vereceğim. Caravaggio'nun kendisini Goliath şeklinde göstermesi gibi -genç ve yakışıklı Davud'un gösterdiği kesik, kanlı başı, fırlamış gözleri, sarkan çeneyi hatırlıyor musun?- İsa'nın yüz hatlarını vereceğim yüzüme."

Yermolai'ye karşı hissettiklerini daha önce hiç kimseye karşı kesinlikle hissetmemiş olduğunu söylüyordu. "Eksiksiz, olağanüstü bir şey... Gerçekten bir işkence..." Genç Rus'un, Davud'unun, işkencecisinin hayatına gireli beri artık aynı insan olmadığını defalarca ve yeminle söylemişti bana ve bu arada henüz Nevski Caddesi'nin aşağısına ulaşamamıştık... tutarsızlık

içinde ya da gerçekten çarmıha gerilmeye karar vermiş biri olarak kendisine bazı "sempatik" kulüplerin adreslerini bulmam için vaatler aldı.

"Ama Raoul..." Hemen durdum. Söylemeye hazırlandığım şeyleri kesinlikle okudu yüzümde, çünkü tekrar kendisini haklı çıkarmaya çalıştı.

"Moskova'da *Blue Note* son şansımdı. Babuşka Yermolai'nin odama girmesine izin vermezdi."

Uyanık ve pervasız gay'lerle dolu bir yerde, herkesin gözü önünde amacına ulaşmasının kesinlikle mümkün olamayacağını söyledim. Ne kadar aptalca bir akıl hocası ve eleştirmen rolü oynamak zorunda bırakıyordu beni.

"Petersburg'da bu çeşit bir kulüp yoktur kesinlikle... Petersburg şairler kentidir... Atmosferi Moskova'nınkinden çok farklıdır."

Nevski Caddesi'nden ayrılmış ve Malaya Morskaya'da sola sapmıştık. St.-Isaac Meydanı'nın köşesinde İngiltere Oteli çıktı karşımıza.

-Ah! Gerçek olduğuna inanmıyordum. Sergey Yesenin burada intihar etmiş -oteli gösterdim-, 27 Aralık 1925. Pencerenin önünde asılı bulunmuş. Oda numarası 5. Petersburg'lular için kutsal bir yer. 1980'li yıllarda otel yıkılacak olmuş. Binlerce insan en sevilen şairlerinden birinin hatırasını korumak ve bu saygısızlığı engellemek amacıyla koşup gelmiş. Resmi makamlara karşı ilk genel ayaklanmadır bu, perestroyka'nın başlangıcı."

Raoul restore edilen cephesini incelemek üzere eğildi.

"Pencere kaçıncı kattaydı?

-Birinci katta.

-Niçin intihar etmiş?"

Hiç düşünmeden cevap verdim:

"Aşk. Baş ucundaki sehpaya kendisini terk eden çocuk için yazdığı bir şiir bırakmış. Kendi kanıyla yazdığı bir şiir.

-Evli değil miydi Amerikalı dansçıyla? diye haykırdı.

-*Formalite icabı.* Aslında bildiğin gibi...

-Evet duymuştum" dedi beni korkutan kasvetli bir ifadeyle. Yermolai konusunda umutsuzluk, kendisine karşı derin bir merhamet, Yesenin'in intihar etmesine hayranlık... hepsi karmakarışıktı hafızasında.

Hemen arkasından devam ettim:

"Olaylar da açıklayabilir eylemini. O dönemin bütün şairlerinin sonu trajik olmuştur. Mayakovski tabancayla intihar etti, Blok da açlıktan ölmeye terk etti kendisini. Anna Ahmatova ziyaret edeceğimiz bir odaya kapanarak otuz yıl boyunca sefalet içinde yaşadı..."

Düşüncelere dalmış bir halde -beni işitmiş miydi acaba?-ansızın sordu:

"Kanıyla yazmış olduğu o şiiri biliyor musun?

-En ünlü şiiri.

-Okusana lütfen."

Yesenin'in dizelerini istemeye istemeye okudum... bundan daha yersiz bir şey olamazdı.

"Görüşmek üzere, sevgilim. Görüşmek üzere.
Dost, sen benim göğsümdesin.
Önceden kararlaştırılmış bir gidiş bu,
Gelecek bir buluşma vaadi."

"Böyle mi yazmış? Kendi kanıyla?

-Önce damarlarını kesti, sonra astı kendini.

-*Gelecek bir buluşma vaadi*... diye yazıyor kendi kanıyla... Korkunç değil mi? korkunç ve çok güzel...?"

Araba Senatonun önünden döndü. İngiltere Oteli gözden kaybolunca kadar Raoul arka camdan baktı, gözlerini kendini asan şairin penceresinden ayıramadı.

Nevski'nin öbür tarafında, Vasilevski adasında, dostlarım olan bir Fransız çift satın aldıkları ve elden geçirttikleri eski bir ortak dairenin yarısını, üç odalarını bana vermişlerdi orada kalacağım süre içinde. Rıhtım boyunca bugün gene Nikola Köprüsü adını alan Teğmen Schmidt Köprüsü'ne kadar uzandık. Zayıf, sarı, ağzında diş kalmamış şoförümüz Igor kırk yaşların-

daydı. Dirsekleri yamalı deri ceketinin altında sadece bir fanila vardı. Yaşamıyla ilgili sorular sormak istedim. Yakınmak istemediğini söyledi. Lomonosov Lisesi'nde matematik dersi veriyormuş. Devletin verdiği parayla yetinsem karım ve üç çocuğumla iki yakamı nasıl bir araya getirebilirim, dedi. Bir öğretmenin arabaya sahip olması müthiş bir şanstı. Otomobilini taksi gibi kullanıyor ve aylığını üç ya da dört katına çıkarabiliyordu böylece, ayrıca sokak adlarını öğreniyor ve bunları akşamları alfabetik sıraya göre bir deftere yazıyormuş. Pazar günleri balığa çıkıyormuş ya da mantar topluyormuş. Karısı bunları kavanozlara koyup konserve yapıyor ve kışın yiyorlarmış.

"Herkes böyle bir mutluluğa sahip değil bayım. Ben imrenilecek bir durumdayım neredeyse... Çektiklerimizi düşünürsek... Dokuz yüz gün süren abluka, dokuz yüz bin ölü..."

Ailenin yarısı kuşatma sırasında açlıktan ölmüştü. Aile büyüklerinden dört kişi, babasının erkek ve kız kardeşi. Kendisinin hayatta kalması mucizeydi. Sekiz yaşında, babası gözünün önünde sokakta düşüp ölmüş.

Igor, ırmağın öbür tarafında, rıhtımdan yukarı doğru çıktı, 4. hatta hemen sola döndü ve 21 no'lu evin önünde bıraktı bizi. Bu uzun süren yolculuğun karşılığında sadece elli ruble istedi ve fazladan bir kopek bile kabul etmedi. Köpeğine her gün ihtiyacı olan taze eti alabilmeyi nasıl beceriyordu?

Bir Rus binasına genellikle kemerli bir geçitten girilir ve buradan bir iç avluya geçilir. Bir gidiş-geliş yeri ve Moskova'da gördüğümüz o çok renkli canlılığın merkezi olan bu avlularda dört ya da beş merdiven vardır. 21 no'lu binanın kapısı, Paris'teki gibi tek merdivenin altında, doğrudan doğruya sokağa açılıyordu. Giriş ve avlu olmaması çok şaşırttı beni. Sokağın öbür tarafında, tam karşıdaki binayı tercih ederdim, girişte 36 rakamı bulunmasına rağmen... Raoul eşyalarla ilgilenirken ben sokağı geçtim ve ancak bir arabanın geçebileceği genişlikteki girişin altına sızdım. Gün ortasında bile ışık sızmıyordu bu geçite. Kahramanları binaların giriş yerlerinde gizlenen Rus romanlarını düşündüm.

Dostlarımın dairesi restore edilmiş bir binanın dördüncü katındaydı... bu binanın ortak kullanılan bölümleri terk edilmişti. Bira kokan salon ve merdiven uzun zamandan beri boyanmamıştı. Anlaşıldığı kadarıyla hiç kimse kağıtlarla, elma eşelekleriyle, kırık şişelerle dolu bu yere bir süpürge atmayı düşünmüyordu. Asansör acayip çatılı pagoda gibi bir şeyin içindeydi. Asansörün döşemesi maun kaplıydı ve kapının iki kanadı da vitraylarla süslenmişti, yer izmarit doluydu. Fildişi düğmeye boşuna bastık, bu Art Nouveau kalıntısı harekete geçmedi kesinlikle.

"Sadko'daki çocuk gibi yapalım biz de hatırlıyor musun?"

Bacaklarımı bitiştirerek zıpladım asansörün içinde, birçok kez sıçradık ve ansızın sihirli opera. Asansör sallandı ve hareket etti, korkunç bir kablo ve makara gıcırtısı içinde yavaş yavaş yükseldi. Doğuya özgü tahtırevan gevşeklik ve uyuşukluğu içinde görkemini korumuş olsa da kazasız belasız sahanlığa çıkarak rahatladık. Bir kadın kapıyı açtı bize ve Ikea mobilyalarının bulunduğu yepyeni bir daireye buyur etti. Dostlarım bu kadını bana hizmetimize bakacak görevli diye tanıtmışlardı. Şıktı ve çok düzgün bir Fransızcayla komplimanlar yaptı, hiç kuşkusuz, toplumsal çöküşün kurbanlarından biriydi ve bulunduğu yüksek mevkiyi kaybetmişti.

Eşinin telefonda söylediğine göre Bay Kromskoy ansızın Londra'ya gitmek zorunda kalmış. İki gün sonra dönecekmiş.

"Ama randevumuz vardı! Geçici bir süre için buradayız sadece.

-Evet, eşimin haberi var. Unutmuş değil sizi. Hafta sonuna kalmadan kesinlikle döneceğini söyledi.

-Hafta sonundan önce, buna kesinlik mi diyorsunuz!

-Ah! biliyor musunuz, bir ay içinde de dönebilirdi."

Eşyalarımızı yerleştirdik ve bize çay hazırlayan ve ayrıca semavere sıcak su koyan Madam Bogulovskaya'yla yararlı bir yakınlaşmadan sonra Raoul telefon rehberinin "eğlence" sayfalarına bakmamı istedi benden.

"Yani, tabii istersen. Ama sadece herkesin gittiği kulüpler var. Söylemiştim sana. (Aslında Kiril alfabesi bilseydi, Teknoloji Enstitüsü'nün yanındaki "Kulüp 69"u, daha merkezde ve gece yarısından sonra açılan Lomonosov Sokağı'ndaki "Tsentralnaya Stantsiya"yı, nihayet ilanda burma merdivenine sarılmış zincirleriyle bir tür Ortaçağ şatosu gibi tanıtılan Griboydov Kanalı'ndaki "Greşniki"yi bulabilirdi.) Fırça ve boya satan bir yer bulsak daha iyi olur. Çarların eski başkenti, eski dekorunu koruyan bir yer, Rus ruhunun, gelenek göreneklerinin bozulmadığı bir yer.

-Sen çok rahat konuşuyorsun. Annenin evinde yaşıyorsun ve evlenmeyi bekliyorsun. İçinde yaşayacağın bir ocağın olacak. Sürekli tetikte beklemek, bekleme halinde kalarak uyuşmak... bunların bizim gibilere nelere mal olduğunu bilemezsin. Yermolai tam aradığım çocuktu, ihtiyacım olan insan ve sen şimdi beni kesinlikle istemeyeceğini...

-Kesinlikle? Böyle bir şey söylemedim. Otelin yanında rastlaştığınızda davetini kabul etti. O akşam beklentisi büyüktü, ilk görüşmede yaptığın hatayı anlayacağından ve farklı davranacağından emindi, hepsi bu. Onu böyle şoke etmeseydin... Ama birkaç gün sonra Moskova'ya döndüğünde onu değişmiş bulacaksın. Düşünecek ve seni yargılama konusunda acele ettiğini anlayacak. İş sana düşüyor artık... Sana yaklaşmaktan korkmayacak, öyle davranmalısın ona...

-Sence biraz hoşlanıyor mu benden?

-Biraz mı? Sana hayran.

-Ama benden kaçıyor gibi bir hali var.

-Tabii.

-Ah! Bana Mösyö Gioia diye hitap etmekten bir vazgeçse!"

Bir an önce tekrar sokağa çıkmak, dünyanın en güzel kentini, en homojen güzelliğe sahip kentini göstererek, bu güzellikleri ona keşfettirerek düşüncelerini değiştirmek istiyordum.

4. Hattan Neva'ya doğru indik.

"Tuhaf bir ad değil mi? Vasilevski Adası'nın sokaklarına "hat" diyorlar ve bunlar 1'den 27'ye kadar numaralanmış.

-New York'taki gibi.

-Fark şu. New York'ta sokaklar rastlantısal olarak eklenmiş birbirlerine, ampirik bir birikme. Büyük Petro Petersburg'u kurarken sokaklardan ve caddelerden oluşan bir dama tahtası tasarlamış. Hepsi düz çizgi halinde, belirgin özellikleri yok, adları yok. Kent Neva'nın sağ tarafına doğru taşınca ad koymak zorunda kalmış. Ama burada, adanın daha sınırlı bir bölgesinde bu düşünce bütün saflığı içinde gerçekleşmiş."

Bu dama tahtası pek hoşuna gitmedi Raoul'ün. Bütün binalar aynı yükseklikteydi ve modelleri de aynıydı. Bu soyutlama isteğinden bıkmıştı ve monoton buldu semti. Tek münasebetsizlik: bir Mc-Donalds... eski evlerin dekoruyla bütünleştirmek için bir ortodoks kilisesi biçimi verilmişti. Gün ortasında yakılan renk renk lambalar yapay kubbe ve çan kulesini çevreliyordu. Belirsiz ama ilginç, gençlik için eğlendirici ve çekici bir zevkin fantezisi. Kısa süre önce açılan lokal hiç boş kalmıyordu. Raoul yaklaştı. Dışarı konmuş masalar kaldırımı dolduruyordu. Ayakta bir şeyler atıştırarak karnını doyurmanın avantajlarını keşfeden bu neşeli ve şamatacı gençlik keyiflendirdi onu. Kızlar ve erkekler heyecanlı heyecanlı konuşuyor, sandöviçlerini ısırıyor, kahkahalarla gülüyorlardı... dünyanın bütün kafelerinin terasları böyleydi... Buradaki tek farkı ona da gösterdim: çiftler el ele tutuşuyor ama öpüşmüyorlardı.

Irmağa ulaştık. XVIII. yüzyıl sonunda II. Katerina tarafından, Rus mimarlar, heykelciler ve ressamlar tarafından kurulan Güzel Sanatlar Akademisi'ni gösterdim... O döneme kadar kenti yabancılar inşa etmiş ve süslemişti. Güzel ve soylu binaya sadece şöyle bir göz attı. İskelenin önüne koymak amacıyla

Teb'den getirilen iki Sfenkse dikkatle baktı. Irmağa bakan hiçbir saray ilgisini çekmedi. Düzen, cephelerdeki armoni etkilemiyordu onu. Neva'yı geçtik. Kışlık saray ve karşısındaki yarım çevre meydan doğru bir düşünce ve kesin bir teoremi özetliyorlar. Raoul muazzam meydanı geçerken hiç bakmadı.

Cesaretimi yitirmeye başlıyor, bir yandan da kendi kendime konuşuyordum: "Doğru, bir tekinin yerinin bile değiştirilmesi mümkün olmayan bu çizgiler kombinezonu, kusursuz bir kent ütopyası, bu metafizik dekor tutkularıyla boğuşan birine ne gibi bir yarar sağlayabilirdi? Bu dilsiz güzellikte hiçbir karşılık bulamaz. Böylesine soğuk bir mükemmellik, böylesine mükemmel bir düzen insani duyguları dışlar. Bu soğuk sütun dizileri, bu pürüzsüz geometri sadece dışlanma duygusu verebilirdi. Petersburg, düşsel düzeniyle ideal bir sitedir. İdeal sitede insanın yeri nedir?"

Biraz sapa kalan bir parkta bir banka oturduk. Bir heykel dikkatini çekince hemen kalktı yerinden. Yuvarlak bir çimenliğin ortasında, granit bir kaidenin üstünde iki genç birbirlerine sarılmışlardı. Üniformalı ve kasketli... ayaklarında da askeri botlar vardı. Yerde iki tabancanın çapraz namluları farkediliyordu. Puşkin'in düellosundan kısa süre sonra yapılmış ve Rusya tarihinin en önemlilerinden biri kabul edilen düellolarından birinin anısına dikilen bir anıttı bu.

Harbokulu'nda yetişen Fiyodor Obolenski ve Alyoşa Makanin toplumsal koşullarının farklılığının izin verdiği ölçüde yakın dost olmuşlardı. Biri ünlü bir ismin, muazzam bir servetin mirasçısı tek çocuktu. Çok para harcamaya alışmıştı, iki köşkü, biri Elagin Adası'nda, biri Finlandiya Körfezi kıyılarında olmak üzüre iki daçası, sayısız metresi vardı, İngiliz kulübünde yemek yer, bir yığın çingene beslerdi yanında. Öbürü nispeten yoksul, yetim, geleceği belirsiz, bütün hayatını, zekâsı ve güzelliğiyle dikkat çeken kız kardeşine adamış bir gençti.

Genç Fiyodor bir baloda bu kızla tanıştı, âşık oldu ona, kız da onu sevdi. Hemen evlenecekti kızla ama onayını almak zorunda olduğu annesi seyahatteydi ve onu beklemesi gerekiyor-

du. Fiyodor sabırsızlanıyordu, beklemeye tahammülü yoktu, kızı sıkıştırdı ve kendisiyle gelmesini istedi. Finlandiya Körfezi'ndeki daça güvenli bir sığınaktı onlar için, gözlerden ve dedikodulardan uzak olacaklardı orada. Fiyodor'un para karşılığı susturduğu bir hizmetçinin refakatinde oraya gittiler bir gece. Evlenerek telafi etme sözünü verdikleri büyük bir hataydı bu. Anne seyahatten döndü, bu evliliğin uygun olmayacağını söyledi, kesinlikle karşı çıktı bu işe, oğlunun ricalarını geri çevirdi, sitemlerine kulak asmadı, kesinlikle taviz vermedi. Fiyodor Alyoşa'yla görüştü.

"Kız kardeşini iğfal ettim. Niyetim onunla evlenmekti ama annem böyle bir evliliği düşünmemi bile yasakladı. Onu tanıyorsun, kesinlikle razı gelmiyor. Sana kendimi nasıl bağışlatabilirim?

-Zedelenen onurun gereğinin yapılmasıyla" diye karşılık verir okul arkadaşı.

Tanıkların işaretiyle tabancalarını ateşlerler ve ikisi de aynı anda ölür.

"Bütün bunların anlamı çok çok açık" dedi Raoul. "Alyoşa ve Fiyodor birbirlerine âşıktılar, ama yaşadıkları çağda böyle bir aşkın açık edilmesi yasaktı. Hiç kuşkusuz birbirlerine bile itiraf etmeye cesaret edemiyorlardı bunu. Fiyodor Alyoşa'yla yatamayınca kız kardeşiyle yattı.

-Dünya değişti. Yermolai'yi düelloya davet etmek zorunda değilsin, birbirinizi öldürmek zorunda kalmazsınız. Julie yerini kibarca sana bırakacaktır. Ne kurtarılacak bir onur ne de bu türden başka saçmalıklar olacaktır.

-Ama o beni sevmiyor!

-Seviyor, Fiyodor Alyoşa'yı nasıl seviyorsa öyle seviyor. Rusya'da işlerin değişmesi için zamanın gerekli olduğunu niçin anlamak istemiyorsun? Uzun süre tabular hüküm sürdü, bilinçlere yerleşti bunlar. Bu işin hakkından gelmek için iki ya da üç kuşak gerekiyor. Çekinme, korku, utanma, gurur, erkeklik önyargıları yasaların gerisinden geliyor. Paris'teki kolay yaşamı burada bulamazsın. Rusya'da gençler romantik olarak kaldılar. Soy-

lu, yiğitçe saçma bir ölümün yararsız güzelliği bizim tüketim toplumumuzun özgürlüklerinden daha çekici geliyor onlara.

-Yermolai'nin 2005 yılında 1830 yılında geçerli olabilecek düşüncelere göre yaşayabileceğine inanamıyorum.

-Irina onun *Yevgeni Onegin*'e hayran olduğunu söyledi.

-Altı kez görmüş hatırladığım kadarıyla.

-Düello sahnesi için Raoul! Bana çözmeyi öğrettiğin sahne için!

-Ama sanıyor musun ki iki yüzyıl içinde..."

Paris'te bu düellonun anlamı üstüne tartışmıştık. Raoul'e göre ters yönde bir aşk eylemiydi. Ona göre Onegin ve Lenski'nin dövüşmeleri için hiçbir neden yoktu... o dönemde sevilen insanın öldürülmesi gerektiği dışında... Başka bir çıkış yolu yoktur. Puşkin'le ilgili herkesin kabul ettiği düşüncelerin arkasına sığınmıştım. Sen kendi inançlarını yaymaya çalışıyorsun! demiştim ona. Bugün onun haksız olduğundan o kadar emin değildim. Onunla temasım sonucunda dolapları açmaya ve içindeki gizli şeyleri keşfetmeye başlıyordum.

Rusya'da kilitler hâlâ duruyordu. Raoul'ün kendine sorması gerekiyordu: Lenski'nin, en iyi arkadaşı tarafından öldürülmesini Yermolai niçin bu kadar güzel bir olay olarak görüyordu?

Onu tekrar sanatına döndürmek ve ressamlık merakını uyandırmak için bir Ermitaj ziyareti örgütlemek istedim.

"Saraylardan ve tarihsel anıtlardan başka bir şey olmayan bu semtten ayrılmak isterim. Gerçek kente götürün beni, dedi."

Suç ve Ceza'yı okurken, zihninde benim gösterdiğimden çok farklı bir Petersburg imajı oluştuğunu itiraf etti bana.

"Dostoyevski Petersburg'dan nefret ediyordu ve senin bu kentin soylu ve bana göre sıradan yanını önemsemen şaşırtıyor beni. Dostoyevski bu kenti, ucuz gıda maddelerinin, pis kokulu kalıntıları arasında, iğrenç, kümes gibi yerlere yığılmış bir sefiller kampı gibi anlatmıştır. Birkaç kubbe, Fransız ya da İtalyan mimarlar tarafından yağ kokan bu kulübelerin üstünde yükseltilen birkaç altın ok değiştiremezdi bu kenti. Özellikle bu kubbeyi (tepesi güneşte parlayan St.-Isaac'ı gösteriyordu) çarın, ez-

mek amacıyla halkının üstüne oturttuğu tahtına benzetiyordu. Suça meyleden yoksul ve ihtiyaç içindeki Raskolnikov tipi Petersburg'luların büyük çoğunluğunu temsil etmiyor mu? Saray yaşamından ve yüksek mevkilerden dışlanan herkes sağlıksız çatı katlarına, tavan aralarına tünememiş miydi?

-Goutte-d'Or semti değildi ama!

-Gerçek yaşam, somut dünya, emek ve zahmet dünyası oradaydı, senin hayran olduğun yapay görkemin reddetmeye çalıştığı her şey..."

Bu çok aceleye getirilmiş yargıya sert tepki vererek tıtkunun doğurduğu bir soluklanmayı tehlikeye atmak istemedim. Benim sevdiğim Raoul, Salvatore Gioia'nın torunu, angaje ressam, yoksulların avukatı yeniden can buluyordu.

Devam etti konuşmasına.

"Senin sözünü ettiğin o güzelliği göremiyorum. Sokaklarda, cephe düzenlemelerinde, sütunlarda sadece titiz ve özenli bir rastlantıdan kaçınma olayı var. Bana göre güzellik bu değil. Sadece bir göz aldatmacası olan şeyde sakinlere yer yok. Böyle bir mükemmellik canlı varlıkların maddi yaşamlarını çok zor kaldırabilir. Kaldı ki bu sokaklar, bu meydanlar çoğu zaman boş. O köpeği gördün mü? Kışlık sarayın önünde boş meydanı geçip geçmeme konusunda duraksıyordu."

Benzer bir düşünceyle, kendisiyle aynı fikirde olduğumu söyledim, bununla birlikte Petersburg'un güzelliğinde bir kentin biçiminin asla ulaşamayacağı yüce bir noktanın bulunduğunu kabul etmesi gerekiyordu.

"Tabii" dedim, "Yunan öykünmeleri eleştirilebilir, bu homojenliğin kimi zaman aşırı olduğu kabul edilebilir. Yunan ve Roma tapınak mimarlığı çok fazla taklit edilmiş. Yakın zamana kadar barbar olan genç bir halkın eksikliğini çektiği bir Antikite'ye hayranlığı. Revaklarda uygulama amacıyla altına nasıl bir hırsla saldırmış olduğunu gör. Bana dünyada mineral mükemmellik, Baudelaire ideali arzusunun "Güzelim ben, ey ölümlüler! Taştan bir rüya gibi" titizlikle tamamlandığı bir yer söyle, çoğu

zaman bir düzen idealinin seni etkileyeceği bir yer... "Madde gibi sonsuz ve dilsiz."

Ama istersen Dostoyevski'nin romanının çerçevesini oluşturan sokaklarda dolaşalım biraz.

"Duruyor mu bunlar? Gerçekten duruyor mu bu sokaklar? *Suç ve Ceza*'nın sokakları?"

Kentinin fotoğrafçısı ve okuyucularına olabildiğince doğru kesinlemelerle rehberlik etmek isteyen bir Dostoyevski fikri büyük bir istek uyandırmış gibiydi onda. Romanın çerçevesini, yerlerini, evlerini olduğu gibi bulacağını söyleyince hemen resim malzemeleri alınması için ısrar etti. Alışveriş merkezlerinden Sadovaya Sokağı'nda bir dükkân bulduk. Resim malzemeleri istedi, bir kroki defteri ve iki kalem aldı, kentin öbür yüzünü, halkın kentini görmek için sabırsızlanıyordu... Yabancı mimarların diktiği kıyafetin altındaki pazarları, Rusların gündelik yaşamını görmek istiyordu.

Birdenbire bir keyifsizlik, bir sıkıntı çöktü üstümüze ve bence bunun nedeni sadece romanı düşünmüş olmamız değildi. Altın kabarcıkları, mavi duvarları ve barok çan kulesiyle Saint-Nicolas-des-Marins mahallenin terkedilmişlik görüntüsüyle çelişiyordu. Kilise çevresindeki gölgeli ve dolambaçlı Griboyedov kanalı yıkık dökük ve pis olmasa en romantik dekorlarından birini oluşturacaktı çevrenin. Her taraf kağıt, döküntü, kalıntı, cam parçalarıyla doluydu, ayrıca köpek pisliği bakımından Paris'i aratmazdı burası. Su, cılız kalmış ağaçların altında, aslanların, siyah sarıklı Türk kölelerin, yaldızlı kanatlı akbabaların koruduğu pembe granitler arasından yılankavi bir şekilde akıyordu. Büyülü yerler bakımsızlık yüzünden sefil bir görünüm içindeydi. Önümüzdeki sonbahardan başlayarak kar, bu çöplüğün üstüne kutsal bir beyaz örtü serecekti ama biz bu kent için en kötü mevsim olan yazı yaşıyorduk. Sıcak ve güneş kentin yaralarını açığa çıkarıyordu.

Burada, eski başkentin halk mahallelerinde tek bir saray, tek bir konak, tek bir anıt yok. Ailelerin yığıldığı evler merkezdeki binalara göre bir ya da iki kat daha yüksek. Sıkıntı ve yozlaşma kaldırımlara taşıyor, çatlak duvarlardan sızıyor. Yarı yarıya gömülmüş durumdaki birkaç dükkânda dana eti, kurutulmuş balık, salatalık, tahıl, bira, votka satılıyor. Bodrumlardan çıkan sarhoşlar şişeleri rıhtıma atıyorlar ve orada paramparça oluyor bu şişeler. Hiç konuşmadan ve yüreğimiz sıkışmış bir halde yürüyorduk. Raoul balkonunun dökülen parçaları boşlukta sallanan bir evin birçok krokisini çıkardı.

Bu sırada ben de, isteği üzerine *Suç ve Ceza*'da yer alan yerleri bulmaya çalışıyordum. Olabildiğince kesin bilgiler istiyordu. Kanalın ve bir caddenin köşesinde tefeci kadının evini tanıdım; avlusu biri caddeye, biri kanala olmak üzere iki çıkışlı olan ender evlerden biriydi bu. Cinayet tasarlayan biri için bundan

daha uygun bir yer olamazdı. Kanaldan çıkmaya karar veren Raskolnikov cadde tarafından girer eve. Dar giriş yerinde kuru ot yüklü bir araba bulunduğundan, kimse farketmeden bahçeye girmeyi başarır. Raoul bu verileri doğruladı. Geçişin genişliğini adımlarıyla ölçtü, yanılmadığından emin olmak için her yönde ölçtü: 2,70 m. Taşan kuru otları hesaba katmadan, araba eğer iki metre genişliğindeyse girişi neredeyse tümüyle kapatırdı. Dostoyevski de muhtemelen aynı hesabı yapmıştı: Raskolnikov içeri sızabilmek için duvara yapışmak zorunda kalmıştı, der.

Tefeci kadının dairesi sağ taraftaki, çiş kokan bir merdivenle çıkılan dördüncü kattaydı. Kapı açıktı, iki odada hiç eşya yoktu, mavi burmadal desenli kâğıt kaplamalar sökülmüştü. Zilin üstünde "kiralık" yazısının okunduğu bir kâğıt parçası sarkıyordu. Raoul ipi çekti. Bir çınlama sesi duyduk... bir zamanlar öğrencinin aşırı hassas kulakları da aynı sesi duymuştu. Aynı ince, hafif çınlama sesi... "bakır değil teneke sesi sanki..."

Raskolnikov daha sonra Plehanov adını alan sokakta annesi ve kız kardeşi için bir oda kiralamıştı. Sokakta karakoldan hiç iz kalmamıştı ama Sonya'nın evini tanıyabildim: genç fahişenin katili hapishanede ziyarete gitmek üzere çıktığı köhne, sarı bina.

"Bana söylediklerinden emin misin? Dostoyevski'nin yerlerinin hepsi gerçek mi? Uydurmamış mı bunları? Bizim resimde dediğimiz gibi romanını *modele göre* yazmamış mı?

-O kadar az uydurmuştur ki, kitabına göre sadece kahramanlarını yerleştirdiği yerleri tanımakla kalmıyoruz, onların giyinme, evlerini döşeme biçimlerini, ne kadar para kazandıklarını, ne yediklerini, nasıl ısındıklarını da canlandırabiliyoruz kafamızda.

Dostoyevski'nin kendisini titiz bir tasarlama yapmak zorunda hissetmesi Raoul'ü heyecanlandırıyordu. Neredeyse keyiflendi. Gerçeklik ve roman arasındaki ilişki düzeyinin keyiflendirmesinin haklı nedenleri vardı. O cesur bir tercihle kent ressamı olmuştu ve ününü ve ödüllerini Parisli moda sanatçılarının-

kilerle karşılaştırmaktan ve onları kıskanmaktan alamıyordu kendini. Onu tarzını değiştirmeye iten nedenler arasında bu acıyı unutmamak gerekiyordu. Raoul'ün dönüş yapma düşüncesinde kazanamamaktan çok anlaşılamamanın acısı rol oynuyordu belki. Marais'de ilişki içinde olduğu kaypak topluluk kendisinin önemsediği yapıtları gelip geçici bir kapris gibi görme numarası yapıyordu. Armani'den kaldırdığı ve bir geceliğine çatı katına götürdüğü bir manken *"şu toplumsallık meraki"*ndan ne zaman vazgeçeceksin? diye sormuş. Tüccarlar sürekli fiyatını yükseltmesini istiyorlardı. Basın sürekli eleştiriyordu. Solda betimleme titizliği eleştiriliyordu; sağda seçtiği konuları beğenmiyorlardı. Bu küçük yaralar uzun vadede derin bir aşağılanmaya dönüşmüştü. Dâhi bir yazarın, bulundukları yerde, romanının mekânlarını ve kahramanlarını sadece tanık olarak, hiçbir değişiklik yapmadan, oldukları gibi, sokak numarasına, binaların şekillerine, kıyafetlere ve gıda maddelerine kadar hiçbir şeyi değiştirmeden almasını keşfetmiş olması mutlu etti onu. Gerçekçilik kaygısıyla sefaleti, yaşadığı tam adresine göndermişti.

Raskolnikov'un adresi: 19, Grajdanskaya Sokağı, Ascension Köprüsü yakınlarında, kanalın kıvrım yaptığı bir yerde. Dördüncü kata tam zamanında çıkmışız... aralanmış kapıdan mutfağı gördük; borçlu Raskolnikov ev sahibesinin dırdırlarından kurtulabilmek için bu mutfağın önünden kaçmıştı. Dikkatini bu sahanlıktan çatı katına çıkan basamaklara çektiğimde Raoul'ün mutluluğu iki katına çıktı.

"Say onları. Yaşlı kadını öldürmek amacıyla yaşadığı tavan arasından çıktığında on üç basamak indi, hatırlıyor musun?

-On üç, evet, ne fazla ne eksik!" diye haykırdı... büyük yazarın bu ciddiyeti şaşırtmıştı onu ama özellikle de modası geçmiş, renksiz, tatsız tuzsuz işler yapmadan da gerçekçi olunabileceği, gerçeğin yeniden üretilebileceği, sadık bir kopyasının yapılabileceği, toplum konularının ele alınabileceği, yakın çevrede olup bitenlerin yansıtılabileceği, yoksul insanların, adı sanı belli ol-

mayanların, marjinallerin ve dışlanmışların yaşamlarının gösterilebileceği düşüncesi rahatlattı.

Duvar, bu on üç basamak boyunca Raskolnikov'u öven ve cinayetini anlatan yazılarla doldu. Bu çamur gibi alçı üstüne yazılmış yazılardan bazıları çok eskiydi ama daha sonra özenli bir yazıyla eklenmiş olan başka yazılar birkaç ay ya da birkaç hafta önce yazılmış gibiydi. Rusların edebiyatlarıyla yakınlığı -genellikle halkın yaşadığı bir semtte bile- sayesinde romanın aksiyonu zihinlerinde çok güçlü bir etki bırakıyordu ve en ilginci de özellikle katile sempati duyuluyordu.

"Rodia, başka bir tefeci kadının nerede oturduğunu biliyorum."
"Rodia, korkma, benim."
"Baltayı unutmadın mı?"

Çok sayıda balta resmi, Sadovaya Sokağı ve Rimski-Korsokov Caddesi'nden yaşlı kadının çatı katına giden en kestirme yolun da bulunduğu semt planı.

"Yedi yüz otuz adım bile yok. Kanal ve Maiorova Caddesi'ni kestirmeden geçerek on adım kadar kazanırsın."

Cüretli bir el öğrencinin bir portresinin taslağını çizmişti. Paltosunun altına gizlediği baltayla, dikilmiş saçları, kesin kararlı bakışlarıyla, kendisini suçlu hissetmeyen ama haklı olduğundan kesinlikle emin biri gibi geniş adımlar atarak yürüyordu.

Duvar yazılarını tercüme ettim Raoul'e, defterine kaydetti bunları.

"Demek insanlar bir hayatı yok etmek amacıyla bir paltonun altında balta taşınmasını onaylıyorlar!" dedi.

-Raskolnikov açgözlü olduğu için cinayet işlemedi, inançları yüzünden yaptı bu işi. Yoksulları sömüren bu yaşlı kadının dünyaya ne yararı var, yaşamış ya da ölmüş ne farkeder? dedi kafasına baltayı indirirken. Dolabında gizlediği parayı Sonya'yı

kurtarmak amacıyla kullanmayı düşünür. Bu idealist insana göre tefeci kadın mutlak kötülüğü temsil eder. Bir yaşamı yok etmemektedir, zehirli bir hayvanı ortadan kaldırmaktadır böylece. Bir kadını öldürmemekte, dünyayı temizlemeye çalışmaktadır, kötülüğü yok etmektir amacı.

"Bugün bir Rus'un böyle bir şey yapabileceğine ihtimal veriyor musun?"

Şaşkın bir halde baktım yüzüne. Çeşitli balta modellerini kopya etmişti. Kafasını kaldırarak konuştu:

"Evet, farzet ki bu Rus birine âşık oldu ve âşık olduğu bu insan hoşuna gitmeyecek bir iş yaptı ya da davranışları hoşuna gitmiyor... tepki gösteriyor, isyan ediyor, derinden yaralanıyor bu nedenle, nasıl davranırdı? Bu aşağılanmaları sineye mi çekecektir? Bir nişanlı düşün, nişanlısı tarafından aldatılsın. Ondan bir açıklama mı bekleyecektir? Birlikte oturup yaptıkları yanlışlıkları mı anlamaya çalışacaklardır? Açık kalplilikle, içtenlikle tartışabilecekler midir? Yoksa herkes kendi sessizliği içine mi gömülecektir? Aralarına bir duvar mı öreceklerdir? Erkek kendini çok fazla aşağılanmış hissedecek, bu nedenle bağışlamayı kabul etmek şöyle dursun, kızın gerekçelerini bile dinlemeyi reddedecektir belki de, böyle mi olacaktır? Cinayet düşüncesi zihninde mi olgunlaşacaktır? Benim bilmek istediğim, bir Rus Dostoyevski dönemindeki kadar enerjik midir? Paris'te kan dökmeden çözülür bu gibi olaylar. İnsanlar o kadar hoşgörülüdür ki herkes istediğini yapabilir. Özgürlük budur! Yani hiçbir şeye bağlanmama gevşekliği. Ama burada? İnançlar hâlâ o kadar güçlü ki hakarete uğradığını düşünen biri öcünü cinayet işleyerek almak istiyor, öyle değil mi?

-Olabilir, dedim, istemeyerek.

-*Olabilir*... Buna üzülüyormuş gibi bir halin var! Bir ülke var ve bu ülkede insanlar hiçbir gizli anlaşmayı kabul etmeyecek kadar katı! İlginç değil mi bu sence? Ben, kişisel olarak böyle bir risk almaya hazır hissedebilirdim kendimi. Beni seven ve büyük bir düş kırıklığına uğratsaydım bu nedenle uğruna kendimi öldürebileceğim birinin olmasını isterdim. Hayır, hayır, Yer-

molai'yi düşündüğümü sanıyorsan yanılıyorsun (endişeli halimi görerek ekledi bunu). Yermolai söz konusu değil burada. Kesinlikle değil. Yermolai'yi bir kenara bırakıyorum ve bugün bir Raskolnikov'un mümkün olup olamayacağını soruyorum. Kötülükten nefret ederek cinayet işlemek, ne kadar güçlü bir karakter! Dünyayı temizlemek için öldürmek! Hiçbir kişisel çıkar gözetmeden ve derinliklerinde hakarete uğramış olduğunu düşünerek!"

Bu konuşma hatıralarımda duvarların iğrenç ve kasvetli rengine, dördüncü kattan gelen pis karnabahar kokusuna bağlı kalmıştır hep. Küçük tavan kapısını açmayı başardım ve Raoul'le birlikte çatı katına girdim. Tavan o kadar alçaktı ki başımızı eğmek zorunda kaldık. Raskolnikov'un, iyice, dizlerine kadar eğilmediği taktirde -alışkın olduğu gibi bitkin bir halde divanında yatmadığında- sürekli kirişlere çarptığını hatırladım. Bir delikten çatıya tırmandık. Petersburg ayaklarımızın altında uzanıp gidiyordu. St.-Isaac'ın muazzam, yaldızlı, parlayan kubbesi evleri eziyordu.

"Ah! Dostoyevski'yi anlıyorum" diye mırıldandı.

Bir Fransız tarafından inşa edilen bu devasa binanın gözümde sadece aşağılayıcı bir lüks değil, kusursuz bir çirkinlik olduğunu söyleyecektim ki hiç kibar ve nazik olmayan bir tavırla bize doğru seslenildiğini duyduk. Arkamızdan sessizce çıkan dördüncü kattaki kadın kafasını delikten uzatarak:

"Ne işiniz var orada? diye bağırdı. Çatıya çıkmak için kimden izin aldınız?"

Raoul'ün arkasından alelacele içeri atladım. Özür dileyecek zamanı zar zor bulabildim. "Bu binada oturmuyor musunuz? Bizim yoksulluğumuzla alay etmek için mi geliyorsunuz buraya? Ve sonra Eyüp'ün daha az yoksul olduğunu söylemek için? Ah! Rusya güzel, dönüşte söyleyeceğiniz bu değil mi? Hemen gidin buradan yoksa polis çağırırım."

Öfkeyle bağırıp çağırırken bir yandan da soylu bir tavırla parmaklarını kirli önlüğüne siliyordu.

"Böyle insanların içine girmek! Eskiden olsa böyle bir saygısızlık çok ağır biçimde cezalandırılırdı. Sizi ilgilendirmeyen şeylere burnunuzu sokma iznini kimden aldınız? Kim oluyorsunuz da bizi aşağılamaya kalkıyorsunuz? Utanmıyor musunuz bu yaptığınızdan? Aman Tanrım! Ne kadar çok saygısız insanla doldu dünya."

Hiç sesimizi çıkarmadan, oraya budalaca bir merak yüzünden çıktığımızı sıkıntı içinde anlatarak, on üç basamağı yuvarlanır gibi indik... o hâla arkamızdan bela okumaya devam ediyordu. Kirayı ödemediği için Raskolnikov'u taciz eden Proskovi Pavlovna'nın çığlıklarını duyduğumu sanıyordum.

Kuru Otlar Meydanı: bir zamanlar halkın ticaret merkezi, kentin sıcak karnı, muazzam kavşak yok olmuştu. Dolup taşan ve kokan Pazar kaybolmuştu. Ekmek, süt, alkol, mısır irmiği satılan küçük ağaç ve sac karışımı kulübeleri, küçük çapta kaçakçılığı, yerlere serilen malları, kaldırımlarda satılan kitapları, bodrum katlardaki ucuz lokantaları, org çalan gezginleri, hırpani çocukları, ucuz giysi ya da yüz gramlık sahte votka arayan yoğun ve canlı kalabalığı hatırlıyordum. Neşeyle fışkıran bu yaşam gitmişti. Bu güç deposu kurumuştu. Yankesicilik, kötülük okulu kapanmıştı. Alan restore edilmişti, yani rastgele kurulmuş olan kulübelerden, o renkli "Yariok"lardan temizlenmişti, kalabalık boşaltılmıştı (hiç kuşkusuz kenar semtlere sürülmüştü). Bir İskandinav turizm sergisine zarar vermeyen bir dizi küçük, temiz dükkân bulunuyordu burada şimdi. Bu camlı küçük köşklerde Nevski Caddesi'ndeki şık mağazalarda neler satılıyorsa onlar satılıyordu ve fiyatlar da aynıydı ve özellikle sınırlı sayıda yabancı müşterilere hitap eden dükkânlardı bunlar. Raskolnikov burada yere yatarak toprağı öpmüştü. Özellikle Rus toprağı simgesi Batı ticaretinin gelişmiş bir duyargası olmuştu.

Raoul birdenbire elimi tuttu. Tramvay durağının yanında pleksiglas bir kelle şekeri görmüştü... dev bir fitil ve üstünde bütün dillerde "Barış" sözcüğü yazılıydı... Onlarca sözcük...

"Peace" ve "Paz" ve "Pax" ve "Friede" ve "Mir" gibi sözcükler saydam bir kütlenin içinde balın içindeki sinekler gibi kaynaşıyorlardı. Fransa belediyelerinin yüzde bir'lerini andıran bu çirkinlik bir otobanda ya da banliyödeki bir otoparkın girişinde olsa farkedilmezdi ama burada, Dostoyevski'ye, romanının en büyük sahnelerinden birini veren bu yerde, adı bile arabaların, atların ve öküzlerin dönemini hatırlatan bir meydanın ortasında böyle bir "enstalasyon" ulusul kültüre bir hakaretti.

"İyi! dedi Raoul yapmacık bir neşe içinde, tuzağa düşen sadece biz değiliz. Görüyorum ki Ruslar da... Ve sadece Moskova'da değil. Petersburg'a gelişimizden beri sürekli tekrarlayıp durmana rağmen eski başkent pek fazla direnememiş.

-Bu konu Petersburglu birinin, hatta bir Rus'un eseri falan değil, Batılı şirketler tarafından finanse ediliyor, Batının dört yıllık savaşın, kuşatmanın vahşetinin, halkın katlandığı fedakârlıkların tazminatı gibi bir şey. Stalinciler savaştan sonra kendileri kenti onarmak istediler ve bu meydana *Mira* ("Barış") adını vermek istediler; ama sahte bir barıştı bu, komünist propagandanın kurduğu bir tuzak, Picasso'nun güverciniyle yüceltilmiş bir yalan."

Utanmazca bir yalan, bu kuş (ya da Picasso'nun bir şakası), dünyanın bir dolandırıcılığı, gerçek barışa, halkları özgür iradeleriyle birleştiren barışa adayan bu anıtın anıları unutturacağı düşünülüyordu. Sonuç yüz misli beter olmuştu, mutlak bir ikiyüzlülük. Innocentius on binlerce avroya mal olan bu fitili görseydi titreyen ama billur gibi sesiyle şunları söylerdi gelip geçenlere:

"Ağla, ağla, Rus halkı, aç halk!"

Geçmişte siyasal vahşet, şimdi ticari gudubet.

Ben Raoul'le dolaşırken Madam Bogulavskaya dostlarının dairesini kendince düzenliyordu. İsveç mobilyalarıyla döşemişlerdi daireyi: beyaz lake yataklar, masalar ve iskemleler, çelik mutfak malzemesi, plastik lamelli storlar. Bu sıradan ama pratik dekor hoşumuza gitmişti. Sadece Zoya -telaffuzu zor eski bir aile adıyla Raoul'e sevimli, hoş görünmek için kendisine bu adla hitap edilmesini istiyordu -bir yararını görmüyordu. Rus evleri karmakarışık eşyalarla, biblolalarla dolu ve sıcak, rahat bir hava var bu evlerde: "iyi hissetme" ihtiyacı bize yabancı olduğundan Fransızcaya çevrilmesi mümkün olmayan o ünlü *uyutno*. Dostlarımızın dekorasyonu iki düzine porselen hayvan figüründen ibaretti: Petrus- ve-Paulus Adası'ndaki bir butikten aldıkları mavi- beyaz hoş minyatürler. Zoya salonu süslemek ve bize sürpriz yapmak için rafları sürekli değiştiriyordu: burun buruna iki domuz, ters çevrilmiş kaplumbağa, bizim dört ayak üstünde bıraktığımız ama sonra arka ayakları üstüne oturtulan ve tavukla sohbet eden ayı.

Bu kadına yakınlaşmaya başlıyorduk. Şaşırtıyordu bizi. Raoul hesabına mutluydum bu eğlenceden. Bana sık sık Yermolai'den söz ediyordu ve hatta onunla ilgili sorular sormadığında Moskova'dan hiç haber alamamış olmanın sıkıntısı içinde olduğunu anlıyordum. Ne yapıyordu oğlan? Hâlâ öfkeli miydi kendisine? Bağışlamış mıydı? Dönmesini bekliyor muydu? Evde telefon olmadığından dünyayla ilişkimiz benim cep telefonumla sağlanıyordu sadece. "Gece gündüz açık tut" diyordu. Kimse aramıyordu.

Çarmıha Gerilme tablosu ilerliyordu. Guttuso etkisiyle yaptığı ilk resim çok renkli ve çarpıcıydı. Bu ise Petersburg havası hissettiriyordu: griler, maviler, soluk rengkler egemendi. Tablonun arka planında bir göl vardı ve çarmıhta yüzü yavaş yavaş şekillenmeye başlayan bir İsa; İsa'nın yüzünden çok Raoul'ün

yüzü. Acıyla bozulmuş çizgiler, dramatik bir teşhir yerine çileye boyun eğmiş, hüzünlü bir resim. Ben bu sessiz cesaretsizliğe bir protestoyu, bir çığlığı yeğlerdim. Kendisiyle uyumlu bir şekilde resmedilen bu kurban "Tanrım, Tanrım, beni niçin terkettin?" demiyordu. Hatta "Susadım" bile demiyordu. Su istemiyordu, hiçbir şey istemiyordu, hüzünlü başı sessizlik içinde göğsüne düşmüştü. Dikenli taç yoktu başında. Bu bağlamda tek ayrıntı arka planda farkedilen, dikenleri İsa'nın Anında bulunması gereken bir kaktüstü.

Zoya her sabah, sivri topuklu ayakkabıları ve zarafet iddialarını yansıtan kıyafetiyle geliyordu. Ben ilk başta onun personeli yabancılarla belli bir protokole uymaya zorlayan eski sovyet saygınlık kurallarına uyduğunu sanıyordum. Birbirimizi tanıdıktan sonra, herhalükârda modası geçmiş bu kurallardan vazgeçmek yerine bir gündelikçi kadında ender görülebilecek bir özenle giyinmeye devam etti. Kesinlikle iş kıyafeti giymiyordu. Baharda giyilen sahte alpaka manto, kalçalara iri düğümlerle tutturulmuş, mor kemerli, beyaz krep elbise, inci kolye hem eski rahatlık eğilimini hem seçkin biri gözükme arzusunu ya da her ikisini birden yansıtıyordu. Çok özen gösterdiği siyah saçlarını görkemli ve aynı zamanda eğreti bir piramit biçiminde kaldırıyor ve bu yüzden de başını herhalükârda sürekli dik tutmak zorunda kalıyordu. Bu saç yapısını tehlikeye düşürmemek için yataklarımızı yaparken ya da eşyaların tozunu alırken diz çökmek zorunda kalıyordu ve zahmetsizce yapıyordu bu işi.

Zarif olmaktan çok enerjik çizgiler, güçlü bir burun, çıkık, büyük ve gene de ince bir çene... özellikle fekül ve protein açısından daha zengin bir beslenme sonucu kalınlaşmış yaşıtlarına göre soylu bir havası, sert bir görünümü vardı. Fransızcayı çok rahat konuşmasından çok iyi bir konumda olması gerektiği sonucunu çıkardık ya da prestijli ama az para getiren bir mesleği vardı. Aldığı ücret geçinmesi için yeterli olmayan bir öğretmen miydi? En az para getiren bir alanda, sanat dünyasında mı faaliyet gösteriyordu? Raoul, bu kadın, ellisini geçmiş olmasına

rağmen bu kadar ince kaldığına göre Kirov'da dansçı olabilir mi acaba? diye soruyordu kendi kendine. Sanatçılar için emekliliğin olmaması bu varsayımı mümkün kılıyordu. Bir gün bunları soracaktım ona. Ama düşkünlüğünden kesinlikle sıkıntı çektiğini düşündüğümden soru sormaya cesaret edemiyordum.

Parlak plastik maddeyle kaplı İsveç çamından parkeyi yepyeni naylon süpürgeyle olabildiğince bilinçli bir yöntemle süpürürken zaten temiz olan bir şeyin temizlemesine gerek olmadığını söyleyip duruyor, lanet ediyordu durumuna yarım ağızla. Eski ortak kullanım döneminden kalma, sahanlığa atılmış bir dolaptan eski halıları çıkardı ve telaşla mutfağa götürdü, dövülen ve temizlenen bu halıları daha sonra üç odaya serdi. Her gün toz alma işi. Önemli bir fazla mesaiydi bu ve yakınmadan yerine getiriyordu, öyle ki başını örtmeyi ve saçlarını korumayı bile unutuyordu. Güzel, mavi, ipek şalını girişteki geyik boynuzuna asıyordu. "İşte geldi!" diyorduk, duvarda, portmantonun altına asılmış bakır tabaktan gelen çınlamayı duyduğumuzda. Birtakım inceliklerine rağmen -sözgelimi bize çay hazırlama alışkanlığı, evinde yaptığı pastaları getirmesi- o geleneksel yabancılardan çekinme alışkanlığını görüyordum onda ama onların konutlarına daha insani bir görünüm vermeye çalışarak onurlu bir mücadele veriyordu bu konuda.

Ev kadınlarının koruyucusu azize Marta bayramında yenen pastadan hazırladı: haç biçiminde şekerli pirinç ve kuru üzümdan yapılan pasta.

Ablukanın sıkıntılarını bütün ailesi çekmişti. Bununla birlikte bu dönemi değerlendirirken olumsuz konuşmuyordu. Abluka, savaş, mahrumiyetler, dünyaya Rus karakterinin gücünü ve yiğitliğini göstermek için yenilmesi gereken engellerdi. Biz de kendisine Fransa'da bu karaktere hayranlık duyulduğunu, bu konuda örnekler aktarıldığını söylüyorduk. Kuşatılanların bir çaresi de şiir olmuştu. Karanlık kentte, geceleri, soğuktan korunmak için vücutlarına gazete kâğıdı sararak dışarı çıkıyor, sıfırın altında on beş-yirmi derecede, bir odada toplanarak, yük-

sek sesle şiirlerini okuyan bir şairi dinliyorlardı. Ayrıca 9 Ağustos 1942 tarihini de unutmamıştık: Hitler'in, Leningrad'a giriş ve Grand Hôtel Europe'da kutlama yapmak için saptadığı günde Şostakoviç, kum torbalarıyla korunan Filarmoni salonunda yeni senfonisini yönetmişti ve vahşi Alman saldırısını protesto etmek amacıyla yazılan bu son derece güçlü, dev yapıt anında bütün Sovyetler Birliği radyolarında direnişin simgesi olmuştu. Enerjileri harekete geçiren, ulusu kaynaştıran bir generalin bildirisi değil notalar, ritimler, davul sesleri olmuştu. Stalin'in kendisi de nutukla almamıştı bu sonucu.

"Ne yapıt! Nasıl bir sürükleyici güç! Sonuçta bir senfoni biçimindeki 18 Haziran çağrınız Rusya dışında hiçbir yerde hayal bile edilemezdi. Rus halkı cesareti ve özverisiyle kibirli Nazi saldırganlığını yendi, bir zaman Napoléon'a yaptığı gibi."

Zoya Stalin adını duyunca kaşlarını çatmıştı. Napoléon adını duyunca da ayaklandı.

"Ah! diye haykırdı, nasıl konuşuyorsunuz! Napoléon'a dokunmayın!

-Seviyor musunuz Napoléon'u?

-Napoléon'a dokunmayın! Aleksandr Puşkin'in çalışma masasında imparatorunuzun bir büstü vardı. Napoléon Ruslar için bir idoldür, dedi ciddi bir ses tonuyla.

-Ülkelerini tahrip eden bir istilacı?

-Biz onu yenmiştik mösyö.

-Hitler'i de yendiniz ama ondan hâlâ nefret ediyorsunuz.

-Napoléon olmasaydı, yeni fikirler asla ulaşamazdı Rusya'ya.

-O da zorbanın biriydi, dedi Raoul. Biliyor musunuz ki Fransız kolonilerine köleliği geri getiren odur.

-Benim için, dedi yere bakarak, Fransa kutsaldır. Sadece hayrını görmüşümdür.

Şaşkın bir halde durdu.

"Hayır mı?

Kızardı ve kekeledi:

"Evet, ülkenizi seviyorum... Çok kişisel nedenlerle... Belki

bir gün... Bir imkân bulursam... Neyse şu anda daha fazlasını söyleyemediğim için bağışlasınlar beni beyler, diye ekledi sonra telaşla.

-Napoléon, diye devam etti Raoul -köleci imparatoru banliyölerdeki Afrikalıların kurbanları oldukları ırkçılığın sorumlusu görüyordu- yeni düşünceler getirdi size belki ama sizi temin ederim ki kendine rağmen yaptı bunu. Özgürlüğü sevmiyordu. Fransa'da devrimi gömdü.

-Ama biz, bizim devrimimizi başarmamızı sağladı. Jean-Jacques Rousseau, Robespierre, Saint-Just'ün düşünceleri Lenin ve Stalin öğretisi içinde yayıldı ve halk düşmanlarını yenmeyi başardık böylece."

Şaşkın bir halde birbirimize baktık. Bu dil kaybolmamıştı demek! Hâlâ "halk düşmanları" masalına inanan, Stalinciliği onaylayan, bizim oybirliğiyle mahkûm ettiğimizi düşündüğümüz bir rejimi öven Ruslar var mıydı?

Bize kuşkuyla bakarak devam etti:

"Halkı, sefaletini sömürenlerden kurtarmak gerekiyordu, böyle düşünmüyor musunuz siz?"

Rus tarihi konusundaki bilgileri çok sınırlı olan Raoul Rasputin'le ilgili bir şeyler mırıldanarak işin içinden çıkabileceğini sandı.

"Rasputin! Ormanı gizleyen ağaçtı o. Kinizm, sapkınlık, yozlaşma her tarafı sarmıştı. Bu şekilde yönetilmek utanç değil miydi Ruslar için?"

Sesini alçaltarak devam etti:

"Şimdi daha büyük bir utanç var. Tarihin revizyonu başladı. Bizi kölelikten kurtaranlara kara çalıyorlar ve kuşkuyla bakıyorlar. O da nasibini aldı bundan. Hainlerin tasfiye edilmesindeki rolünü eleştirmeye cesaret ediyorlar. Hatta kimileri o kadar küstah ki Yurtseverlerin Büyük Savaşı'nı yönetme biçiminden de kuşkulanıyorlar. Ve sizinle konuşan, karşınızda gördüğünüz bu insan, ben... açık konuştuğum için işimden oldum... Leningrad'ın Almanlar tarafından kuşatılmasına göz yumduğu suçlamalarına maruz kaldığında... Gerekli önlemleri almadığını

söylüyorlardı. Hatta kimileri dostu Sergey Kirov'un katledilmesinin öcünü almak için kenti mahsus feda ettiğini iddia edebilecek kadar ileri gittiler! Böyle bir iftiraya karşı çıktığım için işimi kaybettim beyler. Bizimle uğraşıyorlar, ona sadık kalanlarla uğraşıyorlar. Yaptıklarını unutturmak istiyorlar. Hainlerin eline düştük. Ah! Görüyorum ki kuşkuyla bakıyorsunuz. Amerikan propagandasının yalanlarına inanıyorsunuz. II. Nikola ve ailesinin cesetlerinin mezarlarından alınmasını, halkı aç bırakan bu insanların Petrus-ve-Paulus Katedrali'ne gömülmelerini de tasvip ediyorsunuzdur siz kesinlikle!"

Mevcut durumdan yakınmaları ve geçmişe özlem ifadeleri bitmek bilmiyordu. Raoul sıkılmaya başlamıştı. Bu sempatik kadının hiçbir şey öğrenmediğini, hiçbir düşüncesinden vazgeçmediğini görmek beni de şaşırtmıştı ama onu kolayca mahkûm edemiyordum. Yeni toplumun nefret ettiği bir nostaljiyi itiraf edebilmek cesaret isterdi. Askıdan şalını aldı, Rusya'yla ilgili düşüncelerimizin hafifliğini yalanlayan soylu bir hareketle omzuna attı.

"Gorki mi okuyorsunuz? diye sormuştu bir keresinde, başucumdaki masada *Ana*'yı görünce. Burada kimse Gorki okumuyor artık. Bütün kitapları var bende. Bize bu kadar yardımcı olan bir insanı okumamak büyük bir günah. Leningrad'ın tekrar Petersburg olmasına izin vermezdi o! Leningrad, Devrimin başladığı kent!"

Onun gözünde çok büyümüştüm. Köpeğiyle gelebilme iznini aldıktan sonra bize düşmanlığı kesinlikle bıraktı. Bu benekli, kısa eğri bacaklı köpek, kadının her sabah silkelediği halılara uzun kulaklarını sürtüyordu. Baygın gözlerini sahibesine çevirerek bir köşeye büzülüyordu.

"Adı ne?"

Bu önemsiz soru çok şaşırttı onu, bir çocuk gibi sevdiği anlaşılan bir hayvanın adının sorulması doğal bir şey değildi sanki. Elini göğsüne koydu, heyecandan tıkanmıştı ve hemen cevap veremedi. Kalp atışları yavaşlayıp normale dönünce bir solukta çıktı kelime ağzından:

"Jeannot.

-Jeannot? Fransız adı mı koydunuz?

Kızardı, kafasını çevirdi, çok sıkıldı, acıdım ona ve soru sormaktan vazgeçtim. Hiç kuşkusuz sırlarına dokunmuştum. Fransa'yla ilgili her şeyi bu kadar önemsemesinin nedenlerini söyleyecek miydi günün birinde bize?

Jeannot'nun ortaya çıkışından kısa süre sonra bize sormadan yaptığı bir şey şaşırttı bizi. Salonun bir köşesinde bir tür dua yeri oluşturdu. Eline çekici ve çivileri alarak Ikea kanepenin üstüne eski ya da kopya ikonlar çaktı ve gümüş zincirli küçük bir lambayla tamamladı bu köşeyi. Stalin, Napoléon, köpek ve Meryem'i nasıl bağdaştırabiliyordu? Bir akşam kanepenin üstünde, ikonların önünde gördük kendisini. Çoğu zaman, kilisedeymiş gibi, kafasında şalıyla, ayakta mırıldanıyordu dualarını. Günde iki kez dua ediyordu: geldiğinde ve peşinde köpeğiyle. Çok geçmeden köpek de onun alışkanlıklarını edinmişti. Kuyruğunu dikerek evi katediyor ve artık yeterince yumuşak bulmadığı halılara hiç bakmadan odama gidiyor, yatağımın yanına oturuyor, sahibinin kendisine getireceği örtüyü bekliyordu.

Bu arada, dinsel inanç kalıntılarında Zoya Bogulovskaya'nın çelişkilerinin gizemini keşfetmiş olduğumuzu sanmış olsak da henüz bu noktada değildik. Bir gün öğleden sonra eve vaktinden önce döndüğümüzde bu beklenmedik durum şaşırttı onu. İkonların bulunduğu duvara doğru koştu, kanepenin arkalığına koymuş olduğu, lamba ışığında çok rahat seçilen bir siyahbeyaz erkek fotoğrafını aldı, şalının altına gizledi. Hareketlerini görebilecek zamanı bulabildim ama böylesine özel bir kültle hangi sivil toplum azizini onurlandırdığını anlayamadım.

Bay Kromskoy'un bürosu -galeri henüz bir proje halindeydi- Grand Hôtel Europe'un bir süitindeydi. Randevu günü 4. hattan yaya olarak yola çıktık. Raoul kendisini rahatlatan, sıkıntılarından uzaklaştıran bu uzun yürüyüşleri çok seviyordu, bununla birlikte Yermolai'den hâlâ bir haber alamadığı için yiyip bitiriyordu kendini.

"Irina'da telefon numaranın olduğundan emin misin? diye sordu belki yirminci defa. Irina'nın benim numaramı Yermolai'ye vermiş olabileceğini umut ediyordu ama umudun ötesinde, bu ihtimalden korkuyordu, Yermolai'in sadece bana nasıl ulaşacağını bilemediğinden aramamış olmasını düşünmeyi tercih ediyordu.

Köprüde, Petrus-ve-Paulus Katedrali'nin karşısında tekrar sordu. "Telefonun açık değil mi? Bak bakalım mesaj var mı?"

Su kenarında mucizelerin gerçekleşebileceğini düşünüyordu. Bulunduğumuz yerde daha da genişleyen ve daha etkileyici olan ırmak manzarasında, görkemli siyah dalgalarında, altın okun dibinde rahatlamaya çalışacağına ateşli gözlerle cep telefonuma bakıyordu.

Nevski Caddesi ve ikinci kanalın kesiştiği yerde aklımda yeşil olarak kalan Stroganov Sarayı pembe olmuştu. Biraz daha uzakta, başka bir değişikliği o kadar anlamsız bulmadım. Kitap Evi'ne, devasa bina *Dom Knigi*'ye kaç defa gelip, çeşit çeşit kitaplar almıştım: dünyanın en büyük kitabevlerinden biriydi 1900'lerden kalma bu bina ve üstünde kelle şekeri biçiminde bir kubbe vardı. Eskiden Singer şirketinin merkeziymiş burası. Şimdi *Dom Knigi* tabelası kaldırılmıştı ve kitabevi sadece giriş katına sığınmıştı. Öteki katlara en büyük Rus bankalarından biri yerleşmişti. Singer: dikiş makineleri, ince kapitalizm, hafif iplik, dikiş nakış sanayisi. *Dom Knigi:* kültür yararına komünist devletleştirme. Moskova Bankası: paranın saldırgan dönüşü, güçlü finansın saldırısı, şairlerin okunmasının ayakta kalmasına yardımcı olduğu kuşatma altındaki Leningrad'lıların anısına hakaret.

26.

Bay Kromskoya Grand Hôtel Europe'un birinci katında, Sanatlar Meydanı'na bakan arka kanadında karmakarışık bir dairede kabul etti bizi. Irina uyarmıştı beni: tuhaf biridir, ilk görüşmede hiçbir sonuca varmaz, yöntemi dalga gibi gelen laflarla boğmaktır, mürekkep lekesi gibi dağılır... Her tarafı leke içinde beyaz gömlekli ressamlar ellerinde kovalarda oraya buraya koşturup duruyorlardı; bir işçi camlara kâğıt şeritler yapıştırıyordu; işçiler ellerinde çerçeveler, silmeleri için çubuklar, lambalarla geliyorlar, bunları rastgele bir yere ya da duvarın dibine koyuyorlardı ve kimse o sırada orada bulunan önemli şahsiyetlere dikkat etmiyordu... mendiliyle burnunu kapatan belediye görevlisi, papyonunu düzeltmekle meşgul bir sanatçılar sendikası görevlisi, Allah bilir hangi gerekçeyle elinde bir metreye ölçü alan bir emniyet sandığı görevlisi... Ayrıca kim oldukları, ne iş yaptıkları bilinmeyen birkaç genç, meslekleri belli olmayan, yeni bir projede iş bulma umuduyla gelmiş genç, orta yaş arası insanlar. Pencerelerden biri ardına kadar açıktı ama alçı ve boya kokusu genizleri yakıyordu. Herkes ayaktaydı ve herkesin ayakkabılarının üstünde ince bir toz tabakası oluşmuştu.

Hiç rahatsız olmayan Bay Kromskoy, arkasında, sırtında düz, pamuklu kumaştan bir elbise olan, ince, ufak tefek ama gene de görünümü etkileyici olan ve sürekli "Semyon, abartıyorsun!" diyen bir kadınla sandıklar, kutular arasında bir aşağı, bir yukarı dolaşıp duruyordu. Kromskoy İngiliz kareli kumaşından yelekli elbisesi içinde pek havalıydı ve Balzac, onu göbeğine göre dikilen bu elbise içinde görse, armut biçiminde, derdi. Yelek ceplerinden birinden saatinin altın zinciri sarkıyordu ve ceketinin yakasında da karanfil vardı. Özenle kıvırcıklaştırılmış kumral, çember sakal, canlı, pervasızca bakan siyah gözler, dumanları geniş kıvrımlarla yükselen kocaman bir puro, kırmızılaşmış bir cilt, fışkıran bir sağlık "yeni Rus" imajını tamamlıyor-

du: her taraftaki dağınıklık ve bir XIX. yüzyıl romanından çıktığı izlenimini veren kişinin gevezeliğiyle yalanlanan izlenim.* Doğaçlama ve düzensiz bir yaşam sürüyordu ve sadece bir iş adamı görüntüsüyle bozuluyordu bu yaşam biçimi. Yaş? Yirmi sekiz-otuz arası. Boy? Hemen hemen iki metre. Karakter? İlk bakışta ateşli ve taşkın bir mizaca rağmen sonsuz bir güven duygusu. İçkiyle ilişki? Hiç içki içmemiş midir bu adam, diye düşünüyordum ama hafif sarhoşluk havasına bakınca bunun da bir strateji olması mümkündü. Irina'ya göre sonunda çok ilginç bir öneri getirecekti.

"Ah! dostlarım, diye haykırdı, girişteki kapıdan uzanan başlarımızı gördüğünde, gelin... Yönetim, otelin yeniden düzenlenmesinden yararlanarak bu birkaç metrekarelik yeri bana tahsis ediyor. Genel müdür bay Knophdorchen'le görüştüm. Çok anlayışlı ve nazik davrandı ve galerim hazır oluncaya kadar buraya birkaç eşya koymama izin verdi. Bay Knophdorchen'i tanıyor musunuz? Önemli biri... Bizde hiç olmayan ve eksikliğini duyduğumuz Prusya niteliklerine sahip bir organizatör... Biz Güneyliyiz, Rusya'nın Napolililerıyiz biz..."

Ağzındaki puroyu çıkarmadan sarıldı bana. Sonra Raoul'e döndü:

"Dünya resminin yeni yıldızı Mösyö Gioia'yla mı müşerref oluyorum? İzin verin, dedi, dostumun önünde gösterişli bir şekilde eğilerek. İzin verin bütün kalbimle eğileyim önünüzde. Semyon Antonoviç Kromskoya. Büyük bir onur, gerçekten büyük bir onur benim için. Hayatımın en güzel gününü yaşatıyorsunuz bana. Madam Korsakova bu fotoğrafları gönderdi bana... bu beylere göstermeye hazırlanıyordum onları... çok ciddi projelerimle ilişkili olarak ve oldukça güvenilir biri olsam da... bu-

* Burada kıyafetle ilgili eğlenceli küçük bir ayrıntı aktarıyorum. Çarlık Rusya'sında bir cekette dört düğme bulunması gerekirdi. Kuraldı bu. Komünistler düğme sayısını üçe indirmişlerdi. Üç düğme zorunluydu. SSCB'de yelek ve deri çanta güçlü adamların görüntüsünü tamamlayan unsurlardı. Bay Kromskoy'un yeleği ve deri çantası vardı ama ceketi dört düğmeliydi.

nu kanıtlamış olduğumu söylememe izin verin... tercihlerimin doğru olduğunu göstermeden alma hakkını görmüş olmam. Doğru söylemiyor muyum beyler, ben..."

Ufak tefek, pamuklu kumaş elbiseli kadının sert bakışlarıyla hızı kesildi. Masa işlevi gören dört ayaklı desteğin köşesindeki bir düzine fotoğrafı aldı ve önümüze serdi. Sürekli tüplerin ayrıcalığını gündemde tutmak isteyen Irina Petersburglu meslektaşına "gerçekçi" tablolar önermişti. Galerisinin asma katına koyduklarını ve Paris'te kalmış olanları tanıdım... *Metroda kimlik denetimi, Barbès'te Cumartesi akşamı, Tati'de itiş kakış.*

Bay Kromskoy fotoğrafları topladı, kolunu öne doğru uzatarak baktı, göz ucuyla yeniden baktı, beğendiğini belli eder gibi yaptı, yaklaştırdı, tekrar uzaklaştırdı, ayrıntılı biçimde incelemek amacıyla yeleğinin cebinden bir mercek çıkardı, olumluluk işareti anlamında göz kırptı.

"Olga, lüften Galina'ya söyler misin, çayla kaymaklı pasta getirsin, ben Bay Gioia ve Bay...? Bay Giraud, evet Bay Guiraud'yla konuşurken... Çok iyi hatırlıyorum bu adı, tam bir Fransız adı değil mi? Aydınlık, şahane bir ad... Sizi temin ederim ki anlaşmamız konusunda kesinlikle hiçbir güçlük çıkmayacak! Dosyayı inceleyelim... Sayın kültür işleri yardımcısı, Sayın sanatçılar sendikası üyesi bey ve emniyet sandığı temsilcisi bey'in yüksek müsadeleriyle biz biraz çalışalım ve daha sonra bu iş telaşına kısa bir ara verir gene birlikte oluruz.

-Semyon, biliyorsun ki Galina henüz işe başlamadı ve onu işe alabileceğimiz de kesin değil daha.

-Daha iyi, daha iyi, ne işimiz var bu eski adetlerle, böyle bir şenlik gününde! Çay, kaymaklı pasta falan, şu işe bak! Son zamanlarda uydurulmuş dikkat çekme numaraları! Sen bize istakoz ve hayvar gönder!"

Bayan Kromskoya kocasının kulağına bir şeyler fısıldadı.

"Tabii! Tabii" dedi. Aklım nerede benim? İlahi Eliseyev! Dünya resminin yeni yıldızının beni onurlandırdığı gün dükkân kapatma cesaretini göstermek! Oturun, lütfen oturun."

Bütün iskemleler alçı lekeleriyle doluydu ve kalın bir toz ta-

bakası vardı üstlerinde. Bay Kromskoy hiç aldırış etmeden sanatın tadının ayakta çıkacağını söyledi.

"Çalışmalarınıza hayranım Mösyö Gioia! Şahane, şahane! Sizin yaptıklarınız kesinlikle çizgi dışı ama hop! sihirli bir değnekle fikir değiştiriyorum. Benim mavi dalgalar teorimi biliyor musunuz? Elektrik akımı gibi mavi bir dalga geçiriyorum kentten, suçlamalar havada kalıyor aniden. Basın yeni bir dedikodudan çok korkuyor, rakipler silahlarını bırakıyorlar, övgüler, sürekli övgüler ve yavaş yavaş, aşırı övgülerle dolu kültür ve sanat sayfaları yeni bir şafağı selamlıyorlar.

-Semyon, abartıyorsun! dedi bayan Kromskoy dudaklarını ısırarak.

-Sergi açılışından önceki özel davette galeride insanlar birbirlerini eziyor, herkes beni selamlamak için yarış ediyor. "Gerçek eğilimin ne olduğunu kavradınız mösyö Kromskoy!" "Bu sezginin şaşmaz olduğu söylenebilir!" "Bay Kromskoy, söyleyecek bir şey yok, koku almada üstünüze yok." Her taşın altında Bay Kromskoy. Eğer koku alma konusunda üstüme yoksa! Biliyor musunuz ki şu sırada herkesin elinde bir dilekçe var... Kente yeniden Leningrad adının verilmesini istiyorlar! Belediye başkan yardımcısı beyefendi Başkanın bu dilekçeyle ilgilendiğini söyledi. Olacak şey değil tabii ki ama bu Rus halkının Ablukanın hatırasını unutmamış olduğunu gösteriyor. Rus halkı acıyı ve acının bıraktığı hatırayı seviyor. Leningrad adının kaybolmasını istemiyor, bir milyon kurbanın gözyaşlarının ve kanının simgesi bu adın üstünün çizilmesini istemiyor. Sizin tablolarınız Mösyö Gioia, Moskova'yı kopya etmek isteme havalarımıza rağmen bizim kendimize çok yakın bulduğumuz zengin insanlığı yansıtıyor. Benim mavi dalgam sizin şahsınızda geleceğin ressamını hemen gördü; bu ressam sanata, bizim, ben ve karımın, daha çarpıcı, daha uygun bir sözcük bulamadığımızdan, şeyi getirecek olan..."

Kekeledi ve ben o zaman alkolün etkisini gösterdiğini sandım, bununla birlikte palavralarından sarhoş olmadığı konusunda da emin değildim.

"Bizim... dediğimiz... Söylemek istediğimi anlıyor musunuz? İnsan... İşte... Her şey söylenmiştir, değil mi? İnsan... insan dendiğinde... Kesinlikle insandan daha önemlisi yok."

Raoul'e, elimden geldiğince bu nutku özetlemeye çalışıyordum ve henüz sözleşmeden söz edilmediğini de gizlemiyordum. Eli boş dönebileceği düşüncesiyle herhangi bir düş kırıklığı ya da hoşnutsuzluk belirtisi göstermedi. Tersine bu boş konuşmalar hoşuna gidiyordu sanki. Petersburg projesinden vazgeçmek, mesafeyi kısaltmak, Moskova'ya daha erken dönmek demekti. Tam rakamlardan ve garantilerden söz etmesini isteyecektim ki, işçilerin şefi elinde kasketiyle yaklaştı ve yapılan işlerle ilgili faturayı dört ayaklı desteğin üstüne koydu. Bay Kromskoy'dan bütün malzemelerin teslim edilip edilmediğini denetlemesini istedi.

"İyi, iyi dostum... İşimizde vicdanlı olalım, Kutsal Anamız Rusya ancak mutlu olacaktır bundan. Servis kalitesi dolayısıyla tebrik edersiniz Peçnikov şirketini. Ama... Salon eksik değil mi? Nerede salon? Deri kanepe ve altı koltuk, ziyaretçiler için? Ismarlamıştım, ben verecektim parasını tabii ki, galerimi döşemek için. Bay Knopfdorchen...

-Ama Semyon! Biliyorsun ki iptal ettik bu siparişi, dedi teftişe eşlik etmek amacıyla elinde not defteriyle peşinden ayrılmayan Bayan Kromskoy. Kış için kömür almamız gerekiyor daha, unuttun mu?

-Mükemmel! Mükemmel! Deri de olsa, altı koltuğuyla birlikte kanepe ne işimize yarayacaktı? Özellikle de deri! Onu kullanan son burjuva olurduk, aşırı sanat karşıtlığı... İyi getirmediniz dostum." Adeta bağırarak: "Deri kanepe istemiyorum!" Faturayı imzaladı. "Buyrun, daha sonra ödeme yapacağım, nakit ödeyeceğim, Semyon Antonoviç Kromskoy sözü. Huzur içinde dönebilirsiniz. Dünya resminin yeni yıldızının güvendiği adamın verdiği söz bu."

Yeleğinin cebini karıştırdı, elli avro bahşiş verdi. Adam şaşkın bir halde kıçın kıçın çıktı.

"İyi, iyi, görüşmek üzere. Avro doların yerini aldı, iyi resmin

kötü resmi kovması gibi. (Sonra bana doğru dönerek) Diyordum ki Moskova'ya meydan okuyacağız. Rusya'nın gerçek başkenti nerede? Savaşta sıkıntıyı biz çektik, onlar değil. Özverileriyle bizim sanat anlayışımızı besleyen bir milyon ölü. Sanatın yeri burası (kalbine vurdu elini), cüzdan değil. Onlar hepsi satın alınan, kendilerini satan aracılar. Bizim gibi, bizim gibi sanattan gerçekten anlayanlar gibi çıkar gözetmeden bakmazlar sanata. Tabii ki sevgili, çok sevgili dostum Irina Korsakova bir istisna... ben onun sayesinde bu onura..."

Raoul'ün önünde eğildi.

"Ermitaj'a gittiniz mi beyler? Ama gayet tabii, ne aptalca bir soru! Rus müzesini biliyor musunuz? demek istedim. İşte karşınızda, pencereden görünüyor, yüce Puşkin'imizin heykelinin arkasında. Bizim duyarlığımızın hazinelerinin deposu. Mösyö Gioia, serginiz büyük sükse yapacak, mavi dalgam yanıltmaz beni. Resimde hangi Tanrıya tapıyorsunuz? Benimki Repin, Rus halkının acılarını, uğradığı hakaretleri onun gibi kimse anlatamamıştır. Repin'in kesinlikle kapalı bir odada uyuyamadığını biliyor muydunuz? Eksi otuz derecede bile yatağını balkona çıkarırmış! Yeri yurdu olmayanlarla dayanışma amacıyla. Tamamen öyle. Rus resminin en büyük dehası, yersiz yurtsuzlarla dayanışma için!

-Semyon abartıyorsun! Repin'in astımı vardı, havasız bir ortamda uyuyamıyordu. Havasız kalınca boğuluyordu.

-Peki Olga, öyle olsun! Mükemmel! Mükemmel! Rus halkının acılarını yansıtma konusunda en uç noktaya kadar gitmiş olduğunu da mı inkâr edeceksin? Niçin sürekli karşı çıkıyorsun bana? *Volga Kayıkçıları*'nın yanında sönük kalmayacak bir resim gördün mü sen? Irmak taşımacılığının korkunç barbarlığına bu kadar duyarlık gösteren bir başka ressam var mı? Ben birçok konuda cahilim beyler ama sanatta bir kusurumu bulamazsınız."

Boyacıların şefi de elinde renk örnekleriyle yaklaştı. Fırsattan yararlanarak izin istedik. Bayan Kromskoy arkamızdan koştu ve pamuklu elbisesini çekiştirerek kapıya kadar geçirdi bizi ve şöyle dedi:

"Afedersiniz. Biraz dinlense iyi olacak. Sorumluluklar bunaltıyor onu, bilseniz! Mösyö Gioia sabırlı olsun... Sonunda her şey yoluna girecek... Telefon mumaranızı bırakın bana. Mutlaka arayacaktır sizi..."

Bayan Kromskoy'a bu ziyaretin anısını hiçbir zaman unutmayacağımızı söyledim. Telefon numarasını not defterine yazdı. Bay Kromskoy çıkışta yanımıza geldi. "Mösyö Giraud bir şey daha... Mösyö Gioia'ya söyleyin lütfen... onun yeteneğine sonsuz bir güvenim var ve onun sanatını bütün önyargıların üstüne çıkaracağım. Bir altın köprü yapacağım ona! Sergi boyunca Grand Hôtel Europe'ta bir süitte kalacak... Ben inanç adamıyım, karıma sorun, fikirlerinden asla vazgeçmeyen biriyim... Ben bir inanç adamı değil miyim Olga Petrovna? Ah Diderot'nun, Voltaire'in dilini konuşamadığım için ne kadar üzülüyorum, bilseniz! Moskovalıları gömeceğiz, Mösyö Gioia'ya söyleyin. Sadece biz Petersburglular değerlendirebiliriz onun sanatını... toplumsal gerçekçiliği yerden topluyor o... şiirsel bir altına dönüştürebilmek için kullanıyorum bu ifadeyi izninizle. Karım ve ben insani... gerçekten ve soylu bir sanat diyoruz bu resim tarzına."

Kahkaha attı, purosunu ayakkabısının altında ezdi, iki eli serbest kalınca çember sakalını iki taraftan sıvazlama olanağı buldu.

Tam merdivenin yanında Raoul kolumu tuttu ve hızla sürükledi beni.

"Ne oldu, neyin var?"

-Çabuk! Kızıl Ok'da bir yer ayarla bana! Bir gün daha kalamam!

-Bekle, acele etme. Irina sıkı sıkıya tembihledi bana... Kromskoy'la ilişkilerimizde sabırlı olmamız gerekiyor. Bu oyunu bizi denemek amacıyla oynadığını kabul ediyorum. Bizi bir an önce araması kendi çıkarına, bir an önce aramalı... Telefon numaram var onda!... İki, üç gün daha ve sonra aramazsa söz, gidiyorsun... Herhalükârda ayın 31'inde açılış kokteyli var."

27.

Zoya gitgide daha fazla şaşırtıyordu beni. Onun bir temizlikçi kadından farkının ne olabileceğini anlayamıyordum. Bir sabah Rusya'nın ekonomik durumunu tartışırken kendini tutamadı. Stalin övgüsünden sonra politik imalardan kaçınıyordu. O sabah, *Produkti*'den, alışverişten döndüğünde dikkatimi çeken, marketlerde her şeyin bulunmasıydı. Kıtlık yoktu artık. On yıl önceki gibi kuyruklarda beklemiyordu insanlar. Dükkânlar yiyecek doluydu ama bunların çoğu ithal ediliyordu ve Rus aileler için çok pahalıydı: Danone yoğurtları, Barilla hamurları, İsveç konserveleri, Fas portakalları...

"Ortalama bir bütçeyi aşan ürünler değil mi?"

"İçini dökmek için" eline geçen bu fırsatı kaçırmadı.

"Evet, kim alabilir bunları? İnanın bana, eskiden daha iyi yaşıyorduk... çok daha iyi yaşıyorduk. Halkını seviyordu, O... Bugün ona çamur atmak isteyenlerin iftiralarına bakmayın siz. Ben Baltık garına yakın bir yerde, iki odalı bir evde oturuyorum, O olsaydı beni bir kiracıya muhtaç bırakmazdı kesinlikle... Bay Raboviç, Teknoloji Enstitüsü'nde mühendis... Mükemmel bir insan, o bile etten feragat etme zorunda zaman zaman, ringa balığını ve patateslerini yağsız yiyor... Onun zamanında kira derdi yoktu, giyim kuşam, beslenme neredeyse bedavaydı, her ihtiyaç karşılanıyordu, şimdiki gibi... Dükkânlar ihtiyaçlarımızı sağlıyorlar. Sonra, yaz mevsimlerinde, onlardan hiç söz etmiyorum!... Kırım'da, Karadeniz kıyısında tatiller... Volga'da geziler... Gösteri dünyası, efendim, bugünküne göre çok daha parlaktı. Devlet kültür için yirmi misli, yüz misli harcama yapıyordu. Kuzenim Piyotr Antonov, Mariinski Tiyatrosu'nda ikinci keman..., ne kadar kazanıyor biliyor musunuz? İnanmayacaksınız... Aşağı yukarı... Yok, bunları söylemek çok üzücü... Bay

Gergiyev onları sık sık, dışarı, turnelere çıkarmasa hepsi açlıktan ölürlerdi kesinlikle... Devletin ayıbı değil mi bu?

-Kuzeninin sayesinde sanat çevrelerinde çok tanıdığınız vardır, değil mi?" diye sordum.

Onu bu kadar şaşırtacağımı düşünmüyordum. Alçak ve telaşlı bir ses tonuyla, bizim kendisine acımamızı beklemeye hakkının olup olmadığından emin değilmiş gibi konuştu odanın içinde sürekli gidip gelirken:

"Mösyö benim bütün hayatım hizmetçilikle geçmedi."

Sustu, devamını öğrenmemizden endişe edermiş gibi bir hali vardı. Düzeltmeden önce Jeannot'nun tırmandığı yatağımı yeniden yapmak için yatak odama geçti. Jeannot'yu azarladı ama köpek baygın gözlerini ona çevirir çevirmez küçük yüzünü öpücüklere boğdu kadın. İtiraflarını dinlemek üzere sabırsızlık içinde bekliyorduk. Odamdan çıktı, salona, yanımıza geldi, dudaklarını kıpırdattı, konuşmaya karar veremedi, halıları süpürmeye başladı. Ona nasıl cesaret vereceğimizi bilemiyorduk. Nihayet girişte şalını almaya gitti, onu daha sonra gösterişli bir şekilde boynuna doladı.

Abartılı bir üslupla konuşmaya başladı:

"Ulusal Tiyatro'da aktristim... Tekrar sustu, tekrar süpürgeyi aldı eline, ayakkabılarının üstüne koydu... saklamak istiyordu ayakkabıları sanki... Gülünç mü buluyordu durumu, o görkemli dönemden sadece sivri topuklu bir çift ayakkabı kalmış olmasıyla alay edeceğimizi mi düşünüyordu?

"Shakespeare, Ostrovski, Çehov..." diye devam etti alçak sesle. "Birçok Fransız oyununda da rol aldım hatta. Önce Fransızca teksti öğretiyorlardı, şiirsel değerine vakıf olabilmemiz için. Victor Hugo'nun bir oyununu hâlâ hatırlıyorum."

Bu kez, kendini tutmaya gerek görmeden, okumaya başladı ve telaffuzu hiç kötü değildi, sadece "lion" (aslan) sözcüğünü iki hecede söylemişti ve dolayısıyla topal bir aleksandren (on iki heceli Fransız dizesi) çıktı.

"Siz benim şahane ve yüce gönüllü aslanımsınız."

Öteki dizeleri mükemmel okudu:

"Hernani, benim çok tuhaf cesaretimin üstüne gitmeyin
Beni aşağılamaya. Şeytanım mısınız, meleğim misiniz?
Bilmiyorum, ama ben kölenizim. Dinleyin."

Okurken, lambanın yandığı ikonlar duvarına doğru dönmüştü. Gözleri parladı, dudakları titredi, hızlandı, yüzü kızardı, heyecanlandı.

"İstediğiniz yere gidin, gideceğim. Kalın, gidin,
Sizinim ben. Niçin böyleyim? Bilmiyorum.
Sizi görmeye ve gene görmeye ihtiyacım var."

Birden durdu, elleriyle yüzünü kapadı, kanepeye doğru yürüdü ve yığıldı kanepeye. Biz odanın bir ucundan bakıyorduk, donmuş kalmıştık. Raoul bana alçak sesle bu heyecanın artık yitip gitmiş olan bir başarı ve ihtişam döneminin hatırasıyla ilgili olup olamayacağını sordu. O, bu aşk protestolarında, bu coşkulu üslupta yaşanmakta olan bir tutkunun itirafını buldu. Zoya sadece eski parlak hareketlerini, rollerini, eski ihtişamını arayan, eski bir trajedi oyuncusu değildi, coşkusunu, susuzluğunu, hüznünü anlatmaya çalışan bir âşıktı. "Kölenizim", "Sizinim ben", "Sizi görmeye ihtiyacım var" sözlerini çok coşkulu bir üslupla söylemişti ve Kime hitap ediyordu? Gizliden gizliye kimi övüyordu? Kuşkularını ortadan kaldırmıştı.

Tekrar kalktı ve konuşmaya başladı:

"Afedersiniz. Siz ayaktasınız, ben oturuyorum... Bu halimle böyle hava atmaya çalışmam... Yerimde duramadığımı söyleyeceksiniz..."

Daha sonra karşımıza geçti, süpürgeye dayanarak, önümüzde, eğreti bir halde durdu ve devam etti:

"Tabii, doğru düzgün bir kadın kendini bilir ve böyle davranmaz. Namuslu bir kadınım ben, ne yasaktır ne değildir, bilirim. Namuslu bir kadın mıyım, değil miyim? Kimse bir kusuru-

mu görmemiştir. Ve şimdi özellikle... istemem... Bu beyler, komünist eğitimin, görevlerimizden kaçmamamız gerektiğini öğretmiş olduğunu anlayacaklardır ve herhalükârda..."

Birkaç dakika önce Ulusal Tiyatro'nun Doña Sol'ü olmakla çok övünen eski aktris yaşadığı koşullar dolayısıyla kendisini aşağılanmış hissederek tekrar gündelikçi oluyordu.

"En sevdiğiniz rol müydü? diye sordum. Öylesine sıcak bir!"

Çok doğrudan bir soruydu bu hiç kuşkusuz ama çok şaşkın baktı.

"Hayır efendim. Böyle bir şey söyleyemem" dedi. Boğuk bir sesle, ikonlara tutkuyla bakarak devam etti: "Hiç öyle bir şey yok. En sevdiğim rol? Kesinlikle değil. Repertuarım çok daha iyiydi. Size söylememde bir sakınca yok, çünkü eski durumumla şimdiki sefaletimi karşılaştırarak gülmediniz. Ulusal Tiyatro mensubu olmak, önemliydi... Sokakta herkes tanırdı beni... En sevdiğim rol... Alay etmeyeceksiniz benimle değil mi? İyi insanlarsınız, benimle konuşmaya tenezzül ediyorsunuz ve durumuma üzülüyorsunuz... Dostunuz beyefendi fazla anlayışlı ve hoşgörülü değil (bu sırada gülmemek için dudaklarını kapatan Raoul'ü işaret ediyordu). En sevdiğim rol *Britannicus*'teki Junie rolüydü. Sanıyorum hiç de kötü değildim bu rolde. Eşsiz bir modelim vardı tabii ki beni yönlendiren.

-Model mi?" Karşılık vermedi. "Racine de mi oynuyordunuz?"

-Vaktiyle efendim, Fransız kültürü konusunda bilmediğimiz yoktu. 1993'e kadar oynandı Racine'in eserleri."

Bu tespit o kadar komikti ki Raoul kendini tutamadı ve gülme krizi geldi. Kadın bu hakarete karşılık verme zahmetine gerek duymadan girişe geçti, askıdan çantasını aldı ve içinden Britannicus rolünde Jean Marais fotoğrafını çıkardı. Aktörün ünlü resmini gördük... Üstünde kısa bir Roma tüniği, omuzlarında mavi bir şal (ilginç!), kollarında bileziklerle, gözleri kapalı halde, başını gösterişli bir tavırla havaya kaldırdığı kollarına doğru eğmiş şiir okuyor: 1941'lerde artık demode olmuş tavırlar ve

oyun ama duyguların abartılı bir biçimde yansıtılması bağlamında 70'li yılların Rus tiyatro estetiğine denk düşüyordu...

Zoya fotoğrafı önümüze koyduktan ve tepkilerimize baktıktan sonra bizim hayran bakışlarımız dolayısıyla mutlu oldu, sonra iki eliyle kaptı fotoğrafı ve kutsal bir resim gibi irade dışı, adeta alışkanlık haline gelmiş bir hareketle, ne yaptığını bilmiyormuş gibi Meryem ikonunun altına koydu, çünkü fotoğrafı lambanın yanına koyar koymaz, bizim orada bulunduğumuzu hatırlayarak tekrar almak istedi. Sonra fikir değiştirerek hâlenin içinde bıraktı.

"İyi insanlarsınız siz" diye tekrarladı. Dua yerinin karşısında, ayakta, hareketsiz, fotoğrafa bakıyordu. "Her şeyi bildiğiniz için mutluyum." Biraz bekledi sonra dudaklarını yakan soruyu sordu.

"Mösyö Marais gene ünlü mü Fransa'da? Çok seviliyor değil mi? Filmleri sürekli gösteriliyor değil mi? Biz burada tapıyoruz ona. Junie gibi ona, kendisini ne kadar sevdiğimizi defalarca söyleyebiliriz."

Birkaç adım geri gitti ve küçük ibadet yerine dönerek, heyecanlı bir sesle yeniden okumaya başladı.

"Kaç kez iç çekerek
Hep aradığım gözlerinizden kaçırdım gözlerimi!
Sevdiğini görüp de susmak ne işkence!"

İyi niyetli tavrımız onu rahatlatınca fotoğrafın yerini değiştirdi ve lambanın zayıf ışığı bir hâle gibi düştü aktörün yüzüne. Zoya'nın bu coşkusunu ve hayranlığını eğlenceli bulan, körlüğünden de şaşıran Raoul bana çaktırmadan Jean Marais'nin yaşam biçimi, ahlakı konusunda hiçbir şey bilmemesinin nasıl mümkün olamayacağını sordu. Paris'ten üç bin kilometre uzakta bile böylesine yaygın bir şöhret ve özel yaşam... Stalin'in, idolünü göz altında tutturduğunu bilmemesi ya da bilmiyor gibi yapması nasıl açıklanabilir? Sustu, çünkü sırrını açıklayan Zoya daha ileri gitmek için sabırsızlanıyordu. Neşe içinde devam etti:

"Şimdi artık susmuyoruz! Petersburg'da bir Jean Marais kulübü kurduk. Her yıl ölüm yıldönümünde bir arkadaşımızın evinde toplanıyoruz. Bulunduğumuz odada ışıkları söndürüyoruz ve Rusçaya çevirtmeyi başardığımız Anılar cildi üstüne koyduğumuz bir mum ışığında aramızda para toplayarak aldığımız şampanya sessizce içilir. Ah! Afedersiniz, hem "aldığımız", hem "içilir" dedim... hata yaptım... böyle Fransızca olmaz... Tören benim evimde yapıldığında Bay Raboviç odamın kapısını çalar ve katılmak için izin ister. Yanımızda oturur ve toplantı bittiğinde geldiği gibi, ayaklarının ucuna basarak çıkar. Bir keresinde şampanyayı o getirmişti, ayrıca bir de kaymaklı pasta...

-Jean Marais'nin Anılar'ı Rusçaya çevrilmiş? İnanamıyorum" dedi Raoul.

Ve ekledi: "Üstelik Cocteau'nun şiirleriyle birlikte?"

Zoya'yı grubun erotik kutsal kitabını oluşturan şiirler konusunda düşüncelerini açıklamaya zorlayarak onu zor durumda bırakacağını sanıyordu. Zoya küçümseyici bir tavırla baktı ona... İsa ve Magdalena ilişkisine gölge düşürmek istese ancak böyle bakabilirdi... sonra cevap niyetine bir dörtlük okudu.

"Seni yeterince sevmedim mi sevgili melek!
Güzel melek, acımasız melek...
Saf, berrak, katışıksız,
Billur gibi kapalı."

Ve sert bir ses tonuyla devam etti:

"Rusya'da biz kötülüğün şairlere ulaşamayacağına inanırız. Şairler göklerde dolaşırlar ve sadece meleklerle ilişkileri vardır orada. Yabancılar Puşkin'i karalamak istediler ve Georges d'Anthès tarafından öldürülmesinin birtakım sebepleri olduğunu söylediler. Aynı şekilde uşağının yaydığı dedikodulara inanarak Çaykovski'yi de karalamak istediler."

Köpek uyandı, aralık kapıyı burnuyla açtı, gelip, sahibesinin bacaklarına sürtündü.

"Ha! Şimdi anlıyorum. Ona niçin Jeannot adını taktığınızı. Keşke görebilseydi bu günleri Jean Marais" dedim.

Çok kızmış gibi gözüktü ve bir adım geri atarak konuştu:

"Ne sanıyorsunuz bayım? Bay Marais'den izin almadan adını koyabileceğimi mi düşünüyorsunuz yoksa ciddi ciddi? Kendisine bir mektup yazdım ve köpeğimi bu adla çağırabilmem için yüksek müsaadelerini, bana bu onuru vermesini rica ettim.

-Bay Marais cevap verdi mi?"

Gözlerini yere doğru çevirdi.

"Bu zevki tattım. Yani kendisi değil ama sekreteri cevap verdi. Biliyor musunuz, bu köpek ve ad hikâyesi Bay Marais'yle ilişki kurabilmek için bahaneden başka bir şey değildi. Yoksa, kesinlikle onu rahatsız edebilecek bir konuma sahip olmayan, benim gibi adı sanı belli olmayan biri, nasıl mektup gönderme cesareti bulabilirdi ona? Sekreteri verdiği cevapta Bay Marais'nin öldüğünü ama adının Petersburg sokaklarında dolaşan bir köpekte yaşamasından kesinlikle onur duyacağını bildirdi.

-Size büyük fedakârlıklara mal olan bir hayvan galiba... Nasıl bu kadar iyi besliyorsunuz?

-Hayvan değil, efendim, mahlûk... O olsaydı başımızda her gün et verirdim, kesin. Hiçbir şeyimizi eksik etmezdi o bizim!"

Kendisini bir toplama kampına kapatan ve "adamları" vasıtasıyla besleyen birinin ağzından övgüler duymak Raoul'ü sinirlendirmeye başlıyordu. Ani bir hareketle köpeğin sarkan kulaklarını ters çevirdi.

"Hugo ve Racine'i çok seven birinin Rus şairlerine bu kadar kötü davranması tuhaf değil mi sizce?

-Bu da bir iftira efendim."

Soylu bir tavır içinde Raoul'den ayrıldı bu noktada ve şöyle dedi:

"Belki Bay Polnarov yanıltmıştır sizi! Bay Polnarov'a göre Yesenin İngiltere Oteli'ndeki odasında intihar etmedi. Onu polisin astığını kanıtlamak için bir kitap yazdı. Kesinlikle itibar edilmemesi gereken bir görüş! Yesenin eşcinseldi ve bundan utandığı için intihar etti. Mayakovski Devrime ihanet ettiğin-

den intihar etti. Aleksandr Blok Petersburg'daki dairesinde açlıktan öldü, çünkü Sovyet düşmanları kente erzak girmesini engellemişlerdi.

-Ama Anna Ahmatova. Büyük baskı gördü o. İnkâr edemezsiniz bunu. Tek başına kapatıldığı, aç susuz kaldığı odayı gördüm, dedim.

-İftira efendim, iftira, siz ziyarete açılan o odadan söz ediyorsunuz, hatırlıyorum... bir zamanlar suçlusu Beria'dan başkası olmayan bütün cinayetlerden Stalin'i sorumlu tutma küstahlığı yapıldı. Stalin'i katledenler acayip suçlamalarla kendilerini aklamaya çalışıyorlardı... Ama siz bana inanmıyorsunuz... (tevazuya dönerek konuşmaya başladı). Hem niçin bir temizlikçi kadının laflarına inanacaksınız? Gidin, Şeremetyev sarayının arkasındaki dairesine bakın... Evet, yaşadığı yere... Daha sonra icat edilen, Kruşçev'in polisi tarafından döşenen ve ziyaretçilere açılan tek yer olduğu söylenen o odaya değil... Ama gerçekten yaşadığı o güzel daireye... Rusya şerefiyle, onuruyla yönetilirken şairlere ne kadar değer verildiğini anlayacaksınız."

Aklımda daracık, karanlık, ürkütücü bir oda kalmıştı. Rahatlamak için Raoul'e hemen oraya gitmeyi önerdim. Pardösülerimizi aldık, çünkü hava kapanmıştı ve birden soğumuştu... Rusya'da iklim de karakterler de çok hızlı bir şekilde değişebiliyordu.

Sadece hava değişmemişti kent de eski kent değildi sanki. Neva üstünde sis bulutları dolaşıyordu; kanalların üstünde pusluydu; lağımların ağızlarından kaldırımlara bulanık sular dökülüyordu ve asfaltın üstünde birikintiler oluşuyordu. Duvarlar buğulanmıştı; cam gibi damlalar zigzag yaparak düşüyordu. Petersburg'un, üstüne kazıklar çakılarak kurulduğu bataklık, çamur deryası su yüzüne çıkıyordu sanki. Tanrı, başkentini çamura gömerek dünyanın düzenine meydan okuma cesaretini gösteren hükümdarın çılgınca hırslarının öcünü alıyordu. Gelip geçenler hızlanmaya başlamışlardı. İnsanlar başlarını omuzlarına gömmüş ve yakalarını kaldırmışlardı, su ve çamur içindeki yayıntılar arasında denizden esen soğuk rüzgâra karşı mücadele veriyorlardı.

Batıdan gitgide daha tehditkâr bir halde yuvarlanan ağır, kara bulutlar altında saraylar ve konaklar eriyeceklerdi sanki. Cephelerinde belli belirsiz, gri bir leke görülüyordu. Sütunlardaki alçılar dökülen boyaların altında soluk renkli tabakalar halinde yayılıyorlardı. Soylu kemerler, görkemli revaklar kenti maskesini çıkarıyor ve uğursuz arka yüzünü gösteriyordu. *Suç ve Ceza*'daki bir cümleyi düşünüyorduk: "insan ruhunun bu kadar karanlık ve tuhaf etkiler altında bulunduğu başka bir yer yoktur." Dinsiz bir iradeden doğan kenti dalgalar mı yutacaktı?

Raoul nemli rüzgârlar altında bükülmüş bir halde yürüyordu. Nevski Caddesi'nden yukarı doğru çıkıyorduk, birinci kanal hizasına geldiğimizde cep telefonum çaldı. Puşkin kafesinin kemerlerinin altına sığındım.

"Irina!"

Raoul konuşulanları duymak için yaklaştı.

"Kardeşim nerede biliyor musunuz?"

Çok endişeliydi. Yermo kayıptı, haber alamıyordu ondan. Petersburg'daki adresimizi bilmese de bizi arıyor olabilir miydi...

"Ben de Frédéric, bilmiyorum. Unuttunuz bırakmayı.

-Kalem kâğıt var mı yanınızda?

-Şimdi yok. Başka bir zaman yazarım. Size telefon edebilirdi, diye düşünüyordum.

-Numaram var mı onda?

-Doğru. Ne aptalım! Vermem gerektiğini düşünemedim.

-Cep telefonu olmadığı için mi?

-Evet yok, dedi sıkılmış bir halde. Benim yüzümden değil... Boşuna aradım.

-Julie?"

Yalnız ve işsiz güçsüz, amaçsız kalan Julie Moskova'da daha fazla kalmak istememişti. Hareket tarihini öne almıştı ve Paris'e dönüyordu.

"Onu daha erken dönmek zorunda bıraktığınızı itiraf edin!" dedim şaka yollu.

Raoul kardeşinin durumuyla falan ilgilenmeden;

-Sor bakalım, Yermolai'nin ortadan kayboluşuyla ilgili bir fikri var mıymış, dedi.

-Hiçbir fikrim yok, diye karşılık verdi Irina. Size gelebileceğini düşünmüştüm ama adresinizi ve telefon numaranızı bilmediğine göre...

-Sergi kokteylinde ortaya çıkar, dedim.

-Ah! O da canımı sıkan başka bir mesele. Uzun zamandan beri üstüne başına daha doğru düzgün bir şeyler alması için dürtükleyip duruyorum, biliyorsunuz. Tarihi hatırlattığımda ve bir an önce bir ceket, doğru düzgün ayakkabılar, hiç değilse sırtına geçirebileceği temiz bir gömlek almasını istediğimde bu konuda kendisine kesinlikle güvenmememi istedi. Bulunmayacak bu kokteylde. Boşuna ısrar ediyorum duruyorum, bu tavrıyla hem Raoul'e karşı saygısızlık ediyor hem de komik bir çocukluk içinde... Çalışmalarını beğenmeme hakkı var, sadece biraz ilgiliymiş gibi davranmasını istiyorum, o kadar. Hem sonra böyle kimseye haber vermeden ortalardan kaybolmak olur mu? Bir yere kilitlemeyi sonra da alıp zorla galeriye götürmeyi düşündüm! Raoul yanınızda değil mi? Kokteylin 31'inde olduğu-

nu, dört gün kaldığını hatırlatın ona. Her şey hazır. Fotoğraflar geldi. Klişeler ayın 30'unda basında çıkacak. *Moskova Haberleri*'nde çıkacak ve radyo ilanları."

Ben kendisine nazikçe bir şeyler söylemeye çalışırken Raoul bir işaret yaptı ve bir soru sormak istediğini anladım. Yermolai galeriye uğramış mıydı? Enstalasyonları merak etmiş miydi?

"Evet, Frédéric. Umudumu kesmiştim uzun zamandır. Bu kadar çabama karşı hep böyle surat asınca... Ama sonunda geldi. Ona göre büyük bir rastlantı... mahallede işi varmış ve rastlantı sonucu Malaya Nikitskaya'da olunca...

-Ne zaman uğramış? diye sordu Raoul.

-Yakında.

-Hangi gün? Kesin olarak söyleyebilir mi?

-Evvelki gün, sabah."

Raoul telefonu kaptı elimden.

"Ortadan kaybolmasından kısa süre önce mi? diye sordu Irina'ya.

Bana göre istemeyerek cevap verdi:

"Evet, öyle.

-Galeride uzun süre kaldı mı?

-Sizi üzmek istemiyordum Raoul, kardeşim çok acele etti ve hiç nazik davranmadı. Enstalasyonlarınıza sadece şöyle bir göz attı. "Mösyö Gioia'nın çalışmalarının hepsi bu mu? Bize göstereceği başka bir şeyi yok mu?" Böyle birtakım laflar ve çekti gitti. Bu kadar kuru bir tavır.

-Asma kata çıkmadı mı?

-Kapıya koştu ve arkasından çarpıp çıktı. Akşam, bir tablosunun, hatırlıyor musunuz, *Yıldızlı Uzam*'ın satışının ayrıntılarını görüşmek için görmem gerekiyordu kendisini. O, bir erişte tabağına benzeyeni değil, fışkıran teller, rengârenk patchwork. Bir müşteri bulmuştum, iyi de para veriyordu, dokuz yüz avro, 40'a 30'luk bir tablo için iyi bir fiyat... Para kazanma konusunda her zamanki gibi kayıtsız kalan Yermo fiyatı falan sormadan onaylamıştı. Sadece satış sözleşmesini imzalaması gerekiyordu. Gittim, kapıya vurdum, çünkü zili sökmüş. Düşünebiliyor mu-

sunuz aptalı, dış dünyanın kendisine saldırmasını istemiyormuş, öyle diyor! Çalıyorum, çalıyorum, cevap yok. Gürültüye gelen bir komşu kadın, elinde valiziyle birkaç saat önce çıktığını söylüyor. İple bağlanmış bir karton valiz. Bu budala kadının aklında sadece bu ayrıntı, ip kalmış, kardeşime seyahate çıkıp çıkmadığını, nereye gideceğini falan sormayı hiç düşünmemiş. Ama şaşırtmıyor beni bu, komşularıyla kesinlikle görüşmeyen vahşi bir çocuk.

-Kız kardeşime sordunuz mu?

-En çok şaşıran o oldu. Ne dese beğenirsiniz? (Telefonda gülme sesleri). Niyetinin ne olduğunu bile anlayamamış."

Telefonu tekrar aldım.

"Irina, endişe etmeyin. Julie'ye selam söyleyin benden. Umarım darılmamıştır."

Raoul'ün kız kardeşine bir mesaj göndermemi istemesini bekliyordum. Hiçbir şey söylemeyince ben ekledim:

"Giderken seyahat formaliteleriyle ilgilenebilirseniz, kardeşi minnettar kalacaktır size. Biliyorsunuz, tek kelime Rusça bilmiyor.

-Şeremetievo'ya kadar götüreceğim onu.

-Paket gibi geri gönderiyor" diye mırıldandı Raoul. Sonra tekrar karamsarlık çöktü. Yağmur başlamıştı ama o Puşkin kafesinin karşısında duran 10 numaralı troleybüse binmek istemedi ve uzun caddede Aniçkov Köprüsü'ne kadar yaya yürümek istedi.

"Her şey bitti, dedi. Benim çalışmalarımdan hoşlanmadı, hiç kuşku yok, ayrıca bir sürpriz değil bu... Nefret ve kendini aşağılanmış hissetme... Galeri ziyaretiyle nefret ettiği tablolarından birinin satışının çakışması kız kardeşinin ticareti konusunda her şeyden nefretini güçlendirmiş olmalı. Ama yeni bir şey de yok değil bu tavrında. Bana karşı katı bir tavır... sence de öyle değil mi? Sertleşen bir tavır... Reddedişinde bir tür radikalleşme, çünkü sergimin açılışına bile gelmek istemiyor. Ben bu düşmanlıkta basit sanatsal bir uyuşmazlıktan çok daha fazlasını buluyorum..."

Kaldırımın hemen kenarından geçen bir troleybüs çamurlu su sıçrattı üstümüze. Ben kenara sıçradım ama o dizlerine kadar ıslandı.

Devam etti:

"Ne diyorsunuz? Yermolai beni istemiyor. Kendini nefret ettiği monden yaşama dalabilecek kadar yakın bulmuyor beni. Bir tür veda bu. *Kapıyı çarparak*, dedi ya Irina. Evet, kapıyı yüzüme çarparak. Kız kardeşinin söylediği gibi basit bir nezaketsizlik mi bu? Hayır, tam ve kesin bir reddetme. Bundan daha kesin bir tavır olamaz. Mösyö Gioia sizin çalışmalarınızı desteklemek gibi bir düşüncem yok kesinlikle, sizi bir daha görmek istemiyorum. Yaptıklarınız sadece çirkin değil, aynı zamanda alçakça... Bana güvenmeyin artık... Bana söylemek istediği buydu değil mi? Ayın 31'inde gelmeyeceğini söyleyerek. Namussuz yabancılardan birisiniz sadece... Rusya'nın sanatsal anlamda Batı karşısında geri olmasından ve Rusların aşağılık kompleksinden yararlanıyorsunuz, sahte ve ucuz şeylerinizi sokuşturmaya çalışıyorsunuz... bir zamanlar kolonların zencilere incik boncuk kakalamaları gibi... Bana karşı o kadar öfkeli ki, benden kız kardeşine söz ederken bile Mösyö Gioia diyor...

-Hayır, hayır! Senin kokteylinde bulanmak istememesinin nedeni şu: gerçek Raoul Gioia'nın, pazar kurallarının zorladığı zevksiz, tatsız tuzsuz işler yapan biri olmadığına inanıyor.

-Öyle mi?

-Moskova'yı tanıyor, müşterilerin özellikle batılı bir sanatçıdan ne istediğini, ne beklediğini biliyor, kız kardeşinin söylediği gibi değerli eserlerle para kazanılmayacağını da biliyor. Kendisi de zaman zaman fışkıran teller ya da erişte tabakları gibi şeyler yapmıyor mu?

-Sen bunları beni rahatlatmak için mi söylüyorsun?

-Dinle, ben daha çok yayın dünyasını tanıyorum ama sanat dünyasında da aynı şeyler geçerli büyük olasılıkla: genel bir şizofreni. Yayıncı sevmediğini satıyor, sevdiğini satmıyor. Çok ender durumlarda iki bakış açısı çakışıyor. Yazarın kendisi de ne yapacağını bilemiyor: topluma hoş görünmek için mi yaz-

malı? Sadece içinden gelen sesi mi dinlemeli? Uyuşmak ama nereye kadar? Herkes ya kandırmak zorunda ya da sınırlı sayıda bir okur topluluğuyla yetinmek ve buna boyun eğmek zorunda. Dolayısıyla sanatta bir gerçeklik olduğundan kuşku duymak gerekiyor, çünkü sanat ancak bir topluluğu varsa yaşayabilir. Ama öte yandan yaratıcılarını bir angajmana sokmayan sipariş ürünlere karşı da iyi niyetle yaklaşmak gerekir. Ben inanıyorum ki Yermolai, senin tüccar baskısıyla olmuş olduğun şeyle kendi derinliğin olarak kaldığın şeyi birbirinden ayırıyor.

-Yermolai kesinlikle taviz vermez. Sergilediğim ve içini rahatlatmak için gidip gördüğü bu enstalasyonları iğrenç bulmuş olmalı. Bunların kendi çirkinliklerinden çok benim karakterimi ortaya çıkarmış olmaları dolayısıyla. Başarmak için her türlü uzlaşmaya razı olabilecek biri bu, demiştir mutlaka.

-Bu uzlaşma sözcüğünün günümüzde bir anlamı yok artık. Sen çağımızın şizofrenisinden rahatsızsın, onun kız kardeşi gibi. Aynı şekilde kendisi de paçasını kurtarabilmiş mi bundan? Budalalara kötü resimler sunmalarında ne kendisi ne kız kardeşi açısından bir aptallık söz konusu. Sadece "değerli" yapıtlar dediği şeyleri basmak isteyen bir yayıncı dostum yayınevinin kapısına kilit vurmak zorunda kaldı. Sonuç: yazarları kitaplarını basacak birini bulamıyorlar artık, onlara haklarını bile veremedi. Şizofren olmayı reddederken kendini ölüme mahkûm etti ve kendisine güvenenleri de ölüme mahkûm etti, bu kadar basit. İçimizdeki en iyi şeyleri koruyabilmek adına hepimiz şizofreniz.

-Ne yazık ki, benim içimde bulunduğunu söylediğin bu en iyi'den Yermolai'nin haberi yok. Sadece tüplerimi görmüş. Asma kata hiç çıkmamış. Bay Kromskoy Irina'nın gönderdiği fotoğraflar sayesinde gerçek değerimi anlamış. Yermolai beni tam bir şarlatan gibi görüyor.

-Senin çalışmalarından, angajmanlarından söz ettim ona. Irina'nın etkisindeki gazetecilerin seni düşürdükleri basmakalıplığın dışında bir imajın var onda. Seni sevmeseydi, sana güvenmeseydi, kokteyle giderdi. Ne işi var o monden çevrelerde? Se-

ni seviyor, sana güveniyor, senin yerinin bu enstalasyon budalalıkları olmadığını biliyor. Kız kardeşinin operasyonuna niçin katılmıyor, niçin uzak duruyor ondan? Çünkü seni onun göstermek istediği gibi görmek istemiyor."

Bir süre hiç konuşmadık. Onu ikna etmeyi başaramamıştım. Su birikintilerinden kaçmaya gerek görmeden kurulmuş bir makine gibi yürüyordu.

"Ama her şeye rağmen Yermolai'nin niçin ortadan kaybolduğunu bilemiyoruz. Bir nedeni olmalı kesinlikle, dedim.

-Bunu anlamayacak ne var. Moskova'ya döndüğümde benimle görüşmek istemiyor. Bir dostunun yanına sığındı ve ben Fransa'ya dönünceye kadar orada saklanacak.

-Belki. Ben, başka türlü düşünüyorum. Moskova'da kalmak için bir valize ihtiyacı var mıydı? Valiz eşittir yolculuk."

Çılgınca bir umuda kapıldı.

"Hiçbir şey söylemiyorum, Raoul. Seninle buluşmaya niyeti olsaydı, kız kardeşine haber vermez miydi bunu? Irina'yı, sizi birlikte görmekten daha fazla mutlu edecek bir şey olamaz.

-Dolayısıyla benim hipotezim daha doğru, dedi, ne kadar hızlı coştuysa o kadar hızlı bir şekilde karamsarlığa kapıldı.

-Meğer ki bizim bilmediğimiz bir nedenle karamsarlığa kapılmış olmasın, Petersburg'a gidişi kız kardeşini üzmüş ya da endişelendirmiş olmasın.

-Ne gerekçe ama? Benim gibi ikiyüzlü birinden kaçmak için çok sevdiği Suzdal'a gidecektir.

-Bir yanlışlık üstünde durmak istemeyecek kadar onurlu bir çocuktur. Seni tekrar görmek ve seninle konuşmak için yollara düşmüştür."

Raoul dikildi, saçlarındaki yağmur sularını silkeledi, çevresine baktı.

"Eğer doğru söylüyorsan..."

Ama coşkusu birdenbire söndü.

"Bizi nasıl bulacak ki?"

Aniçkov Köprüsü'nden sonra sola döndük, Şeremetyev Sarayı'na kadar Fontanka'yı katettik. Aralık parmaklığın arkasındaki onur avlusunun dibindeki iskeleler bütün cepheyi kaplamıştı. Avluda bir traktör bol miktarda nemli toprak taşıyordu ve paletlerdeki bir tarla sürgüsü çimenlikteki otları alt üst ediyordu. Yağmur kesilmişti. Sarayın sol tarafından geçerek park gibi bir yere çıktık. İşçilerin giyeceklerini koydukları ve karınlarını doyurdukları barakalar vardı. Kazıklarla bölünmüş çamurlu bir yerde, ıhlamur gövdeleri, teraslama aletleri, kütük kulübeler arasından geçtik. Bulutları kovan ve dik düşen güneş ışığı altında parlayan bitkiler sıcak ve ıslak kır kokusu yayıyorlardı çevreye. Parkın arka tarafında sarı bir bina vardı. Delik deşik çinkolardan kirli sular akıyordu. Anna Ahmatova, eskiden hizmetçilerin barındığı sarayın bu müştemilatında, ortaklaşa kullanılan dairedeki bir odanın içinde yaklaşık otuz yıl, yalnızlık ve acı içinde yaşamıştı.

Merdivenin başında, daha önce gördüğümü hatırlamadığım bir "Anna Ahmatova Müzesi" plaketi bu anıt niteliğindeki yerin girişini gösteriyordu. İkinci kat, soldaki kapı. O berbat ayakkabıları giydikten sonra büyük bir daireye girdik: geniş, havadar, yeni boyanmış, Rus tarzı rahat koltuklar ve kanepelerle döşenmiş altı ya da yedi oda. Fotoğraflar, desenler, afişler, nadir kitaplar, yazmalar camlı dolaplara konmuş ya da duvarlara asılmıştı ve bunlar 1920'lerin sanatsal ve edebi bohem dünyasını hatırlatıyorlardı. O dönemin ünlü simaları bir tür ideal toplumda bir araya gelmişlerdi... Mayakovski, Pasternak, Mandelstam, Blok, Kuzmin, Şostakoviç, Şalyapin, Meyerhold. Cahil bir ziyaretçi bu kadın şairin bir odadan ötekine geçerek ve dostlarını gönlünce kabul ederek yaşamış olduğunu sanabilirdi. Onun, Çehov'un kadın kahramanlarının sallandıkları bir salıncağa oturarak çevresindeki hayranlarına şiirler okuduğunu ya da be-

yaz kıyafetleri içinde büyük seramik sobanın yanında kıvrılıp yattığını düşünebilirdi...

Daracık *Requiem* odası kaybolmuştu, okuyucularına gizlice ulaştırdığı dizelerini kazıdığı kayınağacı kabukları camlı dolaplardan çıkarılmıştı, Ahmatova döneminin bütün hatıraları silinmişti... Kadın şair dinleme cihazlarıyla dolu tek odasında çok az ziyaretçi kabul edebiliyordu. Cesur bir arkadaşı "Fontanka Evi"nde kendisini ziyaret ettiğinde iki kadın sadece yağmurdan ve güzel havadan söz ederlerdi. Özellikle Ahmatova konuşurdu. "Ne kadar güzel görünüyorsunuz!" "Bir çay daha için!" "Gene et dağıtılacağı söylentileri dolaşıyor." Ve bu sırada da son şiirini yazdığı bir kâğıt parçası uzatırdı. Arkadaşı dizeleri ezberler sonra bir kibrit çakılır ve şiir kül tablasında yakılırdı.

"Bu kara felaket dağları eğer,
Ve büyük ırmak akmaz olur..."

Yeni müzede bu terör dönemini ve kurtuluş ritini hatırlatan hiçbir şey yoktu. Nasıl bir oyun oynandığını anlaması mümkün olmayan Raoul sessizce ve hayranlıkla seyrettiği çok güzel bir Ahmatova portresi önünde duruyordu. Tabloyu Petrov-Vodkin'in yaptığını öğrenince, yeterince duyarlı olmamakla suçladı beni. "Petrov-Vodkin! Resmi yapanın o olduğunu biliyor muydun?" köşeli ve sert bir Virginia Woolf yüzü, kemerli burun, alnın ortasına kadar inen siyah bir perçem, çok adaletsiz bir kaderin şaşırtıcılığıyla yay biçimini almış kaşlar. Tablo hiçbir neden olmadan acı çektirilen kurbanın inanılmaz soyluluğunu gösteriyordu.

Bugün acılarının bütün izleri silinerek itibarının iade edilmesi düşünülüyor muydu? Tarihin tahrif edilmesi, bu revizyonizm isyan ettiriyordu beni. Hiçbir yalan, kurbanın, kendisini sefaleti içinde sadece kurban gururuyla teselli edebilecek olan birini daha derinden yaralayamazdı. Otuz yıl boyunca kendisine destek olan bu gururdan mahrum ediliyordu. Diktatörlüğün şairleri koruduğuna inandırmak onları ikinci kez yok etmekti.

Bununla birlikte namuslu Zoya tuzağa düşmüştü.

"Güzel bir daire!" dedim duyarsız gözüken kadın muhafıza. Bina Devlet Bankası'na aitti ve memurlar orada kalıyordu. Kadın ve ailesi, yedi kişi iki odaya tıkışmışlardı ama iki yüz metre karenin şiire tahsis edilmesi herkesi gururlandırıyordu.

Girişte Raoul ayağındaki berbat şeylerden kurtulmak için benden daha becerikli davrandı. Çıkmak üzere dairenin kapısını açarken merdivenlerde ayak sesleri duydu, birisi teker meker yuvarlanıyordu adeta... Ben sandığın üstüne oturmuş, ayakkabı bağlarını çözmeye çalışıyordum.

"Duydun mu? dedi. Kim olabilir sence?

-Üstteki kiracılardan biri.

-Kiracı mı? Ben çıkacağım sırada böyle bütün hızıyla kaçmaya çalışan biri?

-Binada çok daire var. Her sahanlıkta dört ya da beş. Birçok aile. Onlarca çocuk.

-Orada saklanan biri beni çıkarken görünce kaçtı."

Sabırsızlanıyordu, çünkü çamurun sertleştirdiği bu bağların düğümünü çözemiyordum.

"Raoul çocuktu. Arkadaşlarıyla saklambaç oynuyordu. İşte şimdi de çıkan biri."

Merdiven ağır ve yavaş ayak sesleriyle çatırdıyordu. Adam kapının önünden geçti ve üst katlara doğru çıktı. Sonra sırtında çantasıyla bir öğrenci tırabzandan kayarak indi. Yukarıdan annesi bağırarak iki yüz gram kaşa (arpanın sütle karıştırılıp pişirilmesiyle yapılan bir Rus yemeği) almasını tembihledi.

"Yuri! Yuri! Duydun mu! İki yüz gram kaşa ve kaymak! Yirmi beş rublelikten! Unutma, dayak yemek istemiyorsan! Yüz kere söyledim sana, tırabzandan kayma diye, alçak, işe yaramaz herif... Allahın belası!" On-on iki yaşlarında, kısa pantolonlu, sarı saçları dikilmiş, boynunda havalı bir kırmızı fular bulunan- komünist önderlerin eski amblemi- küçük bir çocuktu bu. Yüksek sesle şarkı söyleyerek merdiveni tekrar çıktı ve dört katı tekrar tırabzandan, ters ve yüzü koyun yatarak indi. Annesinin azarlamaları daha bir keyif veriyordu sanki. Kısık ve tiz se-

siyle annesinin söylediklerini tekrarlıyordu. "Alçak, işe yaramaz herif, Allahın belası!" Sonra avluya doğru koştu.

Raoul'ü zemin katta yakaladım ve birlikte çıktık binadan. Islak toprak topuklarımıza yapışıyordu. Güneş yeniden kocaman bulutların arkasına gizlenmişti ve ısı iyice düşmüştü. Küçük çocuk zıplayarak uzaklaşıyordu ve çıplak ayaklarının çamurlanması umurunda değildi. "İşe yaramaz herif! Allahın belası!" Hava perisi gibi sıçrıyordu ve bu sırada kendi saplantıları içindeki Raoul, sağına soluna bakıyordu, parkın gölgelerini inceliyor, gelebilecek sesleri dinlemek için duruyor, geri dönüyordu.

"*Oydu*, eminim.

-Rüya görüyorsun! Bizi yeniden nasıl bulabilir?"

Önümüzde, bir kulübenin önünde sarı bir adam ortaya çıktı ve kulübeye doğru koşmaya başladı. Bir eliyle parkasının kapüşonunu tutuyor ve yeniden başlayan yağmur altında bükülmüş bir halde ilerliyordu. Boğucu bir havada ve yağmur altında sadece bir siluet seçilebiliyordu.

"Yermolai! diye haykırdı Raoul, sesini bastıran rüzgârda.

-Yermolai başına bir şey örtmez!"

Beni dinlemeden yabancının peşine takıldı. Şekil traktörlerin benzin aldığı deponun çevresindeki kazıkların arkasında kayboldu. Kazıklardan oluşturulmuş duvarın çevresini dolaştı, kapıyı açtı, içeride kimsenin olmadığını gördü, hangi tarafa gitmesi gerektiğini kestiremedi sonra koşarak bir kulübeye giren bir tipin -aynı kişi ya da başkası, sis içinde görüş mesafesi gittikçe daralıyordu- arkasından gitti. Raoul'ün yanına gittiğimde meçhul kişinin sürgüsünü çektiği kapıyı açmaya çalışıyordu.

"Aç! diye bağırıyordu, kapı kolunu şiddetle sallayarak, aç!"

Kulübenin içinden, boğaz temizleme sesleriyle karışık bir sarhoş sesi küfür yağdırdı. Ağır bir elin ittiği kapı aniden açıldı. İki metre boyunda, boynu olmayan, kıpkırmızı, gür çember sakallı, iri yarı bir adam gözüktü, bir elinde bir demir çubuk, öbür elinde votka şişesi vardı. Kirpi gibi dikilmiş saçlarıyla öfkeli bir öküzü andırıyordu, arkaya doğru kaykılıyor ve büyümüş, kıpkırmızı, yuvarlak gözlerini münasebetsiz adama çevirdi.

Raoul'ü başkasıyla karıştırarak:

"Ah! Vova domuzu! diye bağırdı. Bakalım kafan hindistancevizi kadar sağlam mı? Göreceksin şimdi!"

Bu kerestenin dişsiz ağzından dökülen hakaretlerde Paşa diye birinin rolü önemliydi ama adam Vova denilen kişiyi gidip almakla mı tehdit ediyordu yoksa ilk fırsatta öldüreceğini mi söylüyordu anlayamadım. Alkol yüzünden kısılmış, derinlerden gelen bas sesini gitgide yükseltiyordu.

Kulübenin yarı gölge ortamında hareket eden ve onu arkaya çekmeye çalışan birinin sesini duydum. Ünlü Paşa mıydı o? Bayağı sarhoştu, kırmızı deri çizmelerine eğilmiş, adamın küfürleri içinde şaşkındı. Aldığı her yudumdan sonra demir çubuğu kafasının üstünde sallıyordu. Ancak göğsünü yumruklamak için o ağır nesneyi yere attığında biraz rahatlayabildim. Ve işte birdenbire pişmanlık krizleri içinde, Tanrıya yalvararak, dualar mırıldanarak, çılgın gibi istavroz çıkararak, and içerek, günahlarından dolayı pişman olduğunu haykırıp duruyordu. Eski Hıristiyanlar gibi üç parmağıyla istavroz çıkarıyordu ve her yeminde üç kez tekrarlıyordu aynı hareketi. Yere kapanmak istedi ama ıslak zeminde ayağı kaydı ve kadın onu kolundan tutmasa boylu boyunca kapaklanacaktı yere. Bu yardım hakaretler ve müstehcen sözlerle ödüllendirildi.

Farketmesine fırsat bırakmadan Raoul'e saldırdı ve midesine indirdiği sert bir yumrukla çamurların içine yuvarladı onu. Sonra hızla kaçtı ve sarayın köşesinde kayboldu. Çok kuvvetli bir gülme arzusuna rağmen iki büklüm olmuş ve baştan ayağa çamura bulanmış dostumu kaldırmak için koştum.

Kadın çıktı kulübeden. Ellerini sallıyor ve dev adamın arkasından bağırıyordu. Olsa olsa yirmi sekiz ya da otuz yaşındaydı bu kadın ama çok yorgun ve çökmüş bir hali vardı. Sefalet, alkol. Lekelere, izlere rağmen güzeldi. Çamurun içinde büzülüp kalmış bir insan biçimi farkedince istavroz çıkardı ve ellerini kavuşturdu. Kaçan adamın eşiğe attığı şişeyi aldıktan sonra Raoul'e yaklaştı. Çamurun üstünde diz çökerek başını kaldırdı, yüzünü sildi ve bir yudum votka içirdi. Sonra gülmeye başladı.

İyi bir yardımsever miydi, deli miydi... bunu anlayacak kadar zamanım olmadı... Tekrar kulübeye girdi ve başında, iki ucunu çenesinin altında bağladığı çizgili bir başörtüsüyle çıktı, Fontanka tarafına doğru gitti.

Küçük Yuri ıslık çalarak dönüyordu. Park çamur yığınına dönmüştü. Şantiyeye atılmış tuğlalara basa basa, üstlerinde hafifçe zıplayarak ilerliyordu. Ciyak kırmızı renkli fulları puslu hava içinde iyice belli oluyordu. Bir adam çöp sepetlerini, bir atın çektiği bir arabaya boşaltıyordu. Birbirlerine yaslanmış iki sarhoş yaklaştı. Koluma asılan ve bir türlü doğrulamayan Raoul'e çarpacaklardı az daha. İkinci kattaki bir büyük anne kısık bir sesle bağırıyor ve parmağıyla bizi işaret ediyordu ve her akşam sarhoş görmekten artık bıktığını söylüyordu. Bu arada komşularından biri de Tanrının merhametine karşı gelmesini yasaklamak için bağırdı ona.

"Nastasya Filipovna insanların bu yaptıkları düşünüldüğünde acımamak mümkün mü? Herkes kendince haklı. Ama nerede biteceğini asla bilmiyor...

-Yaşam bozmuyor bizi. Büyük Anne, sefalet bunaltıyor...

-Doğru söylüyorsun, Maşa Andreyvna, diye devam etti sarhoşları mahkûm eden kadın. Bazen şurada burada cılız bir ışık yanar ama şeytan üfler ve gene eskisi gibi olur her şey!"

Pencereler teker teker açılıyordu. Petersburgluların yaşamı beni her zaman büyülemiştir... yitik ruhların yardım etmek için cömert bir kalp buldukları küçük dünya... Sıra sıra memurlar, Devlet Bankası'ndan dönüş sisler içinde uzanıyordu. Kadınlar, çiçekler arasından eğilerek, kocalar, kardeşler, sallanan çocuklar içinde, çamurda bulup, yukarı çıkarmak için yardım edilmesi gereken kişiyi arıyorlardı.

30.

"Halk sadece dişi olana güzel der."
Stendhal, *1817'de Napoli, Roma ve Floransa*

Bu terslik Raoul'e ders oldu. Rusça öğrenmeye başlamıştı ama hızlandırmaya karar verdi öğrenimini. Assimil'in diyaloglarını çok aptalca bulduğundan benim çoğu zaman büyük Rus yazarlarının sadeliğini, kolay ve anlaşılır üsluplarını övmemi hatırladı. Rusça öğrenmeye yeni başlamış biri için uygun şairler yok muydu? Grand Hôtel Europe'un karşısındaki Filarmoni'nin mağazasından Çaykovski'nin romanslarını aldım: bir mucize gibi piyasada yeniden görülmeye başlayan eski bir Melodya, çünkü devlete ait markaların çöküşü sırasında firma batmıştı.

Çaykovski: ikimiz de Avrupalıların aptalca küçümsedikleri, Stravinski'nin "Rusların Rus'u" dediği bu besteciyi seviyorduk. Raoul onu bir "dava" kurbanı ve kabilenin üç önemli ikonundan biri gibi görüyordu. Çarın emriyle intihar etmişti... tıpkı Oscar Wilde'ın Victori toplumu tarafından öldürülmesi ve Federico Garcia Lorca'nın siyasal bir bahaneyle öldürülmesi gibi... Raoul keman için konçertonun *canzonetta*'sını ezbere biliyordu. Ona, bizim için türdeş ve üslupları açık seçik romansların ideal bir çalışma enstrümanı oluşturacaklarını söyledim. Çaykovski büyük yazarlardan aldığı nispeten kolay şiirleri tercih ediyordu... önceliği Puşkin'di ya da kendisi yazıyordu melodilerinin tekstini.

Çok sık rastlanan sözcükler -"akşam", "kalp", "aşk", "yalnızlık", "göz yaşları", "sessizlik", "düşler", "iç çekmeler", "karanlıklar" -akıp giden ve iddiasız imajlar- "şafakta solan erguvan rengi gül", "ışıkla yıkanan kavaklar", "alacakaranlıkta yaprakların hışırtısı" -Raoul'ü Rusya'da aradığı şeylerin yankılanması

anlamında büyülüyordu. Bu sade ton, bu rüstik sadelik mutluluk veriyordu ona, "harikulade gecenin gölgelerini ve seslerini", "çevrede dolanan hüzünlü karanlığı", "kıvrımlar halinde bükülmüş yumuşak eğrelti otunu", "bir zamanlar ilkbaharın seni doldurduğu gülleri" tam anlamıyla değerlendirebiliyordu. Bu ifadelerin Fransa'da son derece yavan şeyler olarak kabul edileceğini söylüyordu; beylik sözler edilecekti; her türlü atılıma kuşkuyla bakıldığından ve "ince beğeni" biraz şefkat eğilimlerini dışladığından çok eski bulunacaklardı bunlar. Burada insanlar küçümsenmeden, hor görülmeden romantik acıya teslim edebiliyorlardı kendilerini. Puşkin, Lermontov dillerden düşmüyor. Paris'te insanları güldürmeden telaffuz edilemeyen, küç=kudan titrerken en çok sevdiği sözcük bu değildi. Rus şiirinde duygusal yaşamının yansımasını bulunca kendinden geçtiğinden çok hızlı bir gelişme kaydediyordu. Gramerde o kadar ilerlemişti ki, kitapçığın Fransızca çevirisinde bir anormallik buldu. Rusça metinde geçen her *moi drug* sözcüğünün karşısına çevirmen: *sevgilim* sözcüğünü koymuştu.

"*Moi drug* eril değil mi?

-Kimi zaman kadınlar için de kullanılır. Fransızcada bir kadına "yavrum" dedikleri gibi.

-Ama burada dişi sistematik.

-Ruslar Çaykovski'yle ilgili gerçeği kabullenmeye hazır değiller, hiçbir şey anlamıyorsun. İşleri karıştıran, çarın dostu ve dokunulmazlığından emin olarak (daha sonraki olayların göstereceği gibi çok fazla güvenmişti ona) duygularını kesinlikle hiç gizlememesiydi. En açık metinleri tercih ediyordu bestelemek için.

> "Sevgili, konuşma, içini çekme,
> Birlikte duralım, sessiz.
> Çevremizdeki her şey sakin."

-Çeviriye bakılacak olursa bu şiir bir kıza hitap ediyor!

-Yabancıları kandırmak, onlara *sağlıklı* bir Rusya imajı vermek için. Ruslara göre bu *drug* dişiydi. Hiçbir Rus biyografisin-

de Çaykovski'nin eşcinselliğinden söz edilmez. Sadece Nina Berberova Rusya'da savaştan önce çıkan bir kitapta dile getirme cesaretini göstermiştir bunu. Moskova konservatuvarında bir hocanın ne dediğini biliyor musun? "Böyle budalaca bir laf ettiğinde mutlaka sarhoş olması gerekir!" Ne de olsa kadındı Nina Berberova. Kendi düşüncelerini yayma çabasıyla suçlanamazdı.

-İki şiirden birinde karşımıza çıkıyor bu *Moi drug* sözcükleri. En tutkulu melodileri esinlemiş.

-İlk sevgilisi, çok değerli şair Aleksey Apuktin yüzünden."

Sansürün yavan ürünü Strigalov'un versiyonuna gitgide daha fazla sinirlenmeye başlayınca tekrar Plage 9'u koydu.

"İnanma bana *dostum*,
Umutsuzluk içinde artık seni sevmediğimi
söylediğimde.
Deniz çekildiğinde,
İhanet ettiğini sanma.
Dalgalar severek dönecekler karaya.

Sıkılmaya başladım, kalbim eski tutkusundan
yanıyor,
Ve sana yeniden özgürlüğümü sunmak isterdim.
Ufkun dibinde hışırdayan dalgalar
Sevilen kıyıya doğru koşuyorlar."

"Dostum!" Ne iki yüzlülük! Bu şiir bir erkeğin yoldaşına aşk ilanı değil mi kesinlikle?

-Tabii. Ruslar en büyük şöhretlerinden birinin böyle bir tutkunun esiri olmasını kabullenemiyorlar.

-Ama dehasının kaynağını nasıl yadsıyabilirler? Müziği seviyorlarsa eğer onu esinleyen, besleyen duyguyu da kabul edeceklerdir aksi taktirde bu eşsiz ton, sinirli bekleyiş, korku, tehdit altındaki bir mutluluk özleminden oluşan bu sarsılma, titreme olmazdı. Bir sanatı, çıktığı kaynağı tanımadan ya da mahkûm ederek sevmek saçma değil mi? Ah! ama biliyorum ki bu budalalık evrensel: binlerce insan Yunan heykellerinin karşısın-

da kendilerinden geçiyor ama öte yandan da Platon ve Sofokles'in ahlakını eleştiriyorlar."

"Çok uzaklardaki dost,
Düşte de olsa ziyaretime gel!

Günlerim ister karanlık ister aydınlık olsun,
Yakında ölecek olsam da
Ne önemi var! Bugünden biliyorum bunu:
Mezara kadar bütün gücüm,
Dostum, bütün ateşim senin olacak."

"Dostum, bütün ateşim... diye tekrarladı Raoul. Uzaklardaki dost, *drug daleki. Daleki:* burada çekim kesinlikle eril, değil mi? Dişi *dalekaya*. Bu aşk size iğrenç geliyorsa Çaykovski'yi konserlerden kovun."

Öğleden sonra bütün gün tekrar tekrar bu romansları dinledik. Zoya arada bir mutfak kapısını açıyor, lahana, yakıcı bir yağa bulanıp, kızartılmak amacıyla fırına sürülen balık kokuları yüzünden özür diliyordu. Jeannot kauçuk kemiğini sürükleyip duruyor ve kanepenin altına uzanıyordu.

Raoul odayı arşınlayıp dururken birden:

"Bütün ateşim! Açıkça ilan edilmiş! O zaman benim istediğim Rus geleneğine aykırı değil. Eğer Çaykovski Rusların Rusu'ysa, en sevilen Rus'sa, Rus geleneği Yermolai'nin benimle yatmasını kesinlikle kabulleniyor demektir bu. Bu "aptallığın" Batıdan geldiğini iddia edemez."

Bu lafları ettikten hemen sonra tekrar cesaretini yitirdi. Kanepeye düştü. "Komünizmin Rusya'yı yetmiş yıl boyunca ezdiğini unutuyordum."

-Yetmiş yıl Kızıl Meydan" dedim.

Mırıldandı: "Kızıl Meydan, beyaz şehvet."

Basit bir kelime oyunuyla da olsa takılmak istedim ona.

"Pigalle'in tersi. Beyaz Meydan ama kızıl şehvet."

Şakama gülmedi bile ve şöyle dedi:

"Yermolai bu komünist Rusya'nın çocuğu; *moi drug*'u *dostum*

(dişi) diye çeviren Rusya bir erkek tarafından yazılan bir şiirin muhatabının bir kızdan başkası olabileceğini inkâr ediyor ve aşkın ancak karşı cinsten iki kişi arasında var olabileceğini söylüyor."

Sonra birdenbire ateşli bir tavırla:

"Ama seviyor beni değil mi? Onun bunun lafını dinleyeceğine duygularına kulak verse itiraf etmek zorunda kalmaz mı bunu? Kız kardeşimle yattı, iyi... (Onu ilk kez kıskançlık içinde görüyordum.) Ama kulüpte olup bitenler yüzünden. (Sonunda kabul etmişti). Bunun için kendini inkâr etmeyecektir! Julie'ye asılmak! Kendisiyle oynayan bir gay, kendisini olduğu gibi göstermek istemeyen biri, 2005 yılında mümkün müdür bu? Böyle bir şeyi hak edecek kadar lanetli miyim ben? Yüreğinin derinliklerinde *moi drug* diyen sonra da yatağına kız atan bir gay!

"Sana bir şey söyleyeyim mi? Julie'yle sevişirken eminim ki ona Fransızca *sevgilim* demiyordu. Rusça mırıldanıyordu: *moi drug*, *moi drug*, çeşitli tonlarda *moi drug*, hayal edilebilecek bütün sevimliliklerle, mümkün olabilecek en şefkatli, en duygusal lafları bularak, kalbimin *moi drug*'u, ruhumun *moi drug*'u çünkü kız kardeşimle sevişiyor gibi yaparak benimle sevişiyordu. Zavallı Julie..."

Aniden sıçrayarak kalktı.

"Julie'yle bu komedinin devam ettiğine inanıyor musun? Cevap ver! Defalarca mı? Kaç defa? Ne zamana kadar? Tekrar görüştüler mi? Yeniden başladılar mı? Cevap ver! *Moi drug!* Tek kelime Rusça bilmemesinden yararlanarak erkek kardeşine yöneltilmiş tutku sözcüklerine boğmuş olabilir onu. Ah! aslında bana yönelik olduklarından çok daha ateşli *Moi drug! Moi drug*'larla nasıl sarıyordu onu kim bilir! *Moi drug! Moi drug!* Ve o hiçbir şeyden kuşkulanmıyordu... Zavallı Julie, gerçekten..."

Bu çıkış yatıştıramadı onu. Çaykovski'nin müziği, piyanonun kasvetli akorları, yinelenen minör notalar, hıçkırıklarla kesilen ani coşkular, nevrasteniyle tahrip olan esinlenmeler ve coşkular, nihayet, ulaşılamayan bir amacın umutsuzluk içinde kovalanması kalan çok az güven duygusunu da alıp götürmek-

ten başka bir şeye yaramıyordu. Daha nötr bir metin arayışı içinde Rusça'ya yeni başlayan biri için daha anlaşılır bir yazar olan Gorki'yle ilgilendim.

Düşüncelerini tam bir şaşkınlık etkisiyle değiştirebilmek amacıyla önce *İtalya Hikâyeleri*'ni seçtim. Raoul karşı çıktı.

"İtalya? Hayır, bunlar bildik basma kalıp şeyler, turistlerin önyargıları olur. Ucuz egzotizm, mavi mağaralar, serenadlar istemiyorum. Bana Gorki'nin, davasını anlattığı metinleri bulun. Şunu söyleyen Lenin değil mi: proletarya dünyaya egemen olduğunda İtalya'yı hak eden işçiler için tatil kamplarına dönüştüreceğiz".

Konuları göstermem bir işe yaramadı: *Napoli'de Grev, Halk Adaleti, Güney Amerika'ya Göç Eden Bir Calabria'lının öyküsü...* Gorki'nin Guttuso'dan otuz yıl önce başkaldıran, mücadele eden, zorluklara göğüs geren bir İtalya'yı anlatmış olabileceğine inanmak istemiyordu.

"Rusya'da geçen bir öyküyü okuyalım."

Tesadüfen *Bir Çıkış Yolu Var mıydı?* adlı öyküyü bulduk. Kazan bölgesindeki bir köyde mülk sahibi zengin bir adamın karısı Aksinya, kiremit fabrikasında çalışan bir gence âşık olur. Genç, kocasının orada olmamasından yararlanarak, pervasızca Aksinya'yla yatar ama Aksinya birlikte kaçıp, başka bir yere gitmeyi ve orada evlenmeyi teklif edince rahatsız olur; toplumsal üstünlüğünden yararlanmak isteyen bu olgun kadının kendisini bir mal gibi satın almak istemesini kabullenemez. Gençliği bir burjuva kadınının yorgun arabasına koşulmak istenmektedir! Gururu imdadına yetişir ve aşağılanmaktan kurtulur. Kadından uzaklaşır, kadın ihtihar eder. Ana çizgileriyle bir sınıf mücadelesini anlatmasına rağmen bu talihsiz tutku öyküsünün, kendi durumuyla uzaktan da olsa bir benzerlik kurabilecek Raoul'ü karamsarlığa düşürmesinden korkuyordum. Gorki'nin sanatındaki olağanüstü özellik anlatılan gündelik olayın asla çevreden kopuk olmamasıdır. Yazarın her zaman, her yerde bulunması, ağaçların, göllerin, çayırların dekorlarının güzelliği, gökyüzündeki sürekli değişmeler insan dramını evrenin

sonsuzluğu içinde bir noktaya indirgerler. Trajedinin şiddeti bir tür maddi kurtuluşla azalır. Gorki imkânsız bir aşkı anlattığında bile beklenmedik olaylarla doldurduğu bir çerçeveyle telafi eder durumu. Tarlaların verdiği huzur duygusu, ormanlardan gelen sesler, sürülmüş toprağın kokusu, bahçe işleri... bunların sürekliliği ve kalıcılığı tutkuların şiddetini boğar. Eğreltiotlarının oymalı uçlarını parlatan kırağıyı, sabah vakti çimenlerin üstünde yükselen sisi, ırmakta sürüklenen kayınağacı yapraklarını bu kadar güzel anlatabilecek başka bir yazar var mıdır? Bu panteizm Raoul'ü teselli ediyordu.

Yermolai'den daha az söz ediyordu ve bu durum beni tam anlamıyla rahatlatmıyordu. Habersiz kalma sıkıntısı, uzak olmanın verdiği acı, geleceğin belirsizliğinin yarattığı bunalım azalmak şöyle dursun, gitgide artan bir şiddetle ifade ediliyordu tablosunda. *Çarmıha Gerilme* tablosunu neredeyse bitirmişti, otoportresini her dokunuşta biraz daha yaşlanarak... Raoul tanınıyordu ama bu Raoul erken gelen çökmüş, kırışmış, içi göçmüş, saçları dökülmüş, yakışıklılığı gitmiş bir Raoul'dü. Dikenli frenkincirleriyle kaktüsler bitmişti haçın dibinde. Tablo acı izlenimleri uyandırıyordu. Zoya gelmeden önce resmi ters çevirip duvara dayama adeti edinmiştim.

Ertesi gün Edebiyat Enstitüsü'ne gittim, günün büyük bölümünü orada geçirmeyi planlamıştım, çevremde olayların hızlanabileceğini düşünememiştim. Müzede Gorki'yle ilgili çok sayıda belge ve çalışma dışında çok sayıda el yazısı örnekleri vardı. Yayınlanmamış bir not defteri geçti elime; yaşamının son yılında "entelektüel soyağacı(m)" adını verdiği bir metin oluşturmak istemişti bu defterde. Öncelikle Tolstoy'un kitabını referans alıyordu: *Sanat Nedir?* Tolstoy'un yaşlılığında yayınlanan bu elkitabı (1897) kendi düşünceleriyle örtüşüyordu. "Biz diyoruz ki bizim sanatımız evrenseldir ama insanların onda dokuzu bu biricik ve yüce sanattan haberleri olmadan yaşıyorlar ve ölüyorlar. Hatta bizim Batı toplumunda ancak yüz kişiden biri haberli bu sanattan; doksan dokuzu, kuşaktan kuşağa, ağır işler altında ezilirken, sanatımızın keyfini çıkaramıyorlar kesinlikle; bizim sanatımız öyle bir sanattır ki bir kere tadına varsalar hiçbir şey anlamamaları mümkün değildir. Halkın büyük çoğunluğu pahalı olduğu için ulaşamadığı bizim sanatımıza ayrıca içeriği dolayısıyla da uzaktır, çünkü insanların büyük çoğunluğuna özgü çalışma hayatının koşullarından çok uzak insanların duygularını yansıtır bu sanat."

Topluluğunu çiftçilerin ve ahırlarda çalışanların oluşturduğu mülkü Yasnaya Poliana'dan hiç çıkmayan karamsar ve huysuz birine ait olduğu için önemsiz gösterilmek istenen doğru ve etkileyici gözlemler, diyordu Gorki. Gene Gorki'ye göre Tolstoy'un sanatla ilgili düşünceleri -avangardın sert biçimde eleştirilmesi, biçimin toplumsal yarara zarar verecek şekilde aşırı ve tehlikeli gelişmelerine karşı bilinen saldırıları- ancak işin aslını bilmeyenler tarafından yanlış ve uygunsuz bulunabilirdi. Bir zamanlar evrensel bir konsensüse göre en parlak Avrupa düşüncesi içinde yer alan birçok filozof *Savaş ve Barış*'tan yüzyıllarca önce benzer düşünceler ileri sürmüşlerdi. En başta da

siteden şairleri kovmak isteyen ve oraya sadece "yarar gerekçesiyle hayal üretenleri" alan Platon. Daha sonra nedensiz her türlü virtüoziteye karşı çıkan Montaigne: "Durmadan zekâ ve laf gösterisi yapmak dürüst ve onurlu insana yakışan bir tavır değildir bence." Nihayet çok etkileyici söylemiyle Rousseau: "Bilimlerimiz ve sanatlarımız mükemmelleştikçe ruhlarımız yozlaştı. Her sanatçı alkışlanmak istiyor. Çağdaşlarının övgüleri en değerli ödüller oluyor onlar için. Halk içinde ve havailiğin egemen olduğu bir çağda doğma talihsizliğine uğramışsa ne yapacaktır peki? Dehasını çağının düzeyine indirgeyecektir ve yaşamı boyunca hayran olduğu sıradan yapıtlar vermeyi yeğleyecek, ölümünden sonra da yüzyıllarca hayran olunacak yapıtlardan vazgeçecektir."

Bir Yunanlı, bir Fransız, bir İsviçreli: edebiyat ve sanatın olağanüstü bir gelişme noktasına vardığı ülkelerin insanları Tolstoy'un "köylü" felsefesine kesin bir güvence getiriyorlardı. Ben de kendi mütevazı görüşümü ekleyebilirim: Paris'in bir banliyösünde öğrencilerle haşır neşir olmuş birinin yüzde doksan hesabını imzalamasından başka yapacak bir şeyi yoktur.

Bay Kromskoy cevabını geciktirdiğinden Raoul'ün harcayacak çok boş zamanı vardı. O sabah 4. hattan Enstitüye kadar eşlik etti bana. Sert adımlarla yürüyen ve Vasilevski Adası'nın dümdüz caddelerinde kaçırılabilecek şeyleri Montmartre'daki kadar dar ve girintili çıkıntılı sokaklarda, kendi aralarında iç avluları bağlayan gizli pasajlarda neşeyle keşfeden otuz yaşındaki boylu poslu, gösterişli bu adamın tablosunda resmettiği çökmüş İsa'yla hiçbir ilgisi yoktu. Neva'da hiç eksik olmayan rüzgârın etkisiyle güçlenmiş, yanmış ve daha da güzelleşmişti. Ben manüskriler üstünde çalışırken o meydanlarda ve *prospekt*'lerde dolaştığını söylüyordu. Büyük Petro'nun kentine karşı önyargıları kaybolmuştu. Aylaklık etkilemiyor gibiydi onu. Bu çok uyumlu halinden endişelenmek gerekiyordu. Daha sonra bunda hiçbir tuhaflık olmadığını düşündüm ve kızdım kendime.

Gorki'nin aktardığı metinleri kopya etmiştim onun için.

"Yermolai'ye gösterirsin. Kız kardeşinin ve bütün galeri sahiplerinin yanıldığını görmekten mutlu olacaktır. Seni zamanın silip götüreceği bu "sıradan yapıtlar"ı üretmeye zorlayanlar onlar. Aslında sen ve Yermolai sanat konusunda aşağı yukarı aynı noktadasınız. Rousseau'nun dediği gibi yüzyıla feda ediyorsunuz kendinizi ve bir yandan da gerçek yapıtlarınız için saklıyorsunuz. Aranızdaki fark senin bir Parisli kinizmiyle tüpler üretmen... o ise andını bozma zorunluluğuyla perişan durumda kalmış aşırı duygulu biri. Ama temelde tam bir uyum söz konusu. Aynı ideali paylaşıyorsunuz ve sizi yaklaştıran bu fırsat büyük bir şans."

Söylediğim her şeyin gülünç ve anlamsız olduğunu düşünebilmem mümkün değildi. Enstitü Vasilevski Adası'nın kuzeyinde, Neva'nın küçük kolunun üstünde, büyük ve küçük Neva'yı ayıran Rusça "Strelka" denen burnun yakınlarındaydı. Enstitünün cephesindeki sekiz sütun bir İon tapınağı avlusu sütunları taklidiydi. Yunanistan'daki gibi iki yan kıvrımla süslenmiş sütun başlıkları Raoul'ün çok hoşuna gitti. Bana göre oldukça ilkel, bir okul neoklasisizmi görüntüsü veren bu bina Dostoyevski'nin *Günlükler*'inde okuduğu bir cümle dolayısıyla güzel göründü ona. Korinthos sütunları ve yapraklı sütun başlıkları yazara göre genç kız siluetleri izlenimi uyandırıyor, daha yoğun Dor sütunları ise yetişkin insan yapılarını düşündürüyor, buna karşılık bir İon sütununda "bir genç adamın gelişmiş, güzel bedeni"ni görüyor hayranlık içinde.

Raoul bu formülasyonu biraz ironi havasında dile getirdi: değirmenine su taşıyan sanatçılar görmek eğlendiriyordu onu ve bir yandan da Marais gay'leri arasında çok yaygın olan evrensel gezinti, yolculuk merakını koruyordu.

Enstitünün ağır, ahşap kapısını itmeden önce günü nasıl geçireceğini sordum.

Aldırmaz bir tavırla karşılık verdi:

"Sen beni boşver... Gidebileceğim bir sürü yer var... Sözgelimi... gene şeye gidebilirim..."

Sustu, söylemek istemediği bir şey kaçırmıştı ağzından sanki. Sık sık Strelka'nın karşısındaki Petrus ve Paulus Adası'na, kalenin siperlerinin önünde düzenlenmiş kumsala gittiğini bana itiraf etmeye cesaret edemiyor muydu? İnsanlar orada suya girip bronzlaşıyorlardı, neredeyse çırılçıplak delikanlılar basket oynuyorlardı ya da kumda kararmış bedenlerini teşhir ediyorlardı.

"Gene nereye gideceksin?"

Kekeledi:

"... Deniz müzesine.

-Gene oraya gideceksin öyle mi? dedim şaşırmış bir halde. Daha önce gittin oraya demek ki!"

Kızardı.

"Çok yakın buraya. Seni orada beklemek hoşuma gidiyor.

-İlginç, daha önce hiç söz etmemiştin bundan!"

Gene kızardı.

"Sen hep beni Ermitaj'a göndermek istiyorsun! Eski gemi modellerini tercih ettiğimi itiraf etmekten utandım."

Biraz şaşırdım ama hiçbir şey düşünemedim, bununla birlikte böyle bir yerin tercih edilmesi tuhaf gelmedi bana. Strelka'nın ucunda, eski Deniz Borsası'nın bulunduğu yerdeki pek bilinmeyen bu müzeyi nasıl keşfetmişti? İki kolu olabildiğince genişleyip yayıldıktan sonra burnun alt tarafında ayrılan ırmağın karşısındaki sit alanı şahane bir yerdi. Orada insan, bir burnun ucunda, rıhtımın granitlerinde kırılan dalgaları, denizin sesini ve uçsuz bucaksızlığını yaşar. Manzara sol tarafta Petrus ve Paulus Kalesi, kızıl renkli siperler, katedralin kızıl oku, sağda ise Amirallik, Kış Sarayı, Yaz Bahçesi'nin parmaklıklarından oluşur. Petersburg mimarlarının dehasını bundan daha iyi gösterebilecek başka bir manzara yoktur. Alanı gereksiz yere doldurmamamak için eserleri yükseltmemişler, uzatmışlar. Eski Deniz Borsası ise Napoli'nin güneyindeki eski Yunan Paestum tapınakları taklidi. Dor üslubundaki sütunlu giriş ve anıtsal merdiven kentin geri kalan bölümüyle uyumlu bir görüntü içinde, sadece burada taklit çok aşırıya kaçmış.

Müzeye hiç girmemiştim. Deniz müzesinin denizcilik ve askerlik tarihi uzmanları dışında ziyaretçileri de çekebileceğini düşünemeyecek kadar saf davranmıştım. Raoul'ün müzede korunan bazı bölümleri çok sıcak bir üslupla anlatması da yeterli olmadı uyanmam için. Bu gemi modelleri arasında dolaşmaktan hiç bıkmadığını söylüyordu. Eski Rusya atmosferini maket koleksiyonları, üniformalar, silahlar arasında daha iyi soluduğunu, sadece turistlerin ziyaret ettiği resim müzelerinden aynı izlenimi edinemediğini belirtiyordu. Ve ayrıntılarına girerek anlatıyordu... Büyük Petro'nun "bir Hollanda modelinden yararlanarak kendi elleriyle inşa ettiği teknesi", "gemi iskeletleri yapımını öğrenmek için" gittiği ve kimliğini gizleyerek yaşadığı Hollanda'daki Zaandam evi maketi, deniz mahkemesine başkanlık ederken oturduğu koltuk, Çeşme'de Türk donanmasını yok eden ateş gemilerinden birinin modeli, II. Katerina'nın amiral kıyafeti, *Stenka Razin* denizaltısının bir torpili... İsveç savaş esirlerinin *Prens Aleksandr Mençikov* firkateyninin rastgele, ellerine geçirebildikleri malzemelerle, tekne için şimşir, direkler için ölen arkadaşlarının kemiklerini, yelkenler için kesilmiş kürek kemikleri, halatlar için saçlardan yararlanarak bir kopyasını nasıl yaptıklarını anlattı. Bir siteler ressamının belli malzemelerin bu kadar ustaca ve verimli bir şekilde kullanılmasıyla ilgilenmesi son derece doğal geldi bana.

Enstitünün karşısında, Neva'nın küçük kolunun önünde, saat dörtte buluşmak üzere sözleşmiştik. Korkuluk duvarında oturmuş, yere bakarken gördüm onu, dalgın ve sinirliydi. Dudaklarını kımıldatarak alçak sesle bir şeyler mırıldanıyordu. Cebinden, Irina'nın kendisine röportaj saatlerini not etmesi ve 31 Temmuz tarihini unutmaması için armağan ettiği üç aylık ajandasını çıkararak çok kısa bir sözcük yazdı. Beni farkedince birdenbire kapattı not defterini, tekrar cebine koydu, kaldırıma sıçradı ve önüme çıktı.

"Çok canım sıkılıyor. Cüzdanımı kaybettim. Para vardı içinde ama özellikle kredi kartım ve kimlik belgem... Ajandama son çektiğim paraları yazmaya çalışıyordum."

Makul, anlaşılır bir gerekçe, çünkü Rus makineleri makbuz vermiyor.

"Konsolosluğa gidelim, dedim. Nerede kaybettin?

-Müzenin tuvaletine inmiştim. Oradaki kadın görevli on ruble istedi. Cebimden cüzdanımı çıkardım ve atomla çalışan ilk buz kırma gemisinin kartpostalını almak için tekrar koridora çıktığımda farkettim olmadığını. Görevli kadının masasına koydum muhtemelen, uzattığı fişi almak için. İşeme hakkı için bir fiş, Rusya bu işte! (Zoraki bir gülümseme çabası içindeydi).

-Tekrar müzeye gidelim.

-Müze kapalı, dedi telaşla.

-Saat dört? Beşten önce hiçbir müze kapanmaz.

-Niçin gidiyoruz tekrar oraya? Gereksiz. Ben tekrar tuvalete indim. Her tarafa baktım. Görevli kadına hareketlerimle bir şey kaybettiğimi ihsas ettim. Her yere, her köşeye baktık. Kadın üzüldü ve gerçekten ilgilendi durumumla. Namusu, onuru, ahlaki değerleri her şeyin üstünde gören eski komünistlerden biri olmalı bu kadın. Hırçınlıkları ideallerinin kurtulması için bize ödettikleri bedel. Hiçbir şey bulamadık. Bu cüzdan kayboldu artık, bulamayız.

-Ya da çaldılar. Rus yankesiciler çok usta."

Konuşmaları aceleci ve telaşlı olmasaydı ısrarcı olmayacaktım ve doğru konsolosluğa gidecektik. Düş kırıklıklarını kendinden emin olarak anlatması pek inandırıcı değildi. Fiş meselesinde şüphelenecek bir şey yoktu: bütün genel tuvaletler aynıydı. Bir babuşkaya biraz para verilir o da size özel tuvaletlere giriş fişiyle birlikte tuvalet kâğıdı verir. Ama niçin buz kırma gemisinin röprodüksiyonunu almak istediğini söylüyordu ısrarla? Gene yalan söylediğinden kuşkulanmıyordum ama beni inandırmak istediği kadar açık olmayan bir meseleyi aydınlatmaya karar vermiştim.

"Tuvalet bekçisi kadının seni çok iyi anlamış olduğundan nasıl emin olabiliyorsun? Onunla konuşacağım ve aydınlatacağım bu işi. Gerekirse müdüre kadar çıkarız."

İstemeye istemeye benim yanımda yer aldı. Müze, tahmin

ettiğim gibi açıktı. İki bilet aldım ve arkamda Raoul olduğu halde koridordan geçerek salonlara doğru yürüdüm. İkinci sınıf müzelerin çoğunda olduğu gibi burada da kartpostal satılmıyordu. Bu amaç için hiçbir tezgâh açılmamıştı. Sadece Ermitaj ve Rus müzesinde hatıra standları vardı. Kartpostal almak istediğini niçin söylemişti bana? Bu düşsel eylem öyküsü derin bir gizleme etkinliğiyle eşdeğerdi. Bu yalanın nedenini sormak amacıyla kendisine doğru döndüğümde sapsarı yüzü ve sıkıntılı hali şaşırttı beni. Çevresine korku ve endişe içinde bakıyordu ve ancak kendisine baktığımı farkedince yüzüne normal bir görünüm vermeye çalışıyordu. Çok büyük bir salona girdik - Dor üslubunda bir tapınağın sahını-; cam kafesler içinde gemi modelleri vardı bu salonda. Tam arkamda ya da biraz gerimde durmak istiyordu sürekli. Göz ucuyla kendisine bakıyordum. Baktığımı görünce gülümsemeye çalışıyor ama gözlerini endişeyle sağa sola çevirmekten alamıyordu kendini. Ne gibi bir tehlikeden korkuyor olabilirdi? Bir saldırıya mı uğramıştı? Rusya'da insanların başına meydanlarda, kalabalık yerlerde bile bu tür talihsizlikler gelebiliyordu...

Çoğu yaşlı, birkaç ziyaretçi elleri yağmurluklarının cebinde maketlere bakıyorlardı. Büyük Petro'nun küçük gemisinin önünde, başlarında kırmızı püsküllü bereleriyle gemiciler toplanmıştı; bu gemicilerin sırtlarındaki tipik kısa ceketlerin yakalarının ön tarafı sivri, arka tarafı kare biçimindeydi. Bir görevli bu ahşap inşaatın sırlarını anlatıyordu onlara. Kollarındaki kumaş armada altın rengi harflerle İkinci Baltık Donanması yazısı okunuyordu. Yaşlı ziyaretçiler açıklamaları dinlemek amacıyla topluluğa yaklaştılar.

Beyaz karo döşeli tuvalete indik. Duvarlarda da beyaz karolar vardı.

"Kadın falan yok burada!" diye haykırdım etrafı kolaçan ettikten sonra... zaten bomboştu ve bir göz atmam yetmişti.

Bütün tuvaletler boştu. İşeme yerinde de kimse yoktu.

"Fırsattan yararlanıp kaçtı herhalde, dedi Raoul tereddüt içinde.

-Ne anlatıyorsun sen? Burada ne iskemle ne masa var. Fiş masalını da sen uydurdun Yaz Bahçesi tuvaletlerinden esinlenerek. Niçin yalan söyledin?"

Kızardı, dudakları titredi.

"Sana gerçeği söyleyeceğim. Görevliye on ruble vermek için cüzdanımı falan çıkarmadım. Kaybettim. Cebimden düşmüş cüzdan. Nerede? Ne zaman? Bilmiyorum, farkında değilim.

-Ceketini çıkarıp koluna almış mıydın?

-Evet... Şimdi hatırladım, çıkarmıştım... Dikkat etmedim, ve... Bu ihmalimden dolayı o kadar utanmıştım ki, bu tuvalet görevlisi kadın masalını uydurdum."

Yüzüne bakınca gitgide daha az güven veriyordu, gene yalan söylediğinden kuşkulandım. Bu sahte kaçaklar neyi gizliyorlar, diye sordum kendi kendime ve bir yandan da gerçeği anlamaya başlamıştım. Kırmızı püsküllü bereleri arkaya yıkılmış, kol kola girmiş iki gemici merdivenden indi ve on iki kişinin birlikte işeyebileceği kadar geniş olan işeme yerinde yan yana durdu.

"Konsolosluğa gidelim" dedi Raoul.

Ona acıdığımdan konsolosluğa gitme konusunda duraksıyordum. Kredi kartının kullanılmış olması korkusu ya da kimliğinin başkasına satmak amacıyla tahrif edilmesi korkusu olabilirdi bu heyecanının nedeni.

Birkaç dakika içinde ifadesini aldılar, çok geç saatte eve döndük. Doğrudan doğruya döneceğimize Eğitim Alanı'na kadar Moika'dan gitmeyi tercih etti, daha sonra uzun bir dönüşle Fontanka'dan geçmek istedi. Aniçkov Köprüsü'nde her zamanki gibi kasları güçlü, çıplak atletler, dört vahşi hayvan terbiyecisi heykelinin önünde durdu. Benim için büyük Yunan heykelciliğinin kaba taklitlerinden başka bir şey olmayan bu yapıtlarla ilgili olarak takılıyordum ona. Bu kez kafasını kaldırmaya bile gerek görmedi. Bütün Nevski Caddesi'ni katetmek zorundaydık. Çok yorgundum, bizi, eve yakın Vasilevski Adası'na götüren 10 numaralı troleybüse binmeyi tercih ederdim ama bu yürüyüşün ona iyi geldiğini hissediyordum.

32.

Evde yemeğe kadar dalgın ve sinirli gözüktü. Zoya mutfakta Kiev usulü piliç pirzolası bırakmıştı bizim için. Tabağımın önünde, bardağın karşısına, binada soygun olaylarının artması dolayısıyla dikkatli olmamızı isteyen bir pusula bırakılmıştı göze çarpacak şekilde. Ülke çok kararlı biri tarafından yönetildiğinde bu tür sıkıntılar yaşanmazdı. Yemeği nasıl ısıtacağımızı da anlatıyordu: sobada, kısık ateşte on dakika. Ben de Raoul de peksimet ununa batırılıp kızartılmış ya da pişirilmiş pirzolayı sevmiyorduk. Kiev usulü et hazırlanırken kanat ya da but, büyük bir yağlı ekmek dilimine konuyor. Yağ, pişme sırasında eriyor ve eti yağlı ve gözenekli hale getiriyor. Belli bir miktar yağ ekleniyor ve et parçasının ortasında, bıçağın altında sıçrayan sıvı bir cep oluşuyor. Tabakta yağ sızıntısı oluşuyor, bu yağ sebzelere geçiyor ve yumuşatıyor onları. Zoya'nın iddiasına göre Jean Marais Rusya seyahatinde bayılmıştı bu yemeğe. Hatıralar'ında büyük bir övgüyle söz etmişti bu yemekten.

Elini midesine bastıran Raoul:

"Hangi ilacı kullandığını bilmek isterdim" dedi.

Yemekten sonra bir plak dinleyelim, dedim. Münasebetsiz bir öneriydi bu, çünkü sadece Rus müziği dinleyebilirdik. İşkence yapan şiddetiyle sadece çok güçlü sinirlerin dayanabileceği Rahmaninov'un prelüdleri Raoul'ün sıkıntısını daha da artırdı. Kimi zaman bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, kimi zaman girişe geçiyor ve gözlerini ayırmadığı giriş kapısının önünde duruyordu. Ne bekliyordu? Yermolai'nin birdenbire ortaya çıkmasını mı? Moskova'nın Petersburg'a olan uzaklığı, cep telefonunun çalmaması, oğlanın ısrarlı suskunluğu, duygularının işkenceci belirsizliği ve nihayet aşılmaz gibi gözüken engeller daha bir azdırıyordu çilesini. Ne söyleyebilirdim ona? İki gün içinde Moskova'ya döneceğini, o zaman Yermolai'nin, kendisini tekrar

görmeye hazır olmak için kısa süreliğine Suzdal'a kapandığını mı?

Tablosuna bir kaktüs ekledi ve daha ıssız, daha vahşi bir görünüm verdi bu ona. Sonra saatine baktı ve fırçalarını düzenledi ve bu arada bana kaçamak ve sıkıntılı bir bakış attı. Daha sonra defalarca saate baktı. Gece yarısına kadar oturmak gibi bir alışkanlığımız vardı. Saat on bir buçuk olmuştu ki sabırsızlık işaretleri göstermeye başladı. Bir yandan da solgun gülümsemeler atıyordu bana, sanki hoş ve uyumlu gözükmek istemiyordu ve gecemi berbat ettiği için özür diliyordu... Nihayet göstere göstere ve birçok kez esnedi. Rahmaninov'dan sonra Şostakoviç'in bir quatuor'u geldi. Müzik bana hiç bu kadar gıcırtılı gelmemişti, mutlak bir umutsuzluktan fışkırıyordu sanki. Tablosu gibi, çölün ortasında bir haç... İkinci hareketten sonra plağı çıkardım ve yattık. Yattığımız odalar bitişik değildi ve ortak banyoyla ayrılmıştı. İçeriden ve dışarıdan iki sürgülü kapı aracılığıyla iki odadan bu banyoya giriliyordu. Yorucu uzun yürüyüşe rağmen uyuyamadım. Akşam yaşanan olayları canlandırıyordum zihnimde. Korkunç bir endişeye kapıldım ve yatakta doğrularak kendi kendime söylendim: "Ne işin var burada? Anlamıyor musun? Kör müsün? Niçin onu yalnız bıraktın?" Raoul'ün bir an önce çekilmek istemesi, odayla banyo arasında gidip gelmeleri, belli bir hazırlık içinde olduğu izlenimi vermesi bazı aşırı kararlar almak istemiş olabileceği korkusu uyandırdı içimde. Kaçırdığı hüzünlü gülüşler benim anlayamadığım bir tür elvedaydı belki. Yatağımdan çıktım ve salonun ışığını yakmadan kapısını vurdum.

"Her şey yolunda mı? diye sordum.

-Rahibe dolaşıyor mu?"

Rahatladım. Bu alaycı üslup meşum düşünceler içindeki umutsuz birine ait olamazdı. Beni korkutan sıkıntının sorumlusu hiç kuşkusuz Zoya'nın sindirilmesi zor yemeğiydi. Raoul sağlık sorunlarını anlatmaktan nefret ettiğinden benim kaygım ve ilgimden hiç hoşlanmamıştı kesinlikle. Kiev usulü erimiş

yağ bulantıya karşı nazar bağlamında Jean Marais'ye koşulsuz bir bağlılığı olmayan bir adamın midesini bulandırmıştı.

Gece yarısı, dikkatli atılan adımlar, mobilyalara sürtünme sesleri, bir kapı gıcırtısıyla uyandım. Yarı uyur yarı uyanık halde kulak kabarttım. Tekrar sessizlik hakim oldu ortalığa ve bu seslerin yan daireden gelmiş olabileceğini düşündüm. Tekrar uykuya daldım ve duvarın öbür tarafındaki bideden gelen bir gurultuyla gene uyandım, arkasından döşemede bir çatırtı duydum. Bu kez lambayı yaktım, saatime baktım: iki, sonra Zoya'nın hırsızlar konusundaki uyarısını dikkate alarak yataktan çıktım. Sessizce karanlık salona çıktım. Raoul'ün kapısının altından ışık sızıyordu. Niçin söndürmemişti ışığı? Unutma, meğer ki?.. Gene çılgınca endişelere kapıldım, uykusuzluk nedeniyle yapılabilecek şeyleri düşünerek ve daha önce müdahale etmediğim için kendime kızarak vurmadan araladım kapıyı. Zoya'nın özenle düzenlediği oda alt üst olmuştu. Önce ters çevrilmiş bir iskemleyi farkettim; sonra odanın ortasına atılmış o ünlü denizci yakalı asker ceketini farkettim. Koltukta bir palaska ve bir bot vardı. Botun teki de pencerenin altındaydı. Gözlerimi yatağa doğru çevirdim ve aklımdan geçmesi mümkün olmayan bir sahneyle karşılaştım. O kadar utangaç değildim ama dostumu bu halde görmek istemezdim. Şans eseri dikkatlerini çekmeden hemen çıktım.

Mobilyalar arasından süzülerek geçmeye çalışırken salonun ortasına düşmüş bir eşyaya takıldı ayağım. Yerden aldım onu ve odama götürdüm. İkinci filoya ait kırmızı püsküllü bir bereydi bu. Tekrar odamdan çıktım ve ayaklarımın ucuna basa basa salondan geçerek girişe kadar gittim. Salon kapısını kapattıktan sonra ışığı yaktım. Işık berenin içine işlenmiş sözcüğün üstüne düştü: Dmitri. Sahibinin alabileceğini düşünerek bereyi geyik boynuzuna, Raoul'ün Edebiyat Enstitüsü'ne gidişte bana eşlik ederken giydiği ceketinin yanına astım. Duvarda çengelin altındaki bakır tabak gecenin sessizliğinde çınladı.

Bir çırpıda ceketin ceplerini karıştırdım, ajandayı çıkardım ve terbiyesizlik yaptığımı hiç düşünemedim o anda. Enstitünün

önünde, Neva kenarındaki duvara oturmuş beni beklerken ne yazmıştı? "Dmitri" sözcüğü okunuyordu sayfada. Altında randevu saati: "gece bir'den itibaren" ve gemicinin verdiği zevkler olağanüstü beden ölçüleri konusunda müstehcenliği beni çok şaşırtan bir açıklama. Nihayet gene "Dmitri"sözcüğü, iki halka içinde büyük harflerle... ve hiç kuşkusuz ben onu bu kısa ve çarpıcı sözcüğü, kendisi için görkemli sözcüğü yazarken yakalamıştım.

Çok kızmıştım: yüzsüzlük yapıp yalan söylediği için, maceraları pislik ilişkilere dönüştüğü için, gitgide bulanık suda avlayıp, bana haber vermeden eve getirdiği tipler için. Binada gece vakti sesler duymam ilk kez olmuyordu. Raoul'ün üstünde hiç görmediğim ve bir iskemlenin arkalığında sallanan bir tişörtten şüphelenmiştim ama onu Notre-Dame-de-Kazan'a giderken Gostini Dvor'dan aldığını söyleyip rahatlatmıştı beni. Son derece sıradan, beyaz pamuklu kumaştan bir giysi... daha fazla üstünde durmaya bile gerek görmemiştim...

Uzun uzun öğütler vermek? Ertesi sabah salonu kolaçan etmek ve Zoya gelmeden önce eve bir denizcinin geldiğini gösterecek hiçbir iz bırakmamak amacıyla erkenden kalktığımda odada birtakım değişiklikler olduğunu farketmeseydim bu komikliği yapmayacaktım. Dostlarının bir rafa koymak üzere satın aldıkları porselen hayvan figürlerinin sayıları azalmış gibi geldi ama onları hiç saymadığımdan yanılıyor olabilirdim. Zoya Ikea fantezisinin eksikliğini telafi etmek amacıyla sık sık yerlerini değiştiriyordu bunların. Daha yakından baktığımda, Zoya'nın çok sevdiği konumda, her zaman burun buruna aynı yerde duran çok sevdiğim iki domuz figürünü gördüm ama koleksiyonun en değerli figürü ayı neredeydi? Ve de kaplumbağa? Bunlardan yararlanan akşam ziyaretçileri rahatsız olmamalıydı. Raoul duyduğum öfkeyle, elimde olmadan dozunu çok fazla artırdığım bir azar işitti.

Salonda, alçak bir masaya oturmuş, Zoya'nın hazırladığı karabuğday haşlamasını içiyorduk. Akşam yemeklerini mutfakta yiyorduk ve sofrayı kaldırmıyorduk. Kirli kapkacakla dolu masada yemek artıkları da bulunuyordu. Raoul, Kiev usulü pirzola dışında Rus yağlarından da nefret etmeye başlamıştı. Tabakların dibinde donan bu yağlar içini kaldırıyordu. Gezintilerimiz sırasında "Oksiboldin bul bana. Uluslararası bir eczane olması

gerekir burada!" diyordu. Kahvaltıları her zaman salonda yapmak üzere anlaşmıştık Madam Bogulovskaya'yla. Kaprisli bir Rus ve kararsız ve tutarsız bir sanatçı tavrıyla gününe göre kimi sabah sekizde, kimi sabah dokuz buçukta geliyordu. O sabah onu azarladıktan sonra evde ikimiz yalnızdık henüz.

"Niçin yalan söyledin bana? Büyük Petro'nun küçük gemisi, firkateyn modelleri, II. Katerina'nın üniforması... Yürütmekse... iyi yürüttün tabii... Nasıl inanabilirdim ki sana?... Paris'te tuvaletlerde yapmıyordun bu işleri sanıyorum...

"Hırsızı yakalayacak diye polise güvenme. Böyle durumlarda iyi olmuş enayiye, diye düşünür... Ceplerini tehlikeye atmasaydı, korusaydı kendini... der. Ayrıca buraya birini getirdiğinde hiç değilse evi boşaltmamasına dikkat et... Kendi odanda düzüşmen beni rahatsız etmez, yeter ki önüne gelenle yapma bu işi... Bu bir ahlak sorunu değil, bize bu daireyi veren ama biblolarının uçması için vermeyen dostlarımıza saygı gereği."

Utanarak başını yere eğdi. Önce ben bitirdim haşlamamı, kaşığımı masaya bıraktım ve devam ettim:

"Bir şey kafamı kurcalıyor. Sen bence hiçbir koşul öne sürmüyorsun. İstedikleri gibi davranmalarına ses çıkarmıyorsun ve önlem almak falan umurlarında değil.

-Rusya'da AİDS falan yok, dedi tabağını iterek.

-AİDS yok mu? Nereden biliyorsun? Yutuyorsun bunları, yöneticilerin bu salatalarını yiyorsun değil mi? Hiçbir önlem kampanyası başlatmadı, Rus halkının son derece ahlaklı olduğunu, bu tür hastalıkların ona bulaşamayacağı bahanesiyle... Hep aynı şarkı! Sadece yabancı ülkeler kusurlarının bedelini öderler... Ve denizcileri Stockholm, Rotterdam, Londra'ya uğradıklarında hamaklarında sallanıyorlar değil mi?

Devam ettim sesimi alçaltarak:

"Ama bütün bunlar hiç önemli değil Raoul. AİDS var ya da yok, tehlike başka yerde... Sen kendi yüreğine kendin yıkım ve felaket tohumları ekiyorsun... Kendi yüreğine ve onun yüreğine... Böyle devam edersen ne umabilirsin ki... Öğrenirse tiksinecektir... Sonuçta hiçbir şey önemli değil... Öğrenseydi nefret

ederdi... Seni bir daha görmek istemezdi... Onu seviyorsan bunu düşün! diye bağırdım sonunda.

-Ah! Yermolai... dedi umutsuzluk işareti bir hareketle.

-Düşün bakalım bir, onun gibi bir çocuk, eğitimiyle, karakteriyle... senin nerelerde dolaştığını anlarsa... İnkâr edecektin, başka türlü yapamazdın.

-Hep konuşuyorsun... Beni istemeyen o.

-Böyle konuşmaya hakkın yok!"

Sivri topuklarının girişteki ahşap döşemede çınladığını duyduğum Zoya ansızın girdi salona, kapıyı vurmayı unuttuğu için çok şaşkındı. Eşikte ayakta duran eski aktris, heyecan ve coşkuyla değişmiş kemikli yüzüyle, Dmitri'nin unuttuğu bereyi iki avcuyla kaldırarak *Vişne Bahçesi*'nin birinci perdesinden muhteşem bir bölüm okudu.

"Mutluyum! Zıplamak istiyorum, kollarımı oynatmak istiyorum. Rüya görmüyorum değil mi? Hepiniz ne kadar iyi davranıyorsunuz bana! Çok mutluyum!"

Olga Knipper'in oyunundan ve Çehov'un ilk yorumlarından öğrendiği gösterişli hareketlerle ve mimiklerle konuşurken bir yandan da bereyi sallıyordu. Ne gibi olaylar sonucu oraya asılmış olduğunu tahmin edemeyecek kadar saf ve masum olduğundan askıda bulduğu püsküllü başlığı kendisi için alınmış bir armağan gibi görüyordu. Zoya'ya bakıyorduk ve böylesine mütevazı bir eşyanın onu bu kadar mutlu edebilmesini bir türlü anlayamıyorduk.

"Ne güzel sürpriz!" dedi git gide artan bir neşeyle konuşmaya devam ederek. O kadar kendinden geçmiş bir haldeydi ki Raoul'ün anlayamayacağını unutarak Fransızca'dan Rusça'ya geçmişti. "Aynı model. Nereden aldınız? Petrus ve Paulus Kalesi'nin girişindeki Aziz Yohanna kapısından mı? Kuzenim orada *Kambur* kılıcı bulmuş. Eski ve modern silahlar, kılıçlar, hançerler, kamalar, madalyonlar, general madalyaları, ne bileyim daha bir sürü şey satılıyor orada... hatta iyi durumda kalaşnikovlar bile bulmak mümkün, ama denizci beresi... ilk defa elime alıyorum!"

Bereyi oraya buraya çevirip duruyor, püskülünü okşuyor, yanağına sürüyordu. Ancak çeşitli nazlardan, işvelerden ve numaralardan sonra bir zevk çığlığını andıran son bir haykırışla coşkunun nedenini söyledi.

"Jean Marais'nin *Toulon'da Fırtına*'da taktığı berenin tıpatıp aynısı! Sayenizde bundan daha mutlu olamazdım! Kaça aldınız? Hemen ödeyeceğim, hediye etmenizi istemiyorum." Gece lambasının altına, aktörün fotoğrafının yanına koyarak devam etti konuşmasına: "burada işte, burası iyi, bütün kalbimle teşekkür ediyorum size, mösyö. Bir denizcinin taktığı en güzel bere değil mi bu? Stalin'in kasketiyle bile değişmem!"

Raoul bu düzensiz çığlıklardan bir şey anlamıyordu. Birkaç kelimeyle anlattım yanlışlığı. İkimiz de katıla katıla güldük ve Zoya mutluluğunu paylaştığımızı sanarak durumdan yararlandı ve Jean Marais ve filmlerine yeniden övgüler yağdırdı.

İkonlar duvarının altında, kanepeyi yana iterek ve girişteki sahte Ampir konsoldan yararlanarak daha zengin bir ibadet yeri hazırlamıştı. Kült objeleri karmakarışık biçimde yığılmıştı oraya: aktörün en sevdiği parfüm şişesi, Picasso'nun seramiklerinden kopya edilerek yapılmış bir tabak, kendisine sekreter tarafından gönderildiğini iddia ettiği bir tutam sarı saç, Fransızca, Rusça, İngilizce, Almanca, İsveççe Anılar kitabı, basında çıkan çeşitli fotoğraflar, kuzeninin Aziz Yohanna kapısından aldığı ve *Kambur* adını taktığı kılıç, bir *La Belle et la Bête* maskı karton röprodüksiyonu. Dmitri'nin beresi şimdi koleksiyonun en değerli parçalarından biriydi. Zoya bereyi daha yakından inceleyip içinin kirli olduğunu görünce yıkanması gerektiğine karar verdi.

Tek korkum Dmitri'nin, beresini almak üzere kapıyı çalmasaydı ama Raoul gemisinin sabah altıda demir aldığını söyleyerek rahatlattı beni.

Ertesi gece -27 Temmuz'u 28 Temmuz'a bağlayan gece- yatağımda artık bildik sesleri duydum gene... salonda sessiz adımlar, kısık sesler, giysileri koymak üzere yerleri değiştirilen mobilyalar, banyoda bideden gelen gurultular. Suyu çok hafif akıtıyorlardı ama eski borulardan gelen seslere dayanılmıyordu. Ziyaretçi bu kez sabah geç saatlere kadar kaldı. Günlerden çarşambaydı... Zoya'nın işe öğleden sonra geldiği gün: Raoul hiç değilse minimum bir saygı gösteriyordu. Onlara duş alacak kadar zaman bıraktıktan sonra banyoya geçtim, sonra giyindim ve mutfağa doğru yöneldim.

Masada kahvaltılarını yapıyorlardı... bizim her zaman yediklerimizden çok daha fazla yiyecek vardı masada. Önceki günden kalan kirli çatalları bıçakları, tabakları evyeye özenle yığması Raoul'ün konuğuna saygısını gösteriyordu. Ekmek dilimlerini kalın kesmişti ve dolapta saklanan ne varsa çıkarmıştı... bal, yoğurt, reçel ve komposto. Akşam yemeğinden kalanların temizlendiği masada Pfahlen ya da Danone etiketli kaplar on sekiz, on dokuz yaşlarında sarsak, üstünde kısa kollu bir tişört ve yırtık bir blucin bulunan bir gencin önünde yayılıyordu. Bu genç denizci değildi, akşamları St-Isaac Katedrali çevresinde, parkın ağaçları altında sevgili arayan aç, çelimsiz biriydi. Raoul bir keresinde göstermişti bana bunları ve bunların numaralarını seyretmiştim. Ellerinde polaroitler, Büyük Petro heykelinin karşısında flaşlarını patlatıyorlar ve turistlere fotoğraf satıyorlar. Bu kurnazlık polise karşı koruyor onları. Raoul'ün, tercihini yapması için ırmağa kadar inmesi, Nikola Köprüsü'nden geçmesi ve İngilizler rıhtımından parka kadar gitmesi yeterliydi. Dikkat etmesi gereken tek şey, saati unutup, köprülerin kalkması sürpriziyle karşılaşabilmesiydi. Gece ikiden beşe kadar Neva'da gidip gelen gemilerin geçmesine izin veriliyor ve Vasilevski semti tekrar bir ada haline geliyor.

Yabancıya selam verdim ve kibarlık olsun diye adını sordum. Alkolden solmuş, donuk gözbebeklerini çevirdi bana. Sakalsız yanağında henüz yeni olduğu anlaşılan bir kesik izi vardı. Çıplak kolunda bir dövme görülüyordu: Bu Sergey Yesenin portresi çok fazla şaşırtmadı beni... bu şairin it uğursuz takımı nezdinde sahte bir güzelliği ve olağanüstü popülaritesi vardı.

Selamıma karşılık vermedi, eliyle Raoul'ün masaya koyduğu kapları itti ve böğürür gibi bir sesle salatalık ve bira istedi. "Adım Vova" dedi sonunda. İstediklerini söyledim Raoul'e. Raoul telaşla yerine getirdi isteklerini. Masaya, şekerli yiyecekler yerine bir molosol kavanozu, bir Norveç ançuezi ve iki şişe Baltika no.9 (en fazla alkol içeren) gelmesine rağmen genç adam hiç de müteşekkir gözükmedi.

Hiçbir şey söylemeye tenezzül etmeden yedi içti, balıkları avuç avuç götürürken mağrur bir tavır içinde bakıyordu çevresine. Parmaklarından yağlar, sular akıyordu. Tek tek yaladı parmaklarını, masa örtüsüne sildi sonra iskemlesini itti ve kapının önünde dikildi... bir şey bekler gibi bir hali vardı... bacaklarının üstünde duruş şekli ve yumruklarını sıkmasıyla istediğini almadan gitmeyecekmiş gibiydi.

İri bakır tokalı kovboy kemerinde bir sustalı çakı sapı gözüküyordu. Kolundaki Yesenin dövmesinin altındaki yazıyı söktüm:

"Şair olmasaydım
Serseri olurdum."

Öbür kolunda iki dize daha:

"Ben sizin gibi yitik biriyim,
Geri dönemem artık."

"Yitik adam" gidecek gibi gözükmüyordu. Raoul sıkıntılı bir şekilde baktı bana, ağzını açtı, bir şey istemeye çalıştı, cesaret edemedi, sonunda Vova'ya, evde nakit para olmadığından,

kendisiyle birlikte aşağı ineceğini ve Bolşoy Prospekt bankamatiğine kadar gitmeleri gerektiğini söylememi istedi.

"Biliyorsun, kredi kartım yok artık, seninkini veriver" dedi kızararak. Visa'mı verdim, şifreyi de söyledim. Vova bıçağının sapıyla oynadı ve homurdanarak onayladı.

Merdivende ayak sesleri girgide duyulmaz oldu. Ama Raoul'ü böyle bir tiple bankamatiğe göndermek akıllıca bir iş miydi? Hemen odama koştum, çekmeceden ne olur ne olmaz diye sakladığım bir demet rubleyi aldım, arkalarından koştum. Raoul duvar kenarından iniyordu. Vova topuklarına basarak iniyordu basamakları. Raoul'ü yakaladım ve parayı eline tutuşturdum. Yukarı çıkmakta olan biri yüzünden parayı saklamak zorunda kaldı. Parayı girişte Vova'ya vermeye hazırlanıyordu ki, beşinci kattaki kiracılar ve arızalı asansörü çalıştırma gayretleri alışverişi durdurdu. Parayı dışarıda vereceği anlamında bir işaret yaptı.

Daha önce söylediğim gibi 21 no'lu bina doğrudan doğruya kaldırımdan girilen tek binaydı. Sokağın öbür tarafından 36 no'ya, önünde her zaman karanlık tonozlu bir geçitin bulunduğu bir iç avludan geçilerek giriliyordu. Sahnenin sonunu merak ettiğimden ve anlaşmazlık çıktığı taktirde müdahaleye hazır olarak girişin eşiğine kadar ilerledim. Karşımdaki sundurmanın altında, karanlıkta gözüme genç biri gibi gelen bir erkek silueti gördüm. Kendini gizlemeye çalışırken gözcülük eder gibi bir hali vardı. Yarı karanlıkta sadece yeni tenis ayakkabıları ve temiz bir blucinin alt kısmı gözüküyordu. Bunlar çok bulanık işaretlerdi ama bir korku kapladı içimi.

Önümde kaldırıma çökmüş olan Vova basket ayakkabılarını bağlıyordu. Raoul ise bankaya doğru uzaklaşıyordu. Sundurmanın altına sinmiş olan yabancı bir adım attı. Yermolai'ydi bu, görmeyeli beri daha da yakışıklı olmuştu sanki. Blucini ve açık yakalı gömleği çok iyi oturmuştu üstüne. Uzun kumral saçları omuzlarına düşüyordu ve kıvırcıklaşmaya başlamıştı. Raoul'e sürpriz yapma hazırlığı içinde olması nedeniyle yüzü aydınlanmıştı... ansızın kalkan ve Raoul'ün arkasından koşan ve ona

haykırarak kendisini beklemesini söyleyen tipi görünce çok şaşırdı, donar gibi oldu ve hevesi kaçtı. Ani bir hareketle geri döndü ve sundurmanın gölgesine girdi.

Sokak ortasında ayakta duran Raoul cebinden paraları çıkardı. Rus genci iyileştiğini sanarak çok yüksek bir yere koyduğu bu ruhun ne kadar alçaldığını düşündü içinden. Bin ruble Raoul'ün elinden Vova'nın eline geçti. Genç adam tiksintiyle baktı paraya, cebine attı, bir eli bıçağında, öbür elinin avcunu açarak daha fazla istedi. Bütün demeti koydurdu avcuna.

21 No'lu binanın eşiğinde kalakalmış, felaketi engelleyemeyecek kadar şaşkındım, başparmağını ıslatarak paraları sayarken seyrettim onu. Raoul'e veda etmeye gerek duymadan uzaklaştı. Raoul arkasından birkaç adım attı. "Vova... Vova..." deyip durdu. Yermolai'nin sessizce arkasından yaklaştığını ferketmedi.

"Mösyö Gioia!"

Raoul arkasını döner dönmez çok kuvvetli bir tokat patladı suratında.

"Birinci bin ruble için!"

Elini yanağına götürdü, karşılık vermeye çalışmadı. Yermolai'ye bakıyordu. Yermolai öbür yanağına vurdu.

"İkinci bin ruble için!"

Raoul kollarını indirdi ve üçüncü tokatı bekledi.

"Üçüncü bin ruble için!"

Ve bu arada boğazını temizledi Yermolai -böylesine ince ve nazik bir gençten kesinlikle beklenmeyen bir hareket- ve tükürdü yüzüne.

"İhanet ve yalan için!"

Aptallaşan Raoul tepki vermemişti. Tokatları kabullenmesi bir yana, büyüyen gözlerinde alçakça bir yalvarış okunuyordu. "Vur, gene vur, istersen..." Kumral ve aydınlık yüzlü Rus genci bir mahşer meleği gibiydi, onurlu ve gururlu bir tavırla bir daha tükürdü yüzüne.

"Vatana ihanet için" diye haykırdı ve daha sonra tonozun altına koştu.

Raoul'ün burnu kanıyordu. Yüzünü silmek istemiyordu. Hiçbir şey söylemiyor, hareketsiz duruyordu sokak ortasında, kolları sarkmıştı burnundan kan akıyor, yanaklarından tükürükler süzülüyordu.

Dönelim dedim. Önüme geçti hemen, uzattığım mendili aldı, kullanmak istemedi, merdivene yöneldi. Girdikten sonra kapıyı kapattım. Bütün bunlar sadece iğrenç değil aynı zamanda anlamsız! dedim içimden. Loş ortamda sendeledi ve tırabzana tutundu.

"Bekle, nasıl gireceksin? diye bağırdım arkasından. Çıkarken o kadar telaşlıydı ki, anahtarı almayı unutmuştu. Beklemedi beni. İlk basamaklarda yakaladım ve anahtarı cebine attım. Bana bakmadan çıkmaya devam etti. Ben geri döndüm, kapıyı açtım ve sokağa çıktım.

Sundurmanın altında, gölgede, ayakta duran Yermolai koluyla yüzünü gizliyordu. Omzuna dokundum. Benimle geldi, tek kelime konuşmadık aramızda.

İğrenç? Saçma? Sen Fransızca düşünüyorsun. Doğruları yanlışları değerlendiriyorsun. Rus aşkının gizemlerini anlayabilir misin?

6. hattaki McDonald's, ortodoks kilisesi taklidi yer semtteki tek kafeydi. Yermolai'yi oraya götürdüm. Bedeninin tüm ağırlığını koluma veriyordu. Yanımızdan geçenler adımlarını sıklaştırıyorlardı. Sırtlarında buruşuk yağmurluklar, kollarında plastik torbalar bulunan, sert bakışlı, donuk yüzlü insanlar acımasız gözlerle süzüyorlardı bizi. İşlerine giden ve birazdan metroya gömülecek olan ve salkım saçak bir vagonun içine dalacak olan bu insanlar Yermolai'yi serseri bir sarhoş sanıyorlardı ve sabahın dokuzunda sarhoş olan bu yakışıklı gence ters ters bakıyorlardı.

Serin hava yavaş yavaş sakinleştirdi onu. Kafede çalışanlar masaları ve iskemleleri kaldırıma çıkarmışlardı. "İki kahve, *pajalusta*." On sorum vardı ona: Moskova'dan ne zaman ayrılmıştı? Kız kardeşine niçin haber vermemişti? Bizim izimizi nasıl bulmuştu? Niçin daha önce ortaya çıkmamıştı? Nerede kalıyordu? Petersburg'da akrabaları var mıydı? Ama son olayın karışıklığını düşününce hepsi anlamsız geldi bana.

Kahve iyi geldi ona.

"Irina'yı gördünüz mü? diye sordu doğrudan doğruya.

-Irina? Moskova'da değil mi?

-Burada, Petersburg'da. Üç gün sonra sergi açılıyor. Mösyö Gioia'yı arıyor.

-Ben görmedim. Telefon da etmedi.

-Nedenini biliyorum: Mösyö Gioia'ya sürpriz yapmak istiyor ve onu peşinden gitmek zorunda bırakmak istiyor.

-Nasıl bulacak onu? Adresimizi bilmiyor.

-Bay Kromskoy verir.

-Burada olduğunu nereden biliyorsun?

-Mösyö Gioia'yı Moskova'ya götürmek üzere geleceğinden emindim. Her zaman Astoria'da kalır. Oradaki bir görevliye telefon ettim. Bayan Korsakova, evet, dedi. Bir kahve daha istiyorum, lütfen.

-Bizim adresimizi Bay Kromskoy mu verdi?

-Hayır."

Bana bunun uzun bir hikâye olduğu anlamında bir işaret yaptı.

"Daha sonra, isterseniz..."

Semt yavaş yavaş uyanıyordu. Dükkânların kepenkleri kaldırılıyordu. Bir eczacı vitrinini düzenliyordu. "Raoul için bir ilaç almam gerekiyor, sen bekle." Tamamen rastlantısal olarak girdim eczaneye. "Tabii, oksiboldin var bizde, uzun zamandan beri çok sayıda yabancı istemeye başlayınca." Tekrar döndüm ve Yermolai'nin yanına oturdum. Sakinleştirici kullanımı konusunda bilgi vermek zorunda kaldım. "Dene istersen." Bir bardak su istedi ve bardağın içindeki hap tamamen eriyinciye kadar dikkatle izledi gözleriyle. Bu arada sokak hareketleniyordu. Belediyeye ait bir kamyon kaldırımlardaki ve parkelerdeki yamulmuş içecek kutularını, kâğıtları, cam kırıklarını topluyordu. Çiçekçiler metro yakınında sergilerini kuruyorlardı. İstasyonun giriş yerine doğru kalabalık daha da yoğunlaşıyordu. Bu arada dilenciler de kapılarının önünde en iyi yerleri kapmak için koşuyorlardı. Daha mahcup görünümlü birkaç yaşlı kadın biblolar, eski model lambalar ve nakışlı örtüler satmak amacıyla kuyruk oluşturuyorlardı. Bu kadınlar on yıl önce asma kilitler, ringa balıkları, kırık tabaklar, bir dilim etmek satıyorlardı. McDonald's'ın karşısında, eczanenin yanında, yeni açılan bakkal bu hızlı değişimin bir kanıtıydı. Renkli kurdelelerle süslenmiş tezgâhlarda üzerlerine limon dilimleri serpilmiş balıklar, dondurulmuş kümes hayvanları, maydanozlu sığır kelleleri, kırmızı

soslu antre et ya da balıkları eski Sovyet mağazalarının tekdüzelikleriyle çelişiyordu.

"Rusya kaynıyor, gelişiyor, bunalımdan çıkıyor" dedim Yermolai'ye... Amacım ekonomik koşulların düzelmesiyle ahlakın, gelenek göreneklerin de kaçınılmaz biçimde değiştiğini kabul ettirmekti ona. "Gördüğün gibi yeni ilaçlar da bulunuyor artık." Kıtlığın bitmesi, belli bir rahatlamaya dönüş, nihayet normalleşme sonuçta ahlak kurallarını da yumuşatmıştı. Gelişmenin etkilerini, sonuçlarını da kabullenmesi gerekiyordu. Yani, elimden geldiği kadar, birkaç kelimeyle de olsa toplumsal yaşamın yeniliklerine adapte olmasını ve ortaya çıkabilecek terslikleri kabullenmesi gerektiğini, onu, inançlarını anladığımı anlatmaya çalıştım.

Biraz utandığım bu öğütlerimi hiç dinlemeden ansızın şunu söyledi:

"Irina'nın Mösyö Gioia'yı niçin aradığını biliyor musunuz?

-Trende başına bir şey gelmesinden korktuğu için. Moskova'ya dönüşte onun yanında olmayacağımı biliyor.

-Anlayamamışsınız. Telaş içinde koşturup durdu bunun için, çünkü benim Moskova'dan ayrılışımın nedeninin buraya gelmek ve Mösyö Gioia'nın bu trene binmesini engellemek olduğunu sanıyor. Moskova'ya dönmemesi gerekiyor. Kız kardeşim o olmadan da başının çaresine bakabilir.

-Senin niçin geldiğini biliyor mu?

-Raoul'ün dönmesini istemiyorum. Ayın 31'inde Moskova'da olmasını engellemenin yolunu buldum.

-Ha! Seyahatini ondan niçin gizlediğini şimdi anlıyorum. Bana telefon etti, senin ortadan kaybolman endişelendirmişti onu."

Moskova karşıtlığı yapan uzun bir nutka girişti. "Moskova'dan nefret ediyorum!" Ona göre başkente bir entrika, yozlaşma ve alçaklık atmosferi egemen olmuştu ve bu ortam istisnasız herkesi etkiliyordu, ancak Mayakovski gibi kalplerine ateş ederek intihar edenler kurtulabilirdi bu kentin bu zehirleyici havasından. "Sizin Gorki'nizin bir bildiği vardı bu konuda...

Niçin tasfiye ettiler onu? Çünkü bu arı kovanına çomak sokmaya hazırlanıyordu..." Sanat da siyaset de aynı: karanlık işler, hile, düzen, dolap, dalavere. Mösyö Gioia (tekrar ona dönüyordu!), Mösyö Gioia da bunların kurbanı oluyordu. Bu namussuzluklardan kurtulabilmesinin tek bir yolu vardı: enstalasyonlarının kokteyline katılmamak. Böylece onları hiç önemsemediğini göstermiş olacaktı. Karnını doyurabilmek için reklam metinleri yazan ama bunların altına imza atmak istemeyen bir yazar gibi bir ressam da kendini küçük düşürmeden, taklit ve değersiz yapıtlarını imzalamaması koşuluyla pazarın kurallarını kabullenebilir. Irina'nın düşünceleri çok farklıydı hiç kuşkusuz: kesinlikle orada bulunması gerekiyordu, çünkü bu tüplere biçeceği fiyatlar ancak onun varlığıyla bir geçerlik kazanabilirdi. Müşterilerin tümü cahil, hödük, züppe kişilerdi. Her gün salata yerlerdi ama bir galeride, bir yerde bir marul yaprağı gördüklerinde ve yanında da bu buluşlarından dolayı kendilerini kutlayan bir sanatçı bulunduğunda hemen "İşte sanat budur! Cesaret ister bu!" diye haykırırlar ve salata yaprağının fiyatı yükselir, yükselir, kusacak gibi olursunuz. Yermolai yeni Ruslar'ın bahçelerine, "optimal uygulamalar" dediği, çakıltaşlarından yapılmış halkalar yerleştiren ve bunları çok yüksek fiyatlarla satan Sovyet nomenklaturasından eski bir yöneticiyi tanıyordu. Irina'nın endişelerini anlayabiliyor muydum şimdi? Pazarlıkları gerçekleştirebilmek için Mösyö Gioia'ya ihtiyacı vardı ama o karşı çıkacaktı bu sahtekârlığa.

Konuştu, konuştu: eskiden dayanılmaz olan tablo satıcılarının baskılarından kaçmak için Volga kıyılarına, Rusya'nın uzak bir köşesine, salcıların ve balıkçıların yaşadığı bir köye çekilen sevgili Isaac Levitan'dan; XIX. yüzyılın sonunda Moskova'nın şık toplumuna gücenerek, taşrada dolaşma arzusuyla ve resimlerini köylülere gösterme kaygısıyla Gezginler adını alan ressamlardan; Gezginlerin lideri, bir resmin ancak ücra köylerde kabul gördüğü taktirde değeri olabileceğini söyleyen ve günümüzde bu değerlendirmesiyle ancak komik biri gibi görülebilecek İlya Repin'den söz etti. Tolstoy'un kaçışını, Van Gogh'un in-

tiharını, Rimbaud'nun suskunluğunu anlattı. Sanatı ateşli bir şekilde savunmasında, Irina'ya karşı duyduğu öfkede sadece yaşamak için kötü resimler yapmak zorunda kalan, adı sanı bilinmeyen bir ressamın yaralanması, incinmesi yoktu. Mesleki bir öfkenin ötesinde daha derin bir yara seziyordum. Bütün bu düşüncelerin altında yatan Raoul'dü. Yermolai sadece tüp üreticisini aklamak istemiyordu. Bu belagatin arkasında yaralanmış tutku, hakarete uğramış ama tertemiz aşk gizliydi. Onun için gerçek Raoul *Blue Note* müdavimi, randevu evi oğlanları müşterisi değildi, bütün bunların ötesinde ressamın teslimiyeti onun sanatçı kişiliğini açıklamıyordu.

Uzun düşünceler sonucu olgunlaştırılmış bir planı anlatan bir telaş içinde şöyle dedi:

"Çözüm belli. Acele etmemiz gerekiyor. Saat kaç? Birlikte gidelim.

-Biz mi? diye sordum şaşkın bir halde.

-Projemi gerçekleştirmek için size ihtiyacım var mösyö Giraud. Kahvemi bitiriyorum ve gidiyoruz. Acele etmemiz gerekiyor, çok acele, anlatacağım size. Irina ava çıkmıştır bile...

-Bay Kromskoy adresimizi vermediyse nasıl buldun bizi?

-Çok kolay. Aleksandr sütununun dibine çökersiniz, herkes Kış Sarayı'nın önünden geçer! Ben sizi başka bir yerde yakaladım. Aziz Yohanna Köprüsü'nden geçiyordunuz, Petrus ve Paulus Katedrali'ndeki II. Nikola ve ailesinin mezarlarını görmeye gidiyordunuz.

-Senin ne işin vardı orada peki? Bizi farkettiysen niçin ortaya çıkmadın?

-Hançer satın alıyordum o sırada.

-Hançer mi?

-Kafkas dağlılarının kaması. *Hacı Murat*'ı okudunuz mu?

-Temizlikçi kadının dediğine göre Aziz Yohanna Kapısı'nın orada her çeşit silah satılıyormuş... Kızıl Ordu'dan kalma silahlar. Çeçenistan'dan kaçanlardan... Doğru mu?

Bu Rus gücü panayırı tarihte, imparatorluk ailesinin Roma-

nov'lar mozolesine gömülmesinden daha şaşırtıcı bir geri dönüştü.

"Bu hançer gerçekten çok hoşuma gidiyordu!" diye devam etti Yermolai. Sapı masif gümüş, işlemeli kabuk, çifte kıvrımlı bir kama değil, altın kakmalı ve Şamil adının birkaç harfi... bir uzman gibi anlattı bu mücevheri.

"Irina'nın verdiği paranın yarısıyla aldım, hatırlıyorsunuz değil mi?

-Bin avro getirmişti hani! Bir bıçağa beş yüz avro mu verdin?

-Bir asker bir Çeçenden almış bunu. Aslında iki ya da üç misli.

-Göster bakayım.

-Yok artık.

-Nasıl yok?

-Çok tehlikeli. Kolumda denemeye kalktım ve sonucu görüyorsunuz."

Kolonu sıvadı, kesiği gösterdi, yara derindi ve ancak kapanmıştı.

"Gerçekten korkunç bir silah! Hemen sattın mı?"

Alışverişten hiç anlamayan birine bakar gibi baktı bana.

"Hançeri Neva'ya attım."

Böbürlenme ve gurur yoktu sözlerinde.

"Sonra?

-Arkanızdan koştum, katedrale girerken gördüm sizi ve gizlenip bekledim... Hôtel des Monnaies'nin köşesinde.

-Biz çıktığımızda senin de kendini göstermen gerekirdi!"

Kızardı.

"Gerçekten öyle yapmam gerekirdi... Projemi gerçekleştirmem için acele etmem gerekiyordu... Ama çok heyecanlanmıştım. Mösyö Gioia'nın öyle, haber vermeden karşısına çıkmak? Yok, mümkün değil... Ansızın önüne çıkmak... kesinlikle olacak şey değil... Hazır değildim... İşin başında ihtiyacım vardı, onu uzaktan seyretmem gerekiyordu... Uzaktan bir bakış... Puşkin'in şiirini hatırlıyor musunuz?

"Uzaklık seni benden ayırdıkça,
Aşkın benim için daha kutsal oluyor."

-Ama çok acil gibi gözüken ve benim hiç bilmediğim bu proje için vakit kaybettin.

-Hayır, sizi 4. Hata kadar izleyip 21 nolu troleybüse bindiğinizi gördükten sonra metroya bindim ve doğru gitmek istediğim yere gittim. Çabuk, mösyö Giraud. Gemi bu akşam hareket ediyor.

-Bu akşam mı? Hangi gemi?

-Bana yardım edeceğinize söz verin.

-Bana Frédéric deseydin, buna daha hazır bulurdun beni. Biliyorsun, Mösyö Gioia da kendisine adıyla hitap etmeni istiyordu. Daha önce de söyledim sana, Moskova'dayken.

-Ben, ona Raoul demek?

-Dene, gelecek sefer."

Söylediğim şeye taktı kafasını, bileğine yakın yerdeki yarasını yaladı.

"Mösyö... Frédéric... Üç kişilik yer ayırttım gemide ama parasını veremedim. Öğleye kadar vakit var. Yardım etmeniz gerekiyor bana.

-Sen önce bana şu işin ne olduğunu anlat. Bu hikâyeden bir şey anlamıyorum. Neyin parasını vermek gerekiyor? Kime? Nereye gitmek için? Hangi gemiden söz ediyorsun?"

Sorularım şiirsellikten yoksundu, kabul ediyorum bunu. Bir Rus'un karşısında insan kendini her zaman biraz yavan bulabiliyor. Çocuğun düş gücünün kurdukları. Bir turist gemisi haftada iki kez hareket ediyordu iskeleden. Volga kıyısında bazı iskelelere uğradıktan sonra ve birçok manastır ziyaretinden sonra yolcularını Onega Gölü'nde bir adaya bırakıyordu.

"Adı ne bu adanın?" diye sordum sesindeki titremeden kuşkulanarak.

Başını eğdi, mırıldandı:

"Kiji". Ve hemen ekledi arkasından: "sanmayın ki annem yüzünden yalnız gitmek istiyorum oraya. Kiji Adası kiliseleriyle ünlü. Bütün binalar ahşap. UNESCO kültür mirası bünyesinde.

Göreceksiniz... Herhalükârda bu seyahatte etaplar ve amaç önemli değil. Tarihleri dolayısıyla karar verdim.

-Tarihler?

-Gezi uzun sürüyor, bugün ayın 28'i, Irina en geç ayın 31'inde Moskova'da olmalı, kokteyl günü... Mösyö Gioia'nın katılmayacağı... Her an ortaya çıkabilir! 31'inde biz uzakta olacağız.

-Ama... her şey şey olmadı mı biraz... çok zor değil mi aranızda... Bu sabahki sahneden sonra seni görmek isteyebileceğini sanıyor musun? Sen yüzüne bakabilecek misin? Bu geminin güvertesinde üç ya da dört gün katlanabilecek misiniz birbirinize? Bunun mümkün olabileceğine gerçekten inanıyor musun?"

Hiçbir zaman unutamayacağım bir ifadeyle baktı yüzüme. O andaki yüzünün ayrıntılarını hiçbir ressam yansıtamazdı. Bu bakışlarda bir inanç mensubunda bu inancı paylaşmayan birinin saf merakı vardı; cüreti, mantığın temkinliliğiyle çelişen tutkunun hüzünlü şaşkınlığı vardı; biri dışında hiçbir insanın hiçbir şey ifade etmediği âşık bir genç yüreğin küçümsemesi vardı; sonra insandan çıkabilecek hiçbir sözcüğün derinliğini veremeyeceği ve yabancıların alaylarına yol açabilecek heyecanlarının açığa çıkması korkusu; nihayet insanın kendisine saklamak istediği bir sırrın paylaşılması korkusu.

"İyi ama o kadar uzağa gitmeye gerek yok" dedim. "Irina'nın bizi bulamaması için başka bir yere geçmek, otelde gizlenmek yeter. Ben Petrograd'da bir otel biliyorum, oraya gelip bizi aramaz kesinlikle.

-Kiji çok güzel bir ada, Turgenyev'e göre dünyanın sekizinci harikası!

-Yermolai, niçin beni kandırmaya çalışıyorsun? Bir yerin turistik cazibesinin senin oraya gitmemen için en geçerli neden olacağını bilmiyor muyum ben! Annenden söz edebilirsin bana istersen. Resmini piyanonun üstüne koyduğun sarışın, güzel kadın, çok iyi hatırlıyorum... Sende hiçbir hatırası yok, biliyorum ve onun doğduğu, büyüdüğü yerleri görme ihtiyacı içinde olman normal... Kiji'ye hiç gitmedin mi?"

İç geçirdi. Annesinin ölümünden yirmi yıl sonra geçici olarak Samara'ya defnedilen cenazesi adadaki mezarlığa nakledilmiş. "Seyahat etmekten başka bir isteğim yoktu ama Irina karşı çıktı." Daha sonra da asla mezara çiçek koymasına izin vermemişti. "Modern dünyaya adapte olmamı istiyor, geçmişteki ve artık olmayan şeylere gömülmemi istemiyor. Boşuna çaba harcarsın, diyor, sadece değiştirebileceğin durumları kabullenmen gerekir. Acıyı dinlememen, onunla mücadele etmen gerekir. Seni böyle geriye doğru çekmesine izin vermemen gerekir. İleri gitmelisin... onun sözleri bunlar. Olanaklarının sınırına kadar gitmelisin, diyor."

İleri, daima ileri! Moskova'nın genç ressamları arasında "sivrilmeye" çalışmadan vasat bir durumla yetinmesini kabullenemiyordu. Süreklemesi gereken zincirle sivrilmek! "Benim yüzümden bir cinayet işlendi" dedi birçok kez kendinden geçerek. "Benim doğmuş olmam bir ana katilliği sonucudur." Bu onun ilk günahıydı, kız kardeşinin çok sevdiği bir ifadeyle "savaşçı" olmasını yasaklayan engel... İnsan böylesine ağır bir suç-

luluk duygusu içinde olunca başarıyı, alkışı aramaya çalışır mı? Kendi meşruiyetinin belirsizliği içinde büyümüştü. Kişisel, samimi inancına göre yapıtlarının hiçbir değeri yoktu. Onları sergilemek bile istemiyordu. Ötekini berikini itekleyerek yol açmayı reddetmesi, saldırı reflekslerinin felç olması Irina'yı deli ediyordu. Kiji seyahatinin onu gene kendi tabiriyle "nevroz"u içine gömmesinden korkuyordu, anlayamadığı bir duygu korkutuyordu onu. "Nevroz"... kendisinin en iyi yanını bulduğu canlı kaynağı niteleyen budalaca bir tıp terimi... Irina'ya göre annesinin mezarını ziyaret etmesi, hatıraların canlanması, mezarın başında vicdan azabı ve pişmanlıklar, başarı hırsını alıp götürecekti yani ona göre Pazar için yapıtlar üretmeyi... Yermolai'ye göre ise, tersine bu toprağa ayak basmak, bu toprağı öpmek esinini tazeleyecekti.

"Evet, mösyö Giraud."

Fincanının dibinde kalanı içti, iskemlesini itti ve bir kuzey Rusya haritası çıkardı. Hiç kuşkusuz, bu seyahat kararının öteki gerekçesi konusunda utancından bir şey söylemiyordu.

"Yanında Raoul olacak. Raoul üç gün boyunca senin olacak" dedim.

Hiçbir şey söylemeden haritayı aramıza serdi. Finlandiya sınırındaki bu göller ve ormanlar bölgesinde çok az meskûn yer var, dedi. Beyaz denizin kuşattığı, topraktan gelen bol ve doğal, göllerin üstünde hafif alevler halinde koşan şifalı yayıntılarıyla ünlü Karelya kutup yöresinde yayılıyor. Ona göre bütün eski Rusya tarihin dışında, bin yıllık bir kımıltısızlık içinde kalmış bu geniş fundalıklara, bu turba bataklıklarına, bu adalara, bu takımadalara sığınmıştı. Ona göre hiçbir şeyin bozamadığı doğal bir barış, dünya kurulalı beri bu köknar ormanlarında, bu göl evlerinde, bu oduncu köylerinde hüküm sürüyordu. Su, metal parçaları içeriyor, bu nedenle de geceleri parlıyor ve çok yüksek bir bölge olmasına rağmen deniz mevsiminde suya girmek mümkün oluyordu. Bir yığın mucizeden söz etti... ay ışığında birkaç saat içinde biten güller, adaya birkaç metre uzaklıkta, zarar vermeden kesilen fırtınalar, çok fazla ve bıktırıcı ol-

malarına rağmen sokmayan sivrisinekler, insan gibi bakan balıklar, öleceklerini anlayınca gagalarına bir taş alan ve gölün dibine dalan kuşlar. Özellikle ahşap inşa edilmiş evlere, banya'lara, kiliselere, hangarlara gelince bunlar kendi başlarına ayaktalar... çivi ve demir kısımları olmaksızın iç içe geçmiş kirişlerle ve tahtalarla...

Boş hayaller içinde olduğunu sandım. Kısmen yanılıyordum. Zaten gerçek çok önemli değildir. Kuşların gagalarında taş olsun olmasın, tahtaları bitiştirmek için çivi olsun olmasın, balıkların gözlerinde insani hisler bulunsun bulunmasın, Kiji, çölün ortasındaki bir seyyaha rehberlik ediyormuş gibi mitolojik bir amaç, yeniden bulunan cennet, semavi Kudüs olmuştu onun için. Ada, annesinin beşiği ve mezarı olduğundan bütün terslikler, bütün yanlış anlamalar, bütün acılar dinecekti orada. Tekrar resme başlayacak, resmine güvenmeye başlayacaktı. Yeniden doğacaktı -bu kez günahsız. Sonra- nihayet bu geziyle ilgili olarak bir başka umudunu da açıkladı bana -Raoul'ün kurtuluşu ancak orada başlayabilirdi. Bakir bir doğaya gömülecek, Kuzey Kutbu'nın ıssızlığından esinlenecek, evrenin gizli güçleriyle ilişkiye girecek olan Parisli sanatının masumiyetine ve yüreğinin saflığına yeniden kavuşacaktı.

Yermolai, pek fazla vakit kalmamasına rağmen karanlık bir Mac işine girdi. Kız kardeşi bir Ibook G4 almış ve atölyesine getirmişti; nasıl çalıştığını göstermek için değil (enformatik konusunda yeteneksiz sanıyordu onu), kapağındaki resmi göstermek için. Kuyruklu bir elma resmi. Basit bir elma, eti ve sapıyla... kapağın ortasına gömülmüştü. Irina parmağını bu elmaya bastırıyordu muzaffer bir edayla ama nereye gelmek istediğini anlayamıyordu.

"Alan Turing, sana bir şey ifade etmiyor mu bu ad?"

Hayır, hiçbir şey ifade etmiyordu, ilk kez duyuyordu bu adı.

"Alan Turing ilk bilgisayarları yapan Amerikalı. Software'in öncüsü. Çağının en büyük bilim adamlarından biri. Gay'di, biliyor musun? Ve komplekssiz bir gay, gece kulüplerine ve saunalara giden bir gay... yani insan bir dâhi olabilir ve kendisini

odasına kapatıp kafayı yemeyebilir. Çıfıt çarşısı, şuraya bak." Bir kitap yığınını ayağıyla itti, toz bulutu yükseldi. Devam etti sonra... "Bu pisliğin içinde küflenemezsin. Yaşamaya başla! Açıl! Zaman değişti Yermo'cuğum! 2005'te yirmi üç yaşına basacaksın. O Amerika'da baskıcı bir dönemde gay'di. Polis gece kulüplerini basıyordu. Bir gece tutukladılar, reşit olmayan birinin sahte tanıklığıyla hakkında dava açıldı, çalışmalarını yaptığı laboratuvarından ayırdılar. İntihara zorlandı, bir elmanın içine siyanür koydu, elmayı yedi ve öldü. Amerika böyle bir yer: bir insanı mahkûm eder ve sonra da kahraman yapar. Bugün kurbanının amblem olarak elmayı seçmiş milyonlarca Mac'le anılması büyüleyici değil mi sence?"

XXI. yüzyıl gençlerinin herhalükârda ne kadar şanslı olduklarından söz etti. Alain Turing *Blue Note*'a hayran olurdu, "suda balık gibi" hissederdi kendini orada.

"Sanatçı vicdanının bazı deneyler yapmana izin verip vermeyeceğini sorguluyorsun ve hop! milyonlarca elma sana elit bir insanlığa ait olma onurunu anlatmaya başlıyor."

Haritayı katladı ve pasaportunun yanına koydu.

"Mösyö Guiraud, ben ne yapacağımı bilemiyordum. Güleyim mi, kardeşime acıyayım mı, yoksa M. Gioia ve kendim için utanayım mı bilemedim. Ama saat on bir olmuş bile!" diye haykırdı, saatime bakmak için bileğimi tutarak. "Saat on bir oldu! Öğleden önce orada olmamız gerekiyor. Geç kalırsak satarlar biletleri."

Vasilevski Metro İstasyonu'ndan yeşil hat bizi doğru Ribatskoy İskelesi'ne götürüyordu. Kentin dışına çıkılırken hamallar ve serserilerle dolu bir mahallede Neva hangarların ve depoların arasından akıyordu. Römorkörlerin arkasındaki kütük yığınları eski zamanların ağır nakliye koşullarıyla sürükleniyorlardı ırmakta. Hamallar tahtadan yapılmış dört duvarla çevrili bir depoya kömür ve hintkeneviri torbalarını boşaltıyorlardı. Fıçı dolu bir mavna uzaklaşıyordu. Harıl harıl çalışan bir tarak dubası bir köprüye yanaşıyordu. Repin'in, Gorki'nin Rusyası'n-

da sanıyordum kendimi. Yedekçileri bellerine bağladıkları iplerle dibi düz bir tekneyi çekerken görmek şaşırtmadı beni.

Rıhtımda yarım düzine turist gemisi vardı... hak eden işçilerin tatil yapmaları için Doğu Almanya'da inşa edilen bir filonun kalıntıları... Artık ıskartaya çıkma zamanı gelmiş takaların bazıları Moskova'ya kadar gidiyor, bazıları Ladoga Gölü ve Onega Gölü arasında gidip geliyorlardı. Hareket etmekte olan *Mihail Lomonosov*'un bacasından siyah bir duman fışkırıyordu. Gemicilerin attığı kabukların üstünde martılar çökmüştü. Şirket gişesinin önünde durduk.

"Korsakov Yermolai adına üç bilet" dedi görevli defterine bakarak. Üç bilet yani iki kamara. Bütün kamaralarımız iki yataklıdır. Üç kişi iki kamara almanız gerekiyor ve dört kişilik ücret ödemeniz gerekiyor. Yabancılardan yüzde yirmilik bir fark alınıyor."

Parayı verdim, elimi biletlere uzattım. Görevli elini koydu elimin üstüne.

"Bir dakika. Her biletin damgalanması gerekiyor, kamara numarası ve yolcuların adları. Siz bir kişi için bir kamara ve iki kişi için bir kamara aldınız.

-Ne olmuş peki? dedim bu pazarlıklardan çok fazla sıkılmış bir halde.

-Sırayla isimleri alayım.

-Tek kişilik kamara için benim adımı yazın. Frédéric Giraud. İşte pasaportum" dedim.

Yermolai kolumdan çekti.

"Hayır, hayır, tek kişilik kamara benim. Yermolai Korsakov.

-Karar verin, dedi defterin boş bir sayfasını doldurmaya hazırlanan görevli sakin bir şekilde.

-Yermolai Korsakov, tek kişilik kamara."

Genç adam bana dönerek Fransızca ekledi ya da daha doğrusu mırıldandı:

"Anlatması biraz zor ama... Anlayacaksınız beni mösyö..."

Kıpkırmızı oldu.

"Öteki kamara? diye sordu görevli... Yolcu Yermolai Korskov'la ilgili bilgileri acele etmeden yazmıştı ve parlak ipek kolluklarını çekiştirip dururken bir yandan da dilini çıkarıyordu yorgunluktan.

-Öteki kamara, Gioia Raoul ve Giraud Frédéric, dedim.

-Yazın adları, lütfen."

Böyle bir gişe için çok büyük olan defteri bize uzattı. Kalktı, tezgâhın ucundaki küçük bir kapıyı itti, yavaşça bize doğru geldi. Yermolai Kiril harfleriyle adlarımızı yazdı, memur tekrar yerine geçti ve gene hiç acele etmeden, kalemini hokkaya batırarak sayfayı tamamlamaya başladı. Arkamızda uzun bir kuyruk bekliyor ancak hiçbir sabırsızlık belirtisi göstermiyordu. Rus kitlelerinin bu olağanüstü pasifliğine bir kez daha hayran oldum... tembellik, kayıtsızlık, yürümeyen kamu hizmetlerini hiç tepki vermeden kabullenme, doğuya özgü tevekkül.

"Anladınız mı beni? dedi Yermolai, metroya doğru giderken. Mösyö Gioia düşünmemeli... Hiçbir şekilde... Bir olumsuzluk yok benim açımdan... Dürüst olmak istiyorum ona karşı... Söyleyin kendisine... Rahat olması gerekir... Bir şey daha mösyö...

-Frédéric.

-Mösyö Gioia'ya bu yerleşimin benim fikrim olduğunu söylemeyin... Ona deyin ki... yabancı biri bir Rus'la aynı kamarada kalamaz. Yabancılar kendi aralarında... Eski mevzuat budur zaten. Sovyet bürokrasisinden kalma ıvır zıvır olduğunu söyleyin. Sadko'da işlerin nasıl yürüdüğünü gördü."

Vostanya Meydanı'nda indi, Moskova istasyonu yakınlarında bulunan pansiyonuna gitmek için. Gemiye önce o gidecek bizi bekleyecekti, öyle kararlaştırmıştık.

Raoul'ün bu işe razı olmayabileceği konusunda en küçük bir kuşku yoktu kafasında. Ben Raoul'ün, kokteylinde hazır bulunmak ve ayrıca Yermolai'yle bütün ilişkisinin kopmuş olduğu inancıyla hemen Moskova'ya dönmek isteyebileceğinden korkuyordum. Bu seyahat projesi beni de kararsız bırakmıştı. Yermolai'nin konuşmalarını dinlerken sadece yararlarını düşünmüştüm bu seyahatin; şimdi ise sakıncalarını da düşünüyor-

dum. Başkentte Rusya'daki kariyerinin kaderi söz konusuyken Raoul'ün görünüşte umut vermeyen bir seyahat dolayısıyla Moskova'dan uzaklaşması doğru muydu? Bir tarafta, doğru algıladıysam eğer, Yermolai'nin, Raoul'ün uygun bulmayabileceği bir şekilde iffetli olmasını istediği bir seyahat; öbür tarafta neredeyse kesin olduğu söylenebilecek bir başarı. Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak!

Sorun çabuk çözüldü. Raoul evdeydi ve Irina'ya çok kızgındı. Petersburg'da olduğunu ve kendisini benim Ikea kanepede unuttuğum cep telefonundan aradığını söyledi. Protestolar, eleştiriler, yakınmalar. Sorumsuz tavırlarıyla sergiyi tehlikeye atmış. Çok önemli üç gazetenin röportaj tekliflerini geri çevirmek zorunda kalmış, Çinli bir muhabirin randevusunu iptal etmiş. Novossibirsk valisinin eşi gökkuşağı performansını satın almıştı ancak parasını gösteriyi kendisi yaparsa ödeyecekmiş. Sibirya'nın sunduğu muazzam olanakların farkındamıymış?

Aynen şunları söyledi bana:

"Eşyalarınızı hazırlayın, bu akşam bir Kızıl ok var. Önce şu adresinizi verin. Kromskoy budalası kaybetmiş, kendisinden daha budala olan karısı da bulamıyor. Petersburglular her zaman dağınık, düzensiz oluyorlar böyle! Sizi almaya geliyorum.

-Verdin mi adresi?

-Ne yaptım sanıyorsun? Adresi bilmediğimi, Rusça olduğunu, seninle birlikte döneceğimi söyledim. Önemli değil, dairelerini veren Mösyö Giraud'nun dostlarını tanıyorum. Onlara telefon edeceğim" dedi.

Öfkesini gitgide artırarak bas bas bağırmış ve yüz bin avronun bu şekilde kaybolup gitmesine razı olamayacağını söylemiş. Ama Raoul'ü en çok şaşırtan, kızdıran kendisini Moskova'ya götürmek için her türlü yalanı söyleyebilmesiydi. Kardeşini bulduğunu -öfkeden deli oluyordu Raoul-, onun Moskova'dan hiç ayrılmadığını, Raoul'ün dönmesini çok istediğini, onu çok özlediğini, kendisi hakkında düşüncelerini tamamen değiştirdiğini söylemişti. "Göreceksiniz, ne kadar kibar davranacak size" deme cesaretini gösterdi. Ve bütün bunlar Yermo-

lai'nin, her şeyi bitirme pahasına, hayal edilebilecek en büyük aşk kanıtını göstermesinden bir saat sonra söylenmişti. Ben olaya tanık olmuştum... "Hiç nazik" değildi ama tutkulu birine uygun düşebilecek tek davranış biçimiydi.

"Kalıyorum. Moskova'ya gitmeyeceğim.

-İyi düşündün mü? Bayan Korsakov senin için çok çırpındı. Gayret gösterip bunların karşılığını vermen gerekir, aksi doğru olmaz. Seninle birlikte başarılı olacaktır bu sergi. Sen orada olursan. Hem sonra biliyorsun ki Rusya'da bir değere sahip olmak Fransa'da bir sıçrama yapmana yardımcı olacaktır."

Kararını çok aceleye getirmemesi için konuşmaya devam ettim. Herhalükârda, Yermolai'nin girişimini öğrenir öğrenmez konuşmaya oradan başlamadığım için beni eleştireceğini çok iyi biliyordum. Tepkisi sandığımdan da şiddetli oldu. Yerinden sıçradı, üstüme atıldı, boğazıma yapıştı.

"Seyahat için üç bilet ve sen bana bunu söylemiyorsun öyle mi?"

İskeleye gidişimizi, seyahat programını anlatmak zorunda kaldım ona, gemiyi tarif ettim, bilet alma sahnesini anlattımama söylenmemesi gereken şeyi söylemedim tabii. Kimi zaman başka bazı ayrıntıları soruyor, kimi zaman hayret nidalarıyla sözümü kesiyordu.

"Onega Gölü'nde bir seyahat! Yermolai'yle üç gün! Bana kızgın değil mi?"

Gözlerinin parlaması, açlığı, mesleki hırslarından fedakârlık etmesi korkuttu beni. Kendisini galeriler ve resim dünyasına bağlayan ipleri koparırken yaptığı bir tür toplumsal intihardı ve kendisi için yeni yoksunlukların kaynağı olacak olan arkadaşlıkla sınırlı bir maceraya giriyordu. "Beni bağışladı mı? Kandırmıyorsun beni değil mi?" Seyahati kendisi planlamış olmakla birlikte Yermolai'nin ilişkilerini sadece dostlukla sınırlamayı düşündüğünü anladığında tanık olacağım sahne korkutuyordu beni. Çılgın bir umutla yola çıkmak, sonunda kesin bir *niet*'le karşılaşmak.

Odasına gitti.

"Çabuk ol Frédéric. Irina her an gelebilir. Onun karşısında korkak biri durumuna düşmek istemiyorum.

-Dur biraz, Zoya'ya bir pusula bırakmalıyım, gittiğimizi bildirmek için."

Aslında biraz düşünmek için zaman kazanmak istiyordum... hayallerini sınırlandırmam için, onu acımasız bir hayal kırıklığına karşı mücehhez kılmam için Yermolai'nin koşullarını anlatmam gerekmiyor muydu... Çok geç, elinde çantası solumdan geçti, servis merdivenine doğru koştu ve beni McDonald's'da beklediğini söyledi.

Korktuğum çıkmadı, Raoul benimle aynı kamarayı paylaşmayı ve Yermolai'nin tek başına bir kamarada kalmasını son derece uysalca kabul etti. Gemiye binerken, daha sonra akşam vaktinde, gece el ayak çekildikten sonra biletleri değiştirme ya da talimatlara karşı çıkma girişiminde bulunmadı.

Onu mevzuata karşı çıkmayı umut etmenin boş olacağına ikna etmek amacıyla kısa bir söylev hazırlamıştım... gemilerin de oteller gibi aynı disiplin içinde çalışmak zorunda olduklarını söyleyecektim. "Sadko'daki gibi, koridorun iki ucuna yerleşen babuşkalar her yolcunun sadece kendi kamarasında seyahat edip etmediğini denetlerler." Söylevimi okumaya ihtiyaç kalmadı ve zaten hemen yalancı çıktım. Gemide tek bir babuşka yoktu, herkes özgürce dolaşıyordu, herkes herkesi kamarasına davet edebiliyordu. Raoul, benim kendisine bir şey söylememe gerek kalmadan, gece Yermolai'den ayrı kalmaya razı oldu. Kesinlikle kamarasının kapısına vurma teşebbüsünde bulunmadı. Beni en çok şaşırtan da bu durumu sükûnet, kayıtsızlık ve görünüşte hiçbir aksilik göstermeden kabullenmesi oldu. Tanıyamıyordum onu.

Yermolai'nin kamarasının tarafındaki kuşeti tercih etmişti. Uyumuya çalışırken yıllarca önce okumuş olduğum *Vadideki Zambak*'ı açtım. Hangi eğilim, hangi sezgi, hangi itkiyle bu kitabı almıştım yanıma... Balzac'ın en iyi kitapları arasında kabul edilmez bu yapıt... artık bitmiş olan mistik aşk saplantısı? Okudukça bu düşüncenin çok yanlış olduğuna kanaat getiriyordum. Kanıtı da Balzac'ın ölümsüz bir karakter çizmiş olması ve romanının eskimemiş olmasıydı... Raoul'ün çelişkileri, tutarsızlığından belliydi bu. Dün Vova denen o haydutla belli bir kafa ve beden beraberliği içindeydi; şimdi bütünüyle değişmişti ve yeniden Yermolai girmişti hayatına.

Farklı yüzyıla, farklı ortama rağmen Félix de Vandenesse için de aynı ikilem. Madam de Mortsauf'u romantik bir aşkla sever ama kadının kendisini mahkûm ettiği iffet durumunu dengeleyebilmek için ateşli lady Dudley'le yatar. Hiç dokunmadığı birini yüceltir, sevmediği birine sahip olur. Melek ve şeytan, beyaz Musa ve siyah Musa, düşünce ve duyular arasında gidip gelme XIX. yüzyıl cinsel felsefesinin temelini oluşturuyordu ve Raoul, en ünlüsü iki zıt postulat arasında kalan şövalye Tannhäuser olan bu kişiler kategorisi içinde yer alıyordu kesinlikle: yüce Elizabet'in kalbini fethedeceği sırada şaşırır ve "şehvet" yoluna sapar ve pagan Venüs'ün cazibesine kapılır.

Ne var ki Balzac ve Wagner'den bu yana aşk hayatında cinselliğin yeri ve rolü değişmişti. 2005 yılında tercih Platonik iffet ve cinsel birleşme arasında değil, tek bir partnere cinsel sadakat ve bir yığın yabancıyla zevk arayışı arasında yapılıyordu. Cinsellik kendi içinde mahkûm edilmiyordu bugün. Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın günah ve utanç düşüncelerinden kurtulmuştu ve bugün psikolojik dengeye ve beden sağlığına gerekli, meşru bir faaliyet olarak kabul ediliyordu. Bununla birlikte duygusal yaşama bağlı ya da en azından uyumlu olması gerekiyordu. İstem dışı, kişiliksiz, anlamsız, mekanik, uzun vadede tüketici ve zararlı bir iş olabilme tehlikesine karşı duygusallıkla birlikte yaşanmalıydı bu ilişki. Öte yandan duygu da tamamiyle manevi bir atılıma indirgenmeyi kabullenmiyordu. Eksiksiz olması için fizik tatmine ihtiyacı vardı. XIX. yüzyıldan bu yana o kadar yol alınmıştı ki cinsel karşılığı olmayan bir aşkı kimse anlayamıyordu artık. Madam de Mortsauf gününüzde hayranına engeller çıkarmazdı; hiç düşünmeden teslim ederdi kendini. Melek gibi davranma zamanı geçmişti: cinselliğin, duygunun uzantısı olduğunda onun doğal bir sonucu olduğunu ve masumiyete bir gölge düşürmeyeceğini kabul ederdi.

Ya Raoul? Cinselliğe backroom'larda yitip gitmiş, birkaç dakikalık partnerlerle, sadece bir kez görülen ve adları bile bilinmeyen yabancılarla randevu evlerinde, kerhanelerde kirletilmiş soyluluğunu yeniden kazandırmak gerektiğine inanmış ve ken-

dine gelmeye başlamıştı. O zamana kadar sadece aşksız cinsellikler yaşadığından tam bir birliktelik istiyordu ve Yermolai'nin tüm ertelemelerini kabul etmeye hazırdı. "Kötülük anlamına gelmiyor bu" demişti Rus genci. Raoul razı olmuştu. Yermolai ona "kötü davranmıyordu", değeri nicelik ve nitelik açısından aşılan zorluklarla ölçülen eski soylu aşkın gerekliliklerine göre davranıyordu.

Peki. Ama Raoul'ün bu sessiz tevekkülünü görünce bu bekleyişe daha ne kadar dayanabileceğini soruyordum kendime. Onu, karakterine ters bir idealizmden kurtaracak olan müstakbel lady Dudley kim olacaktı? Bitişik kamaraya döndüğünde gözlerini bölmeye dikmişti.

"Okumak istemiyor musun? diye sordum. *Av Hikâyeleri* var... bence göreceğimiz Rusya manzaraları üstüne en güzel kitap."

Bir şey söylemedi. Gece yarısı hâlâ uyumamıştı. Arkasında yatmış ve uyumuş genç Rus'un hayalini gördüğü bölmeye dikilmişti gözleri hâlâ. Bununla birlikte hiçbir sinirlilik belirtisi göstermiyordu. Hareketsizdi, elleri yorganın üstündeydi, bu sükûneti, bu kendini denetleme gücü heyecanlandırıyordu beni. Sabit bakışları dışında, tutkulu birinde görülmesi mümkün olmayan bir güçle gizlemeyi başardığı hiçbir gerilim işareti yoktu.

"Bir Urbanyl vereyim mi? Gemide uyumak zordur."

Ne düşündüğümü anladı, bana döndü ve gülümsedi.

"Çok iyi uyuyacağım, rahat ol.

-Sahi mi?

-Her şeyin farklı olmasını hiç bu kadar çok istememiştim."

Kısa bir sessizlikten sonra devam etti:

"O kendi köşesinde, ben kendi köşemde.

-Gerçekten rahatlatıyorsun beni. İtiraf edeyim ki...

-Neden korkuyordun? Bu seyahat benim için gerekli bir deneyim."

Yermolai'nin gözünde yeniden saygınlığa kavuşması gerektiğini söyledi. Eski alışkanlıklarını bırakmaya kararlıydı ve ken-

di başına hiçbir ayartma işine girişmeyecekti. Kamaraların bu şekilde ayarlanması fikrinin Yermolai'ye ait olduğunu anlamıştı; bu karara saygılı olacaktı ta ki geçersiz olduğuna ilişkin açık bir işaret alıncaya kadar... Davanın reddi, zorunlu uzaklaşma, uzun süreli mahrumiyet, geçici yasaklama, her şeye razıydı.

"O kendi köşesinde, ben kendi köşemde." Samimiyetine inanmıyor muydum? diye ekledi, beni inanmamış gibi görünce. "Yanlışlıklar yaptıysam, kendimi değiştiremeyeceğimi mi sanıyorsun?"

Ertesi sabah güverteye çıktığımızda gördüklerimiz ağzımızı açık bıraktı tam anlamıyla... bunları sözcüklere döküp yavanlaştırmak, bayağılaştırmak istemiyorum. Gemi Ladoga'nın sakin sularını yarıyordu. Manzarının güzelliği başlı başına bir kurtuluştu. Sol tarafımızda göl göz alabildiğine uzanıyordu, deniz kadar büyüktü ve en küçük bir dalga görülmüyordu. Metalik yansımalı sıvı kütlesi bir kütleden ufka doğru yükseliyordu. Parlak pullar, doğmakta olan güneşin doldurduğu düzlüğü gök kuşağı renkleriyle süslüyordu. Sağ tarafta köknarlardan oluşan bir siyah çizgi kıyıya kadar iniyordu. Köyler inşa etmek için ağaçlar kesilmişti. Evler, kazıklar üstündeki ambarlar, sundurmalı kuyu, açık bir alandaki kilise, mavilikte beş nokta... her şey ahşaptı ve açık renkti. Sarı gagalı ve kararmış çelik rengi tüylü ekin kargaları damdan dama uçuyor ve çıkıntıların altında yuvalarını yapıyorlardı. Bir marangoz çocukların yaktığı bir ateşin yanında ağaç biçiyordu; balıkçılar ağlarını teknelerinin arkalarına atıyorlardı; bir köylü köyün atlarına su içirmek amacıyla kıyıya yaklaşıyordu. Bizim pruva bodoslamasının yaptığı küçük dalgalar gri kumların üstünde ölüyordu.

Biraz daha ötede bir yalıyar, çevresindeki çalılıklara mor, pembe karışımı sis parçalarını asıyordu. Siyah başlı martılar kayalıkların içinde yuva yapıyorlardı. Manzara ve göğün rengi sürekli değişiyordu. Bir güneş ışını bir oduncunun, kesilmiş bir ağaç gövdesini yonttuğu bir uluağaç ormanını bütünüyle kapladı. Kayınağaçları arasındaki bir delikten saldırıya hazır bir

sürü gördük. Savaş düzenine geçmiş olan erkekler ön ayakları üstünde yaylandılar ve gemi geçerken, yelpaze gibi açılan ormanlarına baktığımızı görünce kafalarını eğdiler.

Yermolai yanımıza geldi ve küpeştede yanımızda o da eğildi. Sıradan bir selamlaşma oldu. Sonra Raoul Yermolai'nin elini sıktı ve ben de onu kardeşçe kucakladım. Birlikte mutlu olduğumuzu anlamak için konuşmaya ihtiyacımız yoktu. Sabahleyin, uzunca bir süre sakin kıyıları seyrettik. Bu mutluluğu bozabilecek hiçbir sıkıntı olmadı. Bu dekorun mükemmelliği ve sadeliği, gökyüzünün ve gölün mükemmelliği, bu basit yaşamın imajlarında öylesine açık ve kesin bir huzur ve ebediyet vardı ki, insani tutkular kendiliklerinden susuyorlardı. İki arkadaşımı göz ucuyla süzüyordum. Ruhları -yazacaklarım bir Rus için etkileyici olmayacaktır-, ruhları sadece sessiz bir içe dalış içinde bırakabilecek olan bir manzara sağladığı bu panteist ayin içinde kaynaştırıyordu.

Gemi Onega Gölü'ne ve Kiji'ye ertesi akşam varacaktı ve orada bir gün, iki gece kalacaktı. İlk iki günlük programda iç kesimlere bir gezi vardı: Çeksna Irmağı'nda Goritsi'ye kadar ve Volga'da Kostroma'ya kadar.

Amiral Sinavyev bir boğazdan geçti, sonra yapay bir göle girdi; bu gölün ortasında, sulardan oluşan bu düzlükte, ıssızlığın içinde ilginç bir çan kulesinin doruğunu gördük. Yeşil, kırmızı karışımı, kornişlerle ve silmelerle süslü, yok olmuş bir köyün tek kalıntısı, alacalı bulacalı sivri ucunu suyun üzerinde yükseltiyordu. Stalin Moskova-Petersburg su yolu bağlantısını sağlamak amacaylı insan eliyle gölü kazdırdığında kilisenin kalıntıları ve evler kaybolmuştu. Canlı renkleri ve el değmemiş silmeleriyle bu barok külah yetmiş beş yıldan beri gemilerin arkalarında bıraktıkları dalgalara direniyordu... kazı çalışmaları sırasında ölüp giden binlerce siyasi mahkûmun anısına dikilmiş bir piramit mezarı andırıyordu...

Öteki boğaz; öteki göl; bir ırmak ve her yerde, ırmaklar boyunca, geminin iki tarafında siyah köknar ormanları, dipleri düz teknelere yüklenmeye hazır ağaç yığınları, ağaçlara bağlan-

mış atlar, eğreltiotlarının arasında inekler, kayınağaçları, gürgenlerle çevrili çayırlar, dünyanın dışında kalmış köyler, işlemeli bir kornişle çevrili bacalarından çıkan mavi dumanları görülmese ıssız oldukları sanılacak ahşap evler. Kiliselerin çatılarında tahta kiremitler gümüş pullar gibi parlıyordu. Avrupa'da bu kadar özel bir ahşap inşaat sanatının olabileceğini düşünmüyordum. Sadece birbirlerine uzak yerlerde inşa edilmiş muazzam tesviye havuzları taş ve çimentodan yapılmıştı: Sovyet sanayiinin gösterişi.

Bizi Goritsi İskelesi'nden alan bir otobüs delik deşik bir yoldan Aziz Kyrillos Manastırı'na götürdü. Katedralde ayin başlamıştı; boğuk seslerin terennüm ettiği Sergey Radonejski'nin duaları kubbeyi boğuk uğultularla dolduruyordu. Raoul ve Yermolai çok kalmadılar içeride. Görkemli süslemeler, piskoposların altın sırmalı başlıkları, gösterişli kıyafetler onların idealizmleriyle çelişiyordu. Yüzyılların uzlaşma ve önyargılarının bir sonucu olan bir külte yabancı hissediyorlardı kendilerini. Orada bulunanları kutsayan papaz istemezdi onları. Nihayet çok yabancısı oldukları bir geleneğin ağırlığı törenin güzelliğine duyarsız kılıyordu onları. Çitin dışında, ırmağın kenarında köknarların doruklarını sallayan rüzgârı dinlerken buldum onları.

Volga kıyısındaki kutsal Kostroma bölgesi ziyareti yakınlaşmalarının bir başka etabını oluşturdu. Dostluk kurduğumuz bilge bir çift, iskelenin yanında inşa edilmiş bir kilisenin giriş kapısındaki armayı gösterdi bize. Bay ve bayan Spasov Rusya'nın batısındaki eski bir tüccar kenti ve onlara göre "köklü bir kültür geleneği olan" Novgorad İkon Müzesi'ni yönettikten sonra emekli olmuşlardı. Kıyafetleri eski usul, ağır başlıydı: Bay Spasov bedenine çok dar gelen bir takım elbise giymişti, Bayan Spasov'un üstünde ise işlemeli bir gömlek ve ayak bileklerine kadar inen siyah, plili bir etek vardı. Kişiliklerinde iyi niyetli bir içtenlik vardı; erkeğin sakalını özenli bir biçimde kesmesinden ve yaptığı her açıklamadan sonra elini kolunu hararetle sallamasından belliydi bu. Müzesini kurtarmak ve sübvansiyon bulmak için resmi makamlara kafa tutmuş olsa da komünist yöne-

time karşı çıkmamıştı. Devlete saygı gösterme zorunluğu ve bunun tartışılamayacak olması, sanata inancın sonunda engelleri yıkması...bu iyi niyetli insanda bu değerler İncil'in yerini tutuyordu. Yunanlı Theophanes ve Andrey Rublev'in şaheserleri koruma mutluluğu içinde olduğunuzda korkulacak hiçbir siyasi olumsuzluk yoktur. Gözlerini sürekli karısına çeviriyordu ve düşüncesini merak ediyordu. Karısının kendisini sürekli desteklediği anlaşılıyordu. Paylaşılan bir evililik şefkatiyle kara günleri atlatmayı başarmışlardı. Sade, iddiasız, iyi niyetli, hiçbir biçimde bilgiçlik taslamayan insanlar. Böylesine gayretli ve ciddi insanlara Paris'te gülerlerdi ancak.

Bay Spasov bir soruyla başladı konuşmasına: "Bu arınada Rus pelikanı ve bizim en eski halk destanlarımızda bulunan kadın başlı mitolojik kuş Sirin'in yanında İngiliz kraliyet armasındaki aslan ve masal hayvanının bulunmasının nedeni nedir biliyor musunuz? Kostroma eskiden tekstil merkeziydi. Bir gün İngiltere'den keten karşılığı gönderilen manüfaktür ürünlerinden oluşan bir kargoda tüccar Kiril Volodin'in adamlarından biri içinde altın ve gümüş para olan bir fıçı buldu. Londra'ya haber verdiler. Tüccarın geri göndermek istediği şey küçük bir servet değerindeydi. Cevap gecikmedi: 'Hayır işlerinde kullanın bu hazineyi.' O altın ve gümüşlerle bu gördüğünüz kilise inşa edildi.

Bayan Spasov araya girmek amacıyla izin istemek için kocasına baktıktan sonra:

-Visarion belirtmeyi unuttun: tarih 1652.

-Evet hayatım, dediğin gibi. Beyleri bu konuda bilgilendirmen gerekiyordu. Diriliş Kilisesi, evet adı budur, İngiltere'den gelen geminin demir attığı yerin mümkün mertebe yakınlarında bir yerde inşa edildi. İlginç kübik biçimi, kırmızı rengi, beşik kemerlerdeki kare biçimindeki kaideyi, dört eğik yüzeyli çatısını, yeşil renkli beş kubbe dikkatinizi çekiyordur."

İki kolunu, ırmağı, biraz önce ayrıldığımız gemiyi, kemerli ve kubbeli kiliseyi, tüccar Volodin'in yüreğini güzel duygularla dolduran Tanrıyı kucaklar gibi açtı.

Söylediklerini kendilerine çevirdiğim Yermolai ve Raoul çok ilgilendiler çiftin anlattıklarıyla; birbirlerini çok az tanıdıklarından, çok az ortak anıları olacağını düşünmeseydim -yanlış anlaşılmalardan kaynaklanan anılar, şiddet sahneleri, anlayışsızlıklar yüzünden buluşamamalardan başka bir şey olmamış- tatlı dilli ve konuşkan kılavuzun süslediği ayrıntıları dinlemekte gösterdikleri sabır şaşırtacaktı beni. Bütün âşıklar gibi efsanelerini oluşturan mutluluk anlarını paylaşma ihtiyacı içinde olduklarından bir tutkunun başlangıç döneminde çok değerli olan iki kişilik anı oluşturma fırsatını yakalamışlardı.

Daha sonra Aziz Ipatyev Manastırı'nın duvarlarının dibinde çeşitli anıtların ziyaretlerinde kendilerine rehber eden bu insanlara teslim oldular. Bay Spasov hiçbir ayrıntıdan ve anekdottan mahrum etmedi bizi. Ortaçağda manastırda görevli Ivan Susanin'in, Polonyalı düşmanları bataklık bir ormana sokarak Kostroma'yı istiladan kurtardığını ve bunun bedelini de hayatıyla ödediğini öğrendik. Boris Godunov Teslis Kilisesi'ne kapanmayı severmiş. Bu kilisenin kapılarını altın işlemeli bakır panolarla süsletmiş: olağanüstü zarafeti konusunda bilgi sahibi olduğumuz titiz bir çalışma. Manastır tarihinin üçüncü önemli şahsiyeti Mihail Romanov'du. Boyarlar kendisine imparatorluk tacını sunmak üzere buraya gelmişlerdi (Spasov mütevazı, çıkmalı, önünde masif bir merdiven ve haremağası başlığı şeklinde sundurma bulunan pembe bir konağı gösteriyordu bize) çünkü köyünden hiç çıkmamış olan bu solgun ve çekingen genç adamı, Moskova tahtına çıkardıklarında ona her istediklerini yaptıracaklarını sanıyorlardı.

Kayan siyah örtüsünü omzuna yerleştiren bayan Spasov *"Sic transit mundus"* dedi saf bir tavırla. "Biliniz ki ilk Romanov 3 Mart 1613 tarihinde seçilmişti ve Rusya ve bütün dünya için çok önemli bir olaydı bu.

-Doğru söylüyorsun hayatım."

Çifte nezaketleri dolayısıyla teşekkür ettik. Ziyaret uzun sürmüştü, hava çok sıcaktı. Raoul ve Yermolai ırmak kenarında oturmak istediklerini söylediler. Duvarda açılmış anıtsal bir

sundurmadan çıktıktan sonra ırmağa gidiliyordu. Nijni-Novgorod'dan –Gorki'nin kenti- gelen mavnalar Yaroslavl'dan gelen mavnalarla karşılaşıyorlardı. İki kıyı arasında iyice yayılan Volga'da çeşit çeşit tekne, deniz aracı vardı. Irmağın ağır ve muhteşem akışını seyrediyorduk.

Yermolai kıyıya indi, eline biraz su aldı ve Raoul'ün eline de döktü. Her ikisi de yüzlerini serinlettiler. "Kostroma ne güzel bir hatıra olacak bizim için! Raoul, burada olduğum için ne kadar mutluyum!"

İlk kez adıyla hitap ediyordu ona.

Gemide, koridorlardan şarkı sesleri geliyordu. *Amiral Sinayev*'in iki yüz kadar yolcusunun hemen hemen hepsi Rus'tu. Bunlar Bay ve Bayan Spasov gibi Sovyet rejiminde eğitilmiş ve yol yordam bilen, kurallara uyan, devleti temsil etme kaygısı içinde olan insanlar sınıfına ait değildi, komünizmin düşmesinden sonra doğmuş, demokratik değerleri destekleyen yeni tüccar ve teknokrat sınıfına mensup insanlardı. Hiç kimsenin üstünde eski püskü kıyafetler yoktu, kimse zorlayıcı tavırlar içinde değildi: rahat, spor kıyafetler, özgür davranışlar, daha pratik bir konuşma üslubu. Bunlarda ne eski Rusların alçakgönüllülüğü ne de yenilerin küstahlığı görülüyordu. Oligark kökenlerden eser yoktu bunlarda, içtiklerinde biraz sıradanlaşan değerli ve soylu vatandaşlardı; ülkelerindeki değişmelerden meşru biçimde yararlanmaya kararlı erkekler ve kadınlar; kente döndüklerinde özel pazarlardan daha büyük pay almak için çaba harcayacak olan sabırsız insanlar; şimdilik iş falan düşünmeden tatillerinin tadını çıkarmaya çalışan hallerinden memnun insanlar. Gemide cep telefonları çalışmıyordu.

Mürettebat da Ruslar'dan oluşuyordu. Çoğu Güney Volga havzasındandı ve aralarında birkaç Ukraynalı vardı. Üzerlerinde, dizlerine kadar mavi tünikler vardı, geminin kendisini çok fazla yıpratmadan ama gerekli ve yeterli bir düzen içinde yoluna devam etmesi için çaba harcıyorlardı. Baltık, personelini, kolhozların ortadan kalkmasıyla köylerden ayrılmak zorunda kalan köylülerden sağlıyordu. Bunlar ayaklarından köylü çizmelerini çıkarmamışlardı ve geminin bir ucundan öbür ucuna yürürlerken çizmelerindeki kabaralarla koridorlarda gürültü yapmaları umurlarında değildi. İçlerinden birkaç Astrakhanlı boşluklardan yararlanıp güvertede sıralanmış açınır kapanır bez koltuklar arasına dalıyorlar ve güneşlenen yolculara alçak sesle saf kuzu kürkünden paltolar ya da şapkalar satmaya çalı-

şıyorlardı: ancak hava sıcaklığının otuz dereceye çıktığı bu mevsimde pek satış yapamıyorlardı.

İçlerinde tek yabancı restoranda çalışan biriydi. Saas Fee'li Almanca konuşan bir İsviçreli'ydi bu; eteklerinde doğduğu buzul gibi temiz ve canlı biriydi, çat pat Fransızca konuşuyordu, Rusçası daha iyiydi. Arada bir değişiklik olsun diye ilişki kurmayı başardım onunla. Gemiyle ilgili olarak daha fazla bir şey söylemeye gerek yok. Her kamarada küçük ama çok temiz duş kabini vardı; kamaralardaki eşyalar gösterişli değildi ama temiz ve küçük yere uygun biçimde tasarlanmıştı. Küçük koridorda, nasıl çalıştığı öğretilen kocaman yangın söndürme aletleri vardı; büyük ve ağır olmalarına rağmen kullanması zor olmayan aletlerdi, birbirlerine uzak mesafelerde asılmışlardı ve açılması kolay bir halka vardı üzerlerinde. Özenle onarılmış bu köhne geminin her tarafında, telleri gözüken elektrik kabloları sarkıyordu. Bizim kamarayla Yermolai'nin kamarası arasına konmuş bu aletlerden biri güvenliğimizi sağlamak için elimizin altındaydı. Güverte, merdivenler, koridorlar bol suyla düzenli olarak yıkanıyordu. Sonuç olarak şikâyet edeceğimiz bir şey yoktu, yemek idare ederdi. Zoya'nın Kiev usulü tavuğu, acılaşmış yağda pişen peksimet ununa bulanmış pirzolaların ve yağ birikintisi içinde servis edilen sebzelerin yanında Tour d'argent'da yenen ördek eti gibi gelmişti bize.

Midesi çok hassas olan Raoul her seferinde iki adet oksiboldin alıyordu. Yermolai ilaçlar daha çabuk erisin diye bardağı sallıyordu. Boşuna. Hiç etkili olmuyordu. Etiketine baktık. Eczacının İtalya'dan getirttiği bir stoğa sahip olmakla övündüğü ilaç aradan geçen beş yılda ilaç olmaktan çıkmıştı.

İsviçreli garson yirmi yaşlarında, güçlü kuvvetli, ağır, gençliğinden, körpeliğinden başka hiçbir çekiciliği olmayan bir dağlıydı. Hafif bir şaşılık saf Valais'li fizyonomisini biraz renklendiriyordu. Saçları sık ve kısa, alabros kesilmişti, uzun boylu, geniş omuzluydu, soğuk sudan kızarmış elleriyle arkadaşlarından farklı değildi ancak açık renk saçları ve cildiyle esmer gençler arasında dikkat çekiyordu ve hemen hemen bütün Ruslar'da

görülen o hülyalı tavır yoktu onda ve ince zekâdan yoksun birini andırıyordu. Bir dilim jambonu süngersi bir şaşlıka tercih edeceğimizi anlamakta güçlük çekti.

"Bu dil engeli konusunda daha hoşgörülü olun. Ben de ondan daha çabuk anlayamazdım" dedi Yermolai. Meramını yabancı dilde anlatmak isteyen İsviçreli'nin çabasından etkilenmişti.

-İsviçre'de insanlar üç dilli, biliyor musun. Dolayısıyla dil konusunda büyük bir kolaylık söz konusu. Özellikle Valais'de hem Fransızca hem Almanca konuşuluyor. Bunun anlayışı kıt, hepsi bu."

Raoul pek nazik davranmıyordu ona ve nedenini anlamak zor değildi benim için. Birkaç kelime konuşabildiği tek kişi olan kumral gençle ilgilenme kuşkusundan uzaklaşmak istiyordu özellikle. Yermolai'nin önünde bence aşırı sert tavırlarla kaba davranıyordu ona. Bu zavallı genç Baltık'ta, BM'de çalışan bir Rus çevirmenle talihsiz bir ilişkiden sonra başarısız olmuştu. Kadının adı Yohanna, kendisininki Hans'tı: Hans bu ad benzerliğinden büyük bir aşk doğacağına hükmetmişti. Mesleği muhasebecilik olmasına rağmen ve ayrılıktan sonra ve üzüntüsünün etkisiyle bu garsonluk işine başlamasına rağmen kendisindeki doğal hizmetçilik ruhu hatta bu konuda çok gayretli olmasıyla bu iş uygundu ona. Birkaç ruble karşılığında bize katı yumurta, bir dilim jambon, bir porsiyon karabuğday haşlaması veriyordu gizlice. Gizlice ve çeşitli önlemler alarak, çünkü çok katı bir disiplinle personelin müşterilere fazladan yiyecek vermeleri yasaklanmıştı... ne yemek salonunda ne de kamaralarda -özellikle de girilmesi yasak olan kamaralarda... Raoul bu kıyakları çok önemsiyordu ama bir yandan da bu hizmetleri veren kişiyi şu ya da bu biçimde azarlamaktan geri durmuyordu.

Yolcular çok yakışıklı bir gencin bir kamarada tek başına seyahat ettiğini fark etmişlerdi. Bütün öteki kamaralarda iki kişi vardı... çoğunda kırk yaşlarında çiftler, bazılarında olgun yaşta iki kadın, büro arkadaşları ya da aileleriyle birlikte seyahat eden iki genç kız. Dört Amerikalı kadından oluşan bir grup iki

kamarayı paylaşmıştı. Tek kişinin işgal ettiği tek bir kamara vardı ve bu kişi gemide en fazla dikkat çeken yolcuydu. Çekiciliğine ilgisiz kalmak mümkün değildi. Böylesine çarpıcı bir güzellik, ender rastlanan bir farklılık bütün gözleri kendisine çeviriyordu. Çevremde kimi zaman mahcup, kimi zaman daha pervasızca yorumlar yapıldığını duyuyordum. " Kim bu? Niçin yalnız? Ne kadar sıradışı bir fizyonomi! Aktör herhalde!" Sadece ziyaret edilen anıtlarla ilgilenildiğinde seyahatin verdiği sıkıntı Yermolai'nin güzel ve melankolik yüzüne duyulan meraka dönüşüyordu. Mevzuatı inceleyen kocalar iki kişilik ücret ödemek zorunda olduğunu belirtiyorlardı: hesapsız para harcama ya da bir kapiğin bile hesabını tutma durumuna göre hayranlık belirtisi veya tasvipkâr olmayan yorumlar. Restoranda yerine oturmak için masaların arasından geçerken bazı kadınların nefesleri kesiliyordu. Kimi zaman Çehov'un oyunlarındaki gibi bir kadın mahsus çantasını düşürüyordu ve alıp kendisine verir umuduyla bekliyordu.

Raoul bu numaraları seyrediyordu; sıkıldığında çoğu zaman gizleyebiliyordu bu sıkıntısını. Geminin arka tarafında Yermolai'yle paylaştığı uzun coşku ve hayranlık dolu saatler, seyahatin uzun oluşu, doğaya dalıp gitme, ormanların ihtişamı, kendisine Raoul diye hitap edilmesinin verdiği mutluluk birlikteliklerine damgasını vurmuştu. Artık Yermolai'den emindi: bu zarafet, bu güzellik ancak ona yaraşabilirdi. Bu örtük mülkiyet hakkı büyük bir gurur veriyordu ona ve bu duygu yüreğindeki bütün öteki duyguları bastırıyordu.

"Olga ne kadar hoş! diye haykırdı Yermolai'ye bir koridorda rastlayan bir genç kız. Ondan iki yaş küçük olan kız kardeşi alaycı bir karşılık verdi. "Sen hiç anlamıyorsun bu işten, aptal. Sevimli değil, son derece seksi!" "Ne dediler?" diye sordu bana Raoul. Olga İngilizce bir sözcük kullanmıştı ama iyi telaffuz edememişti bu sözcüğü. Aptal ve geveze kızlara döndü ve çok sert baktı onlara. Onu ilk kez böyle sıkıntılı görmüştüm; bu kızları kıskandığından değil; kefaretini ödeme süresi doluncaya kadar Yermolai'ye mesafeli olmaya karar vermişti, bu kendini

cezalandırma iradesinin etkisiyle genç adamın, başkaları üstünde güçlü fiziğinin etkisini hissettirmesine dayanamıyordu artık.

Dört Amerikalı kadından ikisi New York'lu, biri Boston'lu, biri de anlayabildiğim kadarıyla doğu kıyıların püriten kentlerinden birindendi. Vuitton ve Gucci müşterileri dört arkadaş için bu seyahat son derece *exciting*, egzotik bir maceraydı ve çok geçmeden de zincirlerinden boşandılar. Gemi, yolcularını indirmek için Kiji'ye çok geç saatte varacaktı. Saat altıda -bu beyaz geceler döneminin sonunda güneş ufukta çok yükseklerdeydi daha- gemi süvarisinin düzenlediği "akşam partisi" başladı. Arka güvertedeki salonda meyve suyu adı altında bir içki ikram edildi: parasını verip alacağınız elli gram votkayı eklediğinizde tatsız tuzsuz, yavan bir içki olan su içindeki portakal tozu. Sonra üstünde örtü bulunan piyanonun yanında elinde gitarıyla bir şarkıcı ortaya çıktı. İri yarı, güçlü, kuvvetli, sakallı, neşeli, saldırgan erkeksi görünümlü, müzik yeteneğinden çok verebileceği varsayılan başka bazı hizmetlerinden dolayı seçilmiş olduğu aşikâr bir Kırgız ya da Kazak. Yeteneksiz de değildi, titreşimleri camları sarsan derin bas sesiyle romanslar söyledi. Tumturaklı üslubunun en önemli etkisi dört Amerikalı kadını, en ön sıraya, neredeyse ayaklarının dibine kadar getirmek oldu. Boston'lu kadın peykeye çıktı ve Bay Spasov'un protestolarına ve dinleyicilerin homurdanarak karşı çıkmalarına rağmen önünde yere uzandı. Brejnev döneminde işe başlamış olan süvari bu genç çiftlerden oluşan topluluk için Batı'nın kesin horgörüsü içinde kenetlenmiş Ruslar'ın kutsal birliğini yeniden yaratmayı başarmıştı.

Şarkıcı gitarını piyanonun üstüne koyduktan sonra cılız alkışlara kirpi saçlı kafasından çıkardığı gondol biçimli, deri şapkasını sallayarak selam verirken salon boşaldı. Biz arka tarafta kalmıştık ve Boston'lu kadının ne yapacağını merak ediyorduk. Kendi çevresinin dışında olunca çok rahat eden bu kadın bu utanmazlığını nereye kadar götürecekti? Korsajını açtı ve Kazak'ın koluna asıldı ama bu hareketiyle onu baştan çıkarmaktan çok Yermolai'ye meydan okumayı amaçlıyordu. Ona doğru

dönüyor ve kayan gözlerindeki sarhoşluğun izin verdiği ölçüde gözlerinin içine bakıyordu. Belinden tutan sakallıyı kamaraların bulunduğu koridora doğru götüreceğine bizim önümüzden geçti ve genç adama son derece kışkırtıcı bir göz işareti yaptı, Yermolai başını çevirdi ve kızardı. Kadın ona doğru bir adım attı ama Kazak güçlü koluyla çekti ve götürdü Amerikalı kadını.

Kadının üç arkadaşı Yermolai'nin üstüne atladılar. Giysilerine yapıştılar ve kamaraların bulunduğu yere doğru götürmek istediler onu: azgın kadınlar arasında Orpheus... akşam yemeğinden on dakika önce çalan zilin sesi duyuldu. Birdenbire gene kibar kadınlar oldular ve çığlıklar atarak dağıldılar.

Ertesi günkü "büyük gala"dan önceki yarım- gala gecesiydi. İkinci zilin çalmasıyla yemek salonuna girdiler, hepsi makyajlıydı ve süslenip püslenmişlerdi ama Boston'lu kadın yoktu ortada. Yemeğin ne başında ne sonunda kimse görmedi onu. Doğu kıyılarındaki küçük bir kentten olduğunu tahmin ettiğim arkadaşı kulağıma eğilerek, "*She has something better to do*" dedi. New York'lu iki kadın gülmekten katılıyorlardı. Üçü de güvertede astragan şapkalar satın almışlardı. Sıcaktan yüzlerindeki, gözlerindeki boyaların akabileceğini düşünmeden, *güzel görünmek* için takmışlardı şapkalarını. Ziyafet duyurusu yapılmasına rağmen, her zamanki gibi hazmedilmesi zor yemeklerin verdiği sıkıntıyı bu kadınların komik kıyafetlerine bakarak gidermeye çalıştık.

Salonda göremediğimiz Hans'ın nerede olduğunu sordum. Şefleri İsviçreli'nin mutfak işlerine yardım ettiğini söyledi. Yermolai'yle ben iyi kötü birkaç köfte yedik ama çok yağlı kızartmaları artık neredeyse hiç yiyemeyen ve lahana yaprağı içinde servis edilen yapış yapış pirinçten nefret eden Raoul her zaman lezzetli olan siyah ekmekle yetindi. Sonra Hans'ın kendisine yiyebileceği bir şeyler bulabileceği umuduyla mutfağın bulunduğu tarafa doğru gitti. Yanımızdaki masada oturan ve gitgide dağıtan üç Amerikalı kadın rimellerinin aktığı kirpiklerinin altından sürekli Yermolai'yi süzüyorlardı. Anlaşılamayabilecekleri bahanesiyle ve yersiz ve gereksiz hareketler eşliğinde yüksek

sesle müstehcen konuşmalar yapıyorlardı. Çok votka içen bu üç isterik kadına, daha önce gülmüş olan genç adam şimdi keyifsiz ve dalgın bakmaya başlamıştı. Mutfak tarafına bakıyor, elindeki kâğıt peçeteyi kemiriyordu.

Yemekten sonra benimle birlikte güverteye çıktı, bize doğru yaklaşmakta olan ilk adalara baktı. Yaklaşan her kara parçası berrak havada gündüz gibi açık seçik görülüyordu. Sonra kamarasına çekildi, gene düşünceli ve karamsardı. Ben de arkasından kamarama gittim -şahane manzaradan ve olağanüstü güzel geceden hiç istemeden ve elimde olmadan ayrıldım. Yermolai'nin soyunup yattıktan sonra bölmeye üç kez vurarak bizi iyi geceler dilemek üzere davet etmesi bir alışkanlık haline gelmişti aramızda. Raoul bu ritüeli önemsiyordu. Henüz ortalarda gözükmediğinden ben yalnız gittim Yermolai'nin kamarasına. Amerikalı kadınlardan iğrenmişti ve bedeninden utanç duyuyordu neredeyse, sıcak havaya ve boğucu ortama rağmen örtüsüne sarınmıştı.

"Raoul nerede? Sizinle birlikte değil miydi? diye sordu... örtünün içinde mumya gibiydi.

-Mutfakta olmalı.

-Hans'la mı?"

Sesi daha sıkıntılı çıkmaya başlamıştı.

"Evet Yermolai. Senin de gördüğün gibi akşam hiçbir şey yiyemedi.

-Saat kaç?"

Saatime bakmak için bileğimi tuttu. "On biri geçmiş! Bir tabak haşlama ya da bir dilim jambon almak bu kadar uzun sürer mi?

-Mönüde olmayan şeylerin alınması zor olur her zaman... Ek sipariş hiyerarşik yollardan geçmelidir..."

Ben açıklama yaptıkça kuşkuları artıyordu.

"Çok yorgunum, bekleyemeyeceğim onu." dedi.

Birden gözlerini kapadı ve uykuya daldı... belki gündüz yaşadığı heyecanlar gerçekten yormuştu onu, belki Raoul'ün, mutfakta İsviçreli gencin yanında saat kaça kadar kalacağını bil-

mek istemiyordu... uykunun rahatlatıcı örtüsü yayıldı göz kapaklarına...

Sessizce ayrıldım yanından ve tekrar güverteye çıktım. Alacakaranlık, ufku soluk bir ışık parçasıyla kuşatıyordu. Gemi ağaççıklarla dolu basık adalar arasında ağır ağır ilerliyordu. Adaların hiç birinde tek bir ışık, tek bir konut yoktu. Her taraf dünyanın yaratıldığı dönemlerdeki gibi saf ve saydamdı. Gökyüzünde ay ışığı yoktu, bütün evreni karanlıkların sardığı bir vakitte kıyıdaki her çalılığı seçebiliyordum. Bu sedef işlemeli renkler Kutup Rusya'sı gecelerine özgüdür ve karanlıkta belirgin biçimde seçilirler. Cisimlerin gölgeleri olmasa da süt gibi bir duman bütün çizgileri silikleştirse de her şey gün ortasında görülüyormuş gibi belirgindir bu ortamda. Dünyada hiç bitmeyen bir şimdi'nin yüzdüğü bir yerde yol almaktaydık.

Onlar adına mutluydum ve geleceğe güvenle bakıyordum. Çektikleri sıkıntıların karşılığını burada alacaklardı. Onları birbirlerinden uzaklaştıran yanlış anlamaları silmelerine, derin gerçekliklerini anlamalarına, kendilerine vaat edilen şeyleri yaşamaya cesaret etmelerine yardımcı olma konusunda buradan daha iyi bir yer olamazdı dünyada. Bununla birlikte bir endişe de yok değildi içimde. Hans'la görüşmesini kıskanıyorsa eğer Raoul'e güvenemiyordu henüz Yermolai. Çevremi kuşatan doğa, ne kadar güzel ve dingin olsa da tehdit ediyordu. Gecenin karanlığında hiçbir ayrıntısını esirgemeyen bu çok belirgin manzara içinde vahşi bir şeyler vardı. Bu sessizlik, bu ıssızlık, bu tecrit, hiçbir sınırı olmayan bu sular ve bu gökyüzü, aslında karanlık olmayan bu karanlıklar, gölden yükselen ve kaynağı anlaşılamayan bu ışık, kumlu kıyılardaki dalgaların karanlık hâreleri en az boş inançları olan birinin içine bile kuşku tohumları ekebilirdi. Yermolai'nin anlattığı efsaneleri hatırlıyordum... su yüzeyini yalayan alevler, intihar eden kuşlar, insan gibi bakan balıklar... ve soluğum tıkanmış gibi oldu. Birisiyle konuşmak istiyordum. Yolcular yatmıştı. Raoul bir ara kamaranın anahtarını almak için geldi yanıma. Hemen indi sonra.

Gece yarısı Fiji'ye geldik. Adada tek bir ışık yoktu. Gümüş kaplamalı bir kubbeler ormanından yükselen bir kilisenin fantastik silueti, su kenarındaki kiliseye yakın bir yerde inşa edilmiş sivri bir çan kulesi, eğik çatılı iki ya da üç ev gri renkli örtüye titrek yansımalarını düşürüyorlardı. Gemi sessizce iskeleye yanaştı. Köprü indirilmedi. Gemide bütün ışıklar söndü. Sadece direğin tepesindeki ışık yanıyordu.

39.

"Dünyanın bilinen yedi harikasına ben sekizinciyi ekliyorum... Kuzeyin incisi Kiji."
Ivan Turgenyev

Kiji! Bu ziyaretten kalan büyüyü daha sonraki olaylar alıp götürememiştir benden. Turistlerin seyahatin zirvesi, benim de uzun süren bir yanlışlığın mutlu sonu olarak beklediğim gün güneşin görkemli biçimde doğuşuyla başladı. Şafakla birlikte üçümüz birlikte inmiştik gemiden... el gibi düz ve çöl gibi gizemli adaya ilk çıkanlar olmaktı amacımız. Issız bir yer gibi gözüküyordu burası... tarlalara kondurulmuş iki ya da üç kilise kaybolup gitmiş bir halkın kalıntılarıydı sanki.

Bu kiliseler, XVIII. yüzyılda, Büyük Petro'nun Karelya'ya egemen olduğu dönemde yapılmış olmalarına rağmen Ortaçağdan kalma gibi gözüküyorlardı. Karmaşık mimarileri, özellikle ahşap olmaları, rüstik malzeme kullanımına rağmen kubbelerin zarafeti, ağaçların, tahtaların hiç çivi kullanılmadan büyük bir ustalıkla iç içe geçirilmeleri (Yermolai uydurmamıştı) şaşkın ve hayran bıraktı bizi. Bu kiliseler içinde en yükseği Preobrejeniya Gospodnya bir gün önce çatısının barok zenginliğiyle şaşırtmıştı beni; Yermolai bu yapıda beş katta toplanmış ve piramit biçiminde yükselen yirmi bir kubbe saydı. Onlardan ayrı ve daha büyük olan yirmi ikinci kubbe kiliseyi bir Türk başlığı gibi süslüyordu. Titrek kavak ağacından tahtalar o kadar ustaca oturtulmuştu ki, her kubbede adeta gümüş bir tabaka oluşturuyorlardı.

Kilise aradan geçen üç yüzyıl içinde hiçbir zarar görmemişti ve yağmurdan, kardan, rüzgârdan, kışın eksi kırkın altına inen soğuktan hiç etkilenmemiş gibiydi. Nasıl bir mucizeydi bu? Mucize falan yoktu sadece usta marangozların becerisi söz ko-

nusuydu, biraz sonra eşiyle birlikte yanımıza gelen Bay Spasov'un dediğine göre. Hatta iklimin sertliğiyle bile açıklanabilirdi kilisenin ayakta kalmış olması. Şaşkınlığımızın keyfini çıkarmak amacıyla bir an durdu.

Sonra muzipçe bir gülümsemeyle devam etti. "Görüyorum ki bu paradoks şaşırtıyor sizi. Buranın sakinlerinin çoğu sadece yazın kalıyorlar ve sonbahardan itibaren sürekli yaşadıkları yerlere dönüyorlar. Kutup şartlarının yaşandığı sekiz aylık mevsimde, donan gölde ancak kızaklarla dolaşılabildiği dönemde bir avuç insan kalıyor burada. Sadece haziran-eylül arasında açık kilise. İçerisi kesinlikle ısıtılmıyor ve bu sayede ayakta kalmıştır yapı."

Kendisine kuşkuyla baktığımızı görünce gülümsemeye devam etti. Rusya'da sadece yazın açık olan "soğuk" kiliseler ve aynı zamanda kışın da açık olan "sıcak" kiliseler bulunduğunu gerçekten bilmiyor muyduk?

"İnşaat tekniği aynı değildir. "Soğuk" bir kilisede tahtalar arasında küçük aralıklar bulunur... havalandırma için. Bu sisteme göre inşa edilmiş olan Preobrejeniya Gospodnya "soğuk" mimarlığın şaheseri gibi görülebilir. Aralıklar hiçbir biçimde tıkanmadığından birçok yerden hava girer ve kilisenin her tarafı kuru kalır böylece, buna karşılık ısıtılan kiliselerde aralıklar çok sıkı biçimde kapatıldığından damlacıklar halinde görülen rutubet kemirir bu yapıları ve çok kısa sürede harap olurlar.

-Evet doğru" dedi Bayan Spasov, kocası kafasını sallarken ve her zamanki saflığıyla kolunu kaldırırken.

Otuz yıllık müze yöneticiliğinin de desteğiyle yaptığı bu öğretici açıklamalar özellike Raoul'ün çok hoşuna gitti. Ayrıntılar hiç önemli değildi onun için... Spasov'un konuşmasıyla yaşadığı anın uzaması önemliydi. Hiç bitmesini istemediği, bir daha yakalayamayacağı eşsiz bir an. Sabah havası tertemizdi, kilisenin güzelliği büyülüyordu, ada cennet gibiydi ve Yermolai oradaydı, Yermolai yanındaydı, istese dokunabilirdi ona, Yermolai o eşsiz anı kendisiyle birlikte yaşıyordu. Dünyanın sekizinci harikasını birlikte keşfediyorlardı, bu tertemiz havayı birlikte so-

luyorlardı, en değerli anı olarak saklayacakları bu keşfin heyecanını paylaşıyorlardı.

Rus genci mezarlığın yerini ve oraya nasıl gidileceğini öğrenmek istiyordu aslında ama sormaya cesaret edemiyordu. Bay Spasov kilisenin kapısına yaklaştı ve kapının tokmağını çevirdi.

"Kapalı. Yazık, olağanüstü bir ikonostas vardı içeride... görülmeye değer...

-Hayatım sen onu almak için birçok girişimde bulundun! Bir tek Gorbaçev'den cevap geldi.

-İşlemeli ve oymalı ağaç çerçeveler içinde onlarca pano... İsa'nın yaşamı anlatılıyor bunlarda. İkonların tümü birinci sınıf, katıksız bir Ortodoks geleneğini yansıtıyorlar... biri dışında... çarpıcı bir yenilik gibi gözüken Gömme Töreni. Bu beyler sargılar içindeki İsa'yı görmüş olmalılar. Yeni doğan bebek gibi ayaklarından omuzlarına kadar bağlanmış. Bu konuyla ilgili başka bir örnek bilmiyorum ben. Ölüm doğuşa bir dönüş şeklinde anlatılıyor, yaşamın sonuyla başlangıcı birleşiyor.

-Cenaze, çocuğun bezlere sarılması gibi sarılıyor, diye araya girdi Bayan Spasov. Hepimiz için bir ders. Gitmiyoruz, geri dönüyoruz.

-Ebedi dönüş...

-Bu kadar kilise bulunduğuna göre ada bir hac merkezi mi? diye sordu Raoul.

-Tam anlamıyla değil, diye karşılık verdi, ek bir saptama yapmaktan mutlu olan Bay Spasov. Kesinlikle ihmal edilmemesi gereken bir bilim olan etimoloji daha çok tersini söylüyor. Kiji sözcüğü Karelya dilindeki *kijat*'tan ("oynanan yer") geliyor muhtemelen. Bilim adamlarının son varsayımlarına göre adalara yerleşen Fin-Ugor kabileleri pagan törenlerini burada düzenledikleri ritüellerle bitiriyorlarmış."

Her zamankinden daha telaşlı olan kibar kılavuzumuz kıyı boyunca birkaç yüz metre eşlik etti bize ve ağaçların altına dağılmış evleri gösterdi. Bu evler XIX. yüzyıl başından kalma olmalarına rağmen kesinlikle hiç yıpranmamışlardı. Tüccar Oçevnev'in evi, çatısındaki iki parçanın eşit olmamasıyla dikkat çeki-

yordu... birisi neredeyse dik, öbürü uzunca ve eğik... Köylü Sergin evinin cephesini çok ince işlemeli panolarla süslemişti. Üzerlerinde hiç çivi bulunmayan yatay biçimde yerleştirilmiş kütükler, balkonlar, sundurmalar, pencerelerin oymalı çerçeveleri, işlemeli ahşap sütunlarla desteklenen giriş sundurması... tümü eski bir uygarlığın zarif uygulamalarını ve zevkini yansıtıyordu. Su kenarında her evin önünde bir banyo yükseliyordu: hem banyo hem sauna işlevi gören küçük ahşap bina.

Bay Spasov:

"Görülmesi gereken şeyleri gördünüz sanıyorum, zaten sen de yoruldun, hayatım. Gemiye dönelim, istersen.

-Sen nasıl istersen. Bu beylerle sohbeti biraz daha uzatabilme mutluluğumuz olsaydı senin unuttuğun bazı noktaları eklemek isterdim... Preobrejeniya Gospodnya Kilisesi 1714'te inşa edilmiştir, oysa hemen yanındaki daha küçük öbür kilise yarım yüzyıl sonra, 1764'te yapılmıştır. İlk çan kulesi yandığından, gördüğümüz çan kulesi 1874'te yapılmıştır, yani Preobrejeniya'dan yüz altmış, küçük kiliseden de yüz on yıl sonra...

-Doğru hayatım. Bu tarihler çok çarpıcı ve bu yılların tesadüfen seçilmemiş olduğunu düşündürüyor. Bu adanın tek gizemi bu değil. Bilimin bu konuda boşlukları var."

Onlar ayrıldıktan sonra biz rastgele dolaşmaya başladık yollarda. Raoul bir papatya kopardı ve Yermolai'ye verdi. Yermaloi çiçeği parmakları arasında buruşturdu ve surat asarak attı: bir türlü bitmek bilmeyen güvensizliğin tek işareti. Her geçen gün daha belirgin hale gelen yumuşamaya rağmen ve o kadar temkinli olunmasına gerek kalmadığının görülmesine rağmen sürekli tetikteydi. Öteki bütün bunları söylenmiş kabul etti. Çabuk unutulan o olay dışında yolculuğun başından beri aynı mesafeli tavrını sürdüren oğlana hiçbir biçimde yakınlık gösterme çabası içinde olmadı.

Mezarlık ıssız bir yerdeki bir şapelin arkasında, bir çitin içindeydi. Her mezarın başında basit bir haç vardı; on kadar; tek bir ad yoktu. Yermolai etkilenmemiş gözüktü. İşaretler aradığını sandım. Öylesine dolaştı mezarlıkta, annesinin yattığı yeri tam

olarak öğrenmeye meraklı gözükmüyordu. Bu mezarın belirli bir yerde olması gerektiğini düşünmek zorunda kalmaması mutlu ediyordu onu hiç kuşkusuz, bu mezarın adanın her tarafında bulunabileceği ihtimali hoş bir şeydi onun için... her yerde hazır ve nazır olan bir güç gibi... üstümüzdeki gökyüzünü, çevremizdeki gölü, çiçekli çayırları uyumlu hale getiren güç gibi... Rus, Batıya özgü dindarlık biçimi içe kapanma yerine panteist açılmayı tercih eder. Yermolai mezarlıkta dolaşıyordu ve hiçbir mezarın önünde durmuyordu.

Birdenbire eğildi ve yeri öptü, üç kez. Biz uzakta duruyorduk. Sonunda alçak duvarın arka tarafında çıkmış üç gülü kopardı. Birini toprağa dikti, ikincisini Raoul'e verdi, biri de kendisinde kaldı. Bu barışma işareti, sevgi sözüydü, artık vaktin geldiğini bildiriyordu. Bir çiçek bütün bu mesajları veriyordu. Raoul çiçeği ceketinin yakasındaki iliğe taktı. Sevgililerin aralarında yapmacık gözükebilen bu tür incelikler olur; o gün manzara olağanüstü güzel olduğundan ya da bu armağanın ne anlama geldiğini bildiğimden gülümsemeyi düşünmedim.

Sıcak gitgide dayanılmaz oluyordu, suya girmeyi düşündük. "Mayolarımız yoktu!" Gemide bırakmıştık. Çevrede kimse olmadığından hemen soyunduk. Yermolai Raoul'ün önünde ilk kez soyunuyordu. Bunun kendisi için yeni bir sorun oluşturmasından korktum. Bakınadı bile. Suyu hepimiz çok güzel bulduk. Balıkların insani duygularına da metalik parçacıkların etkisine de inanasım geldi. Yermolai çok iyi yüzüyordu ve açıldı; yetişmeye çalıştık ama boşuna; çok geride kalınce kıyıya döndük ve o dönünceye kadar suda kaldık.

Bir çitin arkasında oynayan on iki, on üç yaşlarında bir kız çocuğu topunun arkasından koştu ve sudan çıkarken gördü bizi. Çocuk cennetinin üç çıplak adam tarafından işgal edilmesi şaşırtmadı onu. Raoul bir fındık dalı kopardı ve daha küçük bir dalını bana uzattı. Yermolai giysilerine doğru koştu. Küçük kız kaçmamıştı. Bizim sıkılmış halimiz keyiflendirmişti onu. Bir an önce giyinmeye çalışan Yermolai'nin ayakları külotunun içinde dolaştı ve kıpkırmızı bir halde çimenlere uzandı.

40.

"Ah! karakter işte...
Yüreğini verirse, ebediyen verir."
Iren Nemirovski,
Köpekler ve Kurtlar

Omzunda bir olta kamışı bulunan bir papaz gülerek yaklaştı.

"Katolik Roma'da değilsiniz! Burada soyunmak ayıp değil. Öyle değil mi yavrucuğum Lydia? Biz İncil'i Roma'daki gibi okumuyoruz."

Uzun boylu, genç, güçlü kuvvetli, yüzü güneşte kararmış, sakalsız, üstünde bej renkli bir cüppe bulunan, güven veren, yüz çizgilerinde içtenlik okunan biriydi ve bizi boş olduğunu sandığımız evine çaya davet etti. Fransızcası kusursuzdu. Babası Paris'te sürgünde yaşayan ve Aziz Sergey enstitüsünde ilahiyat dersleri veren bir papazmış ve Fransa'dan döneli on yıl olmuş ancak. Fransızca konuştuğumuzu duyunca bizi görmeye gelmişti, karısı, kızları Lydia ve bir avuç din adamından oluşan krallığında bize hoş geldin demekten mutluydu. Olta kamışını çite bıraktı ve kendisini izlememizi istedi.

Tamamen ahşap olan ev tek katlıydı, alttaki giriş bölümü hayvanlara ve erzağa ayrılmıştı. Ahır, domuz ahırı, kümes, un torbaları, haşlama kapları, kurutulmuş balıklar, meyve ve mantar konserveleri, yakacak odun... hazinesini gösterdi bize ve açıkladı:

"Her şey elimizin altında, inekler ve domuzlar dahil, kışın, sekiz ay boyunca hiç çıkmayabilirsiniz evden. Kar yağdığında çok az çıkabiliyoruz dışarı."

Oymalı direkli bir dam saçağıyla korunan bir dış merdivenle çıkılan kat bir salon, iki oda, bir mutfak ve bir çatı katından

oluşuyordu. Peder Nikola'nın çatı katı dediği yere kızaklar ve kayıklar konmuştu. Salondan basit bir bölmeyle ayrılan bu bölüm eğik bir düzlem halinde zemine kadar iniyordu. Raoul kızakların ve kayıkların evin içinde ve yiyeceklerin de giriş katında olmasını çok mantıksız buldu ama çok katı geleneklerin egemen olduğu dünyanın bu ucunda adet buydu.

Köknar ağacından bir banka oturduk, önümüzdeki masanın üstünde elde dokunmuş beyaz bir örtü vardı. Yanında uyuyabileceğiniz beyaz seramik Rus sobası bir köşede duruyordu bütün heybetiyle. Yere serilmiş işlemeli örtüler, yer yastıkları tamamlıyordu evin mobilyasını. İstatistiklerle dolu bir sayfası açılmış kalın bir kitap, broşürler, karalamalarla karışık el yazılarıyla dolu kâğıtlar masanın yarısını işgal etmişti. Öbür uçta yuvarlak bir ekmek çakıl toprağından yapılmış bir kabı bütünüyle doldurmuştu, yanında çaydanlık, semaver ve bir tabağın içinde şeker parçaları vardı. Rusya'da herkesin sahip olamayacağı bir lüks kabul edilen bir yağ testisi yarısına kadar su doldurulmuş bakır bir tencerenin içinde soğutuluyordu.

Ev sahibi, güreşçilerin ellerindeki gibi damarların gözüktüğü kıllı ve güçlü elleriyle ekmeği aldı ve iri dilimler kesti. Karısı evde olmadığı için üzüldüğünü belirtti. Akşam döneceğini söyledi. Zangoç Igor evleniyormuş ve adada perde dikebilen tek kadın olan Nastasya evini düzenlemesi için yardımcı oluyormuş ona.

Kız babasının kucağına tırmandı ve oturdu. Bu adamdan fışkıran sağlıklı ve ışık saçan enerjiyi görünce Ortodoks kilisesinin bilgeliğini anladım... Papazlarının kıyafetleri siyah değildi, açık renkti ve evlenmeye zorluyordu bu insanları, tatmin edilemeyen cinsel açlıktan, sinsice riyakârlıklardan, dolaylı meraklardan, müstehcen günah çıkarma yerlerinden, Katolik rahipleri kemiren ve saygınlıklarını zedeleyen şeylerden esirgiyordu onları.

Peder Nikola, güçlü karakteriyle her türlü yoksunluk kuşkusunu uzaklaştırıyordu. Adanın namusunun, bize çok çekici gelen madde dışı bu ortamın güvencesiydi bir anlamda.

Keskin gözleriyle düşüncelerimi açığa çıkardı, çünkü şunları söyledi:

"Aslında üç çocuğum var. Oğlum Bretagne'a yelken yapmaya gitti ve Ağustos ayını orada geçirecek. Büyük kızım Paris'te kaldı. Maddi açıdan bize külfet olmasın diye göçmen çocuklarına burs veren Cizvitlere gönderdik okuması için. Papazların evlenmemelerini şart koşan bir kilisenin bizimkinden üstün olduğu ve gerçekliğin güvencesi olduğunu kafasına sokan Günah çıkaran papaza kapılmış. Veronika yaz tatilinde bile gelmek istemedi yanımıza. Bu aksiliği annesini çok üzüyor. Gördüğünüz gibi sığındığınızı sandığınız bu huzurlu yerde sıkıntılar var.

-Kınıyor musunuz onu? diye sordu Yermolai.

-Büyük kızımız, ruh temizliğinin, duyguların içinde kalmak zorunda olduğu ölçüyü aşan katı kurallara götürdüğü bir yaşa geldi.

-Peder, günümüzde sarsılmaz bir irade ender rastlanan bir erdemdir, diye haykırdı genç adam."

Papaz çok dik baktı ona.

"Sarsılmaz olsun, tamam... Ama bu konuda hiçbir esneklik tanımamak Tanrının o kadar da istediği bir şey değil. Yanılıp yanılmadığını anlamaya çalışmadan girdiği yoldan çıkmayı hiç düşünmeyen biri dinine sadık biri midir? İlk yargısını gözden geçirmeyi kabul etmemek sadece gururunu dinlemektir. Kızım düşüncelerini değiştirsin diye Tanrıya yalvarıyorum... Bu hayal kırıklığı dışında burada olmaktan, çalışmaktan, dini görevlerimi yerime getirmekten çok mutluyum."

Bize de bulaşan bir hararet ve heyecanla Kiji'yi anlattı. Bu mikrokosmos dünyanın dışındaydı ve kendi yağıyla kavruluyordu. Sınırlı ama yeterli besin kaynakları. İnsanlar inek, domuz, tavuk, tavşan yetiştiriyorlardı. Dolaşırken çevremizde domuz görseydik temizlikleri hiç kuşkusuz şaşırtırdı bizi. Domuz en hor görülen hayvandı: çamur içinde besleniyordu, sonra pisliğin bu hayvanların doğasında olduğu söyleniyordu. Burada sürekli otlar üstünde yattıklarından hep taze ve pembeydi bu

hayvanlar. "Tüm önyargı ve cehalet kurbanları için adalet" diye ekledi ve Raoul ve Yermolai'ye duygulu bakışlar attı. Adalıların temel geçim kaynağı balıkçılıktı ve bu faaliyet sessizlik ve kendini dinleme olanakları sağlıyordu insanlara. Biz geldiğimizde, onardığı kamışıyla, sandalıyla balığa çıkmaya hazırlanıyormuş. Adada tek bir araba yoktu, zararlı hiçbir şey yoktu. "Uygarlık"ın tek işareti, bir kuru ot ambarına çekilmiş ve iki kişinin nezaret ettiği itfaiye arabasıydı. Adada sigara içmek yasaktı. Preobrejeniya Gospodnya Kilisesi ağaç kaplamalı yirmi iki kubbesiyle UNESCO'nun koruması altındaydı ve araba ve itfaiyecileri bu kurum finanse etmişti. Tek eğlence gelen turistlerdi, bunun dışında bir eğlence yoktu. Gençleri aylaklıktan ve sıkıntıdan kurtarmak için bir futbol takımı kurmuştu ve antrenörlüğünü de kendisi üstlenmişti.

Şöyle devam etti konuşmasına: inanılır gibi değildi ama görünüşte dünyanın dışına atılmış olan tam anlamıyla izole olan bu yerleri tarih çok etkilemişti. İkinci Dünya Savaşı büyük sıkıntılar getirmişti. Karelya 1939'da Finlandiyalılar tarafından işgal edilmişti ve takımadalar toplama kampına dönüştürülmüştü. Daha sonra Stalin halkı Alman işgalinden kurtarmak için doğuya doğru göndermişti. Sonuç: bölgede savaştan önce on bin kişi yaşarken bu sayı savaştan sonra birkaç yüz kişiye inmişti. Kışın Kiji'de elli kişi bile kalmıyormuş. Çiçeklerle kaplı çimenleri görmüştük, bu azgın, renkli bitki örtüsüne hayran olmuştuk. Ama nedenini biliyor muyduk? Gerekli kol gücü olmadığından tarlaların çoğu işlenemiyordu.

"Güllü yer!" Yermolai'nin mezarlıktan kopardığı iki gülü gösteriyordu parmağıyla. Raoul'ünki ceketinin yakasındaydı güllerden biri, öbürü ise Yermolai'nin elinde kalmıştı. "Gülün gülümsemesi bülbülün başını döndürür... atasözlerimizden biridir bu. Ada toprakları işlenmiyor. Herkes kendi sebze bahçesi, ahırı ve kümesiyle yetiniyor."

Okul yoktu artık. Yaz sonunda karısı, Lydia'yı Petrozavodsk'a, bir akrabalarının yanına götürüyordu, sonra Paris'e

dönecekti. Kış mevsiminde Kiji'de kadın ve çocuk kalmıyordu. Ama o ayrılmıyordu. İstatistiklerin incelenmesi ve yorumlanması dikkat, özen ve zaman gerektiriyordu. Bazı sosyal davranışların analiziyle ilgili tezini bitirmesi gerekiyordu. Bir tür uygulamalı ilahiyat.

"Hangi konuda çalışıyorsunuz? diye sordum

-Rusya'da intihar. Evet, istatistiklerin gösterdikleri çok ilgimi çekiyor. Rusya'da intihar oranı Avrupa'nın öteki ülkelerine göre iki, üç kat fazla. Sadece Baltık ülkelerinde bizden daha fazla galiba.

-Alkol yüzünden olmalı, dedi Petersburg sokaklarında rastladığı sarhoşlardan ürkmüş olan Raoul.

-Ben de öyle sanıyordum. 1985-1987 arasında Gorbaçev votka üretimini ve satışını düşürüp, fiyatları artırdığında daha az içti insanlar ve bu dönemde intihar olaylarında da düşüş görüldü, doğru ama bunun nedeni alkolün azalması ya da fiyatının artması değil. Perestroykanın başlangıç dönemi. Bu dönemde insanlar umutlandı. Mutluluğun mümkün olabileceğine inandılar. Sonra söndü bu umut. Maddi yaşam yeniden çok zorlaştı... Önceki döneme göre daha zor ve dayanılmaz... İntihar olaylarındaki artış, yeri hiçbir biçimde doldurulamayan komünist toplumun çöküşüyle ilgili.

-Ve doğal olarak, daha çok gençler intihar ediyor değil mi? dedi Yermolai.

Peder Nikola açık renk gözlerini ona doğru çevirdi.

"Yesenin döneminde, Mayakovski döneminde, evet. Gençler intihar ediyorlardı o dönemde. Devrime olan inancın doğal sonucu hiçlik özlemiydi. Kendini feda etmek pahasına da olsa her şeyin sıfırdan başlaması... İnsanlar tercihen, geceleri, tabancayla intihar ediyorlardı. Bugün intihar olgusu bütünüyle değişmiş durumda: özellikle altmış yaş ve üstü nüfus içinde yoğun, çünkü bunlar liberal ekonominin gerekliliklerine uyum sağlayamadıkları gibi Sovyet rejiminin sağladığı avantajlardan da yararlanamıyorlar artık. Gündüz intihar ediyorlar, iş saatinde, havagazını açarak, gürültüsüz patırtısız, ateşli silah gösteri-

sine gerek kalmadan. Romantik hiçbir tarafı yok bunun. Benim gibi bir din adamının kabul edebileceği bir şey değil. Sosyal sefaletin bir sonucu. Bir çözüm bulmak gerekiyor buna.

Yermolai araya girerek şöyle dedi:

-Felsefi radikalizm olarak intiharın bittiğine inanamam. Eğer Rusya'da öteki dünya ülkelerine göre üç kat fazla intihar olayı gerçekleşiyorsa bu demektir ki dünya alçak, korkak ve kötülükleri kabulleniyor."

Devam etti: " Onlar, Ruslar, bu kötülük konusunda Batılılardan farklı düşünüyorlardı. Kötülüğü bir bütün olarak reddediyorlardı, bu bağlamda tolerans, taviz, uyum sağlama falan söz konusu olamazdı. Ekonomik koşullarla hiç ilgisi yoktu bu işin. Gerçek bir Rus kabullenemezdi bu koşulları. Kolay çözümleri kesinlikle redderdi."

"Zina yapan kadını savunan İsa uzlaşma, anlaşma, taviz peşinde değildi. Bağışlıyordu" dedi Peder.

Kolunu masanın öbür ucunda açık duran kalın kitaba uzatarak karıştırdı, bir sayfayı açtı ve bize doğru uzattı.

"Beni şaşırtan başka bir olay intihar için seçilen gün. Avrupa'da genellikle pazartesi günleri intihar ediyorlar. Hiç kuşkusuz hafta başı olması dolayısıyla, işsizlik bunalımı...

-Ya Rusya'da? diye sordum.

-Rusya'da Pazar günleri tercih ediliyor.

-Niye?

-Ben de bunu anlamaya çalışıyorum.

-Ben biliyorum, dedi Yermolai. Ruslar Tanrının gününü tercih ediyorlar bunun için, çünkü yaşadıkları koşullarda onları isyana götüren şeyin açıklamasını istiyorlar Tanrıdan.

-Yavrum, Tanrı çocuklarının iyiliği için bir mutlak gerekliliği getirmiştir ve bunun bir seçkinlik işareti gibi kabul edilmesi ancak abartılmaması gerekir. Yaşamın kutsallığına hiçbir biçimde zarar vermemelidirler. Ölüm hiçbir şekilde çözüm değildir. Bu kurala karşı çıkmak kibir günahı işlemektir. Kendimizi melek sanmayalım. Bu dünyadaki yaşam öbür dünyada mutlu bir yaşam sürenlerin koşullarından çok farklıdır.

-Yaşam! Yaşam! dedi genç adam Raoul'ü sarartan küçümseyici bir tavır içinde. Zirve çok uzak olduğundan yarı yolda durmak korkaklıktır. Orta yolu kabul etmek vazgeçmektir. Kaçınılmaz oldukları gerekçesiyle uzlaşmalara boyun eğmek doğuştan getirdiğimiz temizlik hazinesini kirletmektir. Hepsi bu. Gerekli radikal önlemleri almadığımızdan kötülüğü yüceltiyoruz.

-Siz çok fazla Dostoyevski okumuşsunuz, diye karşı çıktı Peder sertçe. O isyan ediyordu çünkü babası öldürülmüştü ve kendisi de hapse atılmıştı. Bütün eserleri bu adaletsizliğe karşı bilinçsiz bir protestodan ibarettir. Kötülükle mücadele etmenin tek yolu, maddi yaşamın zorlukları ruhu tehlikeye attığında toplumsal yaşam için mücadele etmektir. Raskolnikov yoksulluğunun acısını kendisi kadar yoksul bir kadından çıkaracağı yerde bir okulda ya da hastanede çalışmalıydı. Siz Petersburg'da mı oturuyorsunuz?

-Moskova'da dedi Yermolai.

-Vaktiyle bin üç çan kulesi olan ve şimdi nüfusu on dört milyona çıktığı halde sadece yüz çan kulesi kalan Moskova! Işığın artık Doğudan gelmediği Moskova! Ah! Kiji'nin bütün kötülüklere ilaç olan huzuru bütün dünyaya yayılabilseydi her şey çok daha kolay olacaktı!"

Bizi merdiven sahanlığına götürdü, adanın bir bölümü gözüküyordu oradan. Sıcak ses, verdiği huzur, temiz hava, manzaranın derinliği ve güzelliği, Yermolai'nin yaptığı çıkışla morali bozulan Raoul'ü kendine getirdi biraz.

-Bakın, dedi papaz. Sadece üç renk biliriz biz: göğün mavi rengi, gölün lacivert rengi, çayırların yeşil rengi. Bu manzara büyük ama ıssız değil; muazzam ama vahşi değil; monoton ama hiç bıkkınlık vermiyor bana. Sadece üç renkle sürekli değişiyor, bir sonsuzluk görüntüsü."

Kendi hayatından örnekler verdi. Sovyet askerleri Kiji'nin, kendisinden önceki son rahibi Peder Stanislas'ı kurşuna dizmişlerdi ve adada ibadeti yasaklamışlardı 1937 yılında. İskelenin öbür tarafında kubbelerini gördüğümüz ve altmış yıl kapa-

lı kalan Preobrejeniya Gospodnya Kilisesi'ni kendisi açmıştı. Paris'te terzilik yapan annesi ilk ayine katılmıştı.

"Kilisede ikimizdik, ben ayini yönetiyordum, o örtüleri yayıyor, çıngırağı çalıyor, buhurluğu sallıyor ve kendi kendine konuşuyordu. Koro yoktu. Ama tek olan iki saf duygu ilahi söyleyen iki güzel ses değil midir?

-Annemin mezarı burada, dedi birden Yermolai. Bu adada doğmuş.

-Ne zaman gömüldü?" diye sordu Peder Nikola ilgili bir tavırla.

Yermolai o kadar heyecanlandı ki, sesi titredi. Ben cevap verdim onun yerine.

"Annesi onu doğururken ölmüş... Önce kocasıyla birlikte yaşadığı kente, Samara'ya gömülmüş, yakın zamanda da buraya getirilmiş cenazesi.

-O muydu? Arkadya Semyoniça Korsakova? Hatırlıyorum. Annenizin cenazesi Aralık ayında bir gün Petrozavodsk'tan kızakla getirildi. Eksi otuz beş derecenin altına düşmüştü o gün hava. Gölün üstünde bir metre kalınlığında buz vardı.

-Kalabalık mıydı cenaze?

-Ailesinden çok az insan vardı... Samara'dan kimse gelmemişti... Kocası bile yoktu... Babanız da ölmüş olabilir mi?

-Babam annemin ölümünden bir yıl sonra tekrar evlendi.

-Görmüyor musunuz kendisini hiç?... Aralık ayında buraya gelmek cesaret ister, dedi rahip. Genç adamın inatçı suskunluğunda gördüğü sıkıntı ve acıyı azaltmak için sevimli ifadeler kullanmak istiyordu. Yolculuk zordur ve uzun sürer... Yollar kapanır çoğu zaman, buzlar çözülürken göl yolunu kullanmak mümkün değildir genellikle... Siz yoktunuz zaten, hatırlayabildiğim kadarıyla, değil mi?"

Yermolai karşılık vermeden başını eğince, devam etti.

"Adaya geleliberi yönettiğim tek cenaze merasimi bu. Zangoçun düğünü yöneteceğim ilk nikâh töreni olacak. O kadar azaldı ki nüfus!

-Kilisede ayin yapıldı mı?

-Hayır, yavrum, yalnızdım ben. Hava o kadar soğuktu ki! Sıfırın altında otuz beş, kırk derece. Kürkümün altına ayrıca gazete kâğıtları koymuştum. Hem rahip hem mezarcı oldum o gün. Toprak o kadar sertti ki, kürek kırıldı. İtfaiyeciler suyu bulmak için buz kırdıkları kazmalarını verdiler."

Yermolai aniden kalktı. O kadar heyecanlıydı ki, kaçıp gitmesinden ve adanın bir yerinde kaybolmasından, geminin hareketinden önce kendisini bulamayacağımdan korktum. Rahip otoritesi paniğini denetim altına aldı. Masanın çevresinde dolaştı ve önünde diz çöktü.

"Beni kutsayın Peder.

-Seni kutsuyorum."

Üç parmağını birleştirdi ve üç kez ortodoks haçı çıkardı. Sonra latince sözcükleri belirgin biçimde telaffuz ederek ve ilk Hıristiyanların içtenliğiyle o anın anlam ve önemini belirtti:

"*Pater te amat.* Huzur içinde git."

Rahatlayan Yermolai yerine döndü. Bir süre hiç konuşmadık. Daha sonra gene rahip başladı konuşmaya:

"Fransa'dan döndüğümde ailemin bana göç hayatı sırasında anlattığı o saf, bozulmamış Rusya'yı yeniden buldum. Hiçbir şey değişmemişti. Hiçbir şey asla değişmeyecek. Elektrik, su gene yok. Eskiden olduğu gibi mumla ve yağla aydınlanıyoruz, tarlalar sabanla sürülüyor, su kuyudan paslı bir zincirle çekiliyor. Üç yüzyıl önceki gibi! Çok daha eski pagan ritleri yaşıyor... hayaletlerin yolunu kesmek için pencereye makas koyuluyor. Çocukları kem gözlerden korumak için yataklarına geyik boynuzu koyuyorlar."

Diline bir parça şeker koydu ve çayını yudumladı. Ağzını koluyla sildikten sonra:

"Ama hayat burada başka yerlere göre daha güzel. Günün birinde adaya gelip kalmak isterseniz, sizi konuk etmekten mutlu olurum."

Evin önünde ayrıldık. Lydia önce benim elimi sonra Raoul'ün elini sıktı. Yermolai'nin yanağına kadar ulaşabilmek ve

dudaklarının ucuna bir öpücük kondurmak için ayaklarının ucunda yükseldi.

"Bu ada bana Suzdal' ı hatırlatıyor. Daha el değmemiş, daha temiz bir Suzdal", dedi genç adam iskeleye giderken.

Önümüzden atladı ve çiçeklere basmamak için sağa sola zıplayarak koştu çayırlarda. Gökyüzü alacakaranlığın çökmesiyle birlikte parlak kırmızı renk almaya başlamıştı; kuşlar çığlıklar atarak ağaçlara çökmeden önce yığınlar halinde uçuyorlardı; tarlalarda bir şenlik havası vardı. Raoul benim yanımda yürüyordu, yere bakıyordu ve bu neşeye katılmıyordu. Yermolai'nin söylediklerini düşünüyordu. Oğlanın söylediği her şeyin kendisine yönelik olduğunu sanıyordu: uzlaşmanın kabul edilmemesi, tutkulu mutlak övgüsü, hoşgörüye karşı inanç açıklaması. Bu fikirler ve onları radikal bir biçimde savunması –ve dikkat etmiştim, bütün bunlar seyahatin son gününde, zamanın artık sınırlı olduğu bir anda olup bitiyordu- kendisine karşı kesinlikle tavır değiştirmeye niyeti olmamasından başka ne anlama geliyordu?

"Ama seni seviyor Raoul. Sana yapılmış bir davetti bu. Teslim olmaya hazırlanan diklenerek başlar, bilmiyor musun? Seni seviyor ve Peder Nikola da ona bir rahipten belli belirsiz beklediği her şeyi verdi: anlamsız bir uzlaşmazlık içinde inat etmeme izni. Kesinlikle duymak istediği şeyi söyletti ona: bağışlayıcılığın bir kolaylık çözümü olmadığı, bağışlamaya giden bir yol olduğu."

Argümanlarımı tek tek yineledim. Hedefe varmak üzereydi, yakında teslim alacaktı onu, Yermolai'nin hâlâ kendini savunmak istemesinin nedeni yarısını vermeye razı olmayacak kadar bütüncü olmasıydı. Suya atlarken nasıl korkmamıştı? "Deney süren bitti Raoul." İnanmak istemiyordu bana. "Gül bir işaret değil mi?" Cevabı solgun bir gülümseme oldu.

Sonra birdenbire her şey değişti. Gemiye binmeden önce adada, biçilmemiş yüksek otlar arasında dolaşırken eksik kalan kanıtı buldu. Yermolai bizi merdivenin dibinde yakaladı. Raoul'e yaklaştı, herkesin önünde sarıldı... tadı yalnız başına çıka-

rılmayacak kadar büyük bir mutluluğu fizik anlamda paylaşmak ister gibiydi. Kolunu bırakmadan, yolcuları itip kakarak merdivene sürükledi onu, sonra geminin ön tarafına götürdü, adaya bakan pruvadan son kez gözlerinden silinmeyecek olan cenneti gösterdi. Genç adam kesin kararlıydı, bu hareketiyle bildiriyordu bunu. Sabır, kendini denetleme, Raoul'ün seyahat sırasındaki suskunluğu bu akşam ödüllendirilecekti.

Hikâyeleri güzellikle noktalanıyordu. Ortaçağda yaşasaydık "soylu" aşkının "halk" aşkına karşı zafer kazandığını söylerdim. Bütün işkencelere yiğitçe dayanmıştı Raoul. Ama ilk kabilelerin ritüellerinden bu yana bakir kalan bu adada Ortaçağ yaşanmıyor muydu hâlâ?

Yermolai, güvertede üstünü değiştirmek için kamarasına uğramadan önce saati sordu. "Akşam yemeği zili birazdan çalacak!" diye bağırdı keyifli bir halde. O zamana kadar kaprisli, bencilce davranmadığını, rahat kalabilmek amacıyla ilişki kurmaktan korkmamış olduğunu kanıtlamak için geç kalıyordu. Bu tavrınının nedeni Paris'ten uyuşması zor alışkanlıklarla gelen birini mutsuz etmemekti.

Bundan daha uygun koşullar olamazdı. Çevrenin güzelliği, suyun çevresi, hiç bozulmamış bir doğa, büyüleyici bir ziyaretin anısı aşklarının güvencesiydi. Nihayet bu gece gemide geçirecekleri son geceydi, dünyadan uzak ve günün büyüsü altında. Raoul'ü kamarasına davet edecek olan Yermolai'nin hiçbir şeyden korkmaması, nefret ettiği gelenek görenekleri taklit etmesi için bütün koşullar mevcuttu.

41.

"Meleklerin küçük gümüş çekiçlerle yarattıkları kaderler vardır ve başka birtakım kaderler de vardır ki şeytan balta darbeleriyle yaratmıştır bunları."

Maksim Gorki,
Ekmeğimi Kazanırken

Yemek her zamankinden daha kötüydü. Peder Nikola'nın ikram ettiği yağlı reçelli ekmeklere rağmen açık havada yürüdüğümüz ve yüzdüğümüzden çok acıkmıştık, önümüze ne koysalar yerdik ama verdikleri yemek devekuşunun midesini bile tersine çevirirdi. Daha ordövr aşamasında fiyaskoyu farkettik. Sirkeli zeytinyağlı salça içinde dağılmış mantar garnitüründe yapış yapış jelatinli ve yanmış yağlı mayonez içinde yüzen bir domuz kellesi vardı. Ringa balıkları çok tuzluydu, Malosol havyarları çok acıydı, içinde salatalıkların yüzdüğü kaymağın yenmesi mümkün değildi kesinlikle. Gene mutfağa gönderilmiş olan Hans'tan hiçbir yardım bekleyemezdik. Felaketi tamamlayan yahni oldu. Raoul daha ilk lokmada acı içinde yüzünü ekşiterek karnını tuttu. Uzanması gerektiğini söyleyip masadan ayrıldı ve çantamda gördüğü bisküvitlerden yeme izni istedi benden.

Yermolai de kalktı ve yemek salonunun kapısına kadar geçirdi onu. Kapıda söylediği birkaç kelime herhangi bir ilaçtan daha fazla etkili oldu. Raoul Yermoli'nin ellerini aldı, sonra ağzını kulağına dayadı, son bir soru sordu ona. Yermolai kabul anlamında kafasını salladı. Raoul bana döndü ve anlaştıkları anlamında bir işaret çaktı. Solgun ama neşeliydi.

Genç adam gözlerini kaldırmadan, yüzünü içindeki bir gülümsemeyle aydınlatan düşüncelere gömülmüş halde masaların, iskemlelerin arasından geçerek yanımdaki yerini aldı tek-

rar. Süvariye kibarlık olsun diye son ana kadar orada kalmamız çok zordu. Gemideki tek tük yabancıdan biriydim; Yermolai ise sabırsızlanmasına rağmen, iyi yetiştirilmiş bir Rus olarak programın her bölümünü izlemesi gerektiğini düşünüyordu. Seyahatin son gecesi olduğundan süvari, hafif bir tatlıdan sonra son bir konuşmayla son kez kadeh kaldırmamızı istiyordu. Bir ara soğukluk servisi yapılacağının ilan edilmesi galanın görkeminin habercisiydi, çünkü yemeklerin çeşitli zakuskilerle başladığı ve bir bardak çayla bittiği bu ülkenin mutfak adetlerine tersti. Yemektekiler büyük bir iştahla, hem de ne soğukluk! diyorlardı. En azından mönüde bir mereng ve kıvılcımlarla birlikte resmedilmiş bir Norveç omleti. Bu yiyeceğin tek sakıncası son anda hazırlanması ve yemeği uzatmasıdır. Yemeğin başında bu işin her zamankinden daha uzun süreceği konusunda uyarılmış olduğumuzu daha sonra hatırladım.

"Önemli değil, ilk kez sıradanlığın dışına çıkacağız. Ve tam da bu akşam" diye haykırdı Yermolai parmağını kıvılcım figürlerinin ve mönünün çevresindeki süslemelerin üstünde dolaştırarak.

Raoul'ün gidişinden sonra bütün yemek boyunca çok keyifli gözüktü. Gözleri parlıyordu, servisin yavaşlığı keyifli bir sıkıntı veriyordu ona, ateşli bir acelecilik içinde sürekli Raoul'ün çıktığı kapıya çeviriyordu başını, iskemlesinden kalkar gibi yapıyor ve onun yanına gitmemek için çok zorlanıyor, adeta işkence yapıyordu kendine... bütün bu işaretlerden anlıyordum ki, onun bu keyfinin nedeni beklenen sürpriz değildi. Yemeği keyif içinde bitirdik... büyük ve yumuşak, kabuğu kararmış altın renkli omletin konduğu kabın bombeli kapağı mönüdeki resmi yalanlamamıştı. Aromalı bir koku önce burun deliklerini doyuruyordu. Şekerli meyveler ve melekotlu parçalar arayan kaşık şehvetli bir ağırlıkla gömülüyordu pastaya. Tatlıya bu kadar düşkün olduğunu tahmin edemediğim Yermolai ikinci kez doldurdu tabağını sonra da Raoul'e götürmek üzere bir parça ayırdı.

Görkemli bir an yaşandığından, itiraflara yönelerek, kendisini ona *ebediyen* bağlayacak aşamayı geçmeyi kabul ederken artık yanılmayacağından emin olduğunu söyledi. *Ebediyen* diye tekrarladı, aşırılık ifade eden sözcükler kullanmaktan korkmadan. Raoul Fransızların hafifliğine karşı önyargılarından arındırmıştı onu. Gemide ne kadar yakınlaşmışlardı! İlgi alanları, eğilimleriyle ne kadar yakın hissetmişlerdi birbirlerine! Ama anlaşmalarını anlatmak hiç önemli değildi. Aralarındaki zevk ve beğeni yakınlığından çok daha farklı bir şey söz konusuydu. Ormanların içinde ve manastırlarda ruhları birleşmişti ve kimseyle paylaşmadığı, hissetmeden önce derinliğini kestiremediği ruhların bu birleşmesi şimdi tam bir birleşme olasılığının işaretlerini veriyordu.

"Biz Ruslar'ın ya hep ya hiç gibi bir zaafımız var."

Votka bardağına elini sürmemiş olmasına rağmen sarhoşluğun verdiği heyecanla çok konuşuyordu. Cam kenarındaki masamızla yanımızdaki masa arasındaki mesafe sadece geçilen yer kadar olduğundan alçak sesle konuşuyordu. Yükses sesle konuşmama zorunluğunun sonucu hızlı konuşmaktı. Sevilen insanın kişiliğinde yok olma isteğinin bir tutkunun gerçekliğini gösteren en kesin işaret olduğunu söylüyordu. Bu coşkulu ses tonu, delice bakışları, ellerinin titremesi, "anlaşma" ve "hayat boyu" gibi çok sık telaffuz ettiği sözcükler telaşlandırmasaydı onu böyle görmek çok mutlu edecekti beni. Tretyakov Galerisi'nde ilk karşılaşmamızda beni çok etkileyen ve daha sonra da birçok kez korkutan o vahşi coşkuyla bir uçtan ötekine geçmişti.

Raoul gideli bir saat olmuştu ki gösterişli üniformasıyla ortadaki masada oturan süvari kadehini çatalına vurdu. Salonda herkes sustu. Nutuk atmak için kalktı. Yemek konusunda aldığı eleştirilere rağmen seyahatten memnun kaldığımızı umut ediyordu. Durumu şirket yönetimine bizzat aktaracağına dair söz verdi. Herkes kadehini büyük alkış alan kaptanın sağlığına, Baltık'ın meslek onuruna, nefis Norveç omletine, halkların kar-

deşliğine kaldırdı, daha sonra ayrılabildik salondan. Bay ve bayan Spasov'un bize başlarıyla dostluk mesajları gönderdiklerini ve Yermolai'nin dört Amerikalı kadının selamına karşılık vermeye tenezzül etmediğini hatırlıyorum.

Kamaralaramıza dönerken uzaktan Raoul'le birlikte kaldığım kamaranın kapısının yavaşça açıldığını, Hans'ın dikkatli bir tavırla etrafı kolaçan ederek çıktığını gördük. Kendisine sinsi bir hava veren şaşı gözleriyle sağına soluna baktı, sonra koridorun öbür ucuna doğru koştu. Kapıyı vurmaması için tutarak ortadan kayboldu. Kalbim duracak gibi oldu. Yermolai'ye döndüm: sapsarıydı yüzü. Olduğu yerde kalakalmıştı, gözleri yerinden fırlamış gibiydi, ağzı yarı açık kalmıştı, anlaşılmaz birkaç sözcük mırıldandı. Büyüyen ve bir noktaya bakan gözlerindeki öfke yerini sıkıntıya bırakıyordu: sınırsız, ölçüsüz bir sıkıntı, kayıp bir çocuğun sıkıntısı... yaşamını bağladığı bütün işaret noktaları birdenbire kaybolmuştu sanki.

Kendime geldim biraz sonra. Nasıl olur da bu sahne en küçük bir kuşkuya yol açabilirdi? Raoul mutfağa inmiş ve Hans'tan bir dilim jambon istemişti ve omleti süslemekle meşgul olan Hans onun bu isteğini anında yerine getirememişti. Garsonun ağır olduğunu ve kuşkularını, sıkıntılarını bilen Raoul kamaraya çıkıp, jambon tabağını getirmesini beklemişti. Mevzuata göre personelin, servis saatleri dışında kamaralara girmeleri yasak olduğundan garsonun dikkatli hareketleri ve gizlice kaçışı İsviçrelilerde gelişmiş bir duygu olan talimatlara uymama korkusuyla açıklanabilirdi.

Yermolai'yi kolundan çektim. "Yanılıyorsun, eğer sanıyorsan..." Bedeni gerilmişti, kasları titriyordu, beni dinlemiyordu. Bir ayrıntı kör etmişti onu sonunda. Hans ayakkabılarını çıkarmıştı ve elinde taşıyordu. Hans' ın, ayakkabılarını, altındaki kabaraların çıkaracağı seslerin görevli memurların dikkatini çekebileceği dolayısıyla çıkardığını aklına getirmeden, Raoul'ün salondan ayrılmasının üstünden bir saat geçmiş olduğunu düşünen kumral gencin fıldır fıldır dönen gözlerinden ve kuşkulu havasından iyice tahrik olan Yermolai ani bir hareketle fırladı.

Gözbebeklerinde çılgın bir pırıltı gözüktü; engel olamadım. Elindeki omlet tabağını fırlattı, koridora doğru koştu, koridoru bir çırpıda geçti, kamaranın kapısına ulaştı. İki kamara arasındaki duvara raptedilmiş yangın söndürme aletini söktüğünü görünce ürktüm, çünkü normal zamanda gücü yetmezdi buna. Büyük bir çabayla ağır aleti kaldırdı, bir omuz darbesiyle kapıyı açtı ve içeri girdi. Korkunç bir çarpma sesini duyunca koştum.

Çok geç. Yermolai koridorda gözüktü tekrar.

"Ubit" dedi Rusça. Aleti iki eliyle kavramıştı. Çenesiyle kamarayı gösteriyordu. Raoul iki yatak arasında yerde sürünüyordu, kafası yarılmıştı. Hans'ın bir tepsi içinde getirdiği tabak ve şarap sürahisi benim yatağımın üstünde duruyordu ve hiç el sürülmemişti.. Katı yumurta ve jambon diliminin yanında birkaç salata yaprağı vardı.

Yermolai gemideki görevlilere hiç direnmeden teslim oldu. Bir kamarada benim huzurumda sorguya çekildi. Eş? Aile? Bu dünyada kimsesi olmadığını söyledi. Onu yalanlamak bana mı düşüyordu? Bir yıl sonra, Moskova'da görülen dava sırasında hiç konuşmadı. Irina meşru müdafaa hakkını kullandığını söylemesini istiyordu. Eşcinsellere düşman olduklarını iddia ettiği yargıçları yumuşatabilecek bir yalanın arkasına sığınması için yalvardı ona: ihanet nedeniyle bir saldırı, şiddet, sadistçe yoldan çıkarılan bir Raoul. Boş. Hiçbir hafifletici neden aramadı. Durumdan kendisini haberdar etmem üzerine Kiji'den kopup gelen Peder Nikola'yı hücresinde kabul etmedi.

Nasıl bir çılgınlık nöbetine tutulmuş olduğunu bilemedik. Mevzuatı unutarak, Raoul'ün ihanet kanıtı olarak İsviçreli gencin temkinli ve dikkatli tavrını kabul etmesi anlaşılır değildi. Yatağımın üstüne herkesin görebileceği bir yere konmuş olan tabak ve sürahi, kamaradaki yatakların hiç bozulmamış olması Raoul'ün masumiyetini yeterince gösteriyordu.

Geriye, eyleminin altında yatan derin itkiyi açıklamak kalıyor. Kendisine aşağılayıcı anılar bırakan kişiye karşı sürekli kuşku beslemesi? Sanmıyorum. Samimiyetle bağışlamıştı. Eksik bir

aşktan korkma? Belki. Her tutkunun kaçınılmaz bir biçimde biteceği inancı? Kuşkusuz. Mutlak olmayanın reddedilmesi? En akla yakın gerekçe. Şiddetli bir sara nöbeti? Bu da mümkün. Rus karakteri konusundaki bütün bilgilerim bu sırrı çözmeme yardımcı olamıyor.

Yermolai'ye otuz yıl hapis cezası verildi. Julie evleneceği eczacıyla mutlu. Bir katille yattığı için psikiyatra gitmek zorunda olduğuna inanıyor. Raoul Père-Lachaise Mezarlığı'nda yatıyor. Fransa'daki duygusal yaşamı vasattı. Feci akıbeti dostlarının kıskanabileceği parlak bir zafer oldu.

Ugliç, 23 Temmuz 2004
Kalat, 25 Ağustos 2007

DOMINIQUE FERNANDEZ

Kızıl Meydan*

Türkçesi: İsmail Yerguz

Roman

Fransız ressam Raoul, Rus galerici Irina'nın daveti üzerine kız kardeşi Julie ve sanat tarihi profesörü olan hamisi ile Moskova'ya gider. Orada tanıştığı Irina'nın genç erkek kardeşi Yermolai ile sıra dışı bir ilişki yaşar. Bu ilişkide Batı'nın tüketici kuşkuculuğu ile Rusya'nın sonsuz idealizmi karşı karşıya gelir. Raoul'un kız kardeşi ile galerici Irina da Fransız ve Rus kadın kimliklerini sergilerken iki farklı uygarlık, kültür ve duyarlık kaçınılmaz olarak birbiriyle çatışır. Hem Raoul ile Yermolai'ın, hem de Irina ile Julie'nin ilişkisinde yaşanan bu çatışmalardan entrikaların süslediği soluk kesici bir dram doğar.

Kızıl Meydan, Rus edebiyatının geniş bir panoramasını sunarken ölümsüz edebiyat şehirleri olan modern Moskova ile zamanın akışını reddeden Petersburg'un büyüleyici bir resmini de çiziyor.

KİTAP
SKB 0765040 VNU

ISBN 978-975-570-401-2

*SEL YAYINCILIK